

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ ТА ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (частина I)

29-30 травня 2025 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ ТА ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (частина I)

29-30 травня 2025 року

**Львів
2025**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 травня 2025 року. Частина I. – Львів : Львівський науковий форум, 2025. – 262 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XV Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

Архітектура.....	9
<i>Деткова Н.А.</i> ВОРКШОПИ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ.....	9
Військова підготовка	11
<i>Білий В.В.</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	11
<i>Красота М.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЗНАЧЕННЯ, КОНСТРУКТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ	14
<i>Красота М.М.</i> ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	18
<i>Нороха С.В.</i> РОЛЬ ПОЛІЦІЇ ДІАЛОГУ В ЗАПОБІГАННІ ЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТІВ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ: СКАНДИНАВСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	21
<i>Светловська Д.В.</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	24
<i>Страшко В.</i> ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	27
<i>Шарамок К.А.</i> ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	29
<i>Шаровський Д.А.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНАЖЕРІВ І СИМУЛЯТОРІВ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ.....	32
<i>Юрченко Д.О.</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	34
Державне управління	37
<i>Зінчук М.</i> УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	37
<i>Ігнатова Т.</i> НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ОНКОПОЛІТИКИ: АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ.....	40

<i>Карпюк С.В., Оляницька В.А.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	42
<i>Кондратьєва І.М.</i> ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	46
Економічні науки	48
<i>Болгов В., Славіна З.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПОВЕДІНКУ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНИ.....	48
<i>Будилін Н.О.</i> АДАПТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ: ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ.....	52
<i>Буров Д.О.</i> РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	55
<i>Галан Л.В., Данилюк В.Е.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНІЗАЦІЇ.....	57
<i>Головенко М.О., Бабич С.М.</i> УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА	59
<i>Гуща М.М., Флегантова А.Л.</i> УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ.....	64
<i>Долгопольський М.А.</i> РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ КОШТАМИ	66
<i>Конончук А.С.</i> ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	69
<i>Маломуж П., Фролов М.</i> ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ І ЇЇ СКЛАД ..	72
<i>Матвійчук А.В., Нечипорук К.О.</i> ДИНАМІКА СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	74
<i>Мотуз А.В.</i> ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	78
<i>Переверзєв І.С.</i> ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТИ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІКУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	81
<i>Сігеті Е.М.</i> МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ.....	84
<i>Таран Н.В.</i> ПОНЯТТЯ ФІНАНСІВ, ЇХ ОЗНАК ТА ФУНКЦІЙ	87
<i>Ткаченко К.О.</i> ЗАГАЛЬНИЙ ТА СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ... ..	90

Фатсєв Р.Р. БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	93
Юрченко Д.О. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ: СКЛАД, ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	96
Історичні науки.....	99
Лебедь В.В. ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ.....	99
Шевченко Г.А. УСНА ІСТОРІЯ ДИТИНСТВА ТА ШКІЛЬНОГО ЖИТТЯ В СЕЛІ ТЕРТИШНИКИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	102
Медичні науки.....	107
Давиденко О.М., Туницька А.О. ХВОРОБА ЛАЙМА: СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ІНФЕКЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ	107
Джус Н.В., Давиденко О.М. ЛИХОМАНКА ДЕНГЕ: ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ ТРЕНДИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ НЕТРОПІЧНИХ КРАЇН	111
Ковалевська Д., Гороховська В. ЗАСТОСУВАННЯ ТУРНИКЕТІВ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ	113
Кокус В.В. КАФЕДРА НОРМАЛЬНОЇ АНАТОМІЇ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЕРШІ КРОКИ ДІЯЛЬНОСТІ	116
Ливіцька А.Р. МІКРОБІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕННОСТІ КОМПЛЕКСУ BURKHOLDERIA CEPACIA У ХВОРИХ НА МУКОВІСЦИДОЗ	121
Приймак С.Г., Туницька А.О. ГЕСТАЦІЙНИЙ ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ: ПРИЧИНИ ТА РИЗИКИ РОЗВИТКУ	123
Притула Р.Л. ПРОТИГРИБКОВІ ВЛАСТИВОСТІ КРЕМУ «МІКОЗАХІСТ ПЛЮС АКТИВ»	127
Шаровський Д. ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	130
Мистецтвознавство	133
Бурдікіна О.В. З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В АВТОРСЬКІЙ «ШКОЛІ ГУМАНІТАРНОЇ ПРАЦІ».....	133
Національна безпека.....	137

Яковенко М.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	137
--	-----

Педагогічні науки.....139

Зарішняк І.М., Титаренко О.А. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗВО В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	139
--	-----

Кравець О., Кравець Н. РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ “РЕПЕТИТОР З ШКІЛЬНОГО КУРСУ МАТЕМАТИКИ”	141
--	-----

Максимів М.П. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У 1-2 КЛАСАХ НУШ	145
---	-----

Нестерук А., Брижак Н. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	149
--	-----

Поп О., Брижак Н. ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	152
---	-----

Поринець Є.С., Грегірчак Д.Б. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЯДС»	154
--	-----

Психологічні науки.....157

Бабич Е. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ	157
--	-----

Дзвоник О.В., Холоденко В.О. КРИТЕРІАЛЬНІ ОЗНАКИ ТА РІВНЕВА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	160
---	-----

Марциновська Ю.В. ВПЛИВ ПІДВИЩЕНОГО РІВНЯ СТРЕСУ ТА НЕДОСИПАННЯ НА КОГНІТИВНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ	164
---	-----

Павлюк А.З. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	167
--	-----

Пашко В.С. ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ ПРО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В «ТЕЛЕГРАМ»	170
--	-----

Прус Ю.В. ЗВ'ЯЗОК ЕГО-СТАНІВ З РІВНЕМ КОМУНІКАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В СОЦІАЛЬНИХ ГРУПАХ	173
---	-----

Саїдова З.М. ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ ФОРМУВАННЯ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ	178
---	-----

<i>Самойлова Н., Степанова В.</i> РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ПОВЕДІНКОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ	181
<i>Шапіро М.М.</i> РЕЗУЛЬТАТИ ПІЛОТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНФОРМІЗМУ ЗА ДОПОМОГОЮ РАНДОМІЗОВАНОЇ ВИБІРКИ	185
<i>Яненко Н.М.</i> СТАВЛЕННЯ ДО ВЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У ПЕРІОД ШКІЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ.....	190
<i>Янчинська Т.Е.</i> ВПЛИВ САМООЦІНКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ САМОТНОСТІ У МОЛОДІ	193
Соціальні комунікації.....	196
<i>Баранович М.</i> ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕРНЕТ-СЕГМЕНТА НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ	196
<i>Линник В.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ З РОК-МУЗИКИ	198
<i>Різничок К.С.</i> ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛ «УКРАЇНСЬКІ ДРОНАРИ»: ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ КОНТЕНТУ	201
Технічні науки.....	203
<i>Kravtsov I., Ofatenko A., Kabannik Y., Mariyn S.</i> EXPLORING THE CAPABILITIES OF THE TYPESCRIPT PROGRAMMING LANGUAGE FOR THE DEVELOPMENT OF SMART CONTRACTS. ANALYSIS OF WAYS TO IMPROVE DEVELOPMENT TOOLS IN THE CONTEXT OF COMPILING TYPESCRIPT PROGRAMS IN SOLIDITY	203
<i>Миндюк В.</i> ЩОДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	209
<i>Нескреба М.С.</i> ПОБУДОВА ІНТУЇТИВНОГО ТА ДОСТУПНОГО ІНТЕРФЕЙСУ У ВЕБ-ДОДАТКАХ НА REACT З ВИКОРИСТАННЯМ TAILWIND CSS	211
<i>Павленко В.С.</i> РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРОБНИЦТВІ.....	214
Фізичне виховання і спорт.....	216
<i>Лобачов Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ВПРАВ ТА НАВАНАЖЕНЬ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ОБМІНУ РЕЧОВИН	216
<i>Патретний Д.Р.</i> ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	219
<i>Шарамок К.А., Чоботько М.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ	221

Фізико-математичні науки223

Маді М.В., Тилищак М.О. ПОБУДОВА ВИБІРКИ З МНОЖИНИ МІРИ НУЛЬ:
МНОЖИНА КАНТОРА ТА МЕТОД ХАОСУ223

Філологічні науки.....225

Житар І. ДИСЦИПЛІНА «ОСНОВИ КРАСНОМОВСТВА» ЯК СКЛАДНИК
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З КІБЕРЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ
РЕСУРСІВ.....225

Лущик М.О. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ УЧНІВ 1-2 КЛАСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ.....228

Матвійчук Т.П. МОРСЬКА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ МОДЕЛЮВАННЯ
ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....232

Мешкурова А.О. ІНШОМОВНІ ВКРАПЛЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ:
ФУНКЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ235

Павленко М.А. THE ROLE OF THE ENGLISH LANGUAGE IN INTERNATIONAL
COOPERATION OF PRE-TRIAL INVESTIGATION BODIES.....237

Полянська А. МОВА ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНОМУ
ДИСКУРСІ239

Савранчук І.П. НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ: АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ...241

Тхор Н.М., Островська Ю.П. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ POWER В
АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ.....243

Філософські науки.....245

Firsova L.V. INFORMATION NARRATIV IN SCIENTIFIC DISCOURSES.....245

Арбузова А.В., Красільнікова О.В. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК
ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....247

Кмін А.О. ЖИВА ПАМ'ЯТЬ ВІЙНИ: ЯК ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЗМІНЮЄ
НАШЕ СПРИЙНЯТТЯ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ250

Козаченко Р.А. МОЛОДЬ І ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ: ТРАНСФОРМАЦІЯ
ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ252

Король Д.І. ГЕНЕЗИС ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ГЕГЕЛЯ: РАННІ УЯВЛЕННЯ ПРО
ПРАВО І ДЕРЖАВУ У «ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОПЕДЕВТИЦІ»255

Красільнікова О.В., Кизименко І.О. ПРАВДА ЯК ЦІННІСТЬ У ДОБУ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ259

АРХІТЕКТУРА

Деткова Ніка Аркадійвна

магістр, 1 курс

спеціальність 191 “Архітектура та містобудування”

Одеська державна академія будівництва та архітектури

м. Одеса, Україна

ВОРКШОПИ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ

Сучасна архітектурна освіта перебуває у стані трансформації, адже традиційна модель підготовки архітекторів, що базується на теоретичних дисциплінах і аудиторному проектуванні, наразі не може в повній мірі надати практичні вміння і навички ефективної командної роботи. Через нестачу досвіду ускладнюється адаптація до професійної діяльності. Швидкі зміни в технологіях, матеріалах та підходах до проектування вимагають від освітніх програм більшої гнучкості та актуалізації змісту навчання. Відсутність інтерактивних і практичних форматів обмежує креативний потенціал студентів.

Однією з найдієвіших форм неформальної освіти є архітектурні воркшопи- модель практичного навчання, що поєднує інтенсивну командну роботу, обмін досвідом, креативні підходи до вирішення просторових завдань, а також дає можливість студентам працювати над реальними проектами. Архітектурні воркшопи здебільшого організовуються як короткотермінові навчальні події, зазвичай від 2 днів до 2 тижнів. Учасниками є студенти, молоді спеціалісти й викладачі, які разом працюють над спільним проектом. Такі заходи можуть проводитися у навчальних закладах та у громадських просторах.

Участь у воркшопах дає студентам унікальний досвід, який часто неможливо отримати в межах формальної освіти. Учасники мають змогу працювати над реальними архітектурними чи урбаністичними проектами, а їх ідеї виходять за межі креслень на папері. До участі залучаються фахівці з суміжних сфер: дизайнери, географи, соціологи, що розширює горизонт сприйняття архітектури. Робота в команді, комунікація, презентація ідей, гнучкість мислення, знаходження консенсусу- це ключові навички, які формуються саме на воркшопах. Деякі події базуються на соціальних опитуваннях, без яких учасники не можуть продовжити своє дослідження, тож це перший крок до розуміння, чого потребують саме люди, що є важливим для майбутніх архітекторів. Студенти отримують зворотний зв'язок від практиків, що допомагає краще зрозуміти сучасні тенденції та вимоги ринку праці. Також важливим чинником є здорова конкуренція, яка стимулює учасників до розвитку професійних навичок. Під час робочих сесій створюється мотивуюче середовище, де кожен прагне показати найкращі

результати. Багато воркшопів мають міжнародний характер, що дозволяє учасникам практикувати англійську, знайомитися з іншими культурами та методиками, а витрати та логістику зазвичай організації беруть на себе. Це гарна можливість познайомитися з досвідом іншої країни та розвинути візуальний смак.

У загальному підсумку, воркшопи- це не просто додаткова активність, а повноцінний інструмент підготовки сучасного архітектора, орієнтованого на практику, креативність та командну роботу. Важливо впроваджувати гібридні моделі навчання, де воркшопи будуть частиною навчального плану або елементом атестації, а також- розвивати підтримку таких ініціатив саме від навчальних закладів. Їхня інтеграція в систему архітектурної освіти сприятиме формуванню нових фахівців, здатних швидко орієнтуватися в поставлених завданнях і створювати простір з урахуванням потреб суспільства.

ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА

Білий Валерій Віталійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Карпенко Олександр Миколайович

старший викладач кафедри вогневої підготовки

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

У сучасному глобалізованому світі ефективність діяльності правоохоронних органів дедалі більше залежить не лише від національних реформ, а й від якості міжнародної взаємодії. Особливо актуальною ця тенденція постає в контексті підготовки поліцейських кадрів. Зростання рівня транснаціональної злочинності, зокрема кіберзлочинності, торгівлі людьми, наркотиками, тероризму, нелегальної міграції та інших форм міжнародних правопорушень вимагає відповідного рівня фахової підготовки поліцейських. У цих умовах міжнародне співробітництво у сфері підготовки поліцейських кадрів набуває стратегічного значення, оскільки дозволяє впроваджувати сучасні стандарти навчання, адаптовані до європейських і світових практик.

В Україні, згідно із Законом «Про Національну поліцію» [1], передбачено, що поліція є центральним органом виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення прав і свобод людини, протидії злочинності, охорони публічного порядку та безпеки. Відповідно до статті 4 зазначеного Закону, міжнародне співробітництво поліції ґрунтується на міжнародних договорах України, а також на актах міжнародних організацій, до яких приєдналася Україна. Одним із ключових напрямів такого співробітництва визначено обмін інформацією, досвідом та взаємодію в частині професійної підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки поліцейських.

Світовий досвід демонструє різноманітність моделей підготовки поліцейських. Так, у Німеччині основою є поєднання глибокої теоретичної бази з обов'язковим проходженням практики та додатковим навчанням перед призначенням на вищу посаду. Французька модель характеризується централізованим управлінням та коротким терміном підготовки. Британська модель відома ранньою вузькою спеціалізацією і децентралізованою організацією навчального процесу. Спільним для всіх цих моделей є

акцент на практичні навички, технічну оснащеність навчальних центрів, наукову складову та спрямованість на дотримання прав людини [2, с.264].

Україна в процесі реформування поліцейської освіти активно переймає зарубіжний досвід. Після створення Національної поліції у 2015 році почалося активне оновлення підходів до підготовки кадрів. Зокрема, впроваджуються сучасні моделі навчання з використанням симуляцій, кейс-методів, тренінгів у співпраці з Консультативною місією ЄС, Інтерполом, Європолом, а також з навчальними закладами Польщі, Німеччини, Франції, Литви та інших країн [3, с.16].

Варто зазначити, що співпраця у цій галузі здійснюється на трьох рівнях: універсальному, регіональному та двосторонньому. На універсальному рівні таке співробітництво реалізується в рамках діяльності ООН, зокрема її миротворчих операцій. Поліцейські з України беруть участь у міжнародних місіях, забезпечуючи правопорядок у кризових регіонах. Водночас діяльність Інтерполу спрямована на обмін оперативною інформацією та координацію спільних дій, включаючи підвищення кваліфікації персоналу [3, с.14].

На регіональному рівні Україна співпрацює з Європолом. Так, між Україною та Європолом укладено Угода про оперативне та стратегічне співробітництво [4]. В рамках цієї співпраці передбачено обмін знаннями, навчальними матеріалами, участь у семінарах, спільних тренінгах і створення спільних робочих груп. Це дозволяє українським правоохоронцям швидше адаптуватися до європейських стандартів та краще взаємодіяти з іноземними колегами у питаннях протидії міжнародній злочинності.

На двосторонньому рівні активно розвиваються контакти між вищими навчальними закладами системи МВС України та закладами з підготовки поліції інших держав. Наприклад, у Дніпрі, Харкові, Львові організовуються міжнародні конференції, практичні семінари, обмінні поїздки курсантів. Особливо ефективною є участь у спільних навчальних програмах з іноземними викладачами.

Міжнародне співробітництво також передбачає використання інституційної форми, яка охоплює участь у спеціалізованих міжнародних освітніх структурах, таких як Асоціація європейських поліцейських академій, Конференція ректорів поліцейських академій Європи. В таких форматах відбувається розроблення єдиних стандартів навчання, обговорення викликів та вироблення спільних рішень щодо протидії сучасним формам злочинності.

Разом із тим міжнародне співробітництво в освітній сфері вимагає врахування певних проблем і викликів. Серед них – різні підходи до організації навчального процесу, мовні бар'єри, обмежені фінансові ресурси, а також недостатній розвиток спеціалізованої термінологічної бази. Для подолання цих викликів необхідна державна стратегія розвитку поліцейської освіти в умовах міжнародної інтеграції.

У результаті співпраці Україна може розробити власну оптимальну модель підготовки поліцейських, що поєднуватиме кращі практики світових систем. Така модель має включати: кадрове планування, стандарти професійної компетентності, ефективну систему оцінювання, стимулювання та просування кадрів, якісне підвищення кваліфікації, зокрема за участі міжнародних експертів.

Отже, міжнародне співробітництво у сфері підготовки поліцейських не лише розширює горизонти професійного зростання, а й є необхідним інструментом зміцнення безпеки як національного, так і міжнародного рівня. Воно сприяє формуванню універсальних підходів до поліцейської діяльності, посиленню довіри громадськості до поліції та забезпеченню прав і свобод громадян у глобальному вимірі. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, розбудова ефективної системи міжнародної поліцейської співпраці є важливим кроком на шляху до побудови правової, демократичної та безпечної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 16.05.2025).
2. Лопасєва О. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 29.02.2024). 2024. С.263-264.
3. Сокурєнко В.В. Міжнародне співробітництво як один із пріоритетних напрямів підвищення ефективності підготовки працівників для органів та підрозділів Національної поліції України. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2016. № 3. С. 11-19.
4. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : Угода Україна від 14.12.2016 : станом на 9 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text (дата звернення: 19.05.2025).

Максим КРАСОТА

курсант ФПФОДР НПУ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Дмитро БОДИРЕВ

старший викладач кафедри вогневої підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЗНАЧЕННЯ, КОНСТРУКТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ

Типологія вогнепальної зброї є важливою складовою вивчення військових технологій, адже вона дозволяє систематизувати зброю за різними критеріями, такими, як призначення, конструктивні особливості та сфера застосування. Від важкої артилерії, яка здатна уражати об'єкти на великих відстанях, до компактних типів зброї, що використовуються в ближньому бою, — кожен клас вогнепальної зброї має специфічні характеристики, що визначають його ефективність у конкретних умовах бойових дій [1]. Важливим аспектом є також розрізнення між зброєю для ведення точного вогню на великих відстанях та тією, що застосовується для швидкого масованого ураження цілей на коротких дистанціях.

Вогнепальна зброя, безумовно, є однією з найпоширеніших і найефективніших форм озброєння, яка завдяки своїм убивчим властивостям значно змінила хід історії військових конфліктів. Вона представлена різноманітними моделями, що відрізняються між собою за принципом роботи, калібром, конструкцією та специфікою застосування. Основні категорії вогнепальної зброї включають пістолет-кулемет (ПП), автомат, автоматичну гвинтівку, гвинтівку, мушкет, рушницю, кулемет, гранатомет і пістолет.

Пістолет-кулемет (ПП) є компактною автоматичною зброєю, призначеною для безперервного ведення вогню. Завдяки використанню пістолетних патронів, цей вид зброї здатен ефективно уражати цілі на відстані до 200 метрів. Цей параметр робить пістолет-кулемет набагато практичнішим у порівнянні з традиційним пістолетом, зберігаючи при цьому високу маневреність і зручність у використанні. Комбінація компактних розмірів і високої скорострільності дозволяє ефективно застосовувати ПП в умовах міського бою або в ситуаціях, де важлива швидкість реакції.

Автомат, або штурмова гвинтівка, створений спеціально для виконання завдань у ближньому бою. Цей вид зброї дозволяє поєднувати швидкість ведення вогню і точність. Автомати часто використовуються як для стрільби стандартними патронами, так і проміжними, що забезпечує оптимальне поєднання дистанції і вражаючої сили. Завдяки

високій щільності вогню, автомат є одним із найефективніших інструментів для штурмових операцій, де необхідна потужність і швидкість дій.

Гвинтівка є ще одним важливим типом стрілецької зброї, що має високу точність завдяки нарізному стволу. Вона призначена для ведення вогню з двох рук, при цьому приклад упирається в плече для забезпечення більшої стабільності під час пострілу. Гвинтівки використовуються не тільки в бойових умовах, але й у цивільних сферах, таких як полювання. Наприклад, гвинтівка M16 має більш короткий ствол порівняно з автоматичним карабіном M4, що дає їй перевагу у певних типах операцій, де важлива мобільність.

Мушкет, як старовинний тип зброї, з гладким стволом і використанням гнота, втратив свою актуальність у сучасних умовах, але був важливим етапом розвитку вогнепальної зброї. Завдяки великим калібрам мушкет мав потенціал для ураження живої сили на дистанції до 250 метрів, але через обмежену точність і повільність перезаряджання він поступився місцем більш сучасним зразкам.

Рушниця, довгоствольна зброя, також має свою унікальність. Вона буває гладкоствольною або комбінованою, використовуючи як патрони з дробом, так і кулі. Рушниця є універсальним інструментом, що застосовується як для бойових завдань, так і для полювання. Вона має певні переваги у виконанні завдань на середніх відстанях, завдяки можливості використання різних боєприпасів.

Кулемет, що характеризується високою скорострільністю, досягає до 1200 пострілів за хвилину, використовується для масованого ураження цілей. Завдяки великому боєприпасному резервуару та масивному стволу кулемети здатні уражати наземні, повітряні та надводні об'єкти, що робить їх незамінними у війнах, де важлива перевага у вогневій потужності та безперервному вогневому впливі на супротивника [2].

Гранатомет є важливою складовою вогнепальної зброї, здатною ефективно знищувати ворожу техніку, споруди та живу силу. Гранати, що використовуються в гранатометах, перевищують за калібром звичайні патрони, що дозволяє цьому виду зброї володіти значним руйнівним потенціалом, особливо в умовах боротьби з важкими броньованими об'єктами.

Пістолет, ручна короткоствольна зброя, відрізняється своєю компактністю і здатністю ефективно вражати цілі на коротких відстанях (від 25 до 50 метрів). Сучасні пістолети оснащуються нарізними стволами, самозарядними механізмами і багатозарядними магазинами, що підвищує їх бойові характеристики в порівнянні з попередніми моделями.

Кожен з цих типів зброї має свої унікальні властивості, що визначають його ефективність у різних умовах і завданнях. Вогнепальна зброя, як складний технологічний об'єкт, поділяється на два основні типи: артилерійську та стрілецьку. Артилерія, здатна забезпечувати ураження цілей на великих відстанях, є ключовим елементом у досягненні тактичної і стратегічної переваги. Вона виконує завдання, які передбачають масоване ураження важливих об'єктів супротивника, таких як командні пункти, склади боєприпасів, а також броньовані технічні засоби, що знаходяться на значній відстані. Стрілецька зброя, навпаки, використовується для ведення бою на ближчих дистанціях, де важливими є маневреність і висока швидкість реакції. Вона ідеально підходить для тактичних операцій, де ключову роль відіграють швидкі переміщення та точність стрільби в обмеженому просторі, наприклад, у міських умовах або під час штурмових операцій [3].

Артилерійська зброя виконує кілька основних функцій, пов'язаних із завданнями на різних етапах бойових дій. Це зброя, яка забезпечує враження цілей на великих відстанях, створюючи умови для реалізації тактичних і стратегічних завдань. До цього виду зброї належать різноманітні артилерійські системи, такі як гармати, гаубиці, міномети, зенітні комплекси, танкові та морські гармати, а також реактивні системи залпового вогню. Кожен з цих класів має специфічну конструкцію та можливості, що дозволяють виконувати бойові завдання в різних умовах, від звичайних наземних боїв до боротьби з авіацією або морськими цілями.

Стрілецька зброя є зворотнім типом озброєння, яке зазвичай використовується для ближнього бою та маневрених операцій. До цієї категорії належать пістолети, автомати, кулемети, а також мисливська та спортивна зброя. Вона відрізняється компактністю, мобільністю і здатністю до точного вогню на коротких дистанціях, що робить її важливим інструментом у багатьох типах бойових операцій, де критично важливі швидкість та мобільність.

Класифікація вогнепальної зброї також відбувається за іншими критеріями, такими, як спосіб виготовлення, особливості конструкції, спосіб управління та утримання, а також цільове призначення. Це дозволяє визначити, до яких категорій належить зброя і в яких умовах вона буде найефективнішою. В залежності від призначення вогнепальна зброя поділяється на кілька основних типів:

Бойова вогнепальна зброя — основна мета якої полягає в ураженні живої сили супротивника або техніки. Вона використовується в бойових умовах військовими або спеціальними підрозділами. Особливістю цієї категорії є висока ефективність та потужність, що дозволяє виконувати завдання на різних фронтах — від ведення піхотного бою до знищення важких технічних засобів супротивника.

Мисливська вогнепальна зброя — призначена для полювання на тварин і птахів. Ця зброя сконструйована таким чином, щоб забезпечити точність та максимальне враження дичини, враховуючи специфіку мисливських умов, таких як відстань до цілі, тип тварини та місцевість.

Спортивна вогнепальна зброя — використовується для ураження мішеней у рамках спортивних змагань або тренувальних заходів. У конструкції цієї зброї головна увага приділяється точності стрільби, що є основною вимогою у спортивних дисциплінах, таких як стрільба по мішенях або стендовий спорт.

Вогнепальна зброя для самозахисту — цей тип зброї розроблений для цивільного населення з метою захисту від нападів осіб або диких тварин. Вона має обмежені характеристики, що дозволяє користувачам мати її при собі для самооборони, при цьому такі пристрої є менш потужними, ніж бойова зброя, що робить їх придатними для ситуацій самозахисту.

Багатоцільова вогнепальна зброя — універсальний тип зброї, що може виконувати кілька функцій одночасно. Наприклад, таку зброю можна використовувати для полювання, самозахисту або навіть для спортивних цілей. Її універсальність робить її популярною серед широкого кола користувачів, від цивільних осіб до професійних стрільців.

Класифікація зброї за способом виготовлення є важливим критерієм, що визначає якість і функціональність зброї. Зброя може бути:

- 1) Промисловою — виготовленою на спеціалізованих підприємствах за стандартами якості. Вона відрізняється високою точністю та надійністю.
- 2) Кустарною — виготовленою вручну, що часто призводить до низької якості і недосконалості в технічних характеристиках.
- 3) Переробленою — являє собою модифіковану промислову зброю, яка адаптована для зміни її функціональних характеристик чи під інші боеприпаси.
- 4) Саморобною — виготовленою в домашніх умовах з окремих деталей, при цьому така зброя часто не відповідає стандартам безпеки та якості.

Зброя також може бути класифікована за конструктивними особливостями на стандартну, нестандартну та атипову. Стандартна зброя включає пістолети, гвинтівки, кулемети, які мають стандартну конструкцію і використовуються для визначених бойових чи спортивних завдань. Нестандартна зброя включає обрізи чи модифіковані варіанти, а атипова зброя може включати пристрої оригінальної конструкції, такі як замасковані зброї або інші інноваційні розробки.

До того ж, стволи зброї можуть бути нарізними, гладкоствольними або комбінованими, що визначає тип боеприпасів, які можуть бути використані в конкретному виді зброї, а також її здатність до точності на різних дистанціях.

Отже, вогнепальна зброя є складною і багатофункціональною категорією, що охоплює широкий спектр типів і характеристик. Її поділ на типи за призначенням, способом виготовлення та конструктивними особливостями дозволяє визначити оптимальну широту застосування в різних сферах діяльності — від оборони до спортивних і навчальних цілей. Цей поділ також підтверджує важливість вогнепальної зброї в контексті глобальної безпеки, так як вона забезпечує не тільки військові завдання, але й цивільний захист, спортивні змагання та навіть рекреаційні заняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ветраченко, Ростислав Васильович. Модуль для очищення профільованих гільз. 2024. С. 36-81
2. Паримончик Б., Ісланкін С. Криміналістичне дослідження зброї, боеприпасів, вибухівки та слідів їх застосування Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2024. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13308/1/334.pdf>.
3. Види зброї: основні різновиди та особливості // Фонарики. URL: <https://fonariki.com.ua/vydy-zbroi-osnovni-riznovydy-ta-osoblyvosti/>
4. Криміналістичне дослідження зброї: навчальний посібник Національна академія внутрішніх справ. 2024. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/insp_krym/media/presentations/6.krym_zbroya/them3_1.pdf.

Красота Максим Миколайович

курсант ФПФОДР НПУ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Тінін Дмитро Геннадійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

майор поліції

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У контексті сучасної безпекової ситуації, що характеризується високою динамікою змін, наявністю багатовимірних гібридних загроз, а також загостренням внутрішньої та зовнішньої нестабільності, правоохоронні органи України опинилися перед необхідністю істотного вдосконалення своєї функціональної спроможності. Особливої актуальності в умовах воєнного стану набуває розвиток тактико-спеціальної підготовки працівників поліції, яка має не лише відповідати новим викликам, але й випереджати їх, зберігаючи оперативну ефективність та спроможність до дій у критичних ситуаціях.

Одним із найбільш перспективних і технологічно обґрунтованих напрямів модернізації тактико-спеціальної підготовки є системне впровадження безпілотних літальних апаратів (далі - БПЛА) у службово-бойову діяльність органів Національної поліції. З урахуванням особливостей сучасного театру дій, включно з урбанізованими зонами, прикордонними регіонами та територіями з підвищеним рівнем терористичних ризиків, застосування БПЛА розглядається не лише як інструмент підтримки, а як ключовий елемент тактичного управління та забезпечення публічної безпеки.

Сучасні БПЛА суттєво розширюють функціональні можливості поліцейських підрозділів у таких напрямках, як ведення повітряної розвідки, постійний моніторинг оперативної обстановки, дистанційне виявлення фактів протиправної діяльності, забезпечення доказової бази, а також оперативне управління підрозділами в реальному часі. Ці технічні засоби дозволяють ефективно діяти в умовах обмеженого часу, мінімізувати ризики для життя та здоров'я особового складу та зменшити ймовірність помилкових рішень у складному інформаційному середовищі [1, с. 55].

Варто зазначити, що застосування БПЛА особливо виправдане під час масових заходів, евакуацій, техногенних катастроф, пошуково-рятувальних операцій, а також в операціях зі знешкодження диверсійно-розвідувальних груп або осіб, підозрюваних у терористичній діяльності. Переваги використання дронів у таких умовах є очевидними:

оперативність збору та обробки даних, можливість безпечного спостереження за великими територіями, гнучкість у реагуванні на зміну обстановки та висока точність при визначенні координат і маршруту пересування об'єктів спостереження.

Крім того, БПЛА сприяють підвищенню рівня ситуаційної обізнаності керівного складу поліції, оскільки передають візуальну інформацію в режимі реального часу, що є критично важливим для ухвалення стратегічних і тактичних рішень у середовищі з високим ступенем невизначеності.

У реаліях воєнного стану, що супроводжується зростанням рівня загроз внутрішньої безпеки, а також необхідністю оперативного реагування на диверсійно-розвідувальні, терористичні та кримінальні загрози, Національна поліція України зіштовхується з потребою перегляду та суттєвого оновлення концептуальних засад тактико-спеціальної підготовки особового складу. Цей напрям сьогодні не може обмежуватися винятково технічним навчанням персоналу, зокрема операторів БПЛА. Натомість формується системна потреба у комплексному розвитку професійних компетенцій, які охоплюють як технологічну грамотність, так і навички міжпідроздільної взаємодії в умовах багатофакторного оперативного середовища.

У межах методологічного підходу до тактико-спеціальної підготовки ефективне впровадження БПЛА передбачає, насамперед, засвоєння нормативно-правових засад їх використання в межах повноважень поліції. Це включає знання положень законодавства щодо правомірного застосування технічних засобів спостереження, обробки та зберігання візуальної інформації, вимог до фіксації правопорушень і процедур доказування. Одночасно необхідним є поглиблене вивчення технічних характеристик дронів, зокрема їхніх можливостей щодо аеронавігації, фіксації зображення, передачі даних у реальному часі, автономності, стійкості до перешкод, а також потенційних обмежень, пов'язаних з погодними, радіочастотними чи географічними факторами.

Практичне опанування цих знань здійснюється у процесі тренувань, що моделюють тактичні сценарії, максимально наближені до реальних умов оперативної діяльності. Такі заняття передбачають симуляцію кризових ситуацій, у межах яких особовий склад повинен демонструвати здатність до швидкої орієнтації, прийняття управлінських рішень, а також ефективної координації з іншими структурними елементами. У цьому контексті ключового значення набуває розвиток алгоритмів взаємодії між операторами БПЛА та наземними підрозділами, що діють у складі єдиної оперативної системи [3, с. 761].

Важливо зазначити, що зазначені елементи підготовки можуть реалізовуватися як у межах регулярного навчального процесу, так і у форматі спеціалізованих курсів підвищення кваліфікації. Такий підхід забезпечує гнучке та адаптивне оновлення компетенцій працівників поліції відповідно до розвитку технологій і змін у тактичному середовищі. У практиці Національної поліції БПЛА дедалі ширше застосовуються у ході службово-бойової діяльності. Зокрема, вони виконують функції спостереження і контролю за динамікою натовпу під час масових заходів, дозволяють виявляти провокаційні дії, координувати оперативні групи у режимі реального часу та забезпечувати відеофіксацію потенційних правопорушень.

У процесі проведення спеціальних поліцейських операцій дрони забезпечують безпечне зондування місцевості, фіксацію спроб втечі підозрюваних, моніторинг ходу

операції з безпечної відстані, що істотно знижує ризики для особового складу. Ефективними є також дії з використання БПЛА у межах розшукових заходів, особливо в умовах складного рельєфу або обмеженої видимості, коли традиційні засоби пошуку не є достатньо результативними. Постійне повітряне патрулювання дозволяє здійснювати превентивний моніторинг криміногенно небезпечних територій, виявляти підозрілу активність, документувати порушення та оперативно передавати інформацію оперативним підрозділам для реагування.

За даними окремих досліджень та відомчої статистики, застосування БПЛА сприяє підвищенню загальної ефективності поліцейських операцій щонайменше на 30–40%, що особливо помітно у випадках обмеженого доступу до об'єктів, недостатньої видимості або необхідності уникнення прямого контакту з потенційно озброєними злочинцями [2, с. 65]. Таким чином, інтеграція безпілотних технологій у систему тактико-спеціальної підготовки розглядається як стратегічно доцільний крок у процесі підвищення боєздатності та функціональної мобільності органів правопорядку в умовах ведення оборонних дій та забезпечення громадської безпеки в тилкових регіонах.

Отже, інтеграція БПЛА в тактико-спеціальну підготовку поліції є об'єктивною вимогою часу та відповіддю на виклики безпеки сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коломієць Ю. М. Основи тактики застосування БПЛА працівниками Національної поліції України під час виконання службово-бойових завдань. Молодіжна наукова ліга. 2023. № 19. С. 57.
2. Коломієць Ю. М., Мукоїда Р. В. Порядок застосування підрозділами Національної поліції БПЛА. Молодіжна наукова ліга. 2023. № 19. С. 85.
3. Мислива О. О., Буланов Ю. О. Основи організації блокувань у діяльності та підготовці поліцейських. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 760–761.
4. Захарко, А. В., Пиріг, І. В., Поливанюк, В. Д., & Санакоєв, Д. Б. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події. Дніпро : ДДУВС, 2024. 32 с.
5. Дунашченко О. Поливанюк В. Розвиток та використання технологій БПЛА в службово-бойовій діяльності поліцейських. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро: ДДУВС, 2024. Ч. II. С.524-525.

НОРОХА Софія Вадимівна
*курсант 2 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: Поливанюк Василь Дмитрович
*кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
ННІ ПФППД НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ ДІАЛОГУ В ЗАПОБІГАННІ ЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТІВ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ: СКАНДИНАВСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасному суспільстві, яке стикається з численними викликами – політичними, соціальними, економічними – особливої актуальності набуває забезпечення правопорядку під час масових заходів. У цьому контексті важливою інновацією є діяльність поліції діалогу, яка стала ефективним інструментом у запобіганні ескалації конфліктів у країнах Скандинавії та може бути адаптована в Україні. Досвід таких країн, як Швеція, Норвегія та Данія, доводить ефективність моделі превентивної комунікації у врегулюванні напружених ситуацій без застосування сили.

Поліція діалогу – це підрозділ, що функціонує на засадах комунікації, запобігання конфліктів і взаємної довіри. Її головна мета – встановлення та підтримання конструктивного діалогу між організаторами масових заходів, учасниками протестів та правоохоронними органами. Такий підхід базується на концепції «співпраці замість конфронтації», коли правоохоронці намагаються не придушити протест, а запобігти його радикалізації. У своїй діяльності поліція діалогу керується принципами прозорості, відкритості до діалогу, деескалації напруженості та поваги до прав людини. Основними методами роботи є попередні зустрічі з організаторами, спостереження під час заходів, оперативна комунікація на місці, а також постзаходова оцінка [1, с. 39].

Швеція є однією з перших країн, яка впровадила концепцію поліції діалогу ще на початку 2000-х років. Після заворушень у Гетеборзі 2001 року, що супроводжувалися насильством під час протестів проти саміту ЄС, шведська поліція проаналізувала свої дії і створила спеціальні діалогові групи – Dialogpolisen. Вони були озброєні не кийками, а комунікаційними стратегіями. Наприклад, під час протестів проти будівництва

нафтопроводу у 2016 році поліція діалогу забезпечила ефективний контакт з активістами, завдяки чому вдалося уникнути сутичок та затримань [3].

Норвегія також впровадила модель діалогової поліції у контексті забезпечення безпеки під час масових культурних та політичних заходів. Норвезькі офіцери сприймаються громадянами не як каральні органи, а як посередники, готові почути обидві сторони конфлікту. Наприклад, під час щорічного ЛГБТ-прайду у Осло поліція діалогу забезпечує комунікацію як з учасниками заходу, так і з представниками контрдемонстрантів, чим зменшує ризик сутичок [4].

Данія використовує поліцію діалогу під час футбольних матчів, які традиційно є джерелом потенційної агресії. У Копенгагені поліція розгортає діалогові групи, які ще до початку гри спілкуються з фанатами, повідомляючи про правила поведінки та попереджаючи про можливі правові наслідки порушень. Відомо, що це призвело до зниження випадків насильства на 30% протягом трьох років. В Україні перші спроби впровадження поліції діалогу розпочалися після подій Революції Гідності, коли стало зрозуміло, що класичні силові підходи призводять до ескалації конфліктів. У 2015 році МВС розпочало співпрацю з іноземними експертами та провело тренінги для новостворених підрозділів діалогу. Наприклад, під час протестів у Києві проти тарифної політики у 2021 році поліція діалогу змогла переконати мітингарів змінити маршрут ходи, уникнувши блокування урядових будівель [2, с. 15].

Скандинавський досвід свідчить про необхідність підготовки спеціалістів з психології, соціальної комунікації та кризового менеджменту для роботи в поліції діалогу. Україна може перейняти скандинавську модель, застосовуючи її у трьох напрямках, як попередній діалог – створення стабільної комунікації з громадськими об'єднаннями. Комунікація під час заходу – присутність у натовпі неозброєних офіцерів діалогу у відзнаках, які сприяють довірі. Аналіз і вдосконалення – після проведення акцій аналізувати ефективність застосованих методів.

Поліція діалогу – це не лише інноваційний метод поліцейської роботи, а й ефективний інструмент деескалації конфліктів у демократичному суспільстві. Скандинавський досвід свідчить, що взаємоповага, відкритість до діалогу та професіоналізм правоохоронців здатні знизити рівень насильства і забезпечити безпечне проведення масових заходів. В умовах трансформації українських правоохоронних органів впровадження моделі поліції діалогу є важливим кроком до побудови нової культури безпеки – орієнтованої не на силу, а на взаєморозуміння.

Таким чином, подальше вивчення ролі поліції діалогу є важливим для формування системи громадської безпеки нового типу – гуманної, діалогічної та орієнтованої на запобігання, а не силове вирішення конфліктів. Це дозволить не лише знизити соціальну напругу під час масових заходів, а й підвищити довіру до правоохоронних органів у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голосніченко І. П., Прилипка С. М. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник. Київ : Вид-во «Центр учбової літератури», 2016. 196 с.
2. Кубаєнко А.В. Олена Сучасні практики поліцейської діяльності. Запорізький національний університет. 2024. С. 47.
3. Поняття та класифікація масових заходів. URL: <http://4ua.co.ua/pravo/politseyske/ponyattya-klasifikatsiya-masovih-zahodiv.html>
4. Чи можна проводити масові заходи під час воєнного стану – роз'яснення. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3526643-ci-mozna-provoditi-masovi-zahodipid-cas-voennogo-stanu-rozasnenna.html>
5. Поливанюк В.Д.; Завістовський О.Д. Актуальні питання удосконалення методик навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в період воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 3. С. 336-338.
6. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболев Е. Ю., Юнін О. С. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.
7. Покайчук, В. Я., Поливанюк, В. Д., Миронюк, С. А., Мислива, О. О., Никифорова, О. А., Бардін, Є. В., ... & Фурса, В. В. Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. 100 с.; іл.

Светловська Діана Вадимівна

курсантка 3-го курсу ДР-243

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

*Науковий керівник: **Каліман Максим Романович***

старший викладач кафедри вогневої підготовки

капітан поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах постійної загрози з боку зовнішніх ворогів та збройних конфліктів питання підготовки сил безпеки і оборони України набувають особливої актуальності. Вогнева підготовка є невід'ємною складовою загальної підготовки військовослужбовців і працівників правоохоронних органів, без якої неможливе ефективне виконання бойових завдань, забезпечення безпеки громадян та територіальної цілісності держави. Модернізація цієї системи в умовах воєнного стану стає необхідною умовою для підвищення боєздатності національних сил оборони. Вона має бути орієнтована на інтеграцію сучасних технологій, тактичних і технічних новацій, а також на підвищення рівня фізичної та медико-тактичної підготовки особового складу. Оскільки в умовах війни важливо не лише володіти зброєю, а й швидко реагувати на змінювані обставини, розвивати навички адаптації до екстремальних ситуацій, модернізація вогневої підготовки дозволяє створити високоефективну, мобільну та стійку до стресових впливів систему, здатну забезпечити стратегічну перевагу на полі бою.

Представники як Територіальної оборони, Збройних сил України, Національної гвардії України, так і Національної поліції України, а також інших органів виступають безпосередніми суб'єктами забезпечення безпеки й оборони нашої держави в умовах дії воєнного стану, у зв'язку з чим вони повинні бути готові до ефективного застосування чи використання вогнепальної зброї, якщо на це виникнуть відповідні підстави [1, с.629]. Головною метою вогневої підготовки здобувачів вищої освіти навчальних закладів зі специфічними умовами навчання є попередження випадків, коли поліцейські виявляються психологічно не готовими до дій в екстремальних ситуаціях в умовах воєнного стану, що, на жаль, призводить до фатальних наслідків. Уважається, що однією з основних причин цього є відсутність професійно-психологічної готовності під час застосування вогнепальної

зброї в екстремальних ситуаціях, особливо в умовах воєнного стану [2]. В руках поліцейського табельна зброя не лише символізує владу, але й представляє собою ефективний інструмент у боротьбі з кримінальними елементами та забезпеченні особистої безпеки. Тому вивчення навичок стрільби з пістолета виступає важливою частиною системи професійної підготовки працівників Національної поліції [4]. Підготовка особового складу до використання вогнепальної зброї в екстремальних ситуаціях повинна включати не тільки технічні навички, а й психологічну підготовку, що допомагає контролювати емоції та приймати рішення під тиском. Психологічна готовність є ключовою для ефективних дій у бойових умовах, адже без неї навіть найкраще озброєний підрозділ може зазнати невдачі через паніку або неправильне реагування. Вогнева підготовка повинна враховувати сучасні технології, що підвищують точність стрільби та швидкість реагування, а також розвиток командної роботи. Взаємодія між різними силами оборони — Збройними силами, Національною гвардією та поліцією — дозволяє досягти максимального результату, забезпечуючи злагодженість та ефективність в умовах змінюваної тактичної ситуації. Ефективне використання вогнепальної зброї вимагає не лише фізичної підготовки, але й стійкості психіки у стресових ситуаціях. Поліцейські повинні бути готові до швидкого та рішучого реагування на небезпеку, а це вимагає не лише технічних навичок, але й високої рівня емоційної стабільності. Тренування з елементами стрес-резистентності, ситуаційної свідомості та прийняття рішень в умовах невизначеності є важливою частиною підготовки поліцейських до роботи з вогнепальною зброєю [3, с. 624]. Для ефективного використання вогнепальної зброї в екстремальних ситуаціях важливо не лише мати технічні навички, але й бути психологічно готовим до стресових умов. Військовослужбовці та поліцейські, які працюють в умовах воєнного стану, повинні бути здатні швидко приймати рішення, навіть коли ситуація стає непередбачуваною і критичною. Психологічна підготовка відіграє вирішальну роль у цьому процесі, адже без належної стійкості до стресу та емоційного самоконтролю навіть найкраще озброєний підрозділ може зазнати невдачі через неправильні реакції або паніку. Тому важливим є впровадження в навчання тренувань, які включають елементи стресостійкості та ситуаційної свідомості. Це дозволяє учасникам підготовки не лише відпрацьовувати фізичні навички стрільби, але й розвивати здатність швидко реагувати на змінювані обставини. Модернізація вогневої підготовки має на меті створити ефективну та мобільну систему, яка здатна функціонувати в умовах високого стресу, забезпечуючи стратегічну перевагу в бою. Також важливою складовою є координація між різними підрозділами сил оборони — Збройними силами, Національною гвардією та поліцією. Взаємодія між ними дозволяє досягти більшої ефективності у протидії загрозам, забезпечуючи злагодженість і оперативність у виконанні бойових завдань.

Отже, в умовах постійної загрози та збройних конфліктів, модернізація вогневої підготовки є важливим аспектом забезпечення боєздатності сил безпеки і оборони України. Поеднання технічних навичок і психологічної стійкості дозволяє ефективно реагувати на екстремальні ситуації та забезпечує здатність швидко адаптуватися до змінюваних умов на полі бою. Важливим є також розвиток командної взаємодії між

підрозділами Збройних сил, Національної гвардії та поліції, що дозволяє досягти високої оперативної ефективності. Комплексна підготовка особового складу, яка включає не лише фізичні навички, а й психологічну готовність, є необхідною умовою для забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності України. Це дозволяє створити потужну, мобільну та стійку систему оборони, здатну ефективно протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам у сучасних умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Каліман, М. Р., and Є. Ю. Гречишкін. "Актуальні питання викладання вогневої підготовки в умовах воєнного стану." (2024). URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13988/1/292.pdf>
2. Конєв О.Ю., Геращенко О.С. Удосконалення методики навчання вогневої підготовки здобувачів вищої освіти навчальних закладів зі специфічними умовами навчання та цивільних осіб в умовах воєнного стану. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. URL : <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2814/1/20.pdf>
3. Каліман, М. Р. "Психологічна складова забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції при застосуванні вогнепальної зброї в русі." (2024). URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13993/1/289.pdf>
4. Бодирев, Д. А., Завістовський, О. Д. (2023). Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство, (3), 246-249

СТРАШКО Вікторія

здобувач 3 курсу ФПФОДР НПУ

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Тінін Дмитро Геннадійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

майор поліції

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Безпілотні літальні апарати (БПЛА), або дрони, стрімко увійшли в наше життя, трансформуючи різноманітні галузі та відкриваючи нові можливості. Їхня універсальність, мобільність та здатність виконувати завдання у важкодоступних або небезпечних умовах зробили їх незамінним інструментом у сучасному світі. У сучасному світі технологічний прогрес стрімко змінює підходи до забезпечення правопорядку та громадської безпеки. На сьогодні для правоохоронної діяльності характерним є регулярне впровадження новітніх технічних засобів та автоматизованих систем, у тому числі й безпілотних літальних апаратів[2]. Ці технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності роботи поліції, оптимізації використання ресурсів та забезпечення безпеки як правоохоронців, так і громадян.

Безпілотний літальний апарат - це повітряне судно без пілота, екіпажу чи пасажирів на борту, управління яким здійснюється автоматично чи/або дистанційно за допомогою безпіотної авіаційної систем (безпілотного авіаційного комплексу), що є невід'ємною складовою БпЛА та включає в себе наземний контроль і систему зв'язку із БПЛА [1]. Використання БПЛА в діяльності Національної поліції охоплює широкий спектр завдань, серед яких можна виділити наступні:

1. Моніторинг та патрулювання: БПЛА можуть здійснювати повітряне патрулювання великих територій, особливо у зонах підвищеного ризику. Це дозволяє оперативно виявляти правопорушення, контролювати дотримання громадського порядку під час масових заходів, а також відстежувати переміщення транспортних засобів та осіб

2. Пошуково-рятувальні операції: завдяки оснащенню тепловізійними камерами та іншими сенсорами, БПЛА є незамінними помічниками у пошуку зниклих безвісти людей, особливо в складних природних умовах. Швидкість розгортання та можливість огляду значних площ значно підвищують шанси на успішне проведення таких операцій.

3. Фіксація та документування правопорушень: БПЛА можуть здійснювати відео- та фотофіксацію місця події, що є важливим для збору доказової бази при розслідуванні кримінальних правопорушень та адміністративних справ. Висока якість зображення та можливість огляду з різних ракурсів забезпечують об'єктивність та повноту документування.

4. Контроль дорожнього руху: БПЛА можуть використовуватися для моніторингу стану дорожнього покриття, виявлення порушень правил дорожнього руху, фіксації дорожно-транспортних пригод та контролю завантаженості автомобільних шляхів.

5. Забезпечення безпеки масових заходів: під час проведення спортивних змагань, концертів, політичних акцій та інших масових заходів БПЛА можуть здійснювати повітряний моніторинг для своєчасного виявлення потенційних загроз, координації дій правоохоронців та забезпечення безпеки учасників.

6. Криміналістичні дослідження: БПЛА можуть використовуватися для аерофотозйомки місця злочину, створення 3D-моделей для реконструкції подій, а також для пошуку речових доказів на великих територіях. Основними перевагами використання БПЛА є: швидке розгортання та можливість миттєвого отримання інформації з повітря; безпека, тобто зменшення ризику для особового складу під час виконання небезпечних завдань; покращення якості збору інформації, документування правопорушень та координації дій.

Отже, використання безпілотних літальних апаратів є важливим кроком у модернізації Національної поліції України. Впровадження цих технологій дозволяє підвищити ефективність виконання службових завдань, забезпечити безпеку громадян та поліцейських, а також оптимізувати використання ресурсів. Подальший розвиток та вдосконалення застосування БПЛА відкриває нові можливості для боротьби зі злочинністю та підтримання правопорядку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Особливості застосування безпілотних літальних апаратів органами та підрозділами поліції: метод. рек. / А. А. Саковський, С. М. Науменко, С. І. Кравченко, І. М. Єфіменко та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2022. 72 с.

2. Захарко, А. В., Пиріг, І. В., Поливанюк, В. Д., & Санакоєв, Д. Б. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події. Дніпро : ДДУВС, 2024. 32 с.

3. Мовчан А.В., Мовчан М.А.. Соціально-правові студії : науково-аналітичний журнал / гол. ред. О. Балинська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. Вип. 3 (9). 232 с.

4. Дуняшенко О. Поливанюк В. Розвиток та використання технологій БПЛА в службово-бойовій діяльності поліцейських. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро: ДДУВС, 2024. Ч. II. С.524-525.

Шарамок Катерина Анатоліївна
курсант 3 курсу н.г. ДР-245
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Бодирєв Дмитро Анатолійович**
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання забезпечення національної безпеки набуває критичного значення. Особлива роль у цьому процесі належить підрозділам Національної поліції України, які поряд з виконанням правоохоронних функцій беруть участь у забезпеченні обороноздатності держави, захисті громадян і підтриманні публічної безпеки. Вогнева підготовка в умовах воєнного стану стає не лише засобом підвищення особистої безпеки поліцейських, а й критично важливим чинником успішного виконання ними службових обов'язків у бойових умовах. Актуальність теми зумовлена потребою адаптації вогневої підготовки до реалій гібридної війни, коли поліцейські стикаються як з кримінальними, так і з диверсійними та військовими загрозами.

Виникає потреба удосконалення навичок стрільби поліцейських, а також навичок поводження зі зброєю, її застосування та використання. [1, с. 280]. Важливість вогневої підготовки полягає не тільки в необхідності мати технічні навички користування вогнепальною зброєю, але й у тому, щоб поліцейські могли ефективно реагувати на ситуації, що можуть виникнути в умовах підвищеної небезпеки.

Використання та застосування спецзасобів та вогнепальної зброї поліцейськими регламентовано статтями 45 і 46 Закону України "Про Національну поліцію", а також відповідними адміністративно-правовими та кримінально-правовими нормами. У контексті воєнного стану, використання вогнепальної табельної зброї є невід'ємною частиною виконання службових та бойових завдань поліцейськими [2].

Однією з ключових вимог до вогневої підготовки в умовах військового стану є підвищення рівня бойової готовності правоохоронців [3, с.325]. Це означає, що поліцейські повинні володіти не тільки базовими навичками стрільби, але й здатністю діяти в умовах стресу, коли кожен постріл може мати вирішальне значення. Для цього

вогнева підготовка включає як фізичні тренування, так і психологічну підготовку, яка допомагає поліцейським зберігати спокій у кризових ситуаціях.

Основою вогневої підготовки під час військового стану є регулярні тренування з вогнепальної зброї. Вони повинні бути адаптовані до умов війни, де важливо не лише влучно стріляти, але й правильно оцінювати ситуацію, діяти в умовах обмеженого часу та при підвищеному рівні стресу.

Науковці наполягають на вдосконаленні методики викладання вогневої підготовки, Д.А. Бодирєв, О.Д. Завістовський пропонують наступні види спеціальних вправ, що відповідають умовам оперативно-службової та службово-бойової діяльності в умовах воєнного стану:

- вправи з умовами швидкого вогневого контакту (спрямовані на своєчасне вилучення зброї, переведення її в бойове становище та здійснення 249 пострілу);
- вправи з використанням коротких дистанцій вогневого рубежу (1–3 метри);
- виконання вправ зі стрільби у засобах індивідуального захисту (бронежилеті та шоломи);
- стрільба в умовах обмеженої видимості [4, с.248]

Один з найбільш важливих аспектів вогневої підготовки — це психологічна стійкість поліцейських. Учасники бойових дій, навіть у ролі правоохоронців, повинні бути готові до того, що вони можуть бути змушені стріляти на ураження, захищаючи себе та інших. Це вимагає не лише технічної майстерності, але й сильної психічної підготовки.

Тому в процесі навчання майбутні поліцейські мають не забувати про важливість не тільки вогневого компонента, а й психологічного. Оскільки в процесі підготовки практично неможливо змоделувати ситуацію застосування вогнепальної зброї з усіма емоційними виявами і переживаннями, що супроводжують не тільки самий постріл але і всю попередню підготовку [5, с.127].

Сучасні технології можуть суттєво покращити процес вогневої підготовки поліцейських. Використання симуляторів стрільби, віртуальних тренажерів і бойових навчальних систем допомагає відтворити реальні умови, в яких поліцейські можуть перебувати під час військового стану [6, с.66]. Це дозволяє не лише підвищити якість підготовки, але й знижує ризики травм під час тренувань, адже всі вправи відбуваються в умовах, наближених до реальних, але без прямої загрози для здоров'я.

В умовах військового стану поліція також повинна бути готовою до роботи з мирним населенням, яке може перебувати в стресовому стані. Важливо навчити правоохоронців взаємодіяти з громадянами в умовах конфліктних ситуацій, коли застосування сили має бути мінімізоване, а завданням є забезпечення порядку та безпеки без шкоди для цивільного населення.

Отож, вогнева підготовка поліцейських у часи військового стану є необхідною умовою для забезпечення ефективного виконання службових обов'язків та захисту громадян. Вона має бути комплексною, враховуючи не лише технічні навички, але й психологічну стійкість, командну роботу та здатність швидко приймати рішення в екстремальних умовах. Сучасні методи навчання, включаючи використання симуляторів і тренажерів, а також увага до психологічної підготовки, дозволяють забезпечити високий рівень готовності правоохоронців до виконання завдань у надзвичайних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шелест, Ю. Д., and В. О. Найда. "Актуальні питання вдосконалення вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану." (2022).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
3. НОСИК, Д.; БОДИРЕВ, Д. ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ЕКСПЕРТ, 2025, 89.
4. Бодирев Д. А. Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану/ Д. А. Бодирев, О. Д. Завістовський //Аналітичне-порівняльне правознавство/ редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2023. – №3. – С. 246-249 – Бібліогр.: с. 249 (9 назв). URL <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284717/278803>
5. Гладкий Д.П. Психологічні аспекти вогневої підготовки майбутніх поліцейських // Актуальні проблеми вітчизняного права в дослідженнях молодих вчених у світлі євроінтеграційних процесів: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Курсантів, студентів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів) та докторантів (м. Дніпро, 18 трав. 2017 р.). Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 112-115.
6. Наточій А.Д., Смаль П.В. Вогнева підготовка – складова професійної компетентності майбутніх офіцерів поліції. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. 2021. № 4 (114). С.321-333

Шаровський Дмитро Андрійович
курсант 3 курсу н.з. ДР-245
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Бодирєв Дмитро Анатолійович**
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНАЖЕРІВ І СИМУЛЯТОРІВ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ

В умовах воєнного стану та збройної агресії проти України питання ефективності підготовки силових структур набуває особливого значення. Вогнева підготовка є одним з основних елементів службової діяльності поліцейських, яка потребує постійного вдосконалення відповідно до сучасних викликів. У цьому контексті значну увагу слід приділяти використанню тренажерів та симуляторів, які забезпечують можливість імітації реальних умов бойових зіткнень без ризику для життя та здоров'я особового складу. Актуальність теми полягає в інтеграції сучасних технічних засобів у процес навчання поліцейських та інших підрозділів правоохоронних органів.

Порядок організації вогневої підготовки в органах внутрішніх справ України здійснюється відповідно до вимог наказу МВС України №50 від 26 січня 2016 року «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» [1].

Відповідно до цього наказу передбачені: вивчення матеріальної частини табельної зброї; вивчення заходів безпеки при поводженні з табельною вогнепальною зброєю; вивчення основ, прийомів і правил стрільби; вивчення правових основ застосування та використання вогнепальної зброї (ст. 43,46 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 219, 221 статуту ППСМ) у реальних умовах оперативно-службової діяльності [2].

Застосування тренажерних систем забезпечує:

- безпечне навчальне середовище, що дозволяє відпрацьовувати навички без ризику для життя;
- економію боєприпасів та ресурсів;
- високу інтенсивність повторюваності дій;
- можливість моделювання сценаріїв з реального бойового досвіду;
- адаптацію до індивідуального рівня підготовки курсантів.

Зокрема, сучасні системи на базі **VR/AR технологій**, як-от симулятори *VirTra V-300*, *Meggitt FATS*, *Laser Shot*, дозволяють моделювати ситуації стрільби у натовпі, захоплення заручників, дії у транспорті, приміщеннях, на відкритій місцевості [3, с. 146].

Сучасні наукові дослідження доводять, що при використанні електронних стрілецьких тренажерів у методиці викладання вогневої підготовки в закладах вищої

освіти зі специфічними умовами навчання поряд з відпрацюванням окремих елементів удосконалюється техніка стрільби загалом, одночасно розвиваються необхідні фізичні та психічні якості [4, с. 248].

До основних проблем, які перешкоджають масштабному впровадженню симуляторів у підготовку правоохоронців, належать:

- висока вартість обладнання;
- обмежене фінансування закладів освіти та практичних підрозділів;
- недостатній рівень IT-підготовки інструкторів;
- потреба в адаптації сценаріїв до українських реалій.

Проте перспективи залишаються позитивними. У рамках підтримки з боку ЄС та НАТО здійснюється модернізація полігонів і тренувальних комплексів, у т.ч. за рахунок іноземної технічної допомоги. Одним із напрямів розвитку є забезпечення прогресу у реформах та трансформаціях на шляху до членства в ЄС та НАТО, що дозволяє покращити систему МВС України у багатьох напрямках, включаючи навчання майбутніх поліцейських [5].

Використання тренажерів і симуляторів у вогневій підготовці — це не лише сучасна тенденція, а й об'єктивна необхідність в умовах воєнного стану. Поєднання інноваційних технологій з реальними тренуваннями дозволяє формувати у поліцейських високий рівень готовності до складних ситуацій, зменшити ризики для життя, підвищити професіоналізм і психологічну стійкість. Перспективи їхнього впровадження на пряму залежать від державної політики, міжнародного співробітництва та інституційного розвитку сектору безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>
2. Наточій А. Вогнева підготовка – складова професійної компетентності майбутніх офіцерів поліції / А. Наточій, П. Смаль // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2021. - № 4 (114). – С. 329-333
3. Zelenskyi Z. E. O., Zadorozhnyia R. V., Fisun N. O. Using interactive learning methods during practical exercises on fire training. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2024. Т. 2, № 80. С. 144–148. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.21> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Бодирев Д. А. Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану/ Д. А. Бодирев, О. Д. Завістовський // Аналітичне-порівняльне правознавство/ редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2023. – №3. – С. 246-249 – Бібліогр.: с. 249 (9 назв). URL <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284717/278803>
5. План роботи Міністерства внутрішніх справ України на 2025 рік. URL: <https://mvs.gov.ua/planuvannya/plan-roboti-ministerstva-vnutrisnix-sprav-ukrayini-na-2025-rik> (дата звернення: 04.05.2025).

Юрченко Данило Олегович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Лопасєва Олена Миколаївна

старший викладач кафедри вогневої підготовки

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в умовах триваючої військової агресії проти України, проблема національно-патріотичного виховання молоді, а особливо майбутніх працівників правоохоронних органів, набула особливої ваги. Формування національної свідомості, почуття відповідальності перед державою, готовності захищати її незалежність і забезпечувати правопорядок – це ключові орієнтири, які мають бути закладені в процесі професійної підготовки поліцейських. Патріотизм у цій системі не є лише емоційним компонентом, а виступає ідеологічним і ціннісним стрижнем, на якому базується формування морально-професійного обличчя правоохоронця.

Система національно-патріотичного виховання майбутніх поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання передбачає цілісний комплекс заходів, спрямованих на розвиток у курсантів та студентів стійкої громадянської позиції, правової культури, духовної зрілості та емоційної стійкості. Основою цієї системи є поєднання навчального процесу з виховними заходами, що передбачають вивчення історії українського народу, героїчних сторінок його боротьби за незалежність, державної символіки, культури, традицій, а також формування поваги до конституційного ладу і законності [1, с.304].

Правова основа патріотичного виховання майбутніх поліцейських ґрунтується на положеннях Конституції України [2], Закону України «Про освіту» [3], «Про Національну поліцію» [4], Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [5] та інших нормативно-правових актів. Зокрема, Наказ МВС України №1179 від 09.11.2016 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» акцентує на важливості дотримання професійно-етичних норм поведінки [6], що безпосередньо пов'язано з рівнем патріотичного виховання працівника поліції.

Згідно з дослідженнями науковців, патріотичне виховання майбутніх поліцейських має включати такі завдання: формування активної громадянської позиції, поваги до

національних символів та державних святинь, набуття соціального досвіду через вивчення історії та культури українського народу, розвиток мовної культури, зокрема володіння українською мовою як засобом професійного і духовного спілкування. Особливе місце посідає формування психологічної та фізичної готовності курсантів до виконання громадянського і службового обов'язку, зокрема в екстремальних умовах.

Національно-патріотичне виховання реалізується через різні форми освітньо-виховної роботи: тематичні години, участь у патріотичних заходах, квести, зустрічі з учасниками бойових дій, відвідання меморіалів, перегляд документальних фільмів, участь у волонтерських та благодійних акціях. Важливу роль відіграють також міждисциплінарні зв'язки з гуманітарними дисциплінами, такими як історія України, правознавство, етика та психологія професійної діяльності.

Загалом, система національно-патріотичного виховання курсантів має функціонувати на чотирьох рівнях: світоглядному (формування національної ідеї та цінностей), соціологічному (аналіз соціального стану та оточення), дидактичному (використання форм і методів навчання, що відповідають цілям виховання), психологічному (розвиток особистості, мотивації та адаптації до професійної діяльності). У контексті цього особливої ваги набуває індивідуальний підхід до кожного курсанта – з урахуванням його життєвого досвіду, ціннісних орієнтацій і рівня сформованості громадянської свідомості [1, с.305].

Особливу роль у патріотичному вихованні відіграє викладач – не лише як педагог, а як особистість і наставник, який має бути носієм моральних і національних ідеалів, прикладом для курсантів. Саме особистий приклад наставника, його поведінка, ставлення до України, до своїх обов'язків і до людей формує у свідомості молоді зразок справжнього громадянина і поліцейського.

Крім того, слід враховувати, що патріотичне виховання не обмежується лише навчальним закладом. Воно повинне здійснюватися у взаємодії з сім'єю, громадськими організаціями, закладами культури, засобами масової інформації. Координація зусиль усіх інститутів громадянського суспільства дозволить створити єдину ефективну систему формування патріотично свідомого поліцейського, здатного не лише забезпечувати правопорядок, а й бути моральним авторитетом у громаді.

В умовах євроінтеграції України, розбудови правової держави, необхідності захисту національних інтересів та протидії гібридним загрозам, патріотизм стає не лише моральним, а й стратегічним чинником у діяльності поліцейських. Лише правоохоронець, який глибоко усвідомлює свою приналежність до держави, відчуває відповідальність перед своїм народом, зможе ефективно протистояти викликам сьогодення та забезпечувати стабільність у суспільстві.

Таким чином, національно-патріотичне виховання є не просто складовою професійної підготовки майбутнього поліцейського, а її фундаментом. Воно формує світогляд, систему цінностей, моральну і правову культуру, які визначають не лише професійну ефективність, а й здатність бути справжнім громадянином і захисником держави. Успішність реформи поліції, довіра громадян до правоохоронних органів та загальна безпека в державі значною мірою залежать від рівня патріотизму та національної самосвідомості поліцейських нового покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Казначеев Д., Лопасва О. Здійснення національно-патріотичного виховання курсантської та студентської молоді як важливий чинник підготовки кадрів для Національної поліції України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 4 (114). С. 303-307.
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання : Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 : станом на 6 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
6. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : Наказ М-ва внутр. справ України від 09.11.2016 № 1179 : станом на 4 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> (дата звернення: 18.05.2025).

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Зінчук Микола,

студент 5 курсу

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Герасимчук О.Б.

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ ЯК СКЛADOVA ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві, де управлінські рішення повинні прийматись оперативно та обґрунтовано, роль інформації як ресурсу набула особливого значення. Інформаційні потоки — це впорядковані процеси передачі, обробки та зберігання інформації, що забезпечують ефективне функціонування організацій та установ. Їх правильна організація є основою якісної управлінської діяльності, оскільки забезпечує узгодженість дій структурних підрозділів, оперативність обміну даними та достовірність інформації, яка використовується в процесі прийняття рішень.

Попри важливість цієї категорії, в практиці державного та корпоративного управління часто виникають труднощі, пов'язані з хаотичністю, надлишком або фрагментарністю інформаційних потоків. Вони можуть бути недостатньо регламентованими, непрозорими або надто централізованими, що, своєю чергою, ускладнює координацію управлінських процесів. Крім того, цифрова трансформація суспільства змінила характер інформаційних потоків: від ієрархічної передачі документів у паперовому вигляді сучасні організації перейшли до мережевої моделі комунікації, яка вимагає інших підходів до керування інформацією.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичний аналіз ролі управління інформаційними потоками в організації інформаційної діяльності управлінських структур. У роботі розглянуто зміст поняття інформаційного потоку, його класифікації, джерела виникнення та напрямки руху в межах організаційної структури. Особливу увагу приділено питанням цифровізації управлінської комунікації, автоматизації документообігу та використання інформаційних систем для моніторингу та контролю руху даних.

У результаті дослідження встановлено, що ефективна організація інформаційних потоків забезпечує своєчасність прийняття рішень, скорочення витрат на обробку інформації та покращення взаємодії між підрозділами. Внутрішні інформаційні потоки, що функціонують у межах організації, охоплюють формальні та неформальні канали передачі даних, які потребують чіткої регламентації для уникнення дублювання та втрати змісту повідомлень. Зовнішні потоки пов'язані з взаємодією установ з іншими організаціями, громадськістю, засобами масової інформації або органами влади й

потребують особливого контролю, враховуючи вимоги інформаційної безпеки та захисту персональних даних.

Дослідження засвідчило, що вітчизняні управлінські структури часто не мають чітких моделей управління інформаційними потоками. Електронний документообіг запроваджується без попереднього аналізу існуючих маршрутів передавання інформації, що призводить до паралельного існування дублюючих каналів комунікації та перевантаження співробітників несинхронізованими запитами. На практиці ефективним виявляється застосування інтегрованих інформаційних систем, таких як BPM-рішення або ERP-платформи, які дозволяють створити прозору і контрольовану модель руху інформації.

Додатково проаналізовано вплив цифрової трансформації на характер інформаційних потоків. Використання хмарних технологій, електронних сервісів, внутрішньокорпоративних платформ (Microsoft Teams, Slack, Google Workspace тощо) сприяє швидкості передачі інформації, однак висуває нові вимоги до структурованості комунікацій. Дедалі більшого значення набуває здатність керувати горизонтальними, мережевими потоками, що виникають не за наказом, а як результат ініціативи знизу, між рівноправними суб'єктами управління.

Особливу увагу приділено питанням безперервності, прозорості та захищеності інформаційного обміну. Порушення одного з цих критеріїв призводить до збоїв у роботі організації, спотворення інформації або витоку конфіденційних даних. Тому актуальною є побудова моделі управління інформаційними потоками, яка базується на поєднанні технічних засобів, організаційних процедур і правового регламентування. У межах дослідження запропоновано концептуальну модель, яка передбачає інтеграцію IT-інфраструктури з внутрішніми регламентами, формування єдиного інформаційного середовища та впровадження політик контролю доступу.

Висновки. У процесі дослідження було з'ясовано, що інформаційні потоки становлять фундаментальну основу функціонування будь-якої управлінської системи, оскільки саме через них реалізується обмін даними, координація дій, передача доручень, формування звітності та зворотного зв'язку. У сучасних умовах цифрової трансформації ефективно управління інформаційними потоками перетворюється на один із головних чинників підвищення результативності управлінської діяльності.

Передусім встановлено, що неефективна організація інформаційних потоків призводить до затримки прийняття рішень, інформаційного перевантаження персоналу, дублювання функцій, втрати або спотворення важливих повідомлень. Ці наслідки особливо небезпечні в умовах, коли інформація є стратегічним ресурсом, а управлінські рішення повинні прийматися швидко, точно й на основі повних і достовірних даних.

Таким чином, управління інформаційними потоками повинно стати стратегічним напрямом у діяльності сучасної організації. Це — не допоміжна функція, а складова частина цілісної системи управління, яка потребує ретельного планування, сучасних технологічних рішень і людського ресурсу. Лише за умови комплексного підходу до організації, контролю та оптимізації інформаційних потоків можливо досягти високої якості управлінських рішень, їхньої оперативності, обґрунтованості та відповідності цілям організації.

У результаті можна стверджувати, що управління інформаційними потоками — це інтегральна складова організації інформаційної діяльності у сфері управління, яка пряму впливає на ефективність функціонування управлінських структур в умовах цифрового розвитку. Подальші наукові дослідження та прикладні розробки в цій сфері повинні бути спрямовані на вдосконалення методів моделювання, моніторингу та оптимізації інформаційних потоків, а також на формування методичних рекомендацій для управлінських практик різного рівня — від місцевого до державного.

ДЖЕРЕЛА

1. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення: Технологія прийняття рішень / Дерлоу Дес ; пер. з англ. Р.А.Семків, Р.Л. Ткачук. Київ : Наукова думка, 2011. 242 с
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (Дата звернення: 22.04.2025).
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (Дата звернення: 05.04.2025).
4. Про інформацію: Закон України від 02.20.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (Дата звернення: 19.04.2025).

Тетяна Ігнатова
*аспірантка кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ОНКОПОЛІТИКИ: АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ

Захворюваність на злоякісні новоутворення в Україні є однією з ключових загроз для демографічної безпеки та здоров'я населення [1]. У зв'язку з цим особливого значення набуває розбудова ефективної системи публічного управління в рамках реалізації державної політики боротьби із злоякісними новоутвореннями. До реалізації завдань у сфері онкополітики залучаються різні суб'єкти управління. Від 2020 року, в умовах медичної реформи, вагому управлінському роль у цій сфері почала відігравати Національна служба охорони здоров'я України (НСЗУ). Тож проаналізуємо більш ґрунтовно управлінські функції НСЗУ як суб'єкта реалізації онкополітики в Україні та проведемо оцінювання її потенціалу.

В рамках реалізації функцій управління від імені держави, НСЗУ здійснює фінансове управління та контрактування онкопослуг. Зокрема, Служба укладає договори із закладами охорони здоров'я на підставі Програми медичних гарантій (ПМГ), яка щорічно включає окремі пакети з надання онкологічної допомоги. На сьогодні ПМГ дозволяє оплачувати послуги щодо хіміотерапевтичного лікування онкохворих; проведення радіологічної терапії; здійснення діагностичних досліджень (МРТ, КТ, ПЕТ, біопсія тощо); проведення хірургічного втручання при онкозахворюваннях. Так, наприклад, у 2023 році НСЗУ уклала понад 300 контрактів з медичними закладами, які надають онкопослуги за кошти державного бюджету [2].

Моніторинг та контроль якості надання медичних послуг є безумовною управлінською функцією НСЗУ, адже служба забезпечує аудит відповідності умовам договорів, моніторинг показників якості, реагування на порушення умов контрактування тощо. Реалізація цієї функції дозволяє забезпечує контроль, прозорість та підзвітність розподілу коштів держбюджету між надавачами медичних послуг. Крім того, НСЗУ веде електронну систему охорони здоров'я (ЕСОЗ), що можна ідентифікувати як інформаційно-аналітичну функцію управління. Реалізація цієї функції дозволяє НСЗУ формувати онкостатистику в реальному часі; аналізувати ефективність маршрутизації пацієнтів; виявляти недофінансовані або перевантажені ланки медичної допомоги в рамках реалізації Програми медичних гарантій у сфері онкополітики. Міжвідомча взаємодія та стратегічна координація діяльності як функція суб'єкта публічної політики у сфері протидії онкозахворюваності. Для реалізації цієї управлінської функції НСЗУ активно співпрацює з МОЗ України, Центром громадського здоров'я України, місцевими органами влади, міжнародними партнерами (ВООЗ, МФ «Відродження», USAID) у

реалізації багатьох стратегій у сфері охорони здоров'я, зокрема, таких як Національна стратегія боротьби з онкологічними захворюваннями до 2030 року; Цілі Сталого Розвитку України-2030. Інституційна взаємодія з регіональними органами сприяє координації в розбудові інфраструктури, перепрофілюванні медичних установ, розміщенні опорних онкоцентрів тощо.

Отже, НСЗУ посідає ключове місце в системі управління з питань реалізації онкополітики на підставі виконання ролі Національного гаранта фінансової доступності й якості медичних послуг. Разом з тим, для підвищення ефективності її діяльності НСЗУ у цьому напрямку необхідно продовжити розширення повноважень як учасника онкостратегії; продовжити впровадження єдиної системи скринінгу; посилення міжгалузевої взаємодії; розвиток людського потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Cancer country profile: Ukraine. <https://www.who.int>
2. Програма медичних гарантій на 2023 рік. Офіційний веб-сайт НСЗУ. <https://nszu.gov.ua>

Карнюк Сергій Васильович

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри правознавства та правоохоронної діяльності

ORCID: 0009-0005-9053-7059

Оляницька Вікторія Анатоліївна

здобувачка вищої освіти за спеціальністю:
D4 Публічне управління та адміністрування,

Житомирський інститут

Міжрегіональної академії управління персоналом

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розкрито особливості функціонування правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. Проведено аналіз нормативно-правової бази, визначено ключові завдання та проблеми правоохоронної діяльності у період воєнного конфлікту. Окремлено перспективи удосконалення роботи правоохоронних інституцій у кризових умовах.

Ключові слова: воєнний стан, правоохоронні органи, національна безпека, Національна поліція, Служба безпеки України, правопорядок, державна безпека.

The article reveals the peculiarities of the functioning of Ukrainian law enforcement agencies under martial law. The legal framework is analyzed, and the main tasks and problems of law enforcement during armed conflict are identified. Prospects for improving the functioning of law enforcement institutions under crisis conditions are outlined.

Keywords: martial law, law enforcement agencies, national security, National Police, Security Service of Ukraine, public order, state security.

Актуальність теми. Запровадження воєнного стану в Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації суттєво трансформувало всі сфери державного управління, зокрема діяльність правоохоронних органів. В умовах воєнного конфлікту правоохоронна система зіштовхується з новими викликами, що вимагають адаптації функцій, повноважень і методів роботи відповідних органів.

Правоохоронні інституції повинні забезпечувати публічну безпеку, правопорядок, захист прав і свобод громадян, а також протидіяти диверсіям, збройним нападам і колабораціонізму [2].

Метою статті є аналіз функціонування правоохоронних органів України в умовах воєнного стану, виявлення основних проблем у цій сфері та визначення напрямів їх удосконалення.

Діяльність правоохоронних органів у період воєнного стану регламентується Конституцією України, Законом України "Про правовий режим воєнного стану",

Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України "Про Національну поліцію", "Про Службу безпеки України" та іншими актами [6].

Воєнний стан передбачає особливий режим діяльності державних органів, зокрема запровадження обмежень конституційних прав і свобод, запровадження комендантської години, посилення охорони публічного порядку, обмеження свободи пересування тощо [2].

До основних завдань правоохоронних органів у період воєнного стану належать:

В умовах воєнного стану правоохоронні органи України виконують надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільності, правопорядку та захисту національної безпеки. Основні завдання, які стоять перед правоохоронною системою у цей період, включають:

I. Забезпечення громадської безпеки та правопорядку:

- підтримання правопорядку в тилкових і прифронтових регіонах;
- запобігання мародерству, грабежам, насильницьким злочинам;
- контроль за дотриманням комендантської години та обмежень, запроваджених у

рамках воєнного стану.

II. Виявлення та нейтралізація загроз:

- протидія диверсійним і терористичним групам;
- виявлення осіб, що співпрацюють з окупаційними силами або здійснюють колабораційну діяльність;

- боротьба з державною зрадою та посяганнями на територіальну цілісність України.

III. Участь у заходах територіальної оборони та захисту критичної інфраструктури:

- охорона стратегічно важливих об'єктів (транспортних вузлів, об'єктів енергетики, зв'язку тощо);

- забезпечення безпеки евакуації населення;
- супровід гуманітарних та військових колон.

IV. Документування воєнних злочинів:

- фіксація злочинів, скоєних агресором проти цивільного населення та об'єктів інфраструктури;

- збирання доказів для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності на національному та міжнародному рівнях.

V. Забезпечення контррозвідувального режиму:

- виявлення та нейтралізація агентів ворожих спецслужб;
- проведення фільтраційних заходів у зонах бойових дій та прифронтових районах;
- перевірка осіб, які перетинають лінії розмежування або державний кордон.

VI. Кібербезпека та інформаційна протидія:

- виявлення та блокування інформаційних атак з боку країни-агресора;
- боротьба з дезінформацією та поширенням фейкових повідомлень;
- захист баз даних та інформаційних систем органів державної влади.

Таким чином, функції правоохоронних органів значно розширюються у період дії воєнного стану, охоплюючи як традиційні завдання забезпечення правопорядку, так і заходи воєнного та стратегічного характеру. [12].

Крім того, Національна поліція України, попри втрату частини кадрового складу та ресурсів, продовжує забезпечувати правопорядок у тилкових і прифронтових регіонах.

Особливу увагу приділено боротьбі з мародерством, злочинами проти власності, насильницькими злочинами в умовах послабленого контролю в окремих територіях [15].

Служба безпеки України виконує ключову роль у контррозвідувальній діяльності, боротьбі з диверсійними групами, виявленні колаборантів та осіб, що співпрацюють із ворогом. СБУ також координує міжвідомчу роботу з викриття інформаційних операцій РФ [14].

Державна прикордонна служба України здійснює охорону державного кордону, забезпечує фільтраційні заходи щодо підозрілих осіб та запобігає незаконному переміщенню товарів і осіб через кордон [7].

Серед основних проблемних аспектів функціонування правоохоронної системи в умовах воєнного стану можна виокремити:

- недосконале правове регулювання окремих процедур у воєнний період (зокрема щодо досудового розслідування);
- нестача ресурсів і технічного забезпечення в умовах інтенсивних бойових дій;
- необхідність взаємодії з військовими адміністраціями, яка не завжди відпрацьована на практиці;
- психологічне виснаження особового складу.

Для підвищення ефективності правоохоронної системи України у період воєнного стану доцільним є реалізація таких заходів:

I. Удосконалення нормативно-правової бази:

- прийняття спеціальних законодавчих актів щодо правового режиму досудового розслідування в умовах війни;
- чітке регулювання процедур взаємодії між правоохоронними органами та військовими структурами.

II. Посилення міжвідомчої координації:

- створення єдиних координаційних центрів на рівні регіонів;
- забезпечення оперативного обміну інформацією між Національною поліцією, СБУ, прокуратурою, ЗСУ, органами місцевого самоврядування.

III. Матеріально-технічне забезпечення:

- закупівля сучасного обладнання, засобів захисту, транспорту, безпілотних літальних апаратів;

- технічне переоснащення для ведення оперативної діяльності в зонах бойових дій.

IV. Психологічна та професійна підготовка кадрів:

- впровадження програм з кризової психології, адаптації до умов війни;
- тренінги з тактичної підготовки, протидії інформаційним загрозам.

V. Інформаційна та кібербезпека:

- зміцнення систем захисту даних та електронної комунікації правоохоронних органів;
- створення аналітичних центрів для виявлення інформаційних атак та поширення фейків.

VI. Документування воєнних злочинів:

- підготовка спеціалізованих слідчих груп для збору доказів воєнних злочинів РФ;
- співпраця з міжнародними органами правосуддя (Міжнародний кримінальний суд, ЄСПЛ).

Загалом, системне впровадження вищенаведених заходів дозволить посилити спроможність правоохоронної системи України діяти ефективно в умовах війни та забезпечити належний рівень безпеки громадян і держави. [12].

Висновки. Функціонування правоохоронних органів в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу до нормативного, організаційного та кадрового забезпечення. Підвищення ефективності їх діяльності є одним із ключових чинників забезпечення стійкості держави в умовах збройної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 88.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
6. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
7. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.
8. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 // Офіційне інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
9. Про затвердження Положення про взаємодію правоохоронних органів у разі введення воєнного стану: Наказ МВС України № 149 від 03.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-22>.
10. Бачинський О. В. Діяльність правоохоронних органів у період воєнного стану: сучасні виклики та правові засади // Право України. – 2023. – № 4. – С. 34–41.
11. Петухов О. В. Проблеми правового регулювання діяльності поліції в умовах надзвичайного та воєнного стану // Юридичний вісник України. – 2022. – № 22. – С. 18–23.
12. Титаренко В. В. Правове забезпечення національної безпеки в умовах збройного конфлікту // Вісник НАВС. – 2023. – № 2. – С. 9–17.
13. Державна служба статистики України. Звіт про кількість працівників правоохоронних органів, які залучені до забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>.
14. Служба безпеки України. Щорічний звіт про діяльність СБУ у 2023 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/annual-report>.
15. Національна поліція України. Аналітична довідка про стан правопорядку в умовах дії воєнного стану (січень–грудень 2023 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua>.

Кондратьєва Інна Миколаївна
*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна в Україні спричинила серйозні виклики для системи охорони здоров'я, зокрема в частині забезпечення доступної первинної медичної допомоги (ПМД), яку надають лікарі сімейної медицини. Унаслідок бойових дій постраждали сотні амбулаторій, особливо в сільській місцевості, в яких і до війни існували проблеми з кадровим забезпеченням та інфраструктурою. Понад те, переміщення населення, поява нових категорій вразливих груп (ветерани, ВПО, постраждали цивільні) створили нові потреби у медичних послугах, а саме щодо психічного здоров'я та хронічних захворювань, контроль за якими значною мірою здійснює саме сімейний лікар [1; 2].

Післявоєнне відновлення України вимагає стратегічного, інтегрованого підходу до розвитку системи ПМД. Йдеться не лише про фізичне відновлення інфраструктури, але й про перебудову моделі надання медичних послуг на основі мультисекторальної взаємодії, цифрових рішень, посилення кадрового потенціалу та активного залучення громад. Публічне управління та адміністрування процесами післявоєнного відновлення національної системи охорони здоров'я пріоритетно повинно реалізовуватись на основі урахування стратегічного, інтегрованого підходу до розвитку системи первинної медичної допомоги (ПМД). Такий підхід повністю узгоджується з положеннями Стратегії розвитку системи охорони здоров'я України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках, де підкреслюється необхідність посилення ролі ПМД, міжсекторальної взаємодії та орієнтації на потреби людини та громади.

Інтегрований підхід передбачає кілька ключових компонентів. По-перше, мультисекторальна взаємодія включає координацію з органами соціального захисту, службами зайнятості, освіти та реінтеграції ветеранів. Саме лікар сімейної медицини має стати «точкою входу» в систему соціальних і медичних послуг, з можливістю скеровувати пацієнта в інші служби [3].

По-друге, надзвичайно важливим є інтегрування психічного здоров'я в практику ПМД. Згідно з рекомендаціями ВООЗ та ініціативою mhGAP, навчання сімейних лікарів базовим навичкам діагностики та супроводу людей з ПТСР, депресією, тривожними розладами має стати частиною післядипломної освіти [4]. Це особливо актуально для обслуговування ветеранів та членів їхніх родин.

Третім компонентом інтегрованого підходу ми визначаємо цифрову трансформацію. В умовах дефіциту фахівців, телемедицина, електронні направлення, мобільні амбулаторії можуть забезпечити базовий рівень допомоги навіть у громадах, де немає постійно присутнього лікаря. На прикладі реалізації цифрових рішень в рамках програм USAID видно ефективність таких підходів у громадах з високим рівнем переміщеного населення [2].

Четвертий елемент інтегрованого підходу передбачає належний рівень кадрове забезпечення сфери охорони здоров'я. Потрібні механізми залучення та утримання медичних працівників у сільських і деокупованих районах: надання житла, підтримка родин медиків, освітньо-професійні можливості, а також заходи психосоціальної підтримки для запобігання професійному вигоранню [3].

П'ятий компонент інтегрованого підходу – це залучення громад. Громади мають відігравати активну роль у плануванні й моніторингу послуг ПМД. Запровадження моделей громадочентричної первинної медичної допомоги сприятиме адаптації послуг до реальних потреб населення [5].

З огляду на викладений вище матеріал дослідження, ми можемо сформулювати такий перелік рекомендацій: розробити національну стратегію розвитку сімейної медицини з урахуванням інтегрованого підходу до надання медичної допомоги; забезпечити пріоритетне фінансування ПМД у рамках державного та місцевих бюджетів, а також за рахунок міжнародної допомоги; ініціювати пілотні проекти інтегрованої ПМД у найбільш постраждалих регіонах із подальшим масштабуванням; посилити підготовку лікарів сімейної медицини, включаючи компоненти психічного здоров'я та цифрової компетентності; запровадити інструменти моніторингу якості та доступності ПМД із залученням громадського сектору.

У підсумку слід зазначити, що такий підхід дозволить забезпечити організацію надання всім категоріям населення України стабільної, доступної та якісної медичної допомоги, зменшити інфраструктурне навантаження на вторинний рівень медичної допомоги, посилити довіру громадян до інституцій сфери охорони здоров'я та сприяти соціальній згуртованості українців в умовах післявоєнної відбудови нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. World Health Organization. Integrating mental health into primary care: a global perspective. Geneva: WHO, 2008. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241563680>
2. OECD. Ready for the Next Crisis? Investing in Health System Resilience. Paris: OECD Publishing; 2022. <https://surl.lu/jgrbme>
3. Про затвердження Плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 24 червня 2024 року № 572-р. <https://surl.li/pvbsfb>
4. Ukraine Response: Audit of USAID's Office of Transition Initiatives Engagement of Local Partners in Ukraine. Kyiv: USAID; 2025. <https://surl.li/wqwoiz>
5. New WHO assessment reveals resilience of Ukraine's primary health care system amid the war. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2023. <https://www.who.int/europe/news/item/12-10-2023-new-who-assessment-reveals-resilience-of-ukraine-s-primary-health-care-system-amid-the-war>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

ВЛАДИСЛАВ БОЛГОВ

к.е.н., доцент

Державного торговельно-економічного університету,

Україна

ЗАМУЛА СЛАВІНА

здобувач освітнього ступеню «бакалавр»

освітньої програми «Економіка бізнесу»

Державного торговельно-економічного університету,

Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПОВЕДІНКУ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Цифрова трансформація сьогодні виступає потужним фактором, що радикально змінює економічну систему та способи ведення бізнесу як у світі, так і в Україні. Оскільки малі та середні підприємства (МСП) становлять основу економічного розвитку країни, їх діяльність та споживча поведінка зазнають суттєвих змін під впливом сучасних цифрових технологій. Розширення доступу до інтернету, масове використання соціальних мереж та розвиток онлайн-платформ надають МСП нові можливості для залучення клієнтів, оптимізації бізнес-процесів та конкуренції з великими корпораціями. Водночас, цифровізація несе і низку викликів, зокрема, обмежені фінансові ресурси, високі ризики кібербезпеки та бюрократичні перепони [1][2].

За останні два десятиліття взаємодія споживачів з брендами зазнала кардинальних змін завдяки таким платформам, як Facebook, Instagram та TikTok. Сучасні соціальні мережі перетворилися з простих засобів комунікації на комплексні маркетингові інструменти, здатні забезпечити персоналізований підхід та прямий контакт між бізнесом і споживачем. Крім того, широке застосування інфлюенсер-маркетингу значно посилює вплив на аудиторію, що є важливим ресурсом для компаній з обмеженим бюджетом [3][4].

Події останнього десятиліття, зокрема пандемія, спонукали МСП переосмислити свої бізнес-моделі та активніше інтегрувати цифрові технології для зміцнення конкурентоспроможності. В умовах сучасних викликів, зокрема військових дій, цифровізація набуває стратегічного значення для підтримки економіки, що вимагає підвищення інвестицій у цифрову інфраструктуру як на державному, так і на регіональному рівнях [5].

Значну роль у структурі національної економіки України відіграють МСП, які генерують близько 55 % валового внутрішнього продукту. Завдяки цифровим

технологіям ці підприємства здобувають нові інструменти для поліпшення операційної діяльності, розширення каналів збуту та зменшення транзакційних витрат. Серед основних переваг цифровізації варто виділити: • Гнучкість управлінських рішень – оперативне реагування на зміни ринку; • Інноваційна мобільність – можливість впровадження нових бізнес-моделей; • Зниження витрат через хмарні технології – мінімізація потреб у фізичній інфраструктурі; • Підвищення продуктивності завдяки CRM-системам – покращення роботи персоналу та рівня обслуговування; • Ефективний digital-маркетинг – доступ до ширшої аудиторії за нижчими витратами [6][7].

Сучасні цифрові торговельні платформи, такі як Amazon, Rozetka та OLX, дозволяють підприємствам без значних капіталовкладень реалізовувати товар або послугу, що відкриває великі можливості для виходу на нові ринки [8].

Незважаючи на позитивні тенденції, МСП в Україні стикаються з низкою серйозних проблем. Серед основних – надмірне податкове навантаження, обмежений доступ до фінансових ресурсів, низька інвестиційна привабливість країни для іноземного капіталу, підвищені ризики кібербезпеки та численні адміністративні перепони. Окрім того, характер деяких малих підприємств дозволяє впроваджувати цифрові технології поступово, оскільки обмежені ресурси та невисока управлінська компетентність не завжди дозволяють швидко трансформацію [9].

Економічні, соціальні та політичні виклики стимулюють МСП до реформування шляхом інновацій та цифровізації. Впровадження сучасних цифрових рішень сприяє покращенню доступу до інформації, ефективнішій взаємодії між співробітниками, клієнтами та партнерами, зниженню операційних витрат, зростанню обсягів товарообігу та здатності швидко реагувати на кризи. Американський економіст Вільям Баумоль підкреслював, що проривні інновації частіше виникають саме в малих підприємствах, тоді як великі компанії орієнтовані на поступове вдосконалення. За останнє десятиліття спостерігається зростання відсотка українських МСП, що активно застосовують цифрові технології, приблизно на 20 %, що свідчить про тенденцію до трансформації бізнес-моделей [10].

Серед ключових напрямків цифрової підтримки МСП можна виділити:

- Державну цифрову підтримку: Сучасні онлайн-сервіси, такі як платформа «Дія.Бізнес», надають комплексну інформаційну, консультативну та адміністративну допомогу, забезпечуючи послуги з реєстрації, розвитку та ліквідації підприємств, а також підготовку бізнес-планів, шаблони документів, онлайн-аудити, інформацію про гранти та податкову підтримку. Фінансування проекту здійснюється з державного бюджету разом із коштами Світового банку [11].
- Інфраструктурну та логістичну підтримку: Компанії на кшталт «Нова Пошта» та її групи (NOVA POST, NOVA GLOBAL, NOVA PAY) надають комплексні IT, фінансові та логістичні рішення, що сприяють розвитку електронної комерції та міжнародних платіжів, відкриваючи доступ до зарубіжних ринків [12].

Особливо перспективною технологією стає блокчейн, який виступає розподіленою базою даних із високим рівнем захисту та прозорості. Завдяки криптографічному захисту, кожен блок даних неможливо змінити без корекції наступних, що забезпечує максимальну безпеку транзакцій. Для МСП це означає зменшення операційних витрат, автоматизацію

обліку, аудит та взаємодію з клієнтами через смарт-контракти, що суттєво підвищує довіру споживачів та відкриває можливості для роботи на міжнародних ринках [13].

Значні зміни відбулися й у поведінці сучасних споживачів. Сьогодні близько 87 % дорослого населення регулярно користуються інтернетом, а молодь проводить у мережі більше 20 годин на тиждень. В Україні середній показник — приблизно 18,3 години. Соціальні мережі стали основним джерелом інформації перед прийняттям рішення про покупку: 81 % споживачів звертаються до різних онлайн-спільнот за відгуками та рекомендаціями, 41 % звертають увагу на рекламу у соціальних мережах, а кожен четвертий користувач вже здійснив покупку через Instagram [14].

Соціальні платформи сьогодні все частіше виконують не лише роль інформаційного каналу, а й стають майданчиком для здійснення покупок. Основні переваги таких платформ — зручність використання, наявність соціального підтвердження у вигляді відгуків і рекомендацій, персоналізований контент, що враховує індивідуальні вподобання, а також швидкий доступ до актуальної інформації та можливість отримання оперативного зворотного зв'язку від продавця [15].

Важливим є аналіз впливу цифровізації на споживчу поведінку, що можна розбити за кількома ключовими аспектами:

- Психологічні чинники: Схильність до довіри на основі соціальних доказів, страх пропустити вигідну пропозицію (FOMO) та залежність від лайків сприяють активній взаємодії з контентом і впливають на прийняття рішень про покупку.
- Соціальні механізми: Рекомендації інфлюенсерів, популярні тренди та активність у тематичних групах формують спільні уподобання та стимулюють здійснення покупок.
- Технологічні інструменти: Персоналізована реклама, можливість здійснення покупок безпосередньо через соціальні платформи та привабливий візуальний контент роблять процес купівлі простішим та ефективнішим [16][17].

Завдяки цим чинникам МСП отримують унікальну можливість для прямої та ефективної взаємодії зі своєю цільовою аудиторією. Переваги цифрових рішень включають можливість проведення персоналізованих маркетингових кампаній із мінімальними витратами, налагодження діалогу з клієнтами в режимі реального часу, посилення довіри до бренду завдяки позитивним відгукам та активній участі лідерів думок, а також швидке реагування на нові тенденції цифрового ринку [18].

Підсумовуючи, цифровізація змінює як поведінку споживачів, так і моделі взаємодії МСП з клієнтами, відкриваючи нові можливості для зростання та підвищення конкурентоспроможності. Сучасні цифрові інструменти дозволяють підприємствам ефективніше комунікувати, оптимізувати операційну діяльність та адаптуватися до змінних умов ринку. Однак інтеграція цифрових технологій супроводжується фінансовими обмеженнями, недостатнім рівнем цифрової грамотності та кіберзагрозами. Для досягнення максимального ефекту від цифрової трансформації необхідно зміцнювати державну підтримку, розвивати інфраструктуру та стимулювати інвестиції у відповідні технології. Таким чином, цифрова перетворення не лише забезпечує виживання МСП в умовах сучасних викликів, а й стає ключовим чинником сталого економічного розвитку України [19].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іжевський П. Г. Самарічева Т. А. Кудельський В. Е. Цифрові інновації в розвитку малого бізнесу. 2024. №63
2. Хлобистов Є.В., Хлобистова Ю.Є. Трансформація економічної поведінки споживачів в умовах цифровізації. Ринок праці та зайнятість населення. 2024. № 1
3. Кірдан І.В., Деркач О.О. Вплив цифровізації на поведінку споживачів. Економіка та суспільство. 2023. № 51.
4. Fortay Media. Social media and consumer behaviour. 2023.
5. Keyhole. Consumer behavior and social media. 2024.
6. PPC RAO. How social media influences consumer purchasing decisions. 2024.
7. EWM Digital Agency. How social media affects consumer behaviour. 2024.
8. Talent Resources. Social media influences consumer behavior. 2023.
9. Cademix Institute of Technology. Psychological factors in digital marketing: how social media influences purchasing decisions. 2024.
10. FasterCapital. The role of social media in consumer behavior.
11. TemplateTrip. Вплив соціальних медіа на поведінку споживачів. 2023.
12. Освіта. UA. Психологія соціальних мереж і залежність від лайків. 2025.
13. CPA BOGDAN. Інтернет-шопінг: вплив соціальних мереж на споживчу поведінку. 2025.
14. Кучер А. Еволюція диджитал-аудиторії і тренди в онлайн-поведінці: що впливає на споживачів? 2024.
15. Іващенко А. Єфімова Г. Економічні вигоди від впровадження цифрових інструментів у малому та середньому бізнесі в Україні. 2024.
16. Вплив цифровізації на ефективність і конкурентоспроможність бізнесу. Economic Development. 2025. Т. 24. № 1.
17. Чаплинська А.М. Цифрові інструменти в маркетинговій діяльності підприємств. Економіка і віртуальність. 2023. № 4
18. Digitalization and economic behavior. Modern Challenges. Conference Proceedings. 2024.
19. Кузьменко В.В. Цифровий маркетинг у споживчій поведінці. Економіка і держава. 2024. № 2.

Будилін Нікіта Олександрович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

АДАПТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ: ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

У сучасному світі, де фінансові ринки стрімко глобалізуються, а економічні системи країн дедалі тісніше переплітаються, забезпечення порівнюваності фінансової інформації між суб'єктами господарювання різних держав стало ключовою передумовою для ефективного економічного співробітництва. Саме тому Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) відіграють вирішальну роль у формуванні єдиної методологічної основи для обліку й звітності. Для України, яка знаходиться на етапі глибоких соціально-економічних трансформацій і прагне інтегруватися в європейський економічний простір, адаптація системи бухгалтерського обліку до вимог МСФЗ є не лише актуальною, а й стратегічною необхідністю.

Впровадження МСФЗ в українську облікову практику бере свій початок ще з 1998 року, коли було затверджено Програму реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів. Згодом Україна прийняла низку нормативно-правових актів, серед яких ключовим є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Відповідно до нього, окремі категорії підприємств, зокрема публічні акціонерні товариства, банки, страхові компанії та фінустанови, зобов'язані складати фінансову звітність відповідно до МСФЗ.

Міжнародні стандарти фінансової звітності забезпечують об'єктивне, порівнянне та прозоре відображення фінансового стану підприємства. Вони базуються на принципі справедливої (ринкової) вартості активів і зобов'язань, на відміну від українських Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), які здебільшого ґрунтуються на історичній вартості. Такі відмінності зумовлюють необхідність уніфікації

підходів до обліку, адже лише за умов єдиної методології можна говорити про справедливу оцінку інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання [2, с.85].

У процесі імплементації МСФЗ в Україні виникає низка важливих питань, які потребують комплексного вирішення. Передусім, йдеться про технічні труднощі, пов'язані з відсутністю чітких механізмів переходу на нову систему, труднощами в оцінці активів на момент трансформації звітності, а також з браком кваліфікованих спеціалістів, здатних здійснювати відповідні перетворення. Зазначене ускладнюється й відсутністю належного рівня професійного судження серед бухгалтерів, яке є фундаментальним для роботи в умовах принципово іншої методології обліку.

Окремою проблемою є недостатня координація дій державних органів у сфері контролю за дотриманням МСФЗ. Станом на сьогодні не визначено єдиний орган, відповідальний за моніторинг впровадження міжнародних стандартів. Крім того, не існує обов'язкової вимоги до підтвердження компетенцій бухгалтерів щодо знання МСФЗ, що вимагає оновлення стандартів вищої освіти та системи підвищення кваліфікації.

Разом із цим, адаптація МСФЗ має численні переваги для економіки України на макро- та мікрорівнях. На рівні держави це, перш за все, зростання прозорості фінансової системи, покращення інвестиційного клімату, розширення доступу до міжнародних фінансових ринків, залучення зовнішніх інвестицій та зменшення ризиків для інвесторів і кредиторів. Для самих підприємств застосування МСФЗ відкриває нові можливості: об'єктивна оцінка фінансових показників, ефективніше управління ресурсами, спрощений доступ до позикового капіталу, підвищення довіри з боку іноземних партнерів, а також вихід на нові ринки [3, с.14].

Слід зазначити, що форми фінансової звітності за МСФЗ подібні до вітчизняних, однак принципово відрізняються змістом приміток до звітності. Саме завдяки детальному розкриттю інформації інвестори мають змогу приймати обґрунтовані рішення. Наприклад, у МСФЗ передбачено подання звіту про сегменти діяльності, інформації про невикористані кредитні лінії, про політику оцінки активів, чого немає в українських П(С)БО. У зв'язку з цим трансформація звітності вимагає не лише методологічної, але й технічної підтримки, включно з розробкою інструкцій та рекомендацій для практичного застосування МСФЗ.

Сучасний стан впровадження МСФЗ в Україні можна охарактеризувати як перехідний. Законодавча база створена, однак механізми імплементації залишаються фрагментарними. Щоб досягти ефективного результату, необхідно реалізувати цілісний комплекс заходів: розробити дорожню карту повного переходу, удосконалити національні стандарти, синхронізувати облік з податковими вимогами, створити систему незалежного контролю, посилити роль профільних організацій (наприклад, Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України), а також активізувати співпрацю з міжнародними регуляторами.

Успішна адаптація фінансової звітності до МСФЗ є одним із ключових чинників забезпечення сталого економічного розвитку країни. Вона дозволяє гармонізувати внутрішню облікову систему з глобальними підходами, сприяє підвищенню довіри до українських підприємств та створює основу для залучення стратегічних інвесторів. Отже, трансформація бухгалтерського обліку та звітності на основі МСФЗ – це не лише

відповідь на виклики сучасності, але й інструмент інтеграції України у світове господарське середовище, що в умовах воєнного часу й посткризової відбудови є особливо актуальним.

Таким чином, перехід України до МСФЗ має відбуватися поступово, на основі чіткої визначеної стратегії та з урахуванням національної специфіки. Головним завданням є не механічне копіювання західних моделей, а творче осмислення міжнародного досвіду й його адаптація до українських реалій. Лише за таких умов можна досягти реальної гармонізації бухгалтерського обліку, зміцнення економіки та впевненого руху до європейського майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 25.05.2025).
2. Курій Н. Адаптація фінансової звітності України до вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток соціально-економічних систем в геоekonomічному просторі". 2023. С. 85-87.
3. Васильєва Т. С. Особливості впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. Економічний розвиток України в контексті впровадження прогресивних інформаційних технологій та систем управління: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (25 лютого 2019 р.; м. Київ) 2019, С.11-14.

Буров Денис Олександрович
*курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування Національної поліції України*
Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Національний банк України (НБУ) – це центральний банк держави, що виконує ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності та функціонування фінансового ринку. Одним із пріоритетних напрямів його діяльності є валютне регулювання, яке має на меті забезпечення стабільності національної валюти, врівноваження зовнішньоекономічних операцій та ефективне функціонування валютного ринку. У межах цього завдання НБУ виконує функції регулятора валютного ринку, наглядача за дотриманням валютного законодавства та реалізатора валютної політики держави.

Правова основа діяльності НБУ у сфері валютного регулювання визначена в статті 99 Конституції України, згідно з якою головна функція банку полягає у забезпеченні стабільності грошової одиниці – гривні. Основоположним документом є Закон України «Про Національний банк України», який конкретизує повноваження банку у валютній сфері. Окрім цього, важливу роль відіграє Закон України «Про валюту і валютні операції», який набрав чинності у 2019 році й визначає загальні принципи валютного регулювання, режим ліцензування, порядок проведення валютного нагляду та відповідальність за порушення валютного законодавства [1, 2].

У правовому полі НБУ виконує функції емісійного центру, регулятора банківської системи, а також органу валютного контролю, що координує політику у сфері валютного обігу, з метою сприяння стабільності грошової системи держави. НБУ розробляє валютну політику держави у співпраці з урядом, забезпечуючи її відповідність загальнодержавним економічним стратегіям. Ця політика спрямована на підтримання стабільного курсу національної валюти, зменшення валютних ризиків та заохочення надходжень іноземної валюти в Україну. НБУ формує та зберігає валютні резерви, які використовуються для здійснення валютних інтервенцій на ринку, підтримки платоспроможності держави та забезпечення виконання зовнішніх боргових зобов'язань. Наявність достатніх резервів є гарантією стабільності грошової одиниці та індикатором фінансової безпеки держави [3, с. 160].

Важливою функцією НБУ є ліцензування валютних операцій, зокрема, надання дозволів на проведення операцій з іноземною валютою як для юридичних, так і для

фізичних осіб. Це забезпечує прозорість та правову визначеність валютних трансакцій. НБУ встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют, що є важливим орієнтиром для банків, підприємств та населення. Він також визначає режим валютного курсу: фіксований, плаваючий або керовано плаваючий, залежно від макроекономічної ситуації.

НБУ здійснює моніторинг дотримання валютного законодавства з боку банків, підприємств та інших фінансових установ. Він встановлює граничні значення відкритої валютної позиції, вимоги до валютного резервування, а також застосовує санкції за порушення. Національний банк застосовує низку інструментів для забезпечення ефективного валютного регулювання:

- Валютні інтервенції, купівля або продаж іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку для впливу на курс гривні. Це один із найбільш оперативних та гнучких механізмів впливу на валютний ринок.

- Облікова ставка, ключовий інструмент монетарної політики, що опосередковано впливає на курс гривні, знижуючи або підвищуючи попит на неї.

- Нормативи обов'язкового резервування, встановлення обсягів коштів, які банки повинні зберігати у вигляді резервів, що впливає на ліквідність банківської системи.

- Регуляторні акти, положення, інструкції та інші нормативно-правові документи, якими регламентується порядок проведення валютних операцій [4, с. 90].

Особливо зростає роль НБУ у періоди економічної нестабільності, зокрема під час воєнного стану, фінансових криз чи значних зовнішньоекономічних коливань. У таких умовах НБУ:

- встановлює тимчасові обмеження на транскордонні валютні операції;
- підтримує курс гривні шляхом прямих валютних інтервенцій;
- переглядає ключові макропоказники та нормативи для банків;
- забезпечує стабільне функціонування платіжної системи та безперервність валютного обігу [3, с. 161].

Зокрема, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році НБУ оперативно ввів низку обмежень, зафіксував офіційний курс гривні, обмежив виведення капіталу за кордон та забезпечив стабільність банківського сектора.

Отже, Національний банк України є фундаментальним інститутом у системі валютного регулювання держави. Його роль полягає не лише у формуванні та реалізації валютної політики, а й у створенні умов для ефективної зовнішньоекономічної діяльності, захисту фінансової стабільності та забезпечення макроекономічної рівноваги. Ефективність функціонування НБУ в цій сфері є запорукою довіри до української економіки, інвестиційної привабливості та інтеграції в міжнародні фінансові інституції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV.
2. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII.
3. Єгоричева С. Б., Я. А. Бура. Роль Національного банку України у забезпеченні стабільності та безпеки платіжних систем. Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка, 2024. С. 160-161
4. Хмеловський Т.Г. Роль монетарної політики Національного банку України в забезпеченні макроекономічної стабільності в Україні. Актуальні питання економічних наук. 2025. С. 90

Галан Людмила Володимирівна

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту та маркетингу

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,

Україна

Данилюк Валерія Едуардівна

здобувач вищої освіти факультету

бізнесу та соціальних комунікацій

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,

Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Персонал є одним з найбільш складних об'єктів управління в організації, оскільки на відміну від матеріальних факторів виробництва персонал має можливість приймати рішення й критично оцінювати пропонувані до них вимоги. Персонал також має суб'єктивні інтереси й надзвичайно чутливий до управлінських впливів, реакція на які не визначена.

Серед українських науковців, які присвятили свої праці основам управління персоналом можна виокремити роботи таких авторів як: Шубалий О. М., Рудь Н. Т., Гордійчук А. І., Шубала І. В., Дзямулич М. І., Хілуха О. А., Косінський П. М. та інші.

Метою дослідження є виділення основних напрямків для удосконалення системи управління персоналом в організації.

Система управління персоналом - це сукупність прийомів, методів, технологій організації роботи з персоналом.

Особливості розвитку системи управління персоналом, її роль в організаційній системі визначають характеристики її основних факторів: об'єкта й суб'єкта, цілей системи, її функцій і структури [1].

Як об'єкт системи управління персоналом виступають працівники, робочі групи, трудовий колектив, на яких спрямоване управлінський вплив. Під суб'єктом управління персоналом розглядається функціональний і лінійний управлінський персонал, що здійснює керівництво й реалізує на практиці функції кадрового менеджменту.

Оцінка персоналу дозволяє значно економити кошти компанії. Інформація, отримана в ході оціночних процедур, використовуються керівниками при прийнятті рішень про просування, переміщення, преміювання, навчання та розвитку своїх підлеглих. Якщо раніше компанія могла собі дозволити закладати на навчання досить значну кількість грошей, то в кризових умовах настав час економити. А отже, перш ніж співробітник направляється на навчання, менеджери з персоналу дивляться на результати оцінки: на

навчання мають відправлятися найбільш перспективні співробітники, які у подальшому можуть стати керівником або провідним спеціалістом [2].

В результаті наших досліджень пропонується удосконалити заходи щодо підвищення ефективності системи управління персоналом на засадах використання моделі включення працівника в організаційне оточення (на рівні працівника) та моделі включення працівника в організаційне оточення з позицій організації. В результаті таких співвідношень доцільним стає питання формування напрямків підвищення ефективності системи управління персоналом в організації показаних в табл.1.

Таблиця 1

Напрямки підвищення ефективності системи управління персоналом

Напрямок	
на рівні працівника	на рівні організації
поліпшення змісту й значимості роботи, внесення оригінальності в роботу	постійне підвищення рівня певних знань і кваліфікації працівника
підвищення захопливості й інтенсивності роботи	постійне формування почуття причетності до цінностей організації
розширення ступеня незалежності, прав і влади на роботі	надання належного рівня заробітної плати й премій
підвищення престижності й статусності роботи, підвищення ступеня відповідальності	присутність гарантій росту й розвитку щодо працівника
наявність соціальної захищеності й інших соціальних благ, наданих організацією	підвищення ступеня включеності виконуваної роботи в більш широкий виробничий процес
наявність дисципліни й інших нормативних аспектів, що регламентують поведінку і	формування сприятливих відносин між членами організації, підвищення рівня їх комунікації

Встановлення органічного сполучення двох цих сторін взаємодії людини й організації є однією з найважливіших завдань в управлінні персоналом так, як воно забезпечує основу ефективного управління організацією.

Отже напрямки підвищення ефективності системи управління персоналом забезпечать ефективну роботу, зміцнення економічного фундаменту та інноваційний розвиток організації в майбутні перспективи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шаманська О. І. Стратегічне управління персоналом підприємства в сучасних умовах. Вінниця, 2019. 70 с.
2. Мерінова С., Половенко Л. Роль систем управління персоналом в оптимізації кадрових процесів на підприємстві. Економіка та суспільство. 2024. № 67.

Головенко Марія Олександрівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Бабич Світлана Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент закладу вищої освіти
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Управління витратами є одним із ключових напрямів забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільного економічного середовища. Раціональна витратна політика дозволяє не лише мінімізувати собівартість продукції, а й забезпечити ефективне функціонування виробничих і логістичних процесів, зберігаючи конкурентні переваги навіть у періоди економічної напруги. Питання раціонального використання ресурсів набуває особливої актуальності в умовах війни в Україні, що супроводжується зростанням вартості енергоресурсів, логістичними обмеженнями, порушенням поставок, зниженням платоспроможного попиту та підвищеним рівнем фінансової невизначеності. Значна частина підприємств зіткнулася з необхідністю оперативного перегляду підходів до витратного планування, пошуку резервів економії та скорочення непродуктивних витрат. Зростання витрат у критично важливих сферах діяльності потребує вдосконалення механізмів контролю та підвищення прозорості у прийнятті управлінських рішень. У межах дослідження здійснено оцінку системи управління витратами на прикладі ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» з метою виявлення проблемних зон, з'ясування динаміки витратної структури та формулювання практичних рекомендацій щодо її вдосконалення на основі сучасних інструментів і підходів до аналізу.

Систематизовано наукові підходи до класифікації витрат, що дозволяють структурувати інформацію відповідно до потреб управління та формувати базу для подальших розрахунків. Виокремлено основні критерії поділу витрат: за видами діяльності, економічним змістом, строком використання, способом включення у собівартість та значенням для прийняття управлінських рішень [1, 3, 5]. Класифікація також враховує роль витрат у процесі формування прибутку, їхню стабільність, варіативність залежно від обсягів виробництва та релевантність щодо управлінських сценаріїв. Такий підхід дозволяє сформувати повнішу картину ресурсного забезпечення підприємства, виявити вузькі місця у фінансових потоках та створити підґрунтя для побудови ефективної витратної політики. Узагальнену класифікацію подано в таблиці 1:

Таблиця 1.

Узагальнена класифікація виробничих витрат

Критерій класифікації	Тип витрат	Коротка характеристика
За видами діяльності	Операційні, фінансові, інвестиційні	Поділ за напрямками діяльності підприємства згідно з НП(С)БО 16.

За терміном використання	Поточні (циклічні і постійні)	Витрати, пов'язані з повсякденною діяльністю підприємства.
	Довгострокові (капітальні та нематеріальні)	Витрати, що спрямовані на стратегічний розвиток підприємства.
За економічними елементами	Матеріальні, оплата праці, соціальні заходи, амортизація, інші операційні	Групуювання однорідних витрат у грошовому виразі для обліку й аналізу.
За функцією визначення собівартості	Вхідні/минулі, виробничі/невиробничі, основні/накладні, прямі/непрямі, за статтями калькуляції	Класифікація витрат відповідно до їх участі у формуванні собівартості продукції.
За напрямом управлінських рішень	Релевантні/нерелевантні, постійні/змінні, поворотні/безповоротні, дійсні/альтернативні, інкрементні, маржинальні, середні, минулі/майбутні, можливі/обов'язкові, поточні/одноразові	Поділ витрат, що застосовується для аналізу та вибору варіантів управлінських рішень.

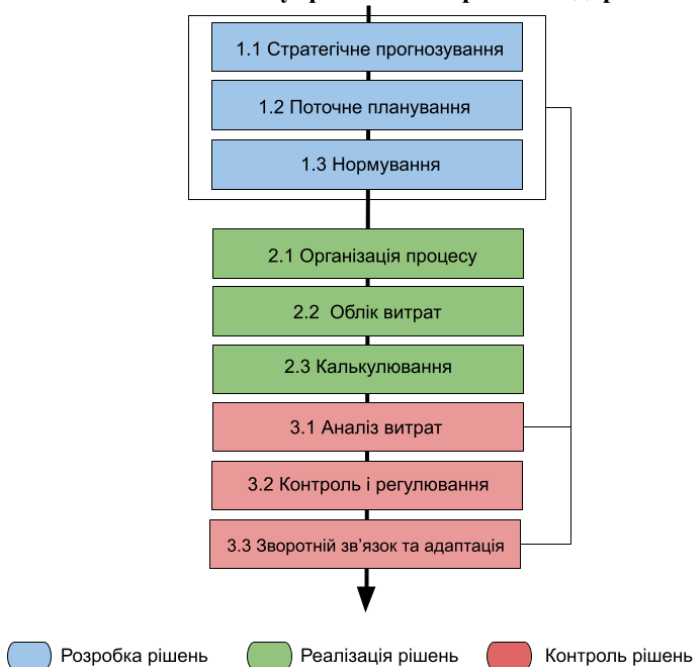
У процесі теоретичного аналізу системи управління витратами узагальнено основні етапи цього процесу, які реалізуються як логічно впорядкований цикл управлінських дій. Виокремлено шість ключових етапів: прогнозування витрат, планування, облік, аналіз, контроль і регулювання [2,4]. Кожен із них виконує окрему функцію та формує послідовність, необхідну для забезпечення ефективного управлінського впливу на витратну діяльність підприємства. Представлена схема (рис. 1) побудована на основі узагальнення класифікацій систем управління витратами, запропонованих українськими науковцями, з урахуванням сучасних вимог до інформаційної прозорості, гнучкості та адаптивності управлінських механізмів. Така структура дозволяє інтегрувати процес управління витратами в загальну систему фінансового управління та сприяє досягненню більшої керованості витратними потоками.

У межах дослідження фінансової стабільності ПрАТ «МХП» виконано комплексну оцінку ключових фінансово-економічних показників підприємства у 2022–2024 рр., зокрема:

- проаналізовано динаміку виручки, повної собівартості, валового прибутку та рентабельності продажу;
- оцінено зміну структури та обсягів активів підприємства — з виокремленням необоротних активів, незавершених капітальних інвестицій і основних засобів;
- здійснено аналіз структури джерел фінансування із розмежуванням власного та позикового капіталу;
- визначено тенденції у динаміці довгострокових і короткострокових зобов'язань;
- простежено вплив зміни фінансових пропорцій на загальну інвестиційну спроможність та стабільність підприємства;
- виявлено взаємозв'язок між фінансовими результатами діяльності та ефективністю витратної політики в умовах зовнішніх викликів.

Рисунок 1.

Узагальнення етапів управління витратами підприємства

Проведено аналіз динаміки витрат 2022-2024 рр. із деталізацією за основними статтями, серед яких найбільшу частку стабільно становлять витрати на оплату праці, оплату послуг, амортизацію та витрати на рекламу і представництво. За результатами розрахунків встановлено, що загальна сума витрат протягом аналізованого періоду зросла більш ніж на 50 %, при цьому найбільший приріст спостерігається за статтями «заробітна плата» та «інші витрати». У структурі операційних витрат переважають витрати на оплату праці, управління та збут, питома вага яких залишалася найвищою протягом усього аналізованого періоду. Це свідчить про високу трудоемність діяльності підприємства та значну залежність від організаційних функцій у забезпеченні виробничого процесу. Зведені показники динаміки подано у таблиці 2.

Наступним кроком дослідження стала оцінка ефективності чинної системи управління витратами ПрАТ «МХП». Виявлено, що структура витрат потребує подальшої раціоналізації з урахуванням стратегічних пріоритетів і обмежених ресурсів. Особливу увагу приділено доцільності періодичного аудиту функціональних обов'язків персоналу з метою уникнення дублювання функцій і нераціонального навантаження. Обґрунтовано необхідність перегляду умов співпраці з підрядниками, особливо в контексті витрат на послуги, та доцільність впровадження тендерної системи при виборі постачальників. Застосування цифрових інструментів, зокрема на прикладі SAP Digital

Costing [6], розглянуто як перспективний напрям для підвищення точності обліку, ефективного бюджетного планування та своєчасного контролю витрат. Визначено, що впровадження подібних платформ може сприяти кращому аналізу витратної структури та забезпеченню прозорості управлінських рішень.

Таблиця 2.

Динаміка операційних витрат підприємства

Стаття витрат	2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%
Витрати на збут, управління, адміністрування	10543.5	77,5	9921.7	69.4	13589.4	77.1
Втрати від знецінення гудвілу та основних засобів	1141.26	8,4	1132.45	8	1054.35	6
Інші операційні витрати (штрафи, збитки тощо)	1913.45	14,1	3242.15	22,6	2967.8	16,9
Всього витрат	13598.41	100	14296,3	100	17611,55	100

На основі проведеного аналізу визначено шляхи вдосконалення системи управління витратами на підприємстві (див. табл. 3). Зроблено висновок, що ефективна витратна політика підприємства в умовах війни має ґрунтуватися на поєднанні аналітичного підходу, технологічної підтримки та здатності оперативно адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Таблиця 3.

Шляхи удосконалення системи управління витратами на ПрАТ «МХП»

Напрямок удосконалення	Стислий зміст заходів
Оптимізація адміністративних витрат	Проведення функціонального аудиту управлінських підрозділів, скорочення дублюючих функцій, вдосконалення системи KPI для визначення ефективності праці; перехід частини функцій на аутсорс (HR-аналітика, юриспруденція).
Аналіз витрат на послуги	Перегляд контрактів із зовнішніми постачальниками (транспорт, IT, охорона), оцінка ефективності кожного підрядника за критерієм "вартість – результат", перехід до тендерної системи.
Раціоналізація витрат на рекламу та представницькі заходи	Використання digital-аналітики для оцінки результативності маркетингових кампаній (ROI), відмова від неефективних каналів, фокус на партнерські програми у B2B-секторі.
Регламентування інших операційних витрат	Розробка єдиних стандартів витрат (наприклад, на службові поїздки, паливо), створення електронної системи затвердження витрат з граничними лімітами.

Підвищення витратної гнучкості в умовах війни	Формування декількох варіантів витратного бюджету з урахуванням безпекової ситуації в регіонах присутності підприємства (наприклад, централізація закупівель у більш безпечних регіонах).
Оптимізація виробничих потужностей	Перерозподіл навантаження між виробничими локаціями на основі сезонності та логістичної доступності, інтеграція smart-аналітики для прогнозу обсягів замовлень.
Забезпечення безперервності енергопостачання	Інвестування в автономні джерела енергії (біогаз, генератори), використання систем накопичення енергії на критичних ділянках (холодильні склади, бойні).
Політика стриманої ліквідності	Обмеження виплати дивідендів у кризові періоди, фокус на формування резервів грошових коштів для підтримки операційної діяльності.
Управління борговим навантаженням	Перегляд умов фінансування, активне використання лізингу для придбання техніки, рефінансування дорогих зобов'язань.
Оцінка капітальних інвестицій	Введення процедури обов'язкового техніко-економічного обґрунтування проєктів з $ROI > 15\%$, використання методів NPV/IRR.
Посилення внутрішнього контролю та аудиту	Створення незалежного аудиторського підрозділу, що перевіряє цільове використання коштів у розрізі підрозділів; ведення автоматизованого контролю бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник. 2-ге вид. Київ : Лібра.
2. Грещак М. Г. Управління витратами : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. С. 27–30.
3. Радецька Л. П., Овод Л. В. Управлінський облік : навч. посіб. Хмельницький, 2004.
4. Турило А.М., Кравчук Ю.Б. Управління витратами підприємства: навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.
5. Drury C. Management and Cost Accounting. – 11th ed. – Andover : Cengage Learning EMEA, 2021. – 560 p.
6. SAP SE. Опис обсягу функцій цифрової моделі [Електронний ресурс] // SAP Help Portal. URL: https://help.sap.com/doc/e2048712f0ab45e791e6d15ba5e20c68/2023/en-US/FSD_OP2023_latest.pdf

Гуца Микита Миколайович
здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
освітня програма «Міжнародний бізнес»
Флегантова Анна Леонідівна
доцент кафедри міжнародної економіки та
міжнародних економічних відносин, к. е. н., доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

У контексті глобалізації та інтернаціоналізації економіки ефективне управління персоналом стає ключовим чинником конкурентоспроможності компаній, що діють на міжнародних ринках. Людський капітал відіграє визначальну роль у стимулюванні інновацій, адаптації та сталого розвитку, що зумовлює зростання значення міжнародного управління персоналом (МУП). Це не просто трансляція наявних HR-практик на інші країни, а комплексний підхід до найму, адаптації, розвитку та утримання співробітників у мультикультурному й багатонаціональному середовищі. МУП охоплює координацію діяльності у сфері HR між різними країнами, формування глобальних стратегій управління людськими ресурсами з урахуванням локальних особливостей. Значення цього підходу посилюється зі зростанням масштабів міжнародної присутності компанії. Ігнорування стратегічної ролі МУП на початкових етапах експансії часто призводить до дезорганізації, неефективного використання ресурсів та втрати конкурентних переваг, тоді як цілеспрямовані HR-стратегії суттєво підвищують репутацію та стабільність компанії.

Міжнародне управління персоналом формує систему, що інтегрує управлінські підходи на різних рівнях і охоплює ширший спектр функцій, ніж національне УП [1]. Воно характеризується підвищеною залежністю від зовнішнього середовища, значною роллю культурних та правових факторів, потребою в адаптації до змінних умов. Основні функції МУП включають міжнародний рекрутинг з урахуванням локальної специфіки, комплексну адаптацію співробітників, розвиток лідерського потенціалу в умовах мультикультурності, формування компенсаційної політики з урахуванням глобального та локального контекстів, а також управління експатріантами на всіх етапах їхнього залучення. Одночасно, ефективність МУП визначається здатністю гармонізувати глобальні HR-цілі з вимогами локальних ринків. Вибір моделі управління персоналом є стратегічним рішенням і залежить від рівня інтернаціоналізації, особливостей галузі та корпоративної культури [2]. Модель EPRG дозволяє класифікувати підходи як етноцентричні (централізоване управління), поліцентричні (локальна автономія), регіоцентричні (регіональна координація) та геоцентричні (глобальна інтеграція). Поряд

із ними існують моделі, засновані на національних традиціях: американська, японська, європейська. У практиці часто застосовуються гібридні підходи, які дозволяють гнучко поєднувати глобальні стандарти з локальними потребами.

Фахівці з МУП стикаються з низкою викликів, серед яких – культурна різноманітність, що впливає на стилі комунікації, робочі практики та прийняття рішень; правові розбіжності, що ускладнюють дотримання регуляторних вимог; комунікаційні бар'єри та складність координації розподілених команд. Управління глобальними командами вимагає розвитку довіри, створення єдиного корпоративного простору та гнучкої організації роботи. До цього додаються труднощі утримання талантів, розробки ефективної системи мотивації та пошуку балансу між стандартизацією і адаптацією. Всі ці фактори безпосередньо впливають на ефективність бізнесу, адже невдалі HR-рішення можуть призвести до зниження продуктивності та втрати стратегічних позицій.

Сфера МУП перебуває в постійному розвитку під впливом цифрових технологій [3]. Використання HR-tech, штучного інтелекту та аналітики даних трансформує підходи до підбору, навчання та взаємодії з персоналом. Зростає значення стратегічного управління глобальними талантами – компанії формують хаби талантів, розвивають глобальних лідерів, впроваджують практики різноманіття, інклюзії та етичного лідерства. Також посилюється увага до добробуту працівників, гнучкості форм зайнятості та підтримки психологічного комфорту. Роль HR дедалі більше виходить за межі адміністративної функції й стає ключовою у досягненні стратегічних цілей бізнесу.

Міжнародне управління персоналом – це не лише адаптація традиційних HR-практик до глобального середовища, а фундаментальна складова успішної міжнародної стратегії компанії. Його ефективність визначається здатністю гнучко реагувати на виклики глобального ринку, поєднувати стандартизацію з локальною чутливістю, використовувати цифрові інструменти для розвитку талантів і формувати інклюзивне середовище, що сприяє сталому розвитку. Уміння працювати з різноманіттям, будувати глобальні команди та забезпечувати стратегічну інтеграцію HR з бізнес-цілями перетворює МУП на критично важливий інструмент сучасного корпоративного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбачова, І. В. Інновації у HR-менеджменті: сучасні тенденції та системний підхід міжнародних компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 50. С. 37–42.
2. Єжелій Ю., Тягунова З. Етичні аспекти управління корпоративною соціальною відповідальністю: теорія зацікавлених сторін, соціальний контракт та інші релевантні теорії. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2025. № 2(16), С. 104–117.
3. Стрілець В., Пожар А., Флегантова А., Франко Л., Єжелій Ю., Зборик Д. Цифровізація як інструмент побудови інноваційної стратегії розвитку бізнесу країн ЄС в умовах адаптації до кризових тенденцій міжнародної економіки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*, 2024. №3 (113), С. 80–88.

Долгопольський Микита Антонович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ КОШТАМИ

Одним із найважливіших елементів системи публічних фінансів в Україні є Державна казначейська служба, яка виконує ключову роль у забезпеченні ефективного управління державними коштами, їх обліку, розподілу та контролю за використанням. В умовах політичної нестабільності, соціально-економічних викликів і збройної агресії проти України значення державного казначейства як гаранта фінансової стабільності держави тільки зростає.

Становлення системи казначейського обслуговування в Україні розпочалося у 1995 році, коли було створено Державне казначейство України з метою централізації управління бюджетними ресурсами, підвищення ефективності витрачання державних коштів та запровадження фінансового контролю. Надалі, внаслідок адміністративної реформи та зміни підходів до державного управління, функції Державного казначейства були передані новоствореному центральному органу виконавчої влади — Державній казначейській службі України. Її правовий статус та повноваження визначено Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 року № 215 [1]. Відповідно до цього Положення, ДКСУ є органом, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів

Сучасна система казначейства базується на веденні єдиного казначейського рахунку в Національному банку України, що дозволяє централізовано обліковувати усі надходження і видатки бюджетних коштів. Це забезпечує прозорість фінансових потоків, оперативність фінансування, а також можливість реального контролю за витрачанням державних ресурсів. ДКСУ виконує функції з касового виконання бюджету,

бухгалтерського обліку, складання звітності, контролю за дотриманням бюджетного законодавства розпорядниками коштів [2, с.69-70].

Значна увага приділяється попередньому контролю: органи казначейства здійснюють перевірку зобов'язань бюджетних установ, контролюють наявність асигнувань, відповідність зобов'язань затвердженням кошторисам і бюджетним програмам. Під час поточного контролю відстежується відповідність поданих платіжних документів вимогам законодавства, що дозволяє запобігати порушенням ще на етапі здійснення операцій [3, с.16].

Важливо зазначити, що у межах функціонування системи казначейства виникають складні правові, економічні та інформаційні взаємовідносини між державою, розпорядниками коштів, підприємствами, установами і громадянами. Казначейство виконує роль посередника, контролера та гаранта ефективного використання бюджетних коштів. Воно забезпечує дотримання принципів законності, доцільності, економічності, продуктивності використання ресурсів.

В умовах воєнного стану Державне казначейство України відіграє критично важливу роль у підтриманні фінансової стабільності. Органи ДКСУ здійснюють пріоритетне фінансування видатків на національну безпеку й оборону, а також на заходи правового режиму воєнного стану. З урахуванням обмеженої ресурсної бази єдиного казначейського рахунку, платежі здійснюються за жорстко встановленими пріоритетами, що дозволяє спрямовувати ресурси на найважливіші потреби держави.

Одним із ключових напрямів розвитку державного казначейства є цифровізація. Запровадження автоматизованих систем, зокрема АС «Є-Казна», АС «Є-Звітність», «Клієнт Казначейства – Казначейство», дозволяє значно підвищити ефективність обслуговування клієнтів, забезпечити дистанційну взаємодію з розпорядниками коштів, мінімізувати витрати часу та людського ресурсу. Особливо актуальною є централізована модель виконання дохідної частини бюджету, яка забезпечує акумулювання доходів на рахунках центрального апарату казначейства, що сприяє більш ефективному управлінню державними фінансами [4, с.52-53].

Попри досягнення, система державного казначейства стикається з низкою проблем. Серед основних — відставання нормативно-правового регулювання від темпів технологічного розвитку, недостатній рівень автоматизації деяких процесів, брак кваліфікованих кадрів. Також актуальним є питання чіткого розмежування повноважень між Державною казначейською службою та Міністерством фінансів, яке вимагає законодавчого врегулювання.

Для подальшого розвитку казначейської системи необхідно вдосконалити її нормативно-законодавчу базу, зміцнити методологічну підтримку, забезпечити стабільне функціонування інформаційних систем, впровадити нові стандарти обліку та звітності, гармонізовані з міжнародними практиками. Не менш важливим є розвиток внутрішнього фінансового контролю та аудитних механізмів відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Державне казначейство має залишатися ефективним інструментом реалізації державної фінансової політики. Його стратегічні завдання повинні передбачати: централізацію ресурсів, посилення контролю за витратами, запровадження електронного

документообігу, вдосконалення системи обслуговування бюджетів усіх рівнів, прозору взаємодію з громадськістю.

У підсумку, роль державного казначейства в управлінні державними коштами є ключовою. Це не лише механізм виконання бюджету, але й важіль забезпечення економічної стабільності, фінансової дисципліни та прозорості у сфері використання публічних фінансів. Удосконалення системи казначейського обслуговування є обов'язковою умовою для подальшого розвитку України як демократичної та соціально орієнтованої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : Постанова Каб. Міністрів України від 15.04.2015 № 215 : станом на 1 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
2. Рошило В. І. Ковалевич Д. А. Реалії та перспективи розвитку системи казначейства України. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2022. Вип 2(86). С. 66–78.
3. Глухова В. І., Яценко Н. М. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ. Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 січня 2023 року. 2023. С. 15-17.
4. Василишин П. К. Вектори розвитку внутрішньої платіжної системи казначейства України. Методологічні проблеми фінансової теорії та практики : збірник наукових праць. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. С. 51-55.

УДК 657.1

Конончук Анна Сергіївна,
здобувачка освіти I курсу,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Відокремленого структурного підрозділу
«Рівненський фаховий коледж національного університету
біоресурсів і природокористування України»
Науковий керівник – **Бондарчук Ірина Павлівна,**
викладач економічних дисциплін,
Відокремленого структурного підрозділу
«Рівненський фаховий коледж національного університету
біоресурсів і природокористування України»

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Фінансова звітність є основним інформаційним джерелом прийняття управлінських рішень щодо діяльності підприємства, вона дозволяє не лише відслідковувати фінансовий стан підприємств, але й аналізувати ефективність використання наявних в них ресурсів, можливості генерувати грошові потоки, виявляти ризики та потенційні шляхи для зростання. Об'єктивність інформації фінансової звітності є необхідною складовою у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень задля забезпечення безперервної діяльності підприємства в майбутньому [6, с. 17].

Фінансова звітність – це система взаємопов'язаних показників, яка формується на основі даних бухгалтерського обліку та відображає фінансовий і майновий стан підприємства. Основними видами звітності є:

1. Баланс (форма №1);
2. Звіт про фінансові результати (форма №2);
3. Звіт про рух грошових коштів (форма №3);
4. Звіт про власний капітал (форма №4);
5. Примітки до звітності (форма №5).

Цілі використання форм фінансової звітності можна розглянути на рисунку 1.

Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому. Передумовою звітності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику та її зміни [1, с. 38],

Рис. 1. Цілі використання форм фінансової звітності

Фінансова звітність є джерелом інформації для планування, контролю, аналізу та прийняття стратегічних рішень. Завдяки звітності можливо:

- виявляти «вузькі місця» у фінансовій діяльності;
- здійснювати фінансове планування та прогнозування;
- аналізувати динаміку витрат, доходів і прибутку;
- контролювати виконання бюджетів.

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів: автономності підприємства, безперервності діяльності, періодичності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання сутності над формою, єдиного грошового вимірника [3].

Сучасні виклики та шляхи вдосконалення інформаційного забезпечення управління підприємством розглянуто у таблиці 1.

Таблиця 1

Сучасні виклики та шляхи вдосконалення інформаційного забезпечення управління підприємством

Сучасні виклики	Шляхи вдосконалення
• цифровізацію обліку і звітності;	• впровадження програм аналітики (BI-систем);
• потребу в інтеграції бухгалтерських і управлінських систем;	• автоматизація складання звітності;
• необхідність оперативного аналізу даних;	• застосування XBRL-технологій для стандартизації подання інформації;
• зростання вимог до прозорості та обґрунтованості рішень.	• розвиток електронного документообігу та хмарних сервісів.

Отож, фінансова звітність виступає ключовим елементом інформаційного забезпечення управління. Від її якості залежить ефективність управлінських рішень, фінансова безпека підприємства та рівень довіри з боку інвесторів і партнерів. Удосконалення обліково-звітної системи в умовах цифрових трансформацій відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бухгалтерський облік, аналіз, контроль і оподаткування: стан, проблеми та перспективи розвитку: матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених / [відповід. за вип.: доц. Герасименко Т. О.]. – Львів : Растр-7, 2022. – 218 с. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2489dd57-3522-4197-94ce-8c9c348c1632/content> (дата звернення 23.05.2025).

2. Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 листопада 2018 р. Вип. 1/ Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2018. – 458 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/32940/1/%d0%91%d1%80%d1%83%d1%85%d0%b0%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d0%a0.%20%d0%a4.%20%d0%9f%d0%be%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%be%d0%b2%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c%20%d0%b3%d0%b5%d0%bd%d0%b5%d1%80%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%bc%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%bb%d1%96%20%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%b3%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d1%83%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d0%be%d0%b1%d0%bb%d1%96%d0%ba%d1%83.pdf> (дата звернення 23.05.2025).

3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 23.05.2025).

4. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1> (дата звернення 23.05.2025).

5. Облік, аналіз і контроль в управлінні суб'єктами економіки: тези доповідей VI Міжнародної студентської наукової конференції. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. – 176 с. URL: https://www.conf.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk_OA_2020.pdf (дата звернення 23.05.2025).

6. Трансформація обліку та звітності в умовах соціально-економічних викликів [Електронний ресурс]: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2024 р.) / відп. ред. О. В. Фомина. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. – 452 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/cd2a95d3dcc54b6aa53affffa7b9394.pdf> (дата звернення 23.05.2025).

Поліна МАЛОМУЖ

*курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування Національної поліції України*

Михайло ФРОЛОВ

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України,*

*кандидат юридичних наук
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ І ЇЇ СКЛАД

У сучасному суспільстві, що розвивається, постійно відбувається трансформація інформації з одного виду в інший у будь-якій сфері життєдіяльності людини. Упродовж багатьох століть для покращення та полегшення своєї діяльності людство намагається перетворювати інформацію для зручності її сприйняття, скорочення часу на її обробку та подальшого зручного використання. Одним із таких способів є кодування.

Кодування в межах теорії розглядається виключно як процес перетворення даних з форми, зручної для безпосереднього використання, у форму, зручну для передавання, зберігання, автоматичної обробки та захисту від несанкціонованого доступу.

Перехід інформації до більш доступного цифрового середовища, де її легше проаналізувати та позбутися рутинних завдань, торкнувся і фінансових відносин різних суб'єктів економіки.

Бюджетна класифікація є однією з ключових складових системи публічних фінансів, що забезпечує упорядкування бюджетної інформації, прозорість, ефективність і контроль за використанням державних коштів. Вона являє собою систематизовану згідно з єдиними принципами групу показників, що застосовуються для планування, обліку та аналізу доходів, видатків, кредитування, фінансування дефіциту та боргових зобов'язань бюджету. З технічного погляду бюджетна класифікація є формою кодування інформації, оскільки вона подає кожен вид бюджетної операції у вигляді структурованого цифрового або буквено-цифрового коду [1].

Згідно з статтею 8 Бюджетного кодексу України, бюджетна класифікація - єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів [2]

Склад бюджетної класифікації охоплює декілька взаємопов'язаних елементів, кожен із яких виконує специфічну функцію у забезпеченні цілісності бюджетного процесу [1]. Зокрема, до неї входить класифікація доходів бюджету, що ґрунтується на економічній

природі надходжень. Вона передбачає розмежування доходів на податкові (такі як ПДВ, акциз, податок на прибуток), неподаткові (збори, штрафи, плата за адміністративні послуги тощо), доходи від операцій з капіталом (продаж активів) та офіційні трансферти у вигляді міжбюджетних дотацій або субвенцій.

Наступним елементом є класифікація видатків та кредитування бюджету за функціональним призначенням, яка демонструє напрями використання бюджетних коштів відповідно до функцій держави або органів місцевого самоврядування, наприклад на освіту, охорону здоров'я, оборону, соціальний захист тощо. Її доповнює класифікація за економічною ознакою, що розкриває економічний зміст видатків: чи йдеться про поточні витрати, капітальні інвестиції, оплату праці, закупівлю товарів і послуг, або ж трансферти.

Окреме місце у структурі займає класифікація фінансування бюджету (за типом кредитора – за категоріями кредиторів або власників боргових зобов'язань; за типом боргового зобов'язання; - за засобами, що використовуються для фінансування бюджету) [2]

Також є ще класифікація боргу, яка систематизує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, АРК, територіальної громади міста; борг класифікується за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання [2].

Застосування бюджетної класифікації для відображення доходів і видатків бюджетів є одним з етапів цифровізації фінансової діяльності державного сектору.

Застосування бюджетної класифікації має стратегічне значення для ефективного управління публічними фінансами. Вона забезпечує:

- підвищення прозорості бюджетного процесу [1, с. 90],
- зміцнення бюджетної дисципліни,
- можливість проведення об'єктивного моніторингу та аудиту,
- ефективне управління державними програмами,
- виконання міжнародних зобов'язань у сфері фінансової звітності [3].

Отже, застосування бюджетної класифікації має важливе значення для побудови прозорості та підзвітної системи управління публічними фінансами. Вона дозволяє здійснювати об'єктивне планування бюджету, моніторинг його виконання, аудит, а також надає аналітичну основу для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях бюджетної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансове право : підручник / за ред. О. О. Дмитрик ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Одеса : Юридика, 2022. 466 с.
2. Бюджетний кодекс України. Ухвалений Верховною Радою України від 24.12.2015 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: Сполом, 2022. 394 с.

Матвійчук Алла Віталіївна

викладач економічної географії

Вінницького технічного фахового коледжу

Нечипорук Катерина Олександрівна

студентка 2 курсу

Вінницького технічного фахового коледжу

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна як країна з перехідною економікою останні три десятиліття проходить складний шлях трансформації: від індустріально-орієнтованої моделі радянського зразка до більш відкритої, ринкової та сервісно зорієнтованої системи. Починаючи з 2014 року, країна пережила декілька потужних криз – збройний конфлікт на Донбасі, втрату промислового потенціалу східних регіонів, пандемію COVID-19, а з 2022 року – повномасштабну війну. Поряд із втратами індустріальних підприємств, відбулося зростання ролі сільського господарства, логістики, IT-послуг, фінансового сектору, а також гуманітарних галузей – охорони здоров'я, освіти, оборони. Ці трансформації не лише відображають реакцію економіки на кризу, а й формують нову структуру, яка визначатиме розвиток країни у післявоєнний період.

Відображення якісного рівня розвитку економічної системи в цілому здійснюється за допомогою висвітлення секторальної структури національної економіки за видами економічної діяльності. Ефективна секторальна структура економіки, що відповідає соціально-орієнтованій моделі економіки ринкового типу і базується на використанні як конкурентних переваг у світовому поділі праці, так і економічних переваг міжнародної інтеграції, є гарантом незалежності будь-якої країни і запорукою її динамічного розвитку.

Динаміка структури української економіки не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень, що відбуваються в розвинених економіках світу на сучасному етапі та полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових і бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, випереджальному розвитку наукоємних, високотехнологічних галузей.

Кожному сектору економіки України відповідають певні структурність, ієрархічність, пропорції, підсистеми та суб'єкти господарювання. В Україні прийнятий класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД 2010), який включає перелік виробництв, робіт, послуг, що надаються населенню підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами – підприємцями; установлює основи для підготовки та поширення статистичної інформації за видами економічної діяльності. Основний принцип КВЕД полягає в об'єднанні суб'єктів господарювання, що виробляють подібні товари чи послуги або використовують подібні процеси для створення товарів чи послуг (тобто сировину, виробничий процес, методи або технології), у групи. Секторальна

структура сучасної економіки України містить поділ на первинний, вторинний та третинний (трансакційний) сектори. Подібну галузеву структуру має і валовий внутрішній продукт. Формування секторизації економіки за функціональною ознакою пов'язане з розвитком нового типу макроекономіки – постіндустріального.

Первинний сектор економіки України охоплює сільське господарство, рибальство, лісове господарство та добувну промисловість. Особливо виділяється саме сільське господарство, яке стало одним із найбільш надійних джерел валового внутрішнього продукту та валютних надходжень у державу. У 2013 році частка сільського господарства у ВВП України становила приблизно 9–10%. Протягом наступних років, навіть попри втрату частини сільськогосподарських земель після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі, аграрний сектор зберіг високі темпи розвитку. До 2021 року його частка у ВВП зросла до понад 10%, а за результатами 2023 року оцінюється на рівні 11–12%. Це стало можливим не лише завдяки внутрішньому розвитку, але й через скорочення обсягів виробництва у вторинному секторі економіки внаслідок війни.

Україна закріпилася серед провідних світових аграрних держав. У 2023 році було експортовано 16,1 млн тонн пшениці, 26,2 млн тонн кукурудзи та 5,7 млн тонн соняшникової олії. Основними споживачами українського зерна стали країни Європи, Близького Сходу й Африки (Іспанія закупила 23% від загального обсягу експорту пшениці, Туреччина – 15%, Румунія – 14%). Україна також залишалася найбільшим світовим експортером соняшникової олії, що підтверджує її стратегічну роль у глобальній продовольчій безпеці.

Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році завдало значних збитків первинному сектору. Зокрема, були заміновані понад 470 тис. га сільськогосподарських земель, зруйновано інфраструктуру елеваторів і складів, а також заблоковано морські порти, що обмежило експорт. За оцінками експертів, лише прямі збитки агропромислового комплексу України станом на середину 2023 року сягнули \$8,7 млрд. Попри це, аграрії зуміли частково переналаштувати логістику на західні кордони та річкові порти, що дозволило зберегти більшу частину експортного потенціалу.

Вторинний сектор економіки України охоплює промисловість, будівництво та переробну галузь зазнав суттєвих негативних змін, особливо після 2014 року. Втрати контролю над Кримом і частиною Донбасу призвели до значних втрат у традиційно потужних галузях – металургії, хімічній промисловості та машинобудуванні, які довгі роки були опорою індустріального потенціалу країни. Внаслідок анексії та бойових дій ці підприємства або припинили роботу, або були суттєво обмежені в діяльності. У 2022–2023 роках ситуація у вторинному секторі ще більше загострилася через активні бойові дії: обстріли промислових зон, руйнування заводів, перебої з енергопостачанням і значні логістичні проблеми негативно вплинули на обсяги виробництва. Зокрема, металургійні комбінати, хімічні підприємства та машинобудівні заводи зіткнулися із зупинками, дефіцитом сировини і зниженням попиту. Також галузь будівництва перебуває у тривалій кризі, викликаній інвестиційною невизначеністю, економічними ризиками та загальним зниженням активності через військові загрози і відсутність довіри до ринку нерухомості. Частка вторинного сектору у ВВП України за останні десять років суттєво скоротилася: у 2013 році вона становила близько 28–30%, а в 2023–2024 роках – лише

20–22%. Це свідчить про глибоку деіндустріалізацію, що позначається на структурі національної економіки і вимагає комплексних заходів для її стабілізації та розвитку.

Третинний сектор економіки України, що охоплює сферу послуг ІТ, фінанси, освіту, охорону здоров'я, торгівлю та логістику – за останнє десятиліття став найдинамічнішим та найбільш домінуючим елементом національної економіки. Його розвиток демонструє чіткий тренд переходу України від індустріальної до постіндустріальної моделі господарювання. Одним із ключових рушіїв зростання є ІТ-галузь. У 2013 році її частка у ВВП була незначною, однак до 2023 року доходи від експорту комп'ютерних послуг перевищили \$7 млрд, а сама галузь забезпечила понад 4% ВВП. Україна увійшла до десятки найбільших експортерів ІТ-послуг у Європі, а українські ІТ-компанії активно працюють на ринках США, Великої Британії, Німеччини та Канади. Фінансовий сектор також зазнав глибокої цифрової трансформації. Поширення онлайн-банкінгу, зокрема таких сервісів, як “Приват24” і “Монобанк”, збільшення обсягу операцій з криптовалютами та активний розвиток fintech-рішень зробили фінансові послуги доступнішими та ефективнішими. Україна стала одним із лідерів у Європі за темпами впровадження цифрових фінансів.

Сфера торгівлі та логістики адаптувалася до викликів війни та глобальних збоїв. Через блокування морських портів значно зросло навантаження на сухопутну логістику. У відповідь активно розвивається складська інфраструктура поблизу західного кордону, відкриваються нові логістичні хаби, створюються альтернативні маршрути постачання через Румунію, Польщу та Словаччину. Торгівля все більше переходить в онлайн, що стимулює розвиток e-commerce, кур'єрських служб і логістичних платформ.

У галузях охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення за останні роки спостерігається зростання державних витрат, особливо з початком повномасштабної війни. У 2023 році на оборону, медицину, гуманітарну сферу та освіту сумарно було спрямовано понад 60% усіх державних видатків. Це свідчить про переорієнтацію частини сектору на забезпечення базових потреб населення, підтримку соціальної стабільності та безпеки.

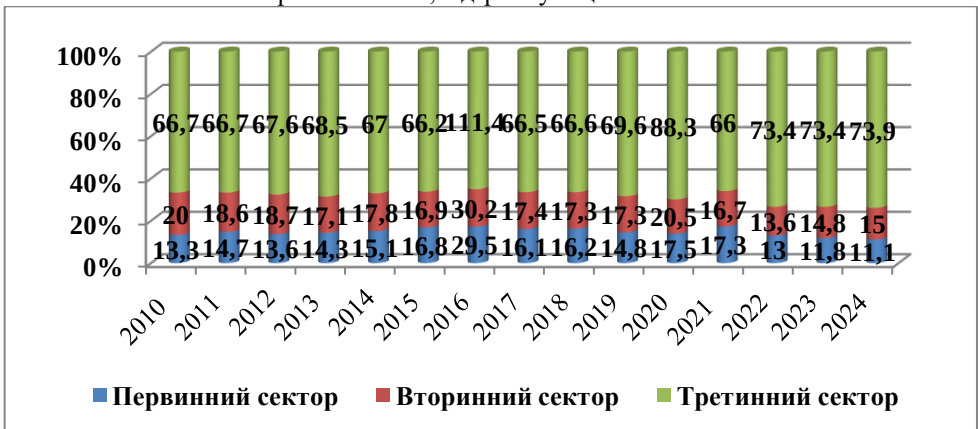

Рисунок 1 - Секторальна структура макропоказників економіки України за 2010 р. та 2024 р.

Частка третинного сектору у ВВП України поступово зростала: з приблизно 55% у 2013 році вона піднялася до 60–65% у 2023–2024 роках. Така тенденція вказує на поступовий, але впевнений перехід України до постіндустріального суспільства, в основі якого — послуги, знання, інновації та технології.

Аналіз основних показників свідчить про стійку тенденцію до зростання питомої ваги третинного сектору (рис. 1):

Такий розвиток подій дає змогу констатувати перехід української економіки до постіндустріального суспільства, де у складі сервісних секторів домінуватиме у перспективі секція трансакційного сектора: оптова та роздрібна торгівля, інформація та телекомунікації, операції з нерухомим майном, фінансова та страхова діяльність. Треба також ураховувати той факт, що до вторинного сектора належить будівництво, де починаючи з років кризи (2008–2009 рр.) спостерігається найбільший спад. У структурі проміжного споживання спостерігається значний ріст (66,7% у 2010 р., 73,9% у 2024 р.), а отже, збільшуються витрати на товари та послуги, які використані інституційними одиницями для виробничих потреб (сировину, паливо, енергію, поточний ремонт, послуги транспорту, фінансових установ), що є досить дискусійним явищем. Незначну частку за ВВП займають первинні секції – 13,3% у 2010 р. та 11,1% у 2024 р. Хоча сільськогосподарське виробництво є дуже значущим для економіки України, в порівнянні з 2017 роком роками воно втратило свої позиції (з 20,1% в 2017 р. до 7,1 в 2024 р.) у зв'язку з низькою конкурентоспроможністю його продукції.

Отже, обчисливши секторальну структуру національної економіки (частку кожного із секторів у загальному обсязі ВВП країни), можна визначити стадію її суспільного розвитку. Зазвичай країни на ранніх стадіях економічного розвитку мають домінуючий первинний сектор, в Україні його частка менше, ніж у багатьох країнах розвинутого світу. Більша увага до третинного сектору може свідчити про те, що Україна перебуває на етапі постіндустріального розвитку. Це означає, що в економіці відбувається зміщення від виробництва товарів до надання послуг, і суспільство все більше стає споживчим та інформаційним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
1. <https://forbes.ua/news/realniy-vvp-ukraini-u-2023-rotsi-zris-na-53-derzhstat-28032024-20191>
2. <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
3. https://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm?utm_source=chatgpt.com

Мотуз Анна Володимирівна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування є невід'ємною складовою публічної влади та відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, розвитку суспільства та виконанні основних функцій держави. Ця діяльність спрямована на організацію процесів мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів для задоволення публічних потреб, забезпечення виконання державних і місцевих програм, гарантування соціальних стандартів та підтримання економічної стабільності.

Поняття фінансової діяльності держави почало активно розроблятися в українській правовій науці в середині XX століття. Історично у правовій науці використовувалася концепція «державного господарства», яка охоплювала всі економічні відносини держави без окремого виокремлення фінансової сфери як самостійного об'єкта дослідження. У сучасному розумінні фінансова діяльність трактується як цілеспрямована, правомірна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямована на формування, розподіл і використання публічних грошових фондів відповідно до встановлених правових норм [1, с.135].

Нормативно-правова база, що регулює фінансову діяльність держави й органів місцевого самоврядування, включає Конституцію України [2], Бюджетний кодекс України [3], Податковий кодекс України [4], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [5], Закон України «Про Національний банк України» [6] та інші акти. Відповідно до Конституції України, держава зобов'язана забезпечувати збалансованість бюджету, створення фінансової системи, яка гарантуватиме соціальний захист громадян та сприятиме розвитку економіки. Водночас Національний банк України визначений як основний орган монетарної політики, що забезпечує стабільність грошової одиниці та фінансової системи держави.

Фінансова діяльність здійснюється різними суб'єктами. До них належать Верховна Рада України, яка ухвалює закони про бюджет та податки; Кабінет Міністрів України, який

організовує виконання бюджету та розробляє фінансову політику; Міністерство фінансів України, яке відповідає за управління бюджетним процесом; Державна казначейська служба України, яка забезпечує оперативне обслуговування державних коштів; Національний банк України, що керує грошово-кредитною політикою; а також органи місцевого самоврядування, які формують та виконують місцеві бюджети [7, с.134].

Національний банк України займає особливе місце у фінансовій діяльності держави, будучи центральним банком, незалежність якого гарантується Конституцією. Його завданнями є не лише забезпечення стабільності національної валюти, а й здійснення банківського нагляду, формування золотовалютних резервів, регулювання грошового обігу та сприяння ефективному функціонуванню банківської системи.

Державна казначейська служба України, утворена у 1995 році, виконує важливу функцію оперативного управління бюджетними коштами. Вона здійснює казначейське обслуговування державного та місцевих бюджетів, облік надходжень і витрат, розподіл коштів, контроль за цільовим використанням державних ресурсів. Казначейство гарантує прозорість фінансових потоків та оптимізує управління публічними фінансами.

Особливе значення у фінансовій системі мають органи місцевого самоврядування. Вони реалізують власні та делеговані повноваження у сфері фінансів, формують місцеві бюджети, забезпечують виконання місцевих програм розвитку, організовують збирання місцевих податків і зборів, а також залучають додаткові фінансові ресурси через інвестиційні програми та партнерські проєкти. Реформа децентралізації, започаткована в Україні, значно розширила фінансову автономію місцевих громад, що дозволяє їм самостійно планувати свої доходи та видатки, підвищуючи рівень ефективності використання коштів і забезпечуючи більш тісний зв'язок між потребами населення та прийнятими фінансовими рішеннями.

Основними напрямками фінансової діяльності держави та місцевого самоврядування є складання, ухвалення та виконання бюджетів; управління доходами і витратами; проведення державного та місцевого кредитування і запозичення; обслуговування державного боргу; реалізація податкової політики; здійснення фінансового контролю. Бюджетна діяльність передбачає щорічне ухвалення Закону про Державний бюджет України, в якому визначаються джерела доходів та напрями видатків. Податкова політика є основним інструментом формування доходної частини бюджету, а державний борг використовується для фінансування дефіциту бюджету та реалізації великих інвестиційних проєктів.

Однак фінансова діяльність в Україні стикається з низкою проблем. Серед них — неідеальний механізм розподілу фінансових ресурсів між центральною та місцевою владою, що нерідко призводить до диспропорцій у розвитку окремих територій; недостатній рівень прозорості у використанні бюджетних коштів; випадки нецільового витрачання фінансів; обмеженість власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Також актуальною залишається проблема підвищення ефективності фінансового контролю та громадського моніторингу використання бюджетних коштів.

Шляхи удосконалення фінансової діяльності полягають у запровадженні ефективних механізмів розподілу бюджетних трансфертів, посиленні фінансової автономії територіальних громад, розвитку електронних сервісів у сфері публічних фінансів,

запровадженні відкритих бюджетів та онлайн-звітування про використання коштів, розширенні участі громадян у процесах планування й контролю за використанням бюджетних ресурсів. Також необхідно вдосконалити правові механізми відповідальності за порушення фінансового законодавства та забезпечити прозорість державних закупівель.

Отже, фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування має надзвичайно важливе значення для забезпечення соціально-економічного розвитку країни, реалізації принципів демократичного врядування та захисту прав громадян. Її ефективність визначає рівень життя населення, довіру до влади та стійкість державних інституцій. У сучасних умовах необхідно не лише вдосконалювати фінансову систему, а й формувати нову фінансову культуру, орієнтовану на прозорість, підзвітність і ефективність використання публічних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дамірчиєв М. І. Фінансова діяльність держави. Право та інноваційне суспільство. № 2 (15). 2020. С. 135-141.
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
4. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
6. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
7. Шепета В., Грабовецький О. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ. Соціально-економічні проблеми аграрного розвитку регіонів. 2018. С.172-175.

Переверзєв Ігор Станіславович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТИ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІКУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасному світі, який стрімко розвивається під впливом цифровізації та глобалізації, криптовалюти стали однією з найобговорюваніших тем як у наукових колах, так і серед урядовців та бізнесу. Виникнення біткойна у 2008 році започаткувало нову епоху у фінансових технологіях, яка відзначається децентралізованістю, прозорістю, глобальністю та високим рівнем інновацій. Криптовалюти не тільки трансформують традиційні механізми здійснення фінансових операцій, а й змінюють підходи до управління капіталом, банківської діяльності та міждержавного фінансового співробітництва [1, с.11].

Криптовалюти - це цифрові активи, які ґрунтуються на технології блокчейн, що забезпечує безпечний, прозорий та незмінний облік транзакцій. Ці валюти не мають фізичного втілення та емітента, їх функціонування базується на алгоритмах шифрування, децентралізованій мережі майнерів і загальному консенсусі учасників мережі. Завдяки таким властивостям криптовалюта набула великої популярності серед користувачів у всьому світі, зокрема у країнах із недосконалими банківськими системами, де доступ до традиційних фінансових послуг є обмеженим [2, с.49].

Одним із найважливіших аспектів впливу криптовалют на міжнародну економіку є формування нової індустрії. Сьогодні існує ціла інфраструктура, пов'язана з обігом цифрових активів: криптобіржі, платформи для обміну, блокчейн-стартапи, сервіси зберігання криптовалют, а також численні інвестиційні фонди, що працюють із віртуальними активами. Ведення бізнесу у сфері криптовалют стало прибутковим і популярним, особливо з огляду на те, що цифрові активи дозволяють обходити складні валютні обмеження, зменшують податкове навантаження та забезпечують швидкий грошовий обіг.

Ще одним суттєвим впливом криптовалют є підвищення фінансової інклюзії. За даними Світового банку, понад 1,7 мільярда людей у світі не мають доступу до базових

банківських послуг. Криптовалюти надають цій категорії населення можливість зберігати кошти, здійснювати платежі, отримувати кредити, брати участь у краудфандингу без необхідності відкривати рахунки у традиційних фінансових установах. Це особливо важливо для країн, що розвиваються, де рівень доступу до банківської інфраструктури обмежений [3].

Не менш важливим фактором є зниження транзакційних витрат. Оскільки криптовалюти функціонують без посередників, операції між контрагентами відбуваються напряму, що зменшує витрати на обслуговування платіжної інфраструктури. В умовах зростання обсягів міжнародної торгівлі така особливість є вкрай цінною, особливо для малого та середнього бізнесу, який часто зазнає труднощів через високі банківські комісії та затримки при здійсненні міжнародних платежів.

Технологія блокчейн також значною мірою впливає на прозорість фінансових операцій. Усі транзакції записуються у відкритий, незмінний реєстр, що ускладнює здійснення шахрайських дій та зловживань. Це створює передумови для зниження рівня корупції, поліпшення фіскального контролю та підвищення довіри громадян до фінансової системи, особливо в державах із високим рівнем тіньової економіки [4, с.34].

Водночас слід зазначити, що розвиток криптовалют має і зворотній бік. Зокрема, волатильність курсу цифрових активів робить їх високоризиковими для інвестування. Різкі коливання вартості біткойна чи інших токенів можуть призводити до значних втрат для інвесторів. Крім того, криптовалюти залишаються слабо регульованими у більшості країн світу, що створює ризики як для державних органів, так і для споживачів. У разі шахрайства, хакерських атак або втрати приватного ключа, користувач практично не має правового захисту чи можливості повернення активів.

Правова база регулювання криптовалют у світі залишається фрагментарною. У деяких країнах, як-от Японія чи Швейцарія, створені сприятливі умови для розвитку цифрових активів, передбачено ліцензування криптобірж, впроваджено податкове законодавство. В інших країнах, таких як Китай чи Росія, криптовалюта або повністю заборонена, або ж її обіг жорстко обмежено. США, навпаки, розглядають криптовалюти як майнові права і вимагають від операторів ринку дотримання стандартів фінансового моніторингу [5, с.216].

В Україні поступово формується власна модель регулювання криптовалютного ринку. Прийняття у 2022 році Закону України «Про віртуальні активи» [6] стало важливим кроком до легалізації обігу криптовалют. Закон визначає правовий статус віртуальних активів, регламентує порядок реєстрації операторів, встановлює вимоги до провайдерів послуг та передбачає механізми державного нагляду. Проте залишається відкритим питання оподаткування доходів від операцій з криптовалютою, взаємодії з банківським сектором та імплементації норм у реальну практику.

Перспективи криптовалют як елементу світової фінансової системи залежать від темпів адаптації законодавства, розвитку технологій та рівня довіри суспільства. У майбутньому криптовалюти можуть стати повноцінним інструментом фінансових розрахунків, резервним засобом збереження вартості та альтернативою традиційним валютам. Також актуальним є розвиток державних цифрових валют (CBDC), які можуть стати відповіддю центральних банків на виклики, що створює ринок децентралізованих активів.

Таким чином, криптовалюта вже сьогодні суттєво змінює обличчя міжнародної економіки. Вона сприяє фінансовій глобалізації, поліпшенню ефективності грошового обігу, створенню нових економічних моделей. Водночас її розвиток вимагає глибокого осмислення, чіткої правової регламентації, захисту прав користувачів та міжнародної співпраці для запобігання ризикам. Україна, як держава, що прагне інтегруватися у світову економіку, має всі передумови для створення конкурентного криптовалютного середовища за умови дотримання балансу між інноваційністю та безпекою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко К. Р. Біткоїн як нова платіжна система. Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв; 24-25 листопада 2021 р. Миколаїв: МНАУ, 2021. С. 11-13.
2. Чижевська Л. Перспективи розвитку ринку криптовалюти в Україні. Молодь, наука, бізнес : матеріали Всеукр. інтер.-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 5-6 жовтня 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв: МНАУ, 2022. С.48-52.
3. Documents & Reports - All Documents | The World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/491271624538346557/pdf/The-Global-Findex-Database-2017-Measuring-Financial-Inclusion-and-Opportunities-to-Expand-Access-to-and-Use-of-Financial-Services.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).
4. Васильєва А. В., Тубальцева Н. П. Глобалізація системи криптовалют. Якісний вплив на економіку України. Трансформація економічних процесів у морегосподарському комплексі України : Матеріали Всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю. — Миколаїв : Видавець Торубара В.В., 2019 С. 34-36.
5. Добриніна Л.В. Роль криптовалют у цифровій економіці. «Review of transport economics and management» Український державний університет науки і технологій. № 10 (26). 2023 С.214-217.
6. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

Ельвіра Мирославівна Сігеті,
 студентка 1 курсу ОС “Магістр”
 ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
 м. Ужгород, Україна

МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

З початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації, українським Урядом прийнято ініціативу переміщення підприємств із зони активних бойових дій в умовно безпечні регіони західної та центральної частини України з метою подальшого відновлення економіки держави. Органи місцевого самоврядування спільно з центральною владою боронять нашу державу на усіх фронтах, в тому числі і економічному. Забезпечення функціонування локальної економіки, збереження купівельної спроможності населення шляхом сприяння створенню нових робочих місць – є важливим елементом у архітектурі майбутньої перемоги України [3].

Релокація – це комплексний процес часткового або повного фізичного переміщення активів, обладнання, працівників підприємства з одного місця в інше у межах країни або з однієї країни до іншої, що зумовлений об’єктивними причинами збереження та/або масштабування діяльності.

Існують такі види релокації (рис. 1).

Рис. 1. Типи та рівні релокації українських підприємств в умовах війни[1]

Питання релокації регламентуються такими нормативно-правовими актами:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 305 «Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану».
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 р. № 246-р. «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» [3]

3. Закон України "Про правовий режим воєногостану" № 389-VIII від 12 травня 2015 року, визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [5].

Претендувати на державну допомогу для релокації своїх виробничих потужностей має змогу будь-яке підприємство, яке знаходиться у зоні активних бойових дій. Українські підприємства, які вирішують зробити релокацію в інші країни під час війни, стикаються зі значними проблемами та труднощами, які можуть відчутно вплинути на їхню діяльність та ефективність. Деякі з найбільш поширених проблем при релокації виробництва включають:

- фінансові витрати: релокація виробництва може бути дуже дорогим процесом, оскільки підприємство повинно інвестувати в здійснення цього проекту, будівництво нового обладнання, найм нових працівників та інші витрати;
- правові та адміністративні питання: релокація виробництва пов'язана з різними правовими та адміністративними процедурами, які можуть бути складними та часоємними. наприклад, потрібно вирішити питання з перевезенням товарів та інші документальні питання;
- пошук та найм нових працівників: релокація виробництва може призвести до того, що підприємство повинно наймати нових працівників в іншій країні, що може бути дуже витратним та складним процесом;
- культурні різниці: при переїзді в іншу країну підприємство може стикнутися з культурними різницями, що може створити труднощі в комунікації та співпраці з місцевими партнерами [2].

Здійснивши релокацію малі підприємства зустрілися з низкою проблем, які умовно було поділено на: економічні, організаційні, демографічні та логістичні. Малі підприємства також зіткнулися із певними перешкодами, які заважають відновленню та розвитку підприємств, а саме: низька платоспроможність підприємств на внутрішньому ринку (62,2%), непередбачуваність розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (46,6%), відсутність достатнього фінансування (39,4%), відсутність необхідного обладнання (11,4%), і лише 3,6% підприємств вважають свою бізнес-модель застарілою [4].

Проведене дослідження показало, що правове забезпечення процесу релокації підприємств в Україні перебуває на етапі становлення та розвитку. Існуюче законодавство охоплює окремі аспекти переміщення бізнесу, проте не формує цілісної та ефективної системи регулювання даного процесу. Основними проблемами є розпорошеність нормативно-правових актів, відсутність єдиної координаційної структури, недостатній рівень захисту майнових прав підприємств та слабка підтримка на етапі після релокації.

Перспективними напрямками удосконалення правового регулювання є розробка спеціального закону про релокацію підприємств в умовах надзвичайного або воєнного стану, впровадження механізмів податкового стимулювання та страхування ризиків переміщення, цифровізація адміністративних процедур, а також створення інституційної бази для оперативного вирішення питань, пов'язаних із релокацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Olechnicka A., Kniazevych A. O. Стратегії релокації українських High-Tech підприємств під час війни // *Problemy Ekonomiky*. – 2024. – № 2. – С. 158–166.
2. Shardakova A. D. Передумови та досвід релокації діяльності вітчизняних виробничих підприємств в умовах невизначеності // *Prerequisites and Experience of Relocation of Activities of Domestic Production Enterprises*.
3. Асоціація міст України. Релокація підприємств та підтримка бізнесу громадами в умовах воєнного стану: методичні рекомендації у сфері місцевого економічного розвитку. – Київ: АМУ, 2022. – 48 с.
4. Дідківська Л. М., Ганущак-Сфіменко Л. М. Рекреаційно-туристичний потенціал України у контексті викликів воєнного часу // *Проблеми модернізації та технології*. – 2023. – Т. 7, № 4. – С. 111–119.
5. Князевич О. Організаційно-правові основи регулювання процесів релокації українських підприємств в умовах війни // *Економіка та держава*. – 2022. – № 4. – С. 86–93.

Таран Наталія Валентинівна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ ФІНАНСІВ, ЇХ ОЗНАК ТА ФУНКЦІЙ

Фінанси є однією з фундаментальних економічних категорій, що відображає грошові відносини у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП), а також національного багатства з метою забезпечення суспільних і державних потреб. Поява фінансів нерозривно пов'язана з виникненням держави та розвитком товарно-грошових відносин. У літературі наголошується, що фінанси, на відміну від грошей як універсального еквівалента вартості, є особливим видом економічних відносин, які здійснюються за допомогою грошових засобів і мають специфічне призначення: забезпечення матеріальної основи державного, муніципального та суспільного управління.

На думку провідних науковців, таких як С.О. Ніщимна, Г.І. Башнянин, О.О. Молдаван, фінанси охоплюють сукупність економічних відносин щодо утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів. У вузькому розумінні фінанси асоціюються безпосередньо з бюджетними фондами, державними доходами та видатками, у широкому ж — із системою економічних механізмів і регуляторів, які визначають добробут як окремих суб'єктів господарювання, так і суспільства в цілому. Саме через фінанси реалізуються економічні й соціальні функції держави, підтримується її суверенітет, забезпечуються обороноздатність та розвиток соціальної сфери [1, с.146].

Виділення фінансів у самостійну категорію зумовлене наявністю низки характерних ознак. По-перше, фінанси мають грошовий характер, тобто функціонують виключно через грошову форму обміну вартостями. По-друге, їм притаманний фондовий характер: фінансові ресурси завжди акумулюються у фондах — державних, муніципальних, корпоративних чи особистих. По-третє, фінанси є інструментом розподілу і перерозподілу створеної в суспільстві вартості, тобто вони відіграють розподільчу роль у забезпеченні економічних пропорцій. По-четверте, характерною рисою фінансів є їх безеквівалентність: фінансові платежі (податки, збори) здійснюються без прямого обміну на товари чи послуги. Нарешті, фінанси мають тісний зв'язок із державою: їх функціонування та розвиток регулюються державними органами через законодавчі й адміністративні інструменти [2, с.648].

Щодо функцій фінансів, то вони поділяються на кілька основних напрямів, кожен з яких відображає певний аспект їх ролі в економіці та суспільстві. Однією з основних

функцій фінансів є розподільча функція, що полягає у забезпеченні розподілу первинних доходів, утворених у сфері матеріального виробництва (прибутку, заробітної плати), та перерозподілу цих доходів через податкову і бюджетну системи для формування вторинних доходів (пенсій, допомог, соціальних виплат). Розподільча функція фінансів забезпечує фінансування сфери державного управління, охорони здоров'я, освіти, культури, національної безпеки та інших ключових сфер суспільного життя [3, с.41].

Не менш важливою є контрольна функція фінансів. Вона проявляється у здатності фінансів відображати рух грошових потоків, забезпечувати контроль за правильністю формування і використання фінансових ресурсів як на державному рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання. Завдяки контрольній функції можна виявляти порушення у сфері фінансового обліку, нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків та інші правопорушення у фінансовій сфері [3, с.41].

Соціальна функція фінансів є прямим продовженням розподільчої функції і проявляється у тому, що держава за допомогою фінансової системи забезпечує мінімальні стандарти життя населення, сприяє зменшенню соціальної нерівності, підтримує малозабезпечені верстви населення, а також фінансує розвиток охорони здоров'я, освіти, культури, науки тощо. Фінансова політика держави у сфері соціального забезпечення є важливим інструментом стабілізації суспільства та зміцнення соціального миру [3, с.42].

Регулююча функція фінансів пов'язана із впливом держави на економічні процеси шляхом фінансових механізмів, таких як податкова політика, державні витрати, надання державних субсидій та кредитів. Використовуючи ці інструменти, держава може стимулювати розвиток окремих галузей економіки, підтримувати зайнятість, забезпечувати стабільність національної валюти та боротися з кризовими явищами.

Стимулююча функція фінансів дозволяє державі, через податкові пільги, державні замовлення, гранти та інші форми фінансової підтримки, заохочувати виробничу діяльність, інноваційну активність, підвищення ефективності праці, розвиток малого і середнього бізнесу. Правильна реалізація цієї функції сприяє економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та загальному підвищенню рівня життя населення.

Таким чином, фінанси — це складна та багатогранна економічна категорія, яка має свої специфічні ознаки і виконує надзвичайно важливі функції у суспільстві. У сучасних умовах розвитку світової економіки та зростання ролі держави у соціально-економічних процесах, значення фінансів постійно зростає. Особливу актуальність набуває питання ефективного правового регулювання фінансів, їх прозорості, підзвітності та орієнтації на забезпечення суспільного блага. В Україні ці питання частково врегульовані законами, зокрема Законом України "Про відкритість використання публічних коштів" [4], однак на сьогодні залишається актуальним завдання подальшого удосконалення законодавчої бази у сфері публічних фінансів та поглиблення наукового осмислення їх природи і функцій.

Таким є сучасне бачення поняття фінансів, їх ознак та функцій, яке відображає як класичні уявлення економічної науки, так і новітні підходи в контексті потреб сталого розвитку суспільства і держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мелян Н.Ю. Поняття та сутність публічних фінансів. Право і суспільство. 2017. № 2. С. 145–149.
2. Борисова І. С. Характерні та обов'язкові ознаки фінансів як економічної категорії. ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО. Вип. 15. 2018. С.646-649.
3. Гончаренко М.В. Теоретичні підходи до визначення сутності та функцій публічних фінансів. Pressing problems of public administration. 2020. №1 (57). С. 37-43.
4. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 № 183-VIII : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (дата звернення: 02.05.2025).

Ткаченко Катерина Олександрівна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

ЗАГАЛЬНИЙ ТА СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У сучасних умовах становлення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування України надзвичайно важливу роль відіграють місцеві бюджети. Вони не лише забезпечують життєдіяльність громад, а й створюють передумови для економічного розвитку територій. Ефективність використання місцевих бюджетів великою мірою залежить від структури їх формування, а саме — від розподілу коштів між загальним та спеціальним фондами.

Відповідно до Бюджетного кодексу України [1], місцевий бюджет складається із загального та спеціального фондів. Такий поділ закріплений законодавчо і має важливе практичне значення. Загальний фонд місцевого бюджету включає доходи, які призначені для фінансування поточних видатків місцевої влади, тобто забезпечення базових соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист населення, комунальні послуги тощо. Водночас спеціальний фонд формується для реалізації окремих програм і проектів, що передбачають цільове використання коштів, зокрема будівництва доріг, об'єктів інфраструктури, екологічних заходів.

Доходи загального фонду складаються переважно з податкових надходжень, серед яких провідне місце посідає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), єдиний податок, плата за землю, акцизний податок, а також неподаткові надходження та офіційні трансфери з державного бюджету. До спеціального фонду зараховуються доходи від продажу комунального майна, екологічний податок, власні надходження бюджетних установ, кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва та інші цільові надходження [2, с.739].

У 2020–2022 роках місцеві бюджети України зазнали значних змін під впливом економічних викликів, пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. За цей період дохідна частина місцевих бюджетів України демонструвала як зростання, так і спад. Так, у 2020 році доходи місцевих бюджетів становили 471,48 млрд гривень, у 2021 році —

580,6 млрд гривень, а у 2022 році спостерігалось зниження до 555,1 млрд гривень. Найбільшу питому вагу у структурі доходів традиційно займали податкові надходження, які у 2022 році склали близько 71% усіх доходів місцевих бюджетів. У той же час частка офіційних трансфертів скоротилася до приблизно 25%.

Особливу увагу варто звернути на те, що в умовах війни відбулося певне спрощення бюджетного процесу на місцевому рівні. Законодавець розширив повноваження місцевих органів щодо використання бюджетних коштів, що дозволило більш оперативно реагувати на потреби громад. Водночас негативним фактором стало різке падіння доходів у тих громадах, які зазнали тимчасової окупації або активних бойових дій — рівень виконання планових показників доходів у таких громадах у 2022 році становив лише 45% від запланованого [3, с.181-182].

Аналіз виконання місцевих бюджетів за загальним та спеціальним фондами свідчить про низку проблем. По-перше, надходження до спеціального фонду суттєво залежать від економічної активності громад та наявності інвестиційних проектів. По-друге, в окремих випадках спеціальні кошти накопичувалися без реального використання через неможливість реалізації проектів в умовах бойових дій. Водночас загальний фонд продовжував виконувати свою основну функцію забезпечення життєво необхідних видатків.

У 2022 році місцеві бюджети України були виконані із профіцитом у розмірі 69,87 млрд грн. За січень–серпень 2023 року місцеві бюджети знову продемонстрували профіцит — 96,503 млрд грн. Основною причиною такого результату стало зростання надходжень від податку на доходи фізичних осіб, зокрема завдяки грошовому забезпеченню військовослужбовців, який склав понад 70% усіх доходів місцевих бюджетів за цей період [3, с.184].

Проте, попри загальнопозитивні тенденції, варто відзначити наявність дисбалансів у розподілі доходів. Одним із найактуальніших питань є проблема сплати ПДФО не за місцем фактичної діяльності підприємств або проживання працівників, а за місцем реєстрації юридичних осіб, що призводить до втрат окремих громад. Крім того, підходи до розподілу державних трансфертів потребують удосконалення, оскільки нерідко значні субвенції отримують громади, які вже мають високу дохідну спроможність.

З огляду на викладене, для вдосконалення формування та використання загального і спеціального фондів місцевих бюджетів доцільно впровадити низку заходів. По-перше, необхідно розширити фіскальні права органів місцевого самоврядування, надавши їм можливість установлювати місцеві податки та збори у межах, достатніх для забезпечення власних повноважень. По-друге, слід удосконалити порядок зарахування ПДФО, забезпечуючи його сплату за місцем реального ведення діяльності. По-третє, потрібно стимулювати розвиток місцевих інвестиційних проектів, що дозволить активніше наповнювати спеціальний фонд.

Необхідним є також підвищення прозорості використання коштів спеціального фонду шляхом обов'язкового звітування про реалізацію проектів перед громадою. У середньостроковій перспективі важливо перейти до запровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні, що дасть змогу забезпечити стабільність фінансування як поточних, так і капітальних видатків.

Отже, загальний і спеціальний фонди місцевих бюджетів є двома невід'ємними складовими ефективного функціонування місцевого самоврядування в Україні. Від успішності їх формування та цільового використання залежить рівень надання якісних публічних послуг, соціальна стабільність та економічний розвиток територій. В умовах сучасних викликів, особливо в період воєнного стану, питання удосконалення управління цими фондами набуває особливої актуальності і має бути в центрі уваги державної бюджетної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 6. С. 728–732
3. Кужда Т. І., Луциків І.В., Галушак О.Я. Дослідження стану виконання місцевих бюджетів України в період воєнного часу. Галицький економічний вісник. Т. : ТНТУ, 2024. Том 86. № 1. С. 178-186

Фатєєв Роман Романович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У XXI столітті глобальні цифрові трансформації докорінно змінили фінансову поведінку як бізнесу, так і споживачів. Одним із ключових проявів цього процесу стала стрімка еволюція безготівкових розрахунків, які вже давно перестали бути лише інструментом розрахунків у банківській сфері й перетворилися на елемент фінансової культури суспільства, що охоплює як економіку, так і правову сферу. Особливої актуальності ця тема набула в Україні в умовах активного впровадження електронного документообігу, розвитку фінансових технологій та інтеграції у світові цифрові платіжні системи. Сучасний стан та перспективи розвитку безготівкових розрахунків в Україні мають бути проаналізовані з урахуванням чинної нормативної бази, міжнародного досвіду та новітніх технологічних тенденцій.

Безготівкові розрахунки - це форма грошових платежів, що здійснюються шляхом переказу коштів з одного банківського рахунку на інший, без використання фізичної готівки. У чинному українському законодавстві наразі відсутнє єдине нормативне визначення цього поняття. Попереднє визначення містилось в Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті, яка була затверджена постановою НБУ №22 від 21.01.2004 р., але згодом втратила чинність [1]. Згідно з тією редакцією, безготівкові розрахунки трактувалися як перерахування коштів з рахунків платників на рахунки держувачів, а також перерахування банками коштів, внесених готівкою, за дорученням підприємств або фізичних осіб. Сьогодні ж законодавство України, зокрема Закон «Про платіжні послуги» №1591-IX від 30.06.2021 р., який набрав чинності з 1 серпня 2022 року [2], хоча і регламентує діяльність платіжних послуг, однак не містить чіткого визначення самого терміна «безготівкові розрахунки». Це створює правову невизначеність і викликає труднощі у практиці тлумачення та застосування норм щодо електронних платіжних операцій.

Наукова спільнота також не має єдиної позиції щодо тлумачення цього терміна. Науковці визначають безготівкові розрахунки як розрахунки по цивільно-правових угодах з використанням залишків коштів на банківських рахунках. Також наголошують на дії боржника щодо погашення грошового зобов'язання через переказ коштів. Інші науковці акцентують увагу на правовій природі таких розрахунків як елементу фінансових правовідносин. Така багатовекторність підходів свідчить про необхідність вироблення єдиного понятійного апарату в законодавстві [3, с.215].

Сьогодні в Україні, згідно з даними Національного банку, понад 87% операцій з платіжними картками здійснюються у безготівковій формі. Пандемія COVID-19 стала потужним стимулом для стрімкого зростання обсягів безконтактних платежів та розвитку електронної комерції. Більшість торговельних закладів перейшли на прийом карткових платежів або електронних грошей. Однак, це зростання виявило низку правових та організаційних проблем.

Однією з них є суперечливість тлумачень контролюючих органів. Наприклад, за позицією НБУ, операція, яка розпочата готівковим внесенням коштів у термінал, але завершена переказом на рахунок, вважається безготівковою. Натомість Державна податкова служба подекуди визнає такі операції готівковими, що спричиняє додаткові обов'язки щодо використання РРО/ПРРО. Відсутність уніфікованого підходу шкодить бізнесу, створює юридичну невизначеність і породжує конфлікти при перевірках.

Крім того, законодавство не повною мірою враховує участь небанківських установ — таких як LiqPay, EasyPay, PayPal — у процесі розрахунків. Вони виконують функції посередників, але правовий статус їх діяльності потребує подальшої деталізації. Законопроект №4364 [4], який впроваджує нову модель платіжного ринку, спрямований на усунення цих прогалин, але на практиці все ще не врегульовано багато питань.

З історичної точки зору, Україна проходила складний шлях цифровізації розрахунків. Ще на початку 90-х років розрахунки між банками проводилися за допомогою паперових документів — телеграфних та поштових авізо. Створення системи електронних міжбанківських розрахунків у 1994 році стало проривом у національній фінансовій системі, значно пришвидшивши та убезпечивши фінансові трансакції. Подальше впровадження електронного підпису, інтернет- та мобільного банкінгу, а згодом і таких сервісів, як Google Pay, Apple Pay, стало основою сучасної цифрової економіки.

Наразі в Україні активно використовуються такі форми безготівкових розрахунків, як платіжні доручення, акредитиви, інкасо, розрахунки чеками, а також сучасні інструменти: інтернет-банкінг, мобільні гаманці, цифрові валюти, еквайринг, електронні гаманці. У сфері IT-бізнесу, наприклад, безготівкові розрахунки не тільки спрощують отримання платежів, а й мінімізують витрати, підвищують швидкість операцій, сприяють прозорості та зменшують ризики фінансових зловживань.

З огляду на зазначене, перспективи розвитку безготівкових розрахунків в Україні є багатовимірними. По-перше, це модернізація законодавства — чітке розмежування готівкових і безготівкових форм, правове визнання новітніх платіжних засобів, зокрема електронних грошей та криптовалют. По-друге, вдосконалення платіжної інфраструктури — інтеграція з міжнародними системами, підвищення швидкості обробки платежів, забезпечення кібербезпеки. По-третє, стимулювання цифрової

грамотності населення та малого бізнесу, зменшення тіньової економіки через прозорість фінансових операцій.

Узагальнюючи, безготівкові розрахунки в Україні проходять стрімкий етап трансформації, який потребує системної підтримки з боку держави, бізнесу та наукової спільноти. Визначення єдиних стандартів, законодавче врегулювання новітніх форм платежів і розвиток цифрових інфраструктур сприятимуть формуванню безпечної, прозорої та ефективної фінансової системи, що відповідатиме вимогам часу та інтегруватиме Україну в глобальний фінансовий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Нац. банку України від 21.01.2004 № 22 : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
3. Назарова І. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. Вісник економіки. 2021. Вип. 4. С. 211–224.
4. Відкритий банкінг, платіжні послуги, грошові перекази - Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/vidkritiy-banking-platizhni-poslugi-groshovi-perekazi.html> (дата звернення: 26.05.2025).

Юрченко Данило Олегович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для

органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фролов Михайло Михайлович

доцент кафедри цивільно-правових відносин

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ: СКЛАД, ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Бюджетна система держави є однією з ключових складових фінансової системи країни. Вона забезпечує формування, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів між державними органами та органами місцевого самоврядування, дозволяє державі виконувати свої функції, надавати суспільно важливі послуги, підтримувати соціальні стандарти, реалізовувати економічну політику та забезпечувати обороноздатність і національну безпеку. Особливо актуальним є дослідження функціонування бюджетної системи в умовах воєнного стану, коли фінансові ресурси мають бути мобілізовані максимально ефективно, а система — діяти злагоджено й оперативно.

Склад бюджетної системи України визначено Бюджетним кодексом України [1]. Відповідно до статті 5 цього Кодексу, бюджетна система України включає державний бюджет та місцеві бюджети. Місцеві бюджети, у свою чергу, поділяються на бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, а також бюджети територіальних громад, що включають бюджети міст, селищ, сіл та районів у містах (за наявності відповідних рад). Така структура відповідає унітарному устрою держави, у якому чітко розмежовано повноваження між рівнями управління. Центральна ланка — державний бюджет — акумулює основні ресурси країни та спрямовується на реалізацію загальнодержавних функцій, таких як національна оборона, правопорядок, макроекономічна стабільність. Місцеві бюджети, в свою чергу, орієнтовані на забезпечення потреб місцевих громад, фінансування освіти, охорони здоров'я, комунальних послуг, соціального захисту населення тощо [2, с.60]

Кожен з рівнів бюджетної системи має власну дохідну та видаткову частину. Основними джерелами доходів державного бюджету є податок на додану вартість, акцизний податок, податок на прибуток підприємств, а також міжнародна фінансова допомога, що має суттєве значення у період війни. Місцеві бюджети наповнюються за

рахунок податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку, плати за землю, акцизного податку з реалізації підакцизних товарів у роздрібній торгівлі та інших платежів. Варто зазначити, що бюджетна децентралізація, яка активно впроваджується в Україні з 2014 року, сприяла підвищенню фінансової автономії місцевих громад, дозволивши їм краще планувати власні витрати та розвивати території.

Побудова бюджетної системи базується на низці фундаментальних принципів, визначених у статті 7 Бюджетного кодексу України. Принцип єдності означає існування взаємозв'язку між усіма бюджетами — державним і місцевими — через механізм міжбюджетних трансфертів, єдиний підхід до бюджетного планування, обліку та звітності. Принцип збалансованості передбачає, що видатки кожного бюджету повинні відповідати обсягам його доходів, що стимулює до відповідального фінансового управління. Принцип самостійності означає, що кожен бюджет формується, затверджується й виконується відповідним органом влади або місцевого самоврядування незалежно, але в межах, визначених законом. Принцип публічності та прозорості зобов'язує органи влади відкрито інформувати громадськість про стан бюджетного процесу, що є гарантією контролю за діяльністю влади та попередження корупції [3, с.114].

Також важливим є принцип субсидіарності, який закріплює перевагу вирішення публічних завдань на найнижчому можливому рівні — це означає, що органи місцевого самоврядування повинні бути першими відповідальними за надання послуг громадянам. Окремо варто звернути увагу на принцип ефективності та результативності, що вимагає від державних органів досягати запланованих результатів за мінімально можливих витрат.

Функціонування бюджетної системи реалізується через бюджетний процес — цілісну систему дій, яка включає складання, розгляд, прийняття, виконання бюджетів, підготовку звітності та аудит. Як зазначено в статті 19 Бюджетного кодексу України, бюджетний процес включає п'ять основних етапів: складання і розгляд бюджетної декларації; формування проєктів бюджетів; ухвалення закону про державний бюджет; виконання бюджету; складання та затвердження звіту про його виконання. Усі ці етапи супроводжуються фінансовим контролем та аудитом, що забезпечує цільове й ефективне використання коштів.

У період воєнного стану відбулося суттєве коригування бюджетного процесу. Уряд отримав право оперативного перерозподіляти ресурси без погодження з Верховною Радою України, що дозволило швидко реагувати на критичні потреби, передусім — оборонні. Було ухвалено низку нормативно-правових актів, які тимчасово змінили порядок управління бюджетними ресурсами, зокрема щодо резервного фонду, повноважень органів місцевого самоврядування та міжбюджетних трансфертів. Такі заходи були необхідними, але водночас вони продемонстрували важливість гнучкості бюджетного законодавства в умовах кризи.

Особливе значення в умовах війни мають місцеві бюджети. Саме за їх рахунок фінансуються заходи територіальної оборони, соціальні програми для переселенців, релокація підприємств, гуманітарна допомога. Досвід показав, що громади, які мають ефективну місцеву владу та фінансову автономію, здатні краще справлятися з викликами та підтримувати населення. Бюджетна децентралізація стала важливим інструментом не лише економічного, а й соціального виживання регіонів.

У 2024 році значну частину видатків державного бюджету було спрямовано на сектор безпеки й оборони — понад 1,6 трлн грн [2, с.61]. Водночас уряд зберіг фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, науки та підтримки бізнесу. Джерелами такого масштабного фінансування, окрім внутрішніх надходжень, стали міжнародні гранти та кредити, зокрема допомога США, Європейського Союзу, Світового банку.

Незважаючи на значні втрати, фінансова система України виявила стійкість. Завдяки скоординованим діям уряду, Національного банку, податкової та митної служб вдалося зберегти цілісність бюджетного процесу. Разом із тим воєнний стан виявив низку проблем: недоліки в системі контролю, нерівномірний розподіл ресурсів, недостатню прозорість окремих рішень. Це створює необхідність подальшого реформування бюджетного законодавства, включаючи зміцнення інституційної спроможності Міністерства фінансів, вдосконалення механізмів відповідальності за порушення бюджетного законодавства, запровадження цифрових інструментів бюджетного моніторингу.

Таким чином, бюджетна система є не лише фінансовим механізмом, а й інструментом управління державою, її стратегічним ресурсом. Її ефективність визначає здатність держави реагувати на виклики, забезпечувати економічне зростання, підтримку населення та національну безпеку. Для підвищення її стійкості необхідно забезпечити подальшу децентралізацію, підзвітність, удосконалення правових норм та розвиток сучасних технологій управління публічними фінансами. Саме через належно організовану бюджетну систему реалізується головне завдання сучасної української держави — вижити, вистояти і перемогти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
2. Скриба Г.І., Очкас М.П. Бюджетна система України: проблемні питання та тенденції розвитку в умовах воєнного стану. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки. 2023. № 5 (72). С. 57-62.
3. Сідор М.І., Омельченко І.І. Бюджетна система України в сучасних умовах. *Juris Europensis Scientia*. 2024. Вип.1. С. 112–119.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Лебедь Віктор Віталійович

студент 4 курсу

факультету історії, політології та національної безпеки

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Збереження та дослідження пам'яток архітектури і містобудування є важливим завданням, адже вони є невід'ємною складовою культурної спадщини України. Особливої актуальності набуває ця тема у рамках загальної тенденції занурення в історію, носієм якої є історична архітектура та міський простір загалом. Окрім того, архітектурна та містобудівна спадщина є не лише питанням культурної самоідентифікації та носієм історії, а й вагомим чинником розвитку суспільства у ширшому сенсі, який не обмежується історією та культурою. Значна частина таких об'єктів перебуває під загрозою руйнування, втрати автентичності, не рідко й цілковитого знищення. Вивчення цієї теми може дозволити покращити стратегії збереження та глибшої інтеграції пам'яток в суспільне життя, що є необхідним кроком не лише для збереження культури, а й для формування якісного міського простору, підвищення якості життя.

Метою дослідження є комплексний аналіз пам'яток архітектури та містобудування як невід'ємної частини культурної спадщини України. Для досягнення означеної мети автором дослідження поставлено наступні завдання: порівняти та охарактеризувати існуючі поняття та класифікації пам'яток архітектури та містобудування; проаналізувати сучасний стан збереження архітектурних та містобудівних пам'яток, виявити основні загрози та визначити їхні першопричини; розглянути правові засади охорони архітектурної та містобудівної спадщини України, зіставити їх із передовими міжнародними стандартами та практиками; дослідити особливості ролі суспільства, громадських організацій та міжнародних ініціатив у процесі збереження та популяризації архітектурної спадщини, а також дослідити роль урбаністичних ініціатив в контексті пам'яток містобудування; визначити перспективи розвитку та розробити комплекс рекомендацій для оптимізації державної та локальних стратегій у сфері збереження, використання та інтеграції архітектурної та містобудівної спадщини в сучасний урбаністичний і культурний простір.

Дослідження ґрунтується на широкому спектрі джерел, що охоплюють нормативно-правові акти (серед яких Закон України “Про охорону культурної спадщини” [4], Закон України “Про архітектурну діяльність” [3] та Конституція України), міжнародні конвенції (“Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини” [1], тощо), наукові праці (авторства історика Нора П. [6], Демидюк О. та Авербаха М. [5]),

статистичні дані та аналітичні звіти (такі як звіти опубліковані міською владою Одеси), що дозволяють комплексно розглянути проблему збереження пам'яток архітектури та містобудування України.

Наукова новизна цієї роботи полягає в комплексному підході до аналізу архітектурної та містобудівної спадщини, який включає правові, історичні, економічні та соціокультурні аспекти, а також враховує вплив воєнних дій та сучасні стратегії її збереження. На відміну від досліджень, що розглядають культурну спадщину в цілому, цей аналіз зосереджується саме на пам'ятках архітектури та містобудування як ключовому об'єкті дослідження. Такий підхід дозволяє не лише оцінити поточний стан архітектурної та містобудівної спадщини, але й запропонувати загальні стратегії, що враховують цілий спектр проблем, котрі одночасно вивчаються в цій роботі. Це свідчить не лише про новизну та актуальність, але й про її особливе практичне значення.

Результатом дослідження є низка чітко сформульованих висновків щодо сучасного стану пам'яток, проблематики їх охорони, а також щодо перспектив їх збереження. У ході роботи розглянуто наявну класифікацію архітектурних пам'яток, що є необхідним кроком для їх системного аналізу та ефективної охорони. Українське законодавство у сфері збереження культурної спадщини має відповідну нормативну базу, що враховує окремі міжнародні стандарти, такі як Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [1] та Венеціанська хартія [2]. Водночас існують проблеми із застосуванням цих норм на практиці. Зокрема брак чітких механізмів охорони та нагляду за проведенням різних типів робіт, недостатня точність визначень, низький рівень контролю, слабка відповідальність за порушення та інші згадані чинники значно ускладнюють збереження об'єктів культурної спадщини. Важливим є запровадження більш ефективної нормативної бази та посилення державного нагляду за виконанням реставраційних робіт, реконструкцій та реновацій. В країні на державному обліку перебуває понад 100 тисяч об'єктів культурної спадщини, з яких близько 15 тисяч становлять пам'ятки архітектури та містобудування. Незважаючи на значну кількість збережених об'єктів, близько 30% з них перебувають в аварійному стані, а 80% потребують реставраційних робіт. Основними причинами такого стану є недостатнє фінансування, правові колізії, незаконна забудова та збройний конфлікт, що спричинив масштабні руйнування архітектурної спадщини. Дослідження не обмежується аналізом стану та тенденцій, але й надає рекомендації, які важливо врахувати під час формування майбутніх стратегій збереження та інтеграції пам'яток в економічне та соціокультурне життя України. Для подолання кризового стану у сфері охорони архітектурної спадщини необхідно вдосконалити законодавчу базу, посилити відповідальність за її порушення, розширити фінансування реставраційних програм та впровадити інноваційні підходи до збереження культурної спадщини. Також важливою є співпраця не лише з міжнародними організаціями, але й з громадськістю, яка не лише впливає на формування політики у сфері охорони спадщини, а й відіграє роль у моніторингу, популяризації та збереженні. Посилення залученості суспільства та розвиток відповідних ініціатив є необхідним елементом ефективної системи охорони архітектурних та містобудівних пам'яток як частини української культурної спадщини.

Отже, проведення дослідження дозволяє не лише систематизувати проблематику збереження архітектурної та містобудівної спадщини України, а й сформувані рекомендації щодо її подальшого захисту та раціонального використання. Охорона та реставрація пам'яток є невід'ємною складовою національної культурної політики, що потребує комплексного підходу та активної взаємодії держави, громадськості та міжнародних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини: Конвенція, Міжнародний документ від 16.11.1972, № 995_089: станом на 04.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089/ed19881004#Text (дата звернення: 24.03.2025).
2. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія) : Хартія, Міжнародний документ від 31.05.1964, № 995_757 : станом на 31.05.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_757#Text (дата звернення: 24.03.2025).
3. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999, № 687-XIV: станом на 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення: 24.03.2025).
4. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000, № 1805-III: станом на 14.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
5. Demydiuk O. B., Averbakh M. Y. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF ARCHITECTURAL SPACE PERCEPTION. Sworld-Us conference proceedings. 2023. pp. 16–21. URL: <https://doi.org/10.30888/2709-2267.2023-20-01-004>
6. Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. Representations. 1989. V. 26: Special Issue: Memory and Counter-Memory. pp. 7–24. URL: <https://doi.org/10.2307/2928520>

Шевченко Григорій Анатолійович,
студент 1-го курсу факультету
суспільно-гуманітарних наук та права
Науковий керівник: Пачев Сергій Іванович,
к. і. н., доц., завідувач кафедри історії та археології
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

УСНА ІСТОРІЯ ДИТИНСТВА ТА ШКІЛЬНОГО ЖИТТЯ В СЕЛІ ТЕРТИШНИКИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Збереження та вивчення традицій сільського побуту є важливим складником національної культурної спадщини. Етнографічні дослідження малих сіл нині особливо актуальні, бо вони втрачають свою ідентичність через урбанізацію, міграцію та глобальні процеси.

Одним з таких сіл є Тertiшники Ніжинського району (раніше — Носівського району [1]) Чернігівської області. Навіть попри скорочення чисельності населення там донині зберігаються унікальні риси традиційної культури, місцеві топоніми, звичаї та спільна пам'ять про минуле.

Мета дослідження — зафіксувати та проаналізувати свідчення жителів села про їхнє дитинство, шкільне життя, дозвілля, трудову діяльність і святкування у 1930–1970-х роках. Матеріалом для дослідження стали польові інтерв'ю, проведені у травні 2025 року з шістьма інформантами, які народилися у 1935–1967 рр.

Історія Тertiшників розпочинається 1929 року внаслідок об'єднання кількох хуторів, які відомі з XIX ст. [2, с. 516]. Населений пункт розташований в степовій зоні Чернігівщини, на рівнині між кількома іншими селами — Ясна Зірка, Степові Хутори, Яблунівка (колишній Шлях Ілліча).

У Тertiшниках була сільська рада, школа, ставки з місцевими назвами («Босичовий», «Колгоспний», «Валентиновий»). Село поділялося на кутки, кожен з яких мав свою історичну назву — «Мундерівка», «Лободівка», «Зубоскалівка» тощо [3, с. 7-8]. З 2017 року населений пункт стає центром Тertiшницького старостату Носівської ОТГ [4].

Одним із центральних напрямів дослідження стало питання здобуття освіти. Відомо, що Тertiшницька початкова школа розпочала свою діяльність у 1934 році. Михайло Григорович Лапка, який там навчався у 1963–1967 роках, розповів, що у той період у школі було 33 учні. Навчання відбувалося у змішаних класах — разом займалися, наприклад, другий і четвертий класи, а також перший і третій. Учні долали значні відстані, аби продовжити навчання у селі Ясна Зірка, а взимку добиралися саньми або пішки. Школа була закрита на початку 1980-х років через нестачу дітей. Першокласників стали возити до Ясної Зірки. Серед учнів цієї школи були майбутні вчителі та діячі освіти [5, с. 208-211].

У свідченнях інформаторів постає яскрава картина дитячого життя, де поєднуються важка праця, радість від простих розваг, теплі спогади про родину та перші шкільні роки. Аджке традиційні календарно-побутові та родинні обряди українців завжди супроводжували пісні, танці, ігри тощо [6, с. 197].

Смичок (Сябер) Ялина Василівна, яка провела молодість у селі Тертишники, згадує, що дитинство проходило в атмосфері постійного співу: «співали і хлопці, і дівчата», часто організовували концерти з народними піснями. Ігри були невід'ємною частиною щоденних розваг. Діти гралися у «класики», «квача», каталися на гойдалках, зроблених з мотузок, які майстрували матері. Улюбленою грою була «куца баба»: одна дитина з зав'язаними очима шукала інших, що ховалися.

В дитячому житті особливе місце займав простір села: народна назва вулиці «Широкий шлях», яка слугувала ігровим майданчиком. Саме там діти грали у м'яча, зустрічалися, обмінювалися новинами. Біля клубу відбувалися танці — з живою музикою, якщо вдавалося знайти музиканта з гармошкою чи баяном. Сільська молодь брала участь у таких гуляннях разом із ровесниками з сусідніх сіл Ясна Зірка та Шлях Ілліча, що входили до Тертишницької сільради.

Тоді налічувалося три ставки. Один був більшим, не пересихав, у ньому замочували коноплі. Інші використовували для купання і навчання плаванню. У водоймах прали речі, купалися після роботи. Усе це формувало особливий ритм життя, в якому поєднувалися праця, спілкування й відпочинок.

Освіта була доступною частково: навчання починалося у Тертишниках, далі — у семирічній школі сусіднього села Степові Хутори. Продовжити навчання у десятирічці, технікумі чи інституті могли не всі — економічні труднощі змушували дітей іти працювати вже після початкових класів. У післявоєнний період, за словами респондентки, в школі на перервах діти або бігали, або їли, якщо мали хліб. Часи були важкі, багато чоловіків не повернулися з війни, або повернулися з інвалідністю. Водночас зберігалася згуртованість: «жили скромно, але трималися разом — і дорослі, і діти» [7].

Досвід Ольги Іванівни Костюк значно поглиблює розуміння дитинства і юності в селі Тертишники в післявоєнні десятиліття. Її дитинство припало на важкі роки — бездоріжжя, нужденне господарство, рання праця, але водночас — щире прагнення до освіти й радості від життя попри всі труднощі.

Початкову школу вона закінчила в рідному селі, а далі щодня долала довгий шлях пішки до семирічки в селі Степові Хутори. Це була виснажлива дорога — бездоріжжя, розмита рілля, втрачені в багнюці чоботи. І хоча інформаторка виявляла хист до навчання, зокрема до німецької мови, після закінчення школи змушена була залишитися вдома замість того, щоб піти навчатися далі через смерть батька й бабусі, троє менших дітей у родині. З 15 років пішла працювати в ланку на буряках, допомагати родині вижити.

У спогадах чітко проступає картина трудового дитинства: жнива, в'язання снопів, молотарка, воли, скирдування. Чоловіки косили, жінки в'язали, молодь — допомагала, возила. Згодом стала свинаркою й пропрацювала в цій сфері 25 років.

Проте попри тяжку працю, залишалася місце для радості. Дитячі та юнацькі ігри були рухливими, колективними: квач, м'яч, дражнилки, вечори у клубі з танцями, співом, виступами в сусідніх селах. Традиційна молодіжна культура проявлялася також у зустрічах по хатах, де грали у «пляшку», «кільце», вишивали рушники.

Весілля в уявленні інформаторки виступає як своєрідна вершина традиційної культури: тижневі гуляння з обрядовістю, гармоністами, могоричем, викупом за молоду, частвуванням, домашнім алкоголем. Їжа була простою — холодці, налисники, самогон — але насиченою емоційним та соціальним сенсом.

Інформаторка чітко протиставляє «тодішнє» і «теперішнє» покоління: на її думку, сучасна молодь втратила ту стриманість, щирість і взаємоповагу, яка була притаманна її поколінню [8].

Особливу увагу інформатори приділяють шкільному життю, якому часто супроводжували труднощі. Інформатор 1955 року народження, згадує дорогу до школи — у негоду доводилося йти по коліна в грязюці, а взимку дітей підвозили трактором на санях. Весною той самий трактор возив школярів у причепі, а влітку добиралися на велосипедах.

По дорозі зі школи часто заходили до сільського магазину за хлібом. Шкільні заняття, окрім основних (математика, історія, мови та літератури тощо), включали фізкультуру й трудове навчання, на якому діти опановували деревообробку — точили, майстрували. Навчальний процес тривав не лише в будні, а й у суботу, що було типовим для радянської системи освіти.

Респондент згадує й матеріальну скруту: електроенергія з'явилася лише в кінці 1960-х років, тому дитинство проходило при газових лампах, без освітлення й побутової техніки. Це формувало зовсім інший ритм життя та тип зайнятості дітей.

Мешканець Тертишників відзначив, що часто хлопці грали у футбол — грали не тільки в межах села, але й змагалися з сусідніми — Ясною Зіркою та Шляхом Ілліча (нині Яблунівка). Ці зустрічі, хоч і були товариськими, іноді доходили до бійок — настільки емоційно сприймалися змагання [9].

Одна з респонденток згадує, що закінчила чотири класи у Тертишницькій початковій школі, після чого навчалася у восьмирічній школі села Ясна Зірка, розташованій за 4 км від Тертишників. Діставатися доводилося пішки, за будь-якої погоди, часто по бездоріжжю — «по грязі, по дощу». Іноді батьки підвозили кіньми, оскільки дороги були відсутні. Після завершення навчання в сільській школі, частина дітей продовжувала навчання в Носівці, у школі при цукровому заводі, проте інформаторка обрала бухгалтерську школу в Ніжині.

Ганна Іванівна детально пригадує дитячі ігри, що були типовими для сільських дітей її покоління. Іграшки виготовляли самостійно: з ганчір'я, качанів кукурудзи з «косичками», кульбаб тощо. Популярними були жмурки, скакалки, лічилки, ліплення снігових баб, катання на санчатах. Влітку діти збиралися біля ставка в долині, де батьки встановлювали гойдалки. Інформаторка відзначила, що до клубу дозволялося ходити лише після 18 років — до того розваги обмежувалися співом, віршами, спілкуванням біля дому. Респондентка порівнює тодішнє дитинство з сучасним і констатує, що традиційні форми дитячих ігор майже зникли, поступившись гаджетам [10].

Погляд на дитинство з середини XX століття подає також інформаторка, яка прожила в Тертишниках майже до повноліття. Її спогади наповнені відчуттям родинного тепла й турботи, що, на її думку, й сформувало «щасливе дитинство». Основною ареною ігор був шкільний вигін — простір біля школи, де збиралися як хлопці, так і дівчата. Коли земля підсихала, діти грали у м'яча, піжмурки, стрибали на скакалці, а дівчата полюбили грати у класи: з баночкою — скляною або металевою — яку перестрибували згідно з правилами.

Особливе місце в її дитячому досвіді займало читання. Казки — українські, російські, а також народів світу — були улюбленим заняттям. Цей компонент дитинства формував інтелектуальну й емоційну сферу, розвивав уяву.

У міжсезоння й зимою ігри переміщувалися у двори: діти каталися на санчатах і лижах, грали у сніжки, ліпили снігову бабу. Панувала атмосфера спільного дозвілля. Інколи дитяча фантазія перепліталася зі страхами: інформаторка згадує, як однокласник лякав її вигаданим «чорним дядьком», що нібито мешкав у нього вдома. Дитячий фольклор — страшилки активно були тоді поширеними серед дітей.

Хоч дітей і відпускали гуляти, ввечері їх обов'язково кликали додому. Слухняність, повага до старших — характеристики, які передавалися з вихованням.

Сьогодні, зазначає інформаторка, ігри змінено на гаджети, і дітям «немає часу» на ті забави, які для її покоління були джерелом радості й спілкування [11].

Схожі спогади поділяє й інша інформаторка — Шевченко (Столярова) Марія Миколаївна, яка прожила в Тертишниках досить довго, а нині мешкає в Носівці. Вона згадує мальовничий ставок, розташований неподалік її батьківської хати. Улітку туди приїздили не лише місцеві, а й жителі сусідніх сіл. Водойма була неглибокою, з квітами навколо, але згодом її знищили — ставок осушили й заорали.

Серед найяскравіших дитячих спогадів — численні ігри, у які грали переважно з сусідськими дітьми. Особливо запам'яталися «Кіт і миші», «Гуси і вовк», «Зозуля», жмурки, ігри з лічилками, у «слова», фантики, «Не знайдеш — плати», а також рольові ігри — зокрема гра про ледачого котика та мишку. Ігри супроводжувалися дитячими віршиками, пісеньками та лічилками — як українськими, так і російськими. Особливе враження справляли саморобні маски з гарбузів: вирізані очі, рот, свіча всередині — такі «голови» лякали сусідів, але після сміху обов'язково «примиряли» цукерками.

За словами респондентки, ігри були не лише розважальними, а й розвивальними — розвивали фантазію, мовлення, логіку, пам'ять. Батьки іноді брали участь у таких розвагах або навчали грати у ті ігри, в які грали у дитинстві. Частково діти відвідували сільські ясла, які згодом припинили існування. На жаль, на думку інформаторки, сучасні діти вже не знають таких форм дозвілля — у пріоритеті залишаються гаджети, а традиційні дитячі практики майже втрачено [12].

Отже, проведене етнографічне дослідження села Тертишники показало, що необхідно зберігати усну народну пам'ять для розуміння щоденного життя мешканців українського села в середині XX століття. Через інтерв'ю з місцевими жителями вдалося дізнатися й зафіксувати про багатий культурний світ дитинства, освіти, дозвілля та обрядовості.

Розповіді респондентів увиразнюють образ дитинства як періоду, тісно пов'язаного з працею і ранньою відповідальністю — як через школу, так і через родину. Спогади про труднощі, брак ресурсів, але водночас — присутність товариського життя, гри, навчання — створюють повноцінну картину повоєнного сільського побуту.

Важливо підкреслити, що навчання тоді теж було цінним, адже учні добиралися до закладів освіти попри великі труднощі. Разом з цим поєднувалися важкі умови життя та праці з щирою радістю, фантазією та колективними формами взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Носівська міська об'єднана територіальна громада. URL: <https://decentralization.ua/gromada/214/composition> (дата звернення: 25.05.2025).
2. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. 697 с.
3. Сидора П. П. Тertiшники. Спогади про рідне село. Кіровоград: РІА «Тема-Плюс», 2009. 151 с.
4. Історія села Тertiшники. *Офіційний веб-сайт Носівської міської ради*. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=365508&tp=page> (дата звернення: 28.05.2025).
5. З історії освіти Носівщини. Навчальні заклади району. Ніжин: видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 312 с.
6. Методика польового етнографічного дослідження: навч. посібник. Львів: видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 288 с., іл.
7. І-3 — Смичок Ялина Василівна, 1935 р. н., уродженка с. Тertiшники, нині проживає в Носівці. Запис 16.05.2025.
8. І-6 — Костюк Ольга Іванівна, 1941 р. н., уродженка с. Тertiшники, нині проживає в Носівці. Запис 19.05.2025.
9. І-5 — чоловік, 1955 р. н., житель с. Тertiшники. Запис 18.05.2025.
10. І-1 — Кондрашевська Ганна Іванівна, 1956 р. н., уродженка с. Тertiшники, нині проживає в с. Вільне (Броварський р-н). Запис 15.05.2025.
11. І-4 — жінка, уродженка с. Тertiшники, нині проживає в Носівці. Запис 16.05.2025.
12. І-2 — Шевченко Марія Миколаївна, 1967 р. н., уродженка с. Тertiшники, нині проживає в Носівці. Запис 15.05.2025.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Давиденко Оксана Миколаївна

к.,мед.,н., доцент

кафедра інфекційних хвороб та епідеміології

м. Чернівці, Україна

davydo@bsmu.edu.ua

Туницька Ангеліна Олександрівна

студентка 5 курсу

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Tunyska.anhelina.med@bsmu.edu.ua

ХВОРОБА ЛАЙМА: СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ІНФЕКЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ

Актуальність. Хвороба Лайма (лайм-бореліоз) є однією з найбільш розповсюджених природно-осередкових трансмісивних інфекцій у країнах помірного клімату, що передається через укуси іксодових кліщів — основних векторів і природних резервуарів збудника *Borrelia burgdorferi sensu lato*. Епідеміологічні характеристики захворювання демонструють чітко виражену сезонність, з піковими показниками у весняно-літній період, зокрема з травня по серпень. Така динаміка пов'язана із біологічними особливостями циклу розвитку кліщів, для активності яких оптимальною є температура повітря в межах +10–15 °С.

Упродовж досліджуваного періоду з 2020 по 2024 роки в Україні інтенсивний показник захворюваності на хворобу Лайма варіював у межах від 6 до 15 випадків на 100 тисяч населення. Частота захворюваності серед дитячого населення була в середньому у 2,5 рази нижчою, ніж серед дорослого контингенту, що, ймовірно, зумовлено відмінностями у рівні експозиції до векторів інфекції. В Україні природні осередки цієї хвороби простягаються по всій лісовій і лісостеповій зоні від Східних до Західних кордонів. Фіксація випадків ХЛІ та тенденція до її зростання спостерігається в усіх регіонах.

Коефіцієнт сезонності захворюваності, згідно з ретроспективними даними, коливається в межах 70–75%, що підкреслює значну роль температурного чинника в епідеміології захворювання. Окремі випадки реєстрації інфекції у зимовий період можуть бути зумовлені як затяжним інкубаційним періодом (від кількох днів до кількох місяців), так і пізньою маніфестацією клінічних симптомів.

До груп підвищеного ризику належать особи працездатного віку, які мають часті контакти з природними біоценозами, зокрема відвідувачі рекреаційних зон (міських парків, скверів, дитячих майданчиків), працівники лісових господарств, військовослужбовці, а також особи, що займаються сільським господарством, полюванням та іншими видами діяльності, пов'язаними з перебуванням у середовищах, ендемічних щодо кліщів.

З огляду на епідеміологічну значущість та потенційно тяжкий перебіг хвороби Лайма, особливо у випадках відсутності своєчасної діагностики та лікування, важливим залишається проведення цілеспрямованих профілактичних заходів, включаючи санітарно-освітню роботу, акарицидну обробку зон ризику, раннє виявлення випадків інфекції та своєчасне призначення етіотропної терапії.

Результати та обговорення. Лайм-бореліоз (хвороба Лайма) — це системне інфекційне захворювання з трансмісивним механізмом передачі, спричинене спірохетами роду *Borrelia* (найчастіше *Borrelia burgdorferi sensu lato*), які належать до родини *Spirochaetaceae*. Основними векторами і резервуарами збудника є іксодові кліщі (родина *Ixodidae*). Ймовірність інфікування безпосередньо корелює з тривалістю перебування кліща на шкірі: ризик передачі інфекції при присмоктуванні кліща менше 24 годин становить до 20%, тоді як після 72 годин наближається до 100%.

Клінічний поліморфізм хвороби Лайма зумовлює поділ на декілька клініко-патогенетичних форм, відповідно до ураження різних органів і систем:

1. Лайм-бореліоз без вогнищевих проявів, із наявністю мігруючої еритеми та/або загальних симптомів (лихоманка, артралгії, нездужання).
2. Лайм-бореліоз із ураженням черепно-мозкових нервів або периферичної нервової системи (моновневропатії, радикулоневрити).
3. Нейробореліоз із залученням центральної нервової системи (менінгіт, енцефаліт, енцефалопатія, вогнищеві неврологічні симптоми).
4. Лайм-артрит — бореліозне ураження суглобів, яке може прогресувати до хронічного рецидивного поліартрити.
5. Хронічний атрофічний акродерматит — шкірна форма із персистуючим ураженням кінцівок.
6. Лайм-кардит — форма з ураженням провідникової системи серця, що проявляється атріовентрикулярною блокадою, міокардитом.
7. Лайм-кардит із гемодинамічними порушеннями — ураження серцевої функції з ризиком розвитку серцевої недостатності.

Початкова (рання локалізована) стадія захворювання характеризується виникненням *erythema migrans* — патогномонічного шкірного ураження, що з'являється у перші 3–30 днів після укусу кліща. Ураження поширюється відцентрово, має округлу або кільцеподібну форму, іноді нагадує «мішень» або «бичаче око». У разі наявності еритематозної плями понад 5 см у діаметрі, яка зберігається більше 7 днів після укусу кліща, слід розцінювати це як мігруючу еритему. У близько 50% випадків також відзначаються місцеві симптоми — свербіж, гіперестезія, регіонарний лімфаденіт.

Варто розмежовувати мігруючу еритему від реактивної посттравматичної еритеми, яка виникає у відповідь на механічне пошкодження шкіри і зникає протягом кількох днів.

За відсутності лікування, упродовж кількох тижнів можливий перехід захворювання в ранню дисеміновану стадію, що супроводжується загальними симптомами (субфебрилітет, слабкість, міалгії, артралгії, головний біль, біль у горлі) та ураженням серцево-судинної і нервової систем. Кардит може проявлятися тахікардією, аритміями, загроудинним болем.

Пізня стадія (хронічна форма) настає через місяці або роки після первинного інфікування. Вона супроводжується хронічними неврологічними розладами (сенсорна полінейропатія, когнітивна дисфункція, порушення слуху, депресивні розлади), а також деструктивним поліартритом і хронічним атрофічним дерматитом.

Ці ураження часто мають аутоімунний компонент, що може зумовлювати їх персистенцію навіть після елімінації збудника.

Однією з характерних особливостей лайм-бореліозу є невідповідність між клінічною картиною і мізерною кількістю збудника у тканинах, що пов'язано з імунопатологічними механізмами — надмірною реакцією імунної системи на антигени борелій, а також впливом попередньої або поточної антибактеріальної терапії.

Іагностика бореліозної інфекції ґрунтується переважно на лабораторних методах, спрямованих на виявлення антитіл до *Borrelia burgdorferi sensu lato*, оскільки культуральне виділення збудника із клінічного матеріалу у звичайній практиці є малореалізованим через складність культивування та низьку чутливість.

Першим етапом серологічної діагностики є імуноферментний аналіз (ІФА), який має високу чутливість, особливо в пізні періоди хвороби. У разі позитивного або сумнівного результату ІФА необхідне **підтвердження шляхом імуноблотингу (Western blot)**, що демонструє вищу специфічність. Діагноз вважається лабораторно підтвердженим при виявленні: **IgM-антитіл мінімум до двох із трьох специфічних білків *Borrelia* та IgG-антитіл до п'яти із десяти визначених антигенів.**

Імуноглобуліни класу **M (IgM)** з'являються в сироватці крові приблизно з 2–4 тижня від початку захворювання, досягаючи піку на 3–6 (деякі джерела — 8–10) тижні, після чого їхній рівень поступово знижується. Імуноглобуліни **G (IgG)** з'являються пізніше — орієнтовно з 4–6 тижня, і можуть персистувати тривалий час, іноді роками.

У разі підозри на **нейробореліоз** важливим є дослідження **спинномозкової рідини (СМР)**. У 80% випадків інтратекальний синтез специфічних IgM/IgG антитіл фіксується через 14 днів після інфікування, у 100% — після 6–7 тижнів.

Високоінформативним методом у таких випадках є розрахунок **індексу інтратекального синтезу антитіл (Antibody Index, AI)**, який визначається шляхом співвідношення концентрацій специфічних антитіл у СМР до їх рівня в сироватці крові. Метод має високу чутливість, особливо у педіатричній практиці, однак може демонструвати помилкові позитивні результати у разі інших запальних захворювань ЦНС, що обумовлює необхідність комплексної клініко-лабораторної оцінки.

Сучасні інноваційні підходи до діагностики Лайм-бореліозу включають низку методик, що наразі перебувають на стадії клінічного впровадження та дослідження:

- **ELISPOT (enzyme-linked immunospot assay)** — метод виявлення специфічної продукції цитокінів на рівні окремих імунокомпетентних клітин;
- Визначення рівнів **CXCL13** у СМР - як маркеру активного нейрозапалення при бореліозі;

- **Lymphocyte Transformation Test (LTT)**, зокрема **LTT-MELISA** — оцінка клітинної імунної відповіді до антигенів *Borrelia*;
- Детекція бореліальних антигенів у сечі;
- Визначення змін у популяціях **CD57+/CD3- NK-клітин**;
- Виявлення **L-форм борелій**, які можуть бути резистентними до деяких антибіотиків і персистувати в організмі.

Однак, слід зазначити, що **клінічна та діагностична валідність** вищенаведених методів поки що не має достатньої доказової бази для їх рутинного використання відповідно до стандартів CDC та IDSA. Їх застосування можливе лише в контексті дослідницьких проєктів або як додаткові методи у складних діагностичних випадках.

Висновки. Хвороба Лайма (Лайм-бореліоз) є мультисистемною трансмісивною інфекцією, що характеризується широким спектром клінічних проявів, які змінюються залежно від стадії захворювання. Свочасна діагностика, зокрема на ранніх етапах, має вирішальне значення для запобігання розвитку тяжких ускладнень з боку нервової, серцево-судинної та опорно-рухової систем. Золотим стандартом лабораторної верифікації інфекції залишається двоетапна серологічна діагностика — імуноферментний аналіз (ІФА) із подальшим підтвердженням методом імуноблотингу, доповнена аналізом спинномозкової рідини у випадках нейробореліозу.

Попри наявність новітніх діагностичних технологій (ELISPOT, LTT, CXCL13 та ін.), їх клінічна ефективність потребує подальшого вивчення та стандартизації. Рання ініціація антибактеріальної терапії (доксидиклін, амоксицилін, цефтріаксон) значно знижує ризик хронізації бореліозної інфекції та розвиток резидуальних проявів. У зв'язку з цим особливого значення набуває підвищення настороженості лікарів щодо цієї патології, особливо в період сезонної активності кліщів, та дотримання сучасних клінічних протоколів діагностики й лікування Лайм-бореліозу.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бронова, І. М., Бондаренко, Г. М., Майстат, Т. В., Кутова, В. В., & Павлій, В. В. Хвороба Лайма: сучасне уявлення про клініку, діагностику, лікування та профілактику, ілюстроване клінічними випадками.
2. В. Д., Баланюк, І. В., Меленко, С. Р., & Рандюк, Ю. О. (2025). Хвороба Лайма— особливості клінічного перебігу (огляд літератури). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина», (1 (71)), 47-51.
3. Мухіна, О. Ю., Бойчук, Ю. Д., Довгалюк, Д., & Осинський, М. (2016). ХВОРОБА ЛАЙМА, АБО КЛІЩОВИЙ БОРЕЛІОЗ: СИМПТОМИ, ЗБУДНИК ТА ПЕРЕНОСНИКИ.
4. Павліченко, В., & Фогель, М. (2025). Захворюваність на хворобу лайма в Україні в 2020-2024 рр.
5. Kullberg, B. J., Vrijmoeth, H. D., van de Schoor, F., & Hovius, J. W. (2020). Lyme borreliosis: diagnosis and management. *bmj*, 369.
6. Mead, P. S. (2015). Epidemiology of Lyme disease. *Infectious Disease Clinics*, 29(2), 187-210.
7. Steere, A. C., Strle, F., Wormser, G. P., Hu, L. T., Branda, J. A., Hovius, J. W., ... & Mead, P. S. (2016). Lyme borreliosis. *Nature reviews Disease primers*, 2(1), 1-19.

Джус Наталія Василівна
студентка 5-го курсу
Буковинський державний медичний університет
Давиденко Оксана Миколаївна
к. мед. наук, доцент
кафедри інфекційних хвороб та епідеміології
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

ЛИХОМАНКА ДЕНГЕ: ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ ТРЕНДИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ НЕТРОПІЧНИХ КРАЇН

Лихоманка Денге — одна з найпоширеніших вірусних інфекцій, що передається комарами *Aedes aegypti* та *Aedes albopictus*. За даними ВООЗ, щороку фіксується понад 400 мільйонів інфікувань, з яких близько 100 мільйонів супроводжуються клінічними симптомами. На тлі зміни клімату, активної глобалізації, міжнародної міграції та розширення ареалу переносників, ризик проникнення Денге до нетропічних країн, включаючи Європу, зростає [1]. Пандемічна настороженість та зміцнення системи епіднадзора мають стратегічне значення для громадського здоров'я.

Мета роботи:

Оцінити сучасні епідеміологічні тенденції поширення лихоманки Денге у світі та проаналізувати ризики занесення захворювання до нетропічних регіонів, включаючи Україну.

Матеріали та методи:

Проведено аналіз наукових публікацій за 2018–2024 роки. Вивчено статистичні звіти ВООЗ, дані європейської системи епіднадзора ECDC, а також окремі клінічні випадки Денге в Європі.

Результати дослідження:

За останнє десятиліття реєструється стабільне зростання кількості випадків Денге у країнах Південно-Східної Азії, Латинської Америки та Африки.

У 2023 році зафіксовано найбільшу кількість випадків за всю історію спостережень — близько 5,5 мільйонів випадків у понад 100 країнах [2]. Це зростання зумовлене як кліматичними змінами, що сприяють розширенню ареалу переносників, так і урбанізацією, що створює сприятливі умови для розмноження комарів у густонаселених регіонах.

На території Європи, зокрема в Італії, Іспанії, Хорватії, Франції та Швейцарії, за останні роки задокументовано автохтонну (місцеву) передачу вірусу Денге, що свідчить про наявність умов для сталого циркулювання збудника навіть за межами тропічного поясу [3]. Встановлено, що комар *Aedes albopictus*, здатний переносити вірус, адаптувався

до помірного клімату і вже виявляється в низці європейських країн, включаючи південні області України [4].

Окрему загрозу становить збільшення кількості імпортованих випадків, пов'язаних із туризмом і трудовою міграцією з ендемічних територій. Лікарі у нетропічних країнах можуть не розпізнавати клінічну картину захворювання на ранніх етапах, що створює небезпеку пізньої діагностики та ускладнень, зокрема розвитку геморагічної форми лихоманки або синдрому шоку Денге.

На тлі виявлених тенденцій виявлено необхідність підвищення обізнаності медичних працівників щодо сучасних клінічних особливостей, методів діагностики та специфічного підходу до менеджменту пацієнтів із підозрою на Денге. Також особливої уваги потребує профілактика, зокрема інформування мандрівників про ризики та доступні засоби хіміопротекції чи вакцинації, яка вже застосовується у деяких країнах для груп високого ризику.

Висновки:

Лихоманка Денге більше не є суто тропічною інфекцією — її географія розширюється, що зумовлює необхідність посилення епідеміологічного нагляду, підготовки лікарів у нетропічних країнах до розпізнавання хвороби, а також просвітницької роботи серед мандрівників.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Wilder-Smith A., Tissera H., Ooi E.-E. Emerging dengue challenges in non-endemic countries. *Lancet Infectious Diseases*. 2023; **23(1)**: 12–20.
2. World Health Organization. Dengue and severe dengue – Key facts. WHO, 2024.
3. European Centre for Disease Prevention and Control. Autochthonous dengue cases reported in Europe, 2022–2023. ECDC, 2024.
4. Ryan S.J., Carlson C.J., Mordecai E.A. Global expansion and redistribution of *Aedes*-borne virus transmission risk with climate change. *Nature Microbiology*. 2022; **7**, 579–588.

Ковалевська Дар'я

*курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування*

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Дніпро, Україна

Гороховська Вікторія

*курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування*

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Поливаний Василь

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ТУРНИКЕТІВ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ

У сучасних умовах тактична медицина відіграє ключову роль у збереженні життя військових, правоохоронців і цивільних осіб у зонах бойових дій та надзвичайних ситуаціях. Одним із найефективніших засобів для зупинки масивної кровотечі є турнікети. Їх широке застосування значно підвищило виживаність поранених, дозволяючи виграти критично важливий час до надання кваліфікованої медичної допомоги.

Проте, попри беззаперечні переваги, використання турнікетів пов'язане і з певними ризиками, зокрема неправильним накладанням, розвитком ускладнень або невиннованим застосуванням. Саме тому важливо не лише розуміти їхню ефективність, а й усвідомлювати потенційні загрози, що виникають при їх використанні.

Відповідно до Наказу МОЗ від 09.03.2022 року № 441 «Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при масивній зовнішній кровотечі» термін «масивна зовнішня кровотеча» вживається у такому значенні - це невідкладний стан, який супроводжується значним витіканням крові з ран кінцівок, пахових, підпахвових ділянок, сідниць та шиї, незалежно від механізму отримання травми [1].

Масивна кровотеча є однією з головних причин смерті при травмах, оскільки призводить до критичної втрати крові та серйозних порушень життєво важливих функцій організму.

Історія появи та розроблення турнікетів для зупинки масивних кровотеч почала свій шлях ще з 17 століття, задовго до Другої світової війни. Перші у цій галузі внески зробили чотири чоловіки не відомі широкому загалу людей, ними були Етьєн Морель, Жан Луї Петі, Фрідріх Есмарх та Бернгард Лангенбек. Завдяки їх технологіям були врятовані мільйони військових та цивільних осіб.

Наприкінці 90-х років почалося активне впровадження перших зразків сучасних турнікетів із воротковим механізмом, що стали вдосконаленою версією пристроїв Етьєна Мореля. Лідерами цього процесу були американці. Прототипи постійно модернізувалися та змінювалися, поступово набуваючи популярності серед військових і медиків, а згодом і серед цивільного населення.

Сучасні турнікети – це результат багатовікового розвитку медицини та військових досліджень. Вони значно підвищили виживаність поранених, зменшили ризики ампутацій і стали стандартом у тактичній медицині.

Зупинка кровотечі за допомогою турнікета є ефективним методом та умовно відноситься до рятуючих життя. Відомо, такі маніпуляції мають переваги над діагностичними діями у зоні «Активного вогню противника» в стандартах TCCC (tactical combat casualty care) та зоні «Прямої загрози» в стандартах TECC (tactical emergency casualty care). У вищевказаних зонах на першому місці стоїть зупинка масивної зовнішньої кровотечі з ран кінцівок. Це здійснюється за рахунок агресивного, частого використання турнікету [2].

За даними Kragh J.F. et al. застосування турнікетів дозволяє врятувати життя більшості з поранених у гостру фазу бою [3]. При цьому виживання є кращим, коли накладають джгути до того, як постраждалі впадають у шок. Найкращі результати одержані при застосуванні турнікетів САТ. Слід зазначити, що при коректному застосуванні вдається запобігти ампутаціям. На жаль, навіть при правильному застосуванні турнікету можуть виникати певні ускладнення: наприклад до 3% комбатантів після накладання джгутів мають ознаки нейропатії [3, 4].

Одним із найбільших ризиків є ішемія та некроз тканин. Оскільки турнікет повністю перекриває кровообіг у кінцівці, тривале його використання (понад 2 години) може призвести до загибелі тканин і, як наслідок, необхідності ампутації. Щоб уникнути цього, важливо фіксувати час накладання турнікета та за можливості забезпечити медичний контроль.

Ще одне серйозне ускладнення – синдром реперфузії. Якщо кровообіг у кінцівці був тривалий час перекритий, а потім різко відновлений, у кров можуть потрапити токсичні речовини, що накопичилися у тканинах. Це може спричинити гостру ниркову недостатність, порушення серцевого ритму і навіть стати причиною летального випадку. Тому знімати турнікет слід лише під наглядом медичних працівників, які зможуть вжити необхідних заходів для детоксикації організму.

Ще одним ризиком є неправильне накладання турнікета. Якщо його затягнуто недостатньо сильно, це не зупиняє кровотечу, а лише сприяє венозному застою, що може погіршити стан постраждалого. Надто сильне затягування, навпаки, може пошкодити нерви та м'які тканини. Щоб уникнути цього, необхідно переконатися, що кровотеча повністю зупинена, а дистальний пульс нижче місця накладання відсутній.

Окрім цього, довге стиснення нервів може викликати втрату чутливості, параліч кінцівки або сильний біль. Больовий шок, спричинений накладанням турнікета, також є потенційним ризиком. Тому за можливості необхідно використовувати сертифіковані турнікети, які рівномірно розподіляють тиск, а також надавати постраждалому знеболювальні препарати, якщо це дозволяє ситуація.

Ще однією небезпекою є хибне відчуття безпеки. Іноді люди помилково вважають, що накладення турнікета саме по собі вирішує проблему, і не поспішають з евакуацією постраждалого. Насправді ж турнікет – це лише тимчасовий захід, який вимагає якнайшвидшої госпіталізації потерпілого.

Таким чином, хоча турнікет є надзвичайно ефективним засобом порятунку, його застосування потребує обережності та дотримання протоколів. Контроль часу, правильна техніка накладання та своєчасна медична допомога значно знижують ризики та рятують життя.

Аналізуючи вищенаведене, можна зробити висновок що, турнікети є незамінним засобом у тактичній медицині для зупинки масивних кровотеч і порятунку життів. Їх ефективне використання значно підвищує шанси постраждалих на виживання, особливо в бойових умовах та екстрених ситуаціях. Водночас неправильне застосування може призвести до серйозних ускладнень, таких як ішемія, нервові ураження чи синдром реперфузії. Тому важливо дотримуватися правил накладання, контролювати час використання та забезпечувати якнайшвидшу медичну допомогу. Турнікети не лише рятували тисячі життів у військовій сфері, але й стали важливим елементом цивільної медицини та підготовки населення до екстрених ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наказ МОЗ від 09.03.2022 року №441 «Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при масивній зовнішній кровотечі» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#n170> (дата звернення: 31.03.2025)
2. Методичні рекомендації щодо конверсії турнікета у травмованих в зонах тактичної екстреної медичної допомоги. URL: https://moz.gov.ua/uploads/7/36142-dn_412_04032022_dod.pdf
3. Kragh, J.F. Jr, Walters, T.J., Westmoreland, T., Miller, R.M., & Butler, F.K. (2013). Tragedy into drama: an american history of tourniquet use in the current war. J Spec Oper Med. 13(3). 5-25. PMID: 24048983.
4. Masri, B.A., Eisen, A., Duncan, C.P. et al. (2020). Tourniquet-induced nerve compression injuries are caused by high pressure levels and gradients – a review of the evidence to guide safe surgical, pre-hospital and blood flow restriction usage. BMC biomed eng. 2. 7 <https://doi.org/10.1186/s42490-020-00041-5>
5. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболев Е. Ю., Юнін О. С. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.
6. Покайчук, В. Я., Поливаний, В. Д., Миронюк, С. А., Мислива, О. О., Никифорова, О. А., Бардін, Є. В., ... & Фурса, В. В. Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. 100 с.; іл.

Кокус Вадим Владиславович
головний бібліотекар сектору краєзнавчих видань
Наукової бібліотеки ім. Гордія Палія
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

КАФЕДРА НОРМАЛЬНОЇ АНАТОМІЇ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЕРШІ КРОКИ ДІЯЛЬНОСТІ

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова є одним з провідних вищих медичних навчальних закладів України. Його становлення та розвиток в значній мірі пов'язаний з діяльністю кафедр, серед яких важливе місце займає кафедра нормальної анатомії.

Історія кафедри нормальної анатомії Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова бере свій початок з Вінницького філіалу Всеукраїнського медичного інституту (1930 р.) та вечірнього виробничого медичного інституту (1932 р.), де було відкрито курс анатомії людини. Студентам вечірнього і заочного відділень лекції читав лікар С. М. Гаєвський. Зі створенням у 1934 році Вінницького державного медичного інституту з Київського медичного інституту було запрошено доцента О. Я. Пивовонського [7, с. 147].

Народився Олексій Якович Пивовонський 23 грудня 1903 р. в с. Рокитне Київської області. Його батько – Яків Іванович Пивовонський був відомим хірургом, який працював в Київському інституті клінічної медицини ім. М. Д. Стражеско. Після закінчення Київського медичного інституту Олексій Якович залишився працювати на кафедрі нормальної анатомії цього навчального закладу, спочатку на посаді прозектора, а згодом приват-доцента. У 1934 р. О. Я. Пивовонський переїхав до Вінниці, де організував кафедру нормальної анатомії Вінницького державного медичного інституту. На початковому етапі свого існування кафедра знаходилася в тісному приміщенні на території обласної лікарні імені М. І. Пирогова. Науковець багато зробив для організації навчального процесу, заклав підвалини для створення анатомічного музею кафедри. Лекції О. Я. Пивовонський читав образно, зрозуміло, дохідливо. Крім загальних лекцій він проводив і практичні заняття. Лекційні заняття відбувались у залі анатомічного театру, де сьогодні знаходиться клінічна лабораторія Вінницької обласної лікарні ім. М. І. Пирогова [1, с. 2].

Про першу лекцію з нормальної анатомії згадує випускник Вінницького державного медичного інституту 1939 р. М. І. Антонюк: *«Олексій Якович почав свою першу лекцію з історичного розвитку анатомії, розповідаючи, у яких важких умовах доводилося анатомам працювати при релігійній забороні розтинати трупи. Тут він згадав про Габрієля Фаллопія, славнозвісного Андрія Везалія та його ворога Якова Сільвія, а також про Михайла Сервета, який за відкриття малого кола кровообігу поплатився життям на вогні інквізиції. Затамувати подих, ми уважно слухали його захоплюючу лекцію. Після*

перерви лектор перейшов до пояснення будови хребця. На лекціях Олексія Яковича завжди панувала повна тиша. А коли, бувало, хтось із студентів розмовляв, тоді він викликав до себе на кафедру, давав йому свою указку й просив повторити сказане ним. Цього виклику ми дуже боялись» [1, с. 2].

Проте, наприкінці 1930-х років маховик сталінських репресій набирав обертів. 29 квітня 1938 р. Олексія Яковича Пивовонського було заарештовано. Під тиском слідчих науковець визнав, що з 1934 р. нібито був учасником РЗВС (Російської загальновійськової спілки), яка з метою повалення радянської влади займалася контрреволюційною та диверсійно-шпигунською діяльністю. Олексій Якович зізнався, що через членів спілки нібито передавав інформацію польській та німецькій розвідкам про Вінницький військовий гарнізон, агрегати Вінницької електростанції, мости. Слідчі НКВС, використовуючи психологічний тиск, погрози та тортури змусили Олексія Яковича цілком визнати свою вину. 27 вересня 1938 р. трійкою УНКВС він був засуджений до розстрілу з конфіскацією майна [3, с. 106]. Наступного дня вирок було виконано. О. Я. Пивовонського було реабілітовано посмертно лише 5 грудня 1989 р. Вінницькою обласною прокуратурою.

Вінницький державний медичний інститут потерпав від кадрового голоду, тому керівництво інституту запрошувало на роботу викладачів з інших вищих медичних навчальних закладів. У газеті «Більшовицька правда» від 9 серпня 1936 р. в статті «У медінституті» йшлося: «Для роботи в медичному інституті з нового навчального року запрошено ряд нових професорів. Вже приїхав до Вінниці професор по анатомії М. К. Замятін... Для професури медичного інституту спінним порядком закінчується великий триповерховий будинок на 12 квартир по вул. Котовського» [8, с. 4].

Впродовж 1936-1938 рр. Михайло Костянтинович Замятін працював професором, а з 1938 р. і до початку війни – завідувачем кафедри нормальної анатомії Вінницького державного медичного інституту. Разом з ним на кафедрі працювали асистенти В. І. Шмулензон, І. С. Ясько (з 1939 р.), С. С. Лівшиць та П. Х. Гайдук (з 1940 р.). У 1939 р. кафедрі було виділене приміщення в новому морфологічному корпусі [4, с. 1].

Перед Другою світовою війною Вінницький медичний інститут був навчальним закладом з добре обладнаними клініками, кафедрами та лабораторіями, які стали потужною базою для організації навчального процесу та плідної наукової роботи. Будівля морфологічного корпусу до початку війни була ще недобудованою, проте у ній уже містилися всі головні кафедри інституту. Бібліотека навчального закладу мала у своєму фонді майже 100 тисяч примірників книг [6, с. 182].

За п'ять передвоєнних років роботи у Вінницькому медичному інституті Михайло Костянтинович спільно з асистентами підготував низку наукових праць. Чотири роботи М. К. Замятіна були присвячені малодослідженому питанню про розподіл і роль залишкового повітря в легенях людини і собак. При дослідженні була застосована оригінальна методика автора. Ряд праць стосувались аномалій розвитку гілок артеріальної системи у людини, а також особливостей будови серця. Трактатування описаних випадків було проведено з позицій порівняльної анатомії. Низка праць була присвячена анатомії органів руху (міцність кісток, зв'язок, з'єднань, площа поперечного перетину скелетних м'язів та їх сила).

Плідну наукову роботу інституту перервала Друга світова війна. М. К. Замятін планував евакуюватися до м. Уфа, але у зв'язку зі складними умовами, які склалися під час відступу Червоної армії зробити цього не було можливості. Вранці 20 липня 1941 р. в місто зайшли німецькі війська.

Під час німецької окупації професор М. К. Замятін працював завідувачем кафедри нормальної анатомії (22.07.1941-28.09.1943), а також тимчасово виконував обов'язки директора законсервованого Вінницького державного медичного інституту [6, с. 182].

Після визволення Вінниці від нацистських окупантів М. К. Замятін брав участь у відновленні роботи медичного інституту. З 15 квітня 1944 р. працював на посаді професора, виконувачем обов'язки завідувача кафедри нормальної анатомії. Директор Вінницького медичного інституту І. Я. Дейнека в характеристиці на М. К. Замятіна зазначав, що за час роботи на кафедрі він організовував головний і навчальний музей, мацерувальну і кісткову майстерні, бетонні трупосховища, бібліотеку. Активно працював студентський науковий анатомічний гурток. І. Я. Дейнека констатував, що саме завдяки зусиллям Михайла Костянтиновича у перші післявоєнні роки кафедра швидко досягла високого рівня наукової та педагогічної роботи, що дозволяло якісно організувати навчальний процес.

Напрями наукових досліджень М. К. Замятіна та колективу кафедри стосувались питань порівняльної та еволюційної морфології, а також патологічної анатомії та історії анатомії, результатами яких стали праці: «О салазкообразной форме челюсти», «Случай симуляции гермафродитизма», «Дальнейшее наблюдение о распределении альвеолярного воздуха у младенцев», «О распределении альвеолярного воздуха в легких собак», «Об «обезьяньем» типе отхождения левой общей сонной аорты», «О салазкообразной форме челюсти», «Случай симуляции гермафродитизма», «О распределении воздуха в легких у собак», «Об анкилозах затылочной кости с первыми позвонками», «О веерообразном расположении ветвей 5 и 7-ми пар черепно-мозговых нервов», «О вариациях двуглавой и внутренней плечевой мышц» (1936). Були підготовлені до друку статті М. К. Замятіна «К вопросу о метопии» (спільно з В. І. Шмулензоном), «Случай трехфалангии большого пальца левой кисти», «Дальнейшее наблюдение о распределении альвеолярного воздуха у младенцев», «Случай удвоения 1-й клиновидной кости левой стопы», «Об оттоке венозной крови от глазного яблока», «Некоторые мысли об анатомических особенностях артериального дерева» та ін. [2, с. 319].

Результати багаторічних наукових пошуків М. К. Замятін узагальнив у докторській дисертації «О взаимоотношениях интерьера и экстерьера головы человека», в якій детально висвітлив особливості морфологічної конституції тіла людини. Науковець доводив, що вертикальне положення тіла людини нерозривно пов'язане з потужним розвитком центральної нервової системи [6, с. 183]. У роботі було розкрито питання генезису та еволюції окремих частин черепа людини, висвітлено проблеми виникнення асиметрії тіла людини. Праця була викладена на 232 аркушах і складалася з вступу, семи розділів і висновку. Наведена вітчизняна і зарубіжна література.

М. К. Замятін в співавторстві з Є. М. Замятіним підготували до друку розвідку «Дальнейшее наблюдение по вопросу про расположение основных борозд головного мозга и их проекций на поверхности черепа». На основі вивчення особливостей інтер'єра

і екстер'єра черепа людини, а також доступної літератури автори прийшли до висновку, що розташування Сільвієвої борозни може бути проєктовано на волосяний покрив голови вздовж лінії, що з'єднує скуло-лобний шов з тім'яною ділянкою. Роландова борозна співпадає з лінією, що з'єднує верхівку голови і бугор підборіддя. У статті «К вопросу об оттоке венозной крови от глазного яблока» М. К. Замятин доводить безпосередній зв'язок венозних судин очного яблука з системою ворітної вени. На думку автора, через передні крижові отвори існують венозні анастомози з системою ворітної вени [2, арк. 330].

Михайло Костянтинович у співавторстві з Ю. М. Лучанським, Ф. Б. Хаселевою та Є. М. Замятиним опублікував статтю «К вопросу о крепости связочного аппарата сочлений человеческого тела». За допомогою сконструйованого апарату і динамометра була визначена міцність людського тіла шляхом експериментального розтягування окремих його зв'язок та з'єднань. Матеріалом для цього дослідження були навчальні препарати, що збереглися після практичних занять студентів з курсу синдесмології. М. К. Замятин планував присвятити цій темі окрему монографію.

У післявоєнний період М. К. Замятин спільно з асистентами С. І. Ліфшицем, І. М. Хоревіним та Є. М. Замятиним підготував до друку розвідку «К вопросу о площади поперечного сечения скелетных мышц глазного яблока». Вивчення довжини, об'єму і поперечного перетину м'язів очного яблука дало можливість встановити різницю їх сили на правому і лівому оці у чоловіків та жінок [2, арк. 331].

Досліджуючи черепи різних видів ссавців М. К. Замятин дійшов висновку, що між розвитком церебральної та лицевої частин голови існує зворотна кореляція щодо форми та об'єму. Науковець довів, що обидві частини голови у своєму історичному розвитку протилежні одна одній: для людини характерний потужний розвиток церебральної частини і менший лицевої, у тварин навпаки – лицева частина переважає над церебральною.

У 1948 р. М. К. Замятин підготував до друку розвідку «К 15-летию существования кафедры нормальной анатомии человека Винницкого государственного медицинского института: краткий обзор событий, фактов и работы кафедры (1933-1948 гг.)». Ця праця так і залишилася у рукописному вигляді. Михайло Костянтинович спільно з Є. М. Замятиним працював також над науковою роботою «Материалы и очерки по истории нормальной анатомии человека», до якої увійшли нариси, події і факти, пов'язані з розвитком анатомії людини протягом різних історичних періодів, а також біографічні відомості про видатних вчених-анатомів. В майбутньому її планували видати як навчальний посібник для студентів, проте у 1948 р. праця ще не була завершена [6, с. 185].

У серпні 1949 р. Михайло Костянтинович звільнився з Вінницького державного медичного інституту і продовжив працювати у Львівському державному інституті фізичної культури (нині Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Багряного) [6, с. 186].

Отже, упродовж 1934-1949 рр. першими викладачами кафедри нормальної анатомії Вінницького державного медичного інституту було закладено основи для подальшого активного її розвитку: створено анатомічний музей, на належному рівні організовано навчальний процес, зміцнено матеріально-технічну базу, опубліковано та подано до друку низку наукових праць, підготовлено когорту кваліфікованих лікарів та науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк М. Перша лекція [спогади випускника Вінницького медичного інституту про лекцію з нормальної анатомії у 1934 р.] / М. Антонюк // Молодий медик. – 1984. – 25 трав. (№ 20). – С. 2.
2. Архів ВНМУ ім. М. І. Пирогова, спр. № 64, т. 1, арк. 312–341.
3. ДАВіО, ф. Р-6023, оп. 4, спр. 22578, арк. 9-137.
4. Козир Н. М. З історії кафедри нормальної анатомії Вінницького медінституту / Н. М. Козир, Ю. М. Лучанський // Молодий медик. – 1966. – 24 груд. (№ 42). – С. 1.
5. Козырь Н. Н. Некоторые вопросы истории кафедры нормальной анатомии / Н. Н. Козырь, Е. М. Лучанский, В. А. Корнийчук // Основные этапы и направления деятельности Винницкого медицинского института им. Н. И. Пирогова : материалы юбилейной научной конференции ВМИ. – Киев, 1969. – С. 55–57.
6. На перехрестях часу... [про М. К. Замятіна] // Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова: монографія / О. А. Юрчишина, Н. М. Кравчук, Л. В. Сухарева та ін.; Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова. – Вінниця: Нова книга, 2020. – С. 181–186.
7. Смольський Л. П. Кафедра анатомії людини. Історія та становлення / Л. П. Смольський, Ю. Й. Гумінський, В. О. Тихолаз // Вісник Вінницького національного медичного університету. – 2016. – Т. 20, № 1, ч. 1. – С. 147–151.
8. У медінституті [для роботи у Вінницькому державному медичному інституті запрошено професорів М. К. Замятіна та Б. П. Бруханського] // Більшовицька правда. – 1936. – 9 серп. (№ 182). – С. 4.

Ливіцька А.Р.

студентка

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

e-mail: poberezhnyk.anhelina.med@bsmu.edu.ua

Науковий керівник- к.мед.н., доц. Давиденко О.М.

Буковинський державний медичний університет

Кафедра інфекційних хвороб та епідеміології

м. Чернівці, Україна

МІКРОБІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕННОСТІ КОМПЛЕКСУ BURKHOLDERIA CEPACIA У ХВОРИХ НА МУКОВІСЦИДОЗ

Актуальність: Комплекс *B.cepacia* -це група грамнегативних, аеробних, бактерій, що складається з близько 20 видів: *B. cepacia*, *B. cenocepacia*, *B. multivorans*, *B. stabilis*, *B. vietnamiensis*, *B. solosa*, *B. Ambifaria*, *B. anthina*, *B. pyrrocinia*, *B. ubonensis*. Вони характеризуються високою резистентністю до багатьох антибіотиків та дезінфектантів. Окрім цього, окремі види з цього комплексу здатні викликати опортуністичні нозокоміальні інфекції, особливо у людей, що хворіють на муковісцидоз та імунокомпрометованих людей, що у подальшому, внаслідок порушення респіраторної функції, призводить до смерті.

Мета: Метою даного дослідження є дослідити особливості факторів вірулентності комплексу *B. cepacia* у людей, що хворіють на муковісцидоз.

Матеріали та методи: У ході дослідження був використаний бібліосемантичний метод аналізу літературних джерел з таких наукових баз, як Google Scholar, PubMed, BMJ.

Результати: Основні механізми патогенності комплексу *B.cepacia*, що впливають на адгезію до клітин епітелію дихальних шляхів: каналні пілі, 22kDa адгезин. Внаслідок порушеного мукоциліарного транспорту у людей, що хворіють на муковісцидоз, у нижніх дихальних шляхах виникає сприятливе середовище для колонізації *B. cepacia*. Окрім цього, епітелій дихальних шляхів також здатний експресувати цитокератин 13, що є проміжним білком, який каналні пілі та 22kDa адгезин здатні розпізнавати та прикріплюватися.

Основні механізми, що впливають на рухомість та інвазію бактерії – це є джгутик.

Важливим вірусолентним фактором комплексу *B. cepacia* є модифікований ліпополісахарид(ЛПС), що містить менше фосфатів та 3-деокси-D-манно-окт-2-улосонової кислоти, а також модифікований ліпід А. Як наслідок, виділяється велика кількість прозапальних цитокінів, таких як IL-6,IL-8. Окрім цього, модифікований ЛПС збільшує поверхневу експресію β_2 -комплемент рецептор 3 на поверхні нейтрофілів, який стимулює респіраторний вибух, що у свою чергу збільшує ушкодження внаслідок

запалення та сприяє поширенню бактерії поза межі легень у людей, що хворі на муковісцидоз.

Продукція біоплівки характерна лише для *V. sepioserasia* та *V. multivorans*. *Властивість цих бактерій утворювати цинк металопротеазу та гемолізін впливає на інвазивну здатність мікроорганізмів.*

Висновки: Отже, є величезна кількість пристосувальних можливостей комплексу *V. sepioserasia* для інвазії імунокомпрометованого організму. Проте, внаслідок контрверсійності результатів ці дослідження потребують додаткового вивчення, що у подальшому використовувати не лише для ефективної антибактеріальної терапії, але й для попередження виникнення захворювання..

Приймак Світлана Григорівна

к.,мед.,н., асистент

кафедра акушерства та гінекології

м. Чернівці, Україна

Pryimak.s@bsmu.edu.ua

Туницька Ангеліна Олександрівна

студентка

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Tunytska.anhelina.med@bsmu.edu.ua

ГЕСТАЦІЙНИЙ ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ: ПРИЧИНИ ТА РИЗИКИ РОЗВИТКУ

Актуальність. Гестаційний цукровий діабет(ГЦД) – це стан гіперглікемії, іншими словами, непереносимості глюкози різного ступеня, що вперше виявляється під час вагітності. У 21 столітті ГЦД визнано найбільш поширеним передпологовим патологічним станом, що діагностується у понад 9-25% вагітних жінок, на них припадає близько 18-20 мільйонів пологів (приблизно кожна шоста) у всьому світі. Гестаційний діабет зазвичай сприймається як гострий стан з короткочасними проблемами для матері та її потомства, оскільки непереносимість глюкози зазвичай повертається до норми після вагітності. Матері з ГЦД схильні до ризику розвитку гестаційної гіпертензії, прееклампсії та переривання вагітності за допомогою кесаревого розтину. Крім того, ГЦД підвищує ризик ускладнень, включаючи серцево-судинні захворювання, ожиріння та порушення вуглеводного обміну, що призводить до розвитку діабету 2 типу (ЦД 2 типу) як у матері, так і спричиняє підвищений ризик розвитку ускладнень у немовляти(ЦД, макросомія, гіпоглікемія, гіпербілірубінемія, підвищений ризик ожиріння та метаболічного синдрому в дитячому віці).

Матеріали та методи. У даній роботі проведено узагальнений огляд літератури з метою аналізу сучасних уявлень про етіологію, патогенез, фактори ризику, діагностичні критерії та підходи до лікування гестаційного цукрового діабету (ГЦД), а також його коротко- та довгострокові ускладнення для матері та плода.

Результати та обговорення . Гестаційний цукровий діабет – метаболічне захворювання вагітних, що виявляється шляхом проведення 75-грамового перорального глюкозотолерантного тесту (ПГТТ), що проводиться між 24 і 28 тижнями вагітності. Для постановки діагнозу рівень глюкози натще складає ≥ 5.1 ммоль/л, через 1 годину ≥ 10.0 ммоль/л, через 2 години ≥ 8.5 ммоль/л.

Інсулін - це анаболічний гормон, що виділяється β -клітинами підшлункової залози, модулює гомеостаз глюкози, стимулюючи поглинання глюкози в периферичні тканини, пригнічуючи вироблення глюкози печінкою та пригнічуючи накопичене вивільнення ліпідів з жирової тканини. Інсулінорезистентність – це стан, при якому нормальні концентрації інсуліну не можуть досягти відповідної біологічної відповіді нижче за рецептором інсуліну. Інсулінорезистентність матері – це фізіологічне явище, яке розвивається для підтримки запасу енергії плода протягом усього терміну гестації. Незважаючи на те, що ця метаболічна адаптація піддається більшості, однак у деяких жінок розвивається ГЦД. Гіперінсулінемія розвивається, коли β -клітинна підшлункова залоза прискорює синтез інсуліну з метою підтримки адекватного рівня глюкози в крові. Гормон росту, кортикотропін-рилізінг-гормон, плацентарний лактоген і прогестерон виділяються плацентою і діють на створення інсулінорезистентності у матері, забезпечуючи достатнє постачання поживними речовинами плоду, що розвивається. В результаті β -клітини повинні виділяти більше інсуліну, ніж зазвичай, щоб регулювати рівень глюкози в крові матері. Для підтримки гомеостазу глюкози, незважаючи на інсулінорезистентність, материнські β -клітини компенсують це збільшенням загальної кількості клітин, синтезу інсуліну та секреції інсуліну. Однак, коли материнські β -клітини не в змозі адаптуватися до метаболічних змін, що супроводжують вагітність, виникає гіперглікемія та розвивається ГЦД.

Виділяють безліч факторів ризику розвитку ГЦД, проте до основних можна віднести:

1. Надмірна вага, підвищений ІМТ чи наявність ожиріння матері до вагітності

У осіб із надмірною масою тіла та ожирінням спостерігається гіперліпогенез, що зумовлює надмірну акумуляцію ліпідів, переважно триацилгліцеролів, у жировій тканині, а також у паренхіматозних органах, більшою мірою у печінці. Печінкова інсулінорезистентність, що є характерною для ожиріння, додатково посилюється у період гестації, що істотно підвищує ризик розвитку гестаційного цукрового діабету (ГЦД). Крім того, наявність надмірної маси тіла або ожиріння у вагітних корелює з підвищеним ризиком розвитку метаболічних та акушерських ускладнень, таких як гестаційна артеріальна гіпертензія, передчасне розродження, антенатальна загибель плода та інші патологічні стани. З метою профілактики зазначених ускладнень акушери-гінекологи здійснюють рутинний моніторинг індексу маси тіла (ІМТ) та гестаційного приросту ваги у вагітних жінок, що дозволяє своєчасно виявляти групи ризику та впроваджувати відповідні клінічні інтервенції.

Фізіологічно нормальною надбавкою до ваги під час вагітності вважається 9-15 кг, що включають вагу плоду, навколоплідних вод, плаценти, збільшення обсягу крові, молочних залоз та матки, і невелика кількість жирових відкладень.

2. Синдром полікістозних яєчників(СПКЯ)

СПКЯ – гетерогенне ендокринне та метаболічне порушення, що хаарктеризується тріадою проявів, що включають : олігоменорею , гіперандрогенію та інсулінорезистентність. Подібно до гестаційного цукрового діабету (ГЦД), синдром полікістозних яєчників (СПКЯ) тісно асоціюється з інсулінорезистентністю та надлишковою масою тіла. Хоча наявність СПКЯ у поєднанні з іншими чинниками — такими як ожиріння або старший репродуктивний вік — потенційно підвищує ризик

розвитку гестаційного діабету, сам по собі СПКЯ не розглядається як незалежний предиктор ГЦД. За даними епідеміологічного дослідження, проведеного у штаті Каліфорнія, було виявлено, що у жінок із СПКЯ ризик виникнення ГЦД перевищує аналогічний показник у жінок без СПКЯ або клінічних ознак гіперандрогенії більш ніж удвічі. Більше того, частота виявлення СПКЯ є статистично вищою серед вагітних із ГЦД порівняно з тими, у кого глюкозотолерантність збережена.

3. Преєклампсія

Фактори розвитку як ГЦД так і преєклампсії включають надмірну масу тіла(ожиріння), непереносимість глюкози та гіперглюкемію, у результаті статистичних досліджень у 2-8% жінок із преєклампсією було виявлено ГЦД.

4. Вік матері

Наукові дані свідчать, що материнський вік понад 25–30 років є значущим фактором ризику розвитку гестаційного цукрового діабету (ГЦД). У межах метааналізу, присвяченого оцінці взаємозв'язку між віком матері та частотою виявлення ГЦД, було встановлено наявність чіткої лінійної асоціації: із прогресуючим зростанням віку жінки ризик виникнення гестаційної гіперглікемії поступово підвищується. Згідно з отриманими результатами, починаючи з 18-річного віку, ймовірність розвитку ГЦД зростає щороку на 7,90% у загальній популяції, на 12,74% серед жінок азіатського походження та на 6,52% серед жінок європейського походження. Ці дані свідчать про важливу роль вікового чинника в патогенезі ГЦД та підкреслюють необхідність індивідуалізованого підходу до скринінгу у жінок старшого репродуктивного віку.

5. Етнічна приналежність

Підвищений ризик ГДМ спостерігається у багатьох етнічних та расових груп, включаючи латиноамериканських, афроамериканських та азіатських жінок. Жінки корейського, китайського та філіппінського походження більш ніж удвічі частіше хворіють на ГЦМ, ніж європеїдні або афроамериканські жінки.

6. Гравітація і паритет

Зростаюча вага, що визначається як кількість разів, протягом яких жінка була вагітна, і парність, тобто кількість разів, коли вона народжувала, може становити додатковий ризик розвитку ГДМ. Цей підвищений ризик розвитку ГРМ був пов'язаний з паритетами до двох. Вплив гравітації на ризик розвитку ГДМ також був пов'язаний зі збільшенням віку, оскільки збільшення числа вагітностей спостерігається у жінок з похилим материнським віком.

Висновки. Гестаційний цукровий діабет є одним із найпоширеніших ускладнень вагітності, патогенез якого тісно пов'язаний з інсулінорезистентністю, метаболічним синдромом, ожирінням та віковими змінами в організмі вагітної жінки. Ризик розвитку ГЦД зростає з віком матері, наявністю надмірної маси тіла, синдромом полікістозних яєчників, а також за умови надмірного гестаційного приросту маси тіла.

ГЦД становить загрозу як для матері, так і для плода: підвищується ризик макросомії, неонатальної гіпоглікемії, а також довготривалих метаболічних порушень у потомства, включно з ожирінням, цукровим діабетом 2 типу та серцево-судинними захворюваннями у дорослому віці. Післяпологові ускладнення у жінок включають підвищену ймовірність

персистенції порушення толерантності до глюкози, що може трансформуватися у маніфестний діабет.

Своєчасна діагностика ГЦД із застосуванням стандартизованих критеріїв, таких як 75-грамовий пероральний глюкозотолерантний тест, а також індивідуалізовані стратегії лікування — включно з модифікацією способу життя, дієтотерапією та, за потреби, інсулінотерапією — залишаються ключовими складовими для зниження ризику перинатальних ускладнень. Профілактика, ранній скринінг та мультидисциплінарний підхід до ведення вагітних із факторами ризику мають вирішальне значення для збереження здоров'я матері та дитини як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Alejandro, E. U., Mamerto, T. P., Chung, G., Villavieja, A., Gaus, N. L., Morgan, E., & Pineda-Cortel, M. R. B. (2020). Gestational diabetes mellitus: a harbinger of the vicious cycle of diabetes. *International journal of molecular sciences*, 21(14), 5003.
2. Lende, M., & Rijhsinghani, A. (2020). Gestational diabetes: overview with emphasis on medical management. *International journal of environmental research and public health*, 17(24), 9573.
3. McIntyre, H. D., Catalano, P., Zhang, C., Desoye, G., Mathiesen, E. R., & Damm, P. (2019). Gestational diabetes mellitus. *Nature reviews Disease primers*, 5(1), 47.
4. Modzelewski, R., Stefanowicz-Rutkowska, M. M., Matuszewski, W., & Bandurska-Stankiewicz, E. M. (2022). Gestational diabetes mellitus—recent literature review. *Journal of clinical medicine*, 11(19), 5736.
5. Saravanan, P., Magee, L. A., Banerjee, A., Coleman, M. A., Von Dadelszen, P., Denison, F., ... & Williamson, C. (2020). Gestational diabetes: opportunities for improving maternal and child health. *The Lancet Diabetes & Endocrinology*, 8(9), 793-800.
6. Sweeting, A., Hannah, W., Backman, H., Catalano, P., Feghali, M., Herman, W. H., ... & Benhalima, K. (2024). Epidemiology and management of gestational diabetes. *The Lancet*, 404(10448), 175-192.
7. Ye, W., Luo, C., Huang, J., Li, C., Liu, Z., & Liu, F. (2022). Gestational diabetes mellitus and adverse pregnancy outcomes: systematic review and meta-analysis. *Bmj*, 377.
8. Наказ МОЗ України № 1300 "Про затвердження Уніфікованого клінічного протоколу первинної та спеціалізованої медичної допомоги «Цукровий діабет 2 типу у дорослих»" від 24.07.2024

Притула Руслан Леонідович

к. фарм.н., доцент

Національний військово-медичний клінічний центр

«Головний військовий клінічний госпіталь»,

м. Київ, Україна

ПРОТИГРИБКОВІ ВЛАСТИВОСТІ КРЕМУ «МІКОЗАХИСТ ПЛЮС АКТИВ»

Актуальність вивчення властивостей похідних 1,2,4-триазолу залишається надзвичайно високою у зв'язку з широким спектром їх біологічної активності та практичного застосування у фармації і ветеринарній медицині [1]. Зокрема, діючі речовини таких відомих засобів, як «Трифузол-Нео», «Ветмікодерм» та «Фортіс комбі», належать до похідних 1,2,4-триазолу, що підтверджує значний інтерес до цієї групи сполук як серед науковців, так і серед розробників лікарських препаратів. 1,2,4-Триазольне ядро є ключовим фрагментом у структурі багатьох протигрибкових, протимікробних і протипаразитарних засобів [2]. Його похідні демонструють високу специфічність дії та низьку токсичність, що робить їх перспективними кандидатами для подальших досліджень. Завдяки здатності пригнічувати синтез ергостеролу у клітинах грибів, вони ефективно застосовуються в терапії мікозів як у людей, так і у тварин [3].

З огляду на зростання стійкості патогенних мікроорганізмів до існуючих препаратів, вивчення нових похідних 1,2,4-триазолу та механізмів їх дії є особливо актуальним [4]. Такі дослідження сприяють створенню більш ефективних, безпечних та економічно вигідних препаратів для медицини та ветеринарії. Науковцями було знайдено нову перспективну молекулу, що належить до класу 1,2,4-триазолів — гетероциклічних сполук, які вже давно привертають увагу фармацевтичної галузі. Особливістю цієї нової молекули є її виражена протигрибкова активність, низька токсичність та простота синтезу, що робить її унікальним кандидатом для розробки нових лікарських засобів [5]. Ця сполука є діючою речовиною потенційного препарату у вигляді крему під умовною назвою «Мікозахист плюс актив».

Вперше досліджено протигрибкові властивості цього крему *in vivo*. Препарат демонструє високий рівень інгібування росту грибкових патогенів, зокрема *Candida spp.* та *Aspergillus spp.*, які часто викликають тяжкі інфекції у людей з ослабленим імунітетом. Попередні біологічні тести показали, що препарат майже не чинить шкідливого впливу на клітини ссавців, що відкриває перспективи її безпечного застосування у медицині. Синтетичний шлях до створення молекули цього препарату є недорогим і не потребує використання рідкісних або токсичних реагентів, що полегшує масштабування процесу для промислового виробництва.

Розробка інноваційного, оригінального фармацевтичного препарату вітчизняного походження знаменує собою започаткування нового, багатообіцяючого напрямку в

галузі фундаментальних та прикладних досліджень, спрямованих на створення високоефективних протигрибкових лікарських засобів. Ця ініціатива набуває особливої значущості у світлі ескалації глобальної проблеми поширення резистентності грибкових патогенів до існуючих терапевтичних агентів, що становить серйозну загрозу для громадського здоров'я.

Створення принципово нового вітчизняного лікарського засобу відкриває перспективу розширення терапевтичного арсеналу клініциста, забезпечуючи доступ до альтернативних фармакологічних інструментів, здатних не лише замінити застарілі або неефективні препарати, а й синергічно доповнювати існуючі схеми лікування. Такий підхід дозволить оптимізувати стратегії терапевтичного втручання при мікозах різної етіології, патогенезу та локалізації, враховуючи індивідуальні особливості пацієнта та характеристики збудника.

Більш глибокий аналіз проблеми резистентності грибкових інфекцій підкреслює нагальну потребу в розробці інноваційних підходів до створення протигрибкових препаратів. Традиційні протигрибкові засоби часто виявляють обмежену ефективність у зв'язку з розвитком численних механізмів резистентності у грибкових клітинах, включаючи модифікацію цільових молекул, активацію ефлюкських насосів, формування біоплівки та адаптацію метаболічних шляхів. У цьому контексті, розробка препарату з принципово новим механізмом дії, відмінним від механізмів дії існуючих лікарських засобів, є особливо цінною.

Очікується, що новий вітчизняний препарат матиме ряд значних переваг. По-перше, оригінальний механізм дії може забезпечити високу ефективність проти широкого спектру грибкових патогенів, включаючи резистентні штами. По-друге, розробка нових лікарських форм та шляхів введення може покращити фармакокінетичні властивості препарату, такі як біодоступність, розподіл у тканинах та тривалість дії, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню комплаєнсу пацієнтів та покращенню клінічних результатів. По-третє, розробка вітчизняного препарату сприятиме зміцненню національної лікарської безпеки та зменшенню залежності від імпортованих лікарських засобів.

Крім того, розробка нового протигрибкового препарату під умовною назвою «Мікозахист плюс актив» стимулюватиме подальші наукові дослідження в галузі мікробіології, фармакології та молекулярної біології. Це може призвести до відкриття нових мішеней для терапевтичного втручання, розробки нових методів діагностики грибкових інфекцій та створення комбінованих терапевтичних стратегій, що забезпечать більш ефективне та індивідуалізоване лікування грибкових захворювань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Karpenko, Y. V., Panasenko, O. I., & Parchenko, V. V. (2025). Evaluation of the hypoglycemic potential of 6-(4-ethyl-5-mercapto-4H-1,2,4-triazol-3-yl)pyrimidine-2,4(1H,3H)-dione derivatives. *Farmatsevtichnyi Zhurnal*, (1), 45-57. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.1.25.04>
2. Parchenko, V. V., Panasenko, O. I., Karpenko, Y. V., Kyrychko, B. P., Zvenihorodska, T. V., Bigdan, O. A., Samura, T. O., Nahorna, N. O., Mykhailiuk, Y. O., Romanina, D. M.,

Gutyj, B. V., & Martynyshyn, V. P. (2024). Content of 1,2,4-triazole derivatives in cow's milk, meat samples and animal organs after administration. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*, 15(4), 830-836. <https://doi.org/10.15421/0224119>

3. Kucherenko LI, Karpenko YV, Ohloblina MV, Zazharskyi VV, Bilan MV, Kulishenko OM, Bushuieva IV, Parchenko VV. Monitoring the properties of 1,2,4-triazole derivatives for the development of original antimicrobial drugs. *Zaporozhye Medical Journal* <https://zmj.zsmu.edu.ua/article/view/309034>

4. Prytula, R. L., Bushuieva, I. V., Lysianska, G. P., & Parchenko, V. V. (2025). Study of the influence of the composition of a cream for topical therapy of foot mycosis on its consistency properties. *Farmatsevtichnyi Zhurnal*, (1), 58-65. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.1.25.05>

5. Prytula, R. L., Parchenko, V. V., Bushuieva, I. V., & Trokhymchuk, V. V. (2024). Antifungal properties of new 1,2,4-triazole derivatives (literature review). *Farmatsevtichnyi Zhurnal*, (2), 33-44. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.2.24.03>

Шаровський Дмитро
курсант 3 курсу ФПФОДР
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Тінін Дмитро Геннадійович**
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
майор поліції

ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Сучасні умови діяльності правоохоронних органів України, особливо в умовах воєнного стану, зумовлюють підвищені вимоги до підготовки поліцейських. Особливого значення набуває тактична медицина, що є комплексом заходів щодо надання домедичної допомоги в умовах бойових чи кризових ситуацій, коли евакуація пораненого ускладнена, а доступ до медичних установ обмежений. Підготовка поліцейських за напрямом тактичної медицини є важливим елементом загальної системи професійної підготовки, що дозволяє зберегти життя та здоров'я як співробітників поліції, так і цивільного населення.

Основні засади діяльності поліції України визначені Законом України «Про Національну поліцію» [1]. Стаття 18 цього Закону встановлює, що поліцейські зобов'язані надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я. З огляду на це, тактична медицина є необхідною складовою їхньої професійної підготовки.

Крім того, Закон України «Про екстрену медичну допомогу», а саме стаття 12 передбачає, що правоохоронці є суб'єктами, які мають право надавати домедичну допомогу на місці події. Це створює нормативне підґрунтя для запровадження відповідних навчальних курсів у системі підготовки поліцейських [2].

Міжнародні стандарти також акцентують на важливості підготовки правоохоронців у сфері надання медичної допомоги в екстремальних умовах. Зокрема, стаття 3 Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни зобов'язує сторони конфлікту надавати допомогу пораненим без будь-якої дискримінації. Рекомендації Tactical Combat Casualty Care (TCCC) та Tactical Emergency Casualty Care (TECC) є міжнародно визнаними стандартами в галузі тактичної медицини [3].

Тактична медицина — це система заходів із надання допомоги постраждалим безпосередньо в зоні підвищеної небезпеки, під вогнем або в інших екстремальних

ситуаціях. Основні принципи тактичної медицини базуються на трьох етапах надання допомоги: під вогнем (Care Under Fire), у тактичній ізоляції (Tactical Field Care) та під час евакуації (Tactical Evacuation Care) [4].

В умовах воєнного стану в Україні та загострення внутрішніх загроз тактична медицина стає ключовим елементом безпеки під час виконання поліцейськими завдань, таких як забезпечення охорони громадського порядку, участь у спеціальних операціях, евакуація поранених тощо.

Досвід іноземних держав, зокрема США, Ізраїлю та Великої Британії, свідчить про високу ефективність тактичної медицини в системі підготовки поліцейських та військовослужбовців. Наприклад, в Ізраїлі всі представники силових структур зобов'язані проходити спеціалізовані курси ТССС, що дозволяє їм надавати кваліфіковану домедичну допомогу безпосередньо на місці події [6].

В Україні активно впроваджуються подібні стандарти завдяки співпраці з міжнародними організаціями та тренінговими центрами. Зокрема, за підтримки НАТО та Європейського Союзу здійснюється підготовка поліцейських інструкторів із тактичної медицини, що дозволяє поширювати ці знання в підрозділах Національної поліції.

Попри значні успіхи, впровадження тактичної медицини в Україні супроводжується низкою проблем:

- нестача кваліфікованих інструкторів;
- обмежене матеріально-технічне забезпечення;
- відсутність єдиної системи сертифікації поліцейських за стандартами ТССС/ТЕСС

Перспективним напрямом є створення міжвідомчих тренінгових центрів, впровадження симуляційних технологій та обов'язкова сертифікація поліцейських на рівні міжнародних стандартів.

Тактична медицина є необхідним компонентом професійної підготовки поліцейських України, що забезпечує збереження життя та здоров'я як правоохоронців, так і цивільного населення в екстремальних умовах. Подальший розвиток цього напрямку потребує удосконалення нормативно-правової бази, матеріально-технічного забезпечення та системи підготовки інструкторів, із активним залученням міжнародного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Про ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни : Указ Президії Верхов. Ради Укр. Рад. Соціаліст. Респ. від 03.07.1954. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114a-03#Text> (дата звернення: 05.05.2025).
4. Butler F.K. Tactical Combat Casualty Care: Update 2023 // Military Medicine. 2023. Vol. 188, № 1. P. 7–17.

5. Avi T. Combat Medic Training in the Israel Defense Forces // Journal of Trauma and Acute Care Surgery. — 2019. — Vol. 86, № 5. — P. 1039–1045.
6. Поливаний В.Д., Король К.С. Особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 444–446. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/99>
7. Поливаний В.Д.; Завістовський О.Д. Актуальні питання удосконалення методик навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в період воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 3. С. 336–338.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Бурдикіна Олена Володимирівна,
учитель музичного мистецтва
комунального закладу «Навчально-виховний комплекс
«Школа гуманітарної праці»
Херсонської обласної ради

З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В АВТОРСЬКІЙ «ШКОЛІ ГУМАНІТАРНОЇ ПРАЦІ»

У сучасному освітньому процесі використання цифрових технологій стає не просто бажаним, а необхідним. На уроках музичного мистецтва це відкриває нові можливості для творчого розвитку учнів, підвищує мотивацію та робить навчання більш динамічним і цікавим.

Проблему застосування мультимедійних технологій у мистецькій освіті вивчають багато науковців, зокрема Н. Белявіна, О. Гумінська, Л. Заря, М. Кучерова, Ю. Локарева, О. Рибніков, М. Федорець та ін. Досліджуючи означене явище в умовах змішаного навчання, А. Чжоу висновує, що ІКТ на уроках музичного мистецтва сприяють не лише підвищенню інтересу учнів до музики та їхньої інформаційної культури, а й «розвитку музикальних здібностей на новому рівні» [3, с. 131]. Вважаємо за необхідне поділитися власним досвідом використання цифрових технологій, акцентуючи на певних перевагах і недоліках.

Для нашої авторської школи – КЗ «Навчально-виховний комплекс «Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради – використання інтерактивних дошок є вже узвичаєною практикою. Застосування мультимедійних ресурсів на уроках суттєво відрізняє подання навчального матеріалу та активізує увагу учнів.

У своїй практиці я активно впроваджую цифрові інструменти, які допомагають зробити уроки музичного мистецтва більш сучасними, захопливими та ефективними. Для заохочення учнів до вивчення творів світової музичної культури обов'язково використовую твори кіномистецтва, мультиплікації, літератури. Цей досвід узагальнено в методичних рекомендаціях «Знайомство з класичною музикою» (у співавторстві з О. Кравець), де подано таблиці з вебпосиланнями на фрагменти фільмів і мультфільмів, у яких звучить класична музика, та на музичні твори, основані на творах літературних, також є приклади конспектів уроків [2]. Безперечно, звернення до досвіду дітей в інших видах мистецтва зацікавлює їх у вивченні предмета, активізує увагу й пізнавальні здібності.

Покращення музичної освіти

Рис. 1. Використання цифрових технологій для покращення музичної освіти

Важливо також згадати про музикотерапевтичні можливості, які відкривають цифрові технології на уроках музичного мистецтва. Використання спеціалізованих музичних додатків і програм може допомогти учням:

- **регулювати емоційний стан.** Програми з музичним контентом для релаксації, медитації або активізації можуть використовуватися для керування настроєм та зниження стресу;
- **сприяти самовираженню.** Цифрові інструменти для створення музики, такі як Suno або віртуальні музичні інструменти, дають змогу учням виражати свої почуття й емоції через звук, навіть без попередньої музичної підготовки;
- **покращувати когнітивні функції.** Вправи на розпізнавання звуків, ритмів у цифрових додатках можуть сприяти розвитку уваги, пам'яті та інших когнітивних навичок. Наприклад, застосування Chrome Music Lab може бути не лише навчальним інструментом для розуміння музичних елементів, але й терапевтичним засобом, що дозволяє учням експериментувати зі звуками та знаходити в них емоційний відгук.

Окремо згадаємо інноваційний шкільний проект – Міжнародне інтернет-радіо ШГП «1000 друзів» [1], який став ефективним інструментом інтеграції цифрових технологій у позаурочний час. Учні не лише отримують нові знання, а й активно долучаються до створення власних музичних і пізнавальних проектів, готують виступи, розвивають комунікативні навички та творчі здібності.

Розглядаючи позитивний вплив цифрових технологій на зацікавленість учнів та їхні творчі можливості, зупинимося більш детально на конкретних перевагах і потенційних недоліках упровадження їх в організацію уроків музичного мистецтва.

Переваги цифрових технологій на уроках музичного мистецтва.

Підвищення зацікавленості та мотивації. Інтерактивні дошки, мультимедійні презентації, освітні ігри й платформи створюють більш динамічне та візуально привабливе освітнє середовище. Учні, які звикли до цифрових технологій у повсякденному житті, легше залучити до навчального процесу, коли він інтегрований з цими технологіями. Це сприяє зростанню мотивації до вивчення музичного мистецтва, оскільки навчання стає менш абстрактним і більш інтерактивним.

Індивідуалізація навчання. Цифрові інструменти надають можливість адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб і темпу кожного учня. Наприклад, існують програми для музичної нотації, у яких учні можуть працювати у власному темпі, повторювати складні фрагменти або отримувати персоналізований зворотний зв'язок. На платформах для онлайн-тестування пропонувано завдання різного рівня складності, завдяки чому кожен учень може відчувати себе успішним.

Доступність різноманітних ресурсів. Інтернет надає безмежний доступ до цифрового світу музики: високоякісних аудіо- й відеозаписів, навчальних матеріалів, віртуальних музичних інструментів. Учні можуть легко досліджувати різні музичні жанри, культури та стилі, що розширює їхній музичний кругозір і сприяє глибшому розумінню предмета.

Розвиток творчих здібностей. Цифрові платформи й додатки надають нові інструменти для музичної творчості. Програми для створення музики (зокрема, Suno), цифрові звукові робочі станції (DAW), віртуальні інструменти уможливають для дітей експериментування зі звуками, створення власних композицій, аранжування й записування музики. Крім розвитку творчих здібностей, це стимулює креативність та уяву.

Візуалізація музичних концепцій. Інтерактивні інструменти, такі як Chrome Music Lab, дозволяють візуалізувати абстрактні музичні поняття – ритм, гармонію, мелодію, форму. Учні можуть бачити, як змінюється звук залежно від їхніх дій, що полегшує розуміння складних музичних елементів, унаочнює навчання й робить його більш зрозумілим.

Недоліки цифрових технологій на уроках музичного мистецтва

Ризик відволікання. Багатофункціональність цифрових пристроїв і легкий доступ до розважального контенту (соціальні мережі, ігри, відео) можуть сприяти відволіканню учнів від навчальної діяльності. Учителю необхідно розробляти стратегії для мінімізації цього ризику, наприклад, чітко визначати час використання технологій і контролювати активність дітей.

Потреба в технічному забезпеченні й навичках. Ефективне використання цифрових технологій вимагає наявності справного обладнання (комп'ютери, інтерактивні дошки, навушники) та стабільного інтернет-з'єднання. Крім того, учитель повинен мати необхідні цифрові компетенції для інтеграції цих інструментів в освітній процес. Недостатня технічна підтримка або відсутність відповідних навичок у педагога можуть стати значною перешкодою.

Можливе зменшення соціальної взаємодії. Надмірне захоплення індивідуальною роботою з цифровими пристроями може призвести до зменшення живої комунікації та співпраці між учнями. Важливо збалансовувати використання індивідуальних цифрових завдань із груповими формами роботи, де діти можуть обмінюватися думками й досвідом безпосередньо.

Питання цифрової безпеки та конфіденційності. Використання онлайн-ресурсів потребує від учнів і вчителів знань про правила цифрової безпеки, захист персональних даних та відповідальну поведінку в інтернеті. Необхідно навчати дітей розпізнавати потенційні загрози й діяти безпечно в онлайн-середовищі.

Залежність від електроенергії та інтернету. Ефективне використання цифрових технологій безпосередньо залежить від наявності електроенергії та стабільного інтернет-з'єднання. Перебої в електропостачанні або проблеми з інтернетом можуть унеможливити проведення уроку з використанням запланованих цифрових інструментів.

Отже, упровадження цифрових технологій у процес викладання музичного мистецтва не лише підвищує якість навчання, а й сприяє всебічному розвитку особистості учня, включаючи емоційний аспект через елементи музикотерапії. Ефективна інтеграція цифрових інструментів в освіту залежить від їхнього зваженого застосування, яке бере до уваги як позитивні, так і негативні аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириленко А., Чумак Т. Інноваційний досвід роботи шкільного радіо в умовах дистанційного навчання : На прикладі авторського навчально-виховного комплексу «Школа гуманітарної праці». Український педагогічний журнал. 2024. № 3. С. 271–277. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-271-277>
2. Кравець О., Бурдікіна О. Знайомство з класичною музикою : методичні рекомендації. Херсон, 2024. 141 с. URL: <https://methodological.sgt.ks.ua/material/3> (дата звернення: 26.05.2025).
3. Чжоу А. Використання цифрових технологій на уроках музичного мистецтва в умовах змішаного навчання. Науково-дослідна робота студентів як чинник удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя : зб. наук. пр. Харків, 2022. Вип. 21. С. 125–132.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

*Яковенко Мирослав Юрійович,
курсант 2 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Валеев Руслан Гельманович,**
доцент кафедри адміністративного права і процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

В умовах війни росії проти України та посилення зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці актуальності набуває питання якісної підготовки правників для сектору безпеки і оборони. Реформування вищої юридичної освіти є необхідною умовою для забезпечення відповідності майбутніх фахівців сучасним викликам, стандартам НАТО та Європейського Союзу, а також потребам реального сектору безпеки держави. Юристи, які працюють у цій сфері, мають володіти не лише глибокими знаннями права, а й компетенціями у сфері національної безпеки, міжнародного гуманітарного права, протидії тероризму, кібербезпеки та стратегічних комунікацій.

Сучасна система юридичної освіти в Україні перебуває в процесі адаптації до європейських стандартів. Проте залишається низка викликів, які гальмують ефективну підготовку фахівців для сектору безпеки і оборони. Застаріла навчальна база, більшість навчальних програм не враховують сучасного контексту ведення гібридної війни, застосування міжнародного права в умовах збройного конфлікту, специфіки військової юриспруденції [1, с. 35].

Недостатня практична підготовка, а саме брак практичної взаємодії з інституціями сектору безпеки (Збройні сили України, СБУ, Держприкордонслужба тощо), що ускладнює формування прикладних навичок [4, с. 18]. Також спостерігається кадровий дефіцит викладачів з досвідом роботи в секторі безпеки, низький рівень міждисциплінарної інтеграції, відсутність системного поєднання правових, політичних, соціологічних, кібернетичних знань у навчальному процесі [2, с. 39].

З огляду на вищевикладене, перспективи реформування юридичної освіти у цьому напрямі повинні передбачати такі ключові зміни:

- Необхідне впровадження спеціалізованих курсів, зокрема «Правові засади національної безпеки», «Міжнародне гуманітарне право», «Кібербезпека і право», «Правове забезпечення оборонної політики», «Інформаційна безпека та стратегічні

комунікації». Крім того, навчальні програми повинні враховувати специфіку функціонування державних органів у воєнний час.

- Системне проходження стажувань студентами в установах сектору безпеки і оборони дозволить сформувати розуміння внутрішніх процесів, правових ризиків і механізмів правового забезпечення оборонної діяльності. Варто також розглядати можливість створення спільних навчальних центрів або факультетів за участю силових структур.

- Вивчення стандартів НАТО, правових механізмів Європейського Союзу щодо захисту прав людини у конфліктах, забезпечення гуманітарного права тощо дозволить формувати фахівців, здатних діяти в умовах інтеграції України до євроатлантичного простору.

- Організація підвищення кваліфікації та стажувань для науково-педагогічних працівників на базі установ сектору безпеки сприятиме підвищенню якості освіти та формуванню більш актуального освітнього контенту.

- Важливо стимулювати розвиток наукових шкіл, досліджень з проблематики правового регулювання безпеки та оборони, міжнародного військового права, кібербезпеки, боротьби з тероризмом [3, с. 10].

- Потрібно системно впроваджувати в освітній процес таку форму навчальних занять, як тренінги, що довели свою ефективність на Заході [4].

Отже, реформування вищої юридичної освіти в контексті підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони є стратегічним завданням державної політики. Успішне впровадження відповідних змін дозволить сформувати висококваліфіковані кадри, здатні ефективно реагувати на загрози національній безпеці, забезпечувати верховенство права навіть в умовах збройного конфлікту та сприяти побудові правової держави. Подальше вдосконалення освітньої політики, інтеграція практичного досвіду та розвиток міжнародного партнерства стануть основою для підготовки правників нового покоління – компетентних, свідомих і відданих національним інтересам України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко О. Професійні вимоги до офіцерського складу сил сектору безпеки та оборони. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки 30.3. 2022. С. 180-197.

2. Іщенко А.Ю. Критерії національної безпеки в освітній сфері: зарубіжний досвід та висновки для України: аналітична записка. URL: http://http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/16114.034.pdf.

3. Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів: Сполом, 2020. 418 с.

4. Лузік Е.В., Хоменко Л.О. Модернізація вищої освіти України в контексті національної безпеки. Вісник Національного авіаційного університету. Сер.: Педагогіка. Психологія. 2017. № 1 (10). С. 88–92.

5. Валєєв Р.Г. Тренінг у підготовці поліцейських США та перспективи запозичення відповідного досвіду в Україні. Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч. 2.: зб. матер. II міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Львів, 15.05.2015) / упоряд. Калитчак Р.Г., Зазуляк З.М. – Львів : Центр Американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015 – с. 622-628.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Зарішняк І.М.,

канд. пед. наук, доц.,

доц. кафедри фундаментальної та прикладної хімії

Титаренко О.А.,

аспірант 2 року навчання економічного факультету,

спеціальність 051 «Економіка»

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗВО В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах організація самостійної роботи студентів є ключовим елементом сучасного освітнього процесу в умовах цифровізації. У цьому контексті важливо звернути увагу на необхідність адаптації методів самостійної роботи до нових вимог цифрового середовища, що створює можливості для глобалізації навчальних процесів і розвитку самостійності студентів [1, с. 31]. Відтак дослідження та оцінка проблем і перспектив організації самостійної роботи студентів у ЗВО в умовах цифровізації є елементом аналізу задля вдосконалення процесу навчання. Це дозволить оцінити ефективність новітніх методик та інструментів, а також запропонувати рекомендації для вдосконалення навчального процесу в умовах цифрової трансформації освіти.

В сучасних умовах цифровізації самостійна робота студентів в ЗВО набуває нових форм. Використання цифрових ресурсів, онлайн-курсів, відео-лекцій та інших інструментів стало невід'ємною частиною навчального процесу, що значно розширює можливості для самостійного навчання [2, с. 35]. Однак важливою проблемою залишається недостатня підготовленість студентів та викладачів до ефективного використання цих ресурсів [3, с. 106].

Виділимо основні проблеми організації самостійної роботи студентів в умовах цифровізації:

- Низька цифрова компетентність. За даними досліджень, значна частина студентів і викладачів не має достатньо високого рівня цифрової грамотності, що обмежує ефективність самостійної роботи [4, с. 108]. Це ускладнює доступ до онлайн-ресурсів і негативно впливає на результативність навчання.

- Мотиваційні проблеми. Однією з головних проблем дистанційного навчання є зниження мотивації у студентів. Відсутність живого контакту з викладачем і одногрупниками може призвести до зниження активності і зацікавленості в навчанні [4, с. 110].

- Невизначеність методичних підходів. Відсутність єдиних методичних рекомендацій щодо організації самостійної роботи у цифровому середовищі спричиняє

низьку ефективність навчального процесу. Багато викладачів не мають чітких вказівок, як інтегрувати цифрові інструменти в традиційні форми роботи [1, с. 33].

Враховуючи наведене перспективними напрямками вдосконалення організації самостійної роботи студентів є:

- Розробка методичних рекомендацій. Для успішного впровадження самостійної роботи необхідно розробити конкретні методичні матеріали, що орієнтуються на цифрові ресурси, зокрема інтернет-курси, відео-лекції та інші інструменти [2, с. 37].
- Підвищення рівня цифрової компетентності. Важливо організувати тренінги для студентів та викладачів з використання цифрових інструментів, що сприятиме більш ефективному використанню технологій під час самостійної роботи [3, с. 107].
- Інтеграція інтерактивних платформ. Використання інтерактивних платформ для самостійної роботи, таких як Moodle чи Google Classroom, дозволяє студентам не лише виконувати завдання, а й отримувати зворотній зв'язок від викладачів у реальному часі [5, с. 45].
- Застосування змішаного навчання. Моделі змішаного навчання (Blended Learning) та перевернутого класу (Flipped Classroom) дозволяють активізувати студентів і допомагають розвивати їхні навички самостійного навчання, що є критичним для професійної підготовки [5, с. 48].

Таким чином організація самостійної роботи студентів у ЗВО в умовах цифровізації є надзвичайно важливим аспектом сучасної освіти. Для забезпечення ефективної самостійної роботи необхідно підвищувати цифрові компетентності студентів та викладачів, розробляти методичні рекомендації та інтегрувати сучасні технології навчання. Це дозволить значно підвищити якість освіти та зробити навчальний процес більш гнучким та адаптованим до потреб студентів і вимог сучасного ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грабар Н. Г., Моїсєєва Н. І., Мазоренко М. О. Самостійна робота студентів закладів вищої освіти в умовах цифровізації. Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART-освітніх технологій: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Харків, 29–30 листопада 2023 року). Харків: Комунальне підприємство «Міська друкарня», 2023. С. 31–34. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/43336>.
2. Бобро Н. Цифровізація освіти: виклики та можливості у XXI столітті. Молодий вчений. 2024. № 5(129). С. 35–39. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-5-129-8>
3. Павлиш Т., Басараб В., Терещенко О., Рогів М. Цифровізація освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану. Освітні обрії. 2023. Т. 56, № 1. С. 106–109. URL: <https://doi.org/10.15330/obrii.56.1.106-109>.
4. Манойленко Н. В., Кононенко С. О., Крамаренко Н. М. Цифровізація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. № 201. С. 108–112. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-201-108-112>.
5. Забіяка І. М. Цифровізація вищої освіти в Європі: тренди та перспективи. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2024. № 4. С. 45–50. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.4>.

Кравець Ольга,

Кравець Назар

*здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.09 Середня освіта (Інформатика)*

факультету прикладної математики та інформатики

Науковий керівник: Рикалюк Р. Є.

доцент кафедри програмування

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ “РЕПЕТИТОР З ШКІЛЬНОГО КУРСУ МАТЕМАТИКИ”

У XXI столітті цифрові технології дедалі активніше проникають у сферу освіти, змінюючи парадигми викладання та сприйняття знань. Особливої актуальності набувають електронні освітні ресурси, які дозволяють учням навчатися в зручному темпі, незалежно від місця перебування, і в умовах, адаптованих до їх індивідуальних потреб. Це особливо важливо в контексті Нової української школи та впровадження Національного мультипредметного тесту (НМТ), що змістив акценти з формального навчання до практичного оволодіння матеріалом [1][2].

Шкільна математика є дисципліною, яка вимагає постійної практики та глибокого розуміння. Через складність предмету, обмеженість класного часу та різний рівень підготовки учнів, все частіше виникає потреба в додаткових інструментах, які могли б виконувати функцію репетитора.

Метою дослідження є створення програмного засобу, що реалізує концепцію “цифрового репетитора”, орієнтованого на шкільний курс математики з алгебри та геометрії. Основними завданнями стали:

- проведення аналізу аналогічних програм та освітніх ресурсів;
- визначення функціональних та нефункціональних вимог;
- проектування архітектури з урахуванням вимог масштабованості;
- створення адаптивного користувацького інтерфейсу;
- формування бази навчального контенту;
- тестування ефективності роботи системи в навчальному середовищі.

Існує ряд популярних освітніх платформ, таких як EdEra, Prometheus, Khan Academy, Photomath. Проте жодна з них не забезпечує поєднання індивідуалізованого повторення матеріалу, адаптивного тестування та локалізації під українську освітню програму. Застосунок “Математика: повторення” створений для заповнення цієї ніші, забезпечуючи персоналізований підхід до навчання та гнучке повторення матеріалу.

Застосунок “Математика: повторення” реалізовано на основі мікросервісної архітектури, що дозволяє розділити логіку системи на окремі незалежні сервіси. Це забезпечує масштабованість, стабільність і зручність супроводу. Основні компоненти: Math.Identity.API (автентифікація користувачів), General.API (доступ до навчального контенту), клієнтський інтерфейс на основі React + TypeScript.

Для реалізації серверної логіки використано платформу .NET Core 8, яка забезпечує високу продуктивність та кросплатформність. База даних PostgreSQL зберігає як користувацькі облікові записи (у базі IdentityUsers), так і навчальні матеріали (у базі MathTouch). Безпека реалізована за допомогою JWT (JSON Web Token), що дозволяє автентифікувати користувачів і контролювати доступ до ресурсів.

Фронтенд розроблено з використанням React і TypeScript, що забезпечує зручний та адаптивний інтерфейс, оптимізований для різних пристроїв. Уся взаємодія між клієнтом і сервером здійснюється через REST API. Така технологічна структура дозволяє надалі легко оновлювати функціональність, масштабувати систему та інтегрувати нові сервіси, зокрема Telegram-бот для повідомлень і нагадувань.

Навчальний контент у застосунку “Математика: повторення” структуровано за двома основними напрямками — алгебра та геометрія, кожен з яких охоплює по 32 теми відповідно до програми Нової української школи. Для кожної теми передбачено:

- короткий теоретичний виклад;
- словник основних термінів;
- ілюстрації та пояснення.

Матеріали підібрані з урахуванням освітніх стандартів і практичної спрямованості, щоб учень міг самостійно повторити теми, які викликають труднощі. Наприклад, у темі “Логарифмічні рівняння” розглядаються правила логарифмування, приклади типових помилок і алгоритми розв’язання [3][4].

Окремо в застосунку реалізовано вкладку з прямим переходом на офіційні тести ЗНО/НМТ минулих років, розміщені на перевірених освітніх платформах (зокрема, osvita.ua). Це дає змогу учням одразу після опрацювання теорії практикуватися на реальних екзаменаційних прикладах без необхідності самостійно шукати додаткові ресурси [5].

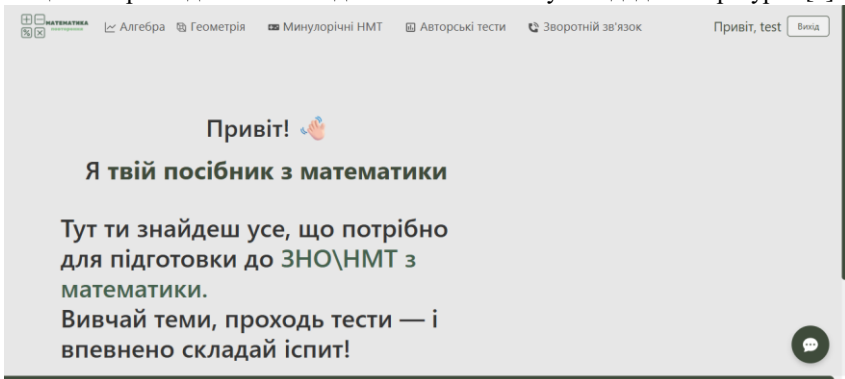

Рис. 1. Знімок екрана головної сторінки застосунку

Інтерфейс програми мінімалістичний, доступний для користувачів різного віку. Передбачено інтуїтивну навігацію, адаптивність для різних екранів, чіткий зворотний зв'язок (рис. 1).

Користувачі можуть переглядати теми, проходити тести, звертатися до служби підтримки. Наприклад, на рис. 2 зображено інтерфейс перегляду теми з алгебри, а на рис. 3 — форму звернення до служби підтримки.

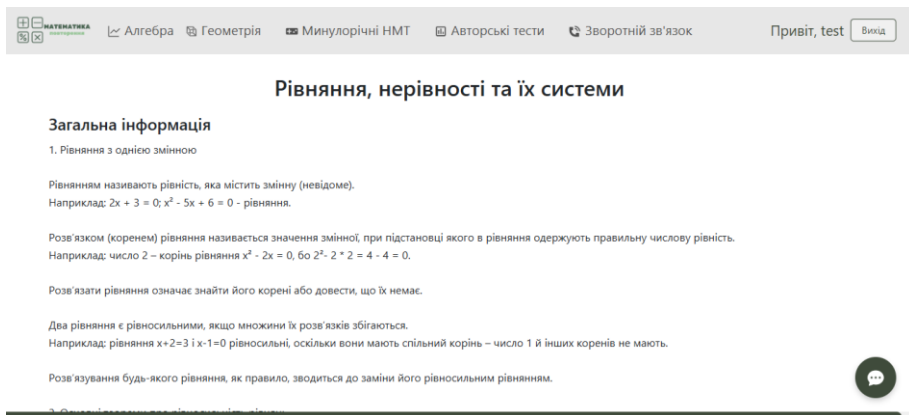

Рис. 2. Інтерфейс перегляду теми з алгебри

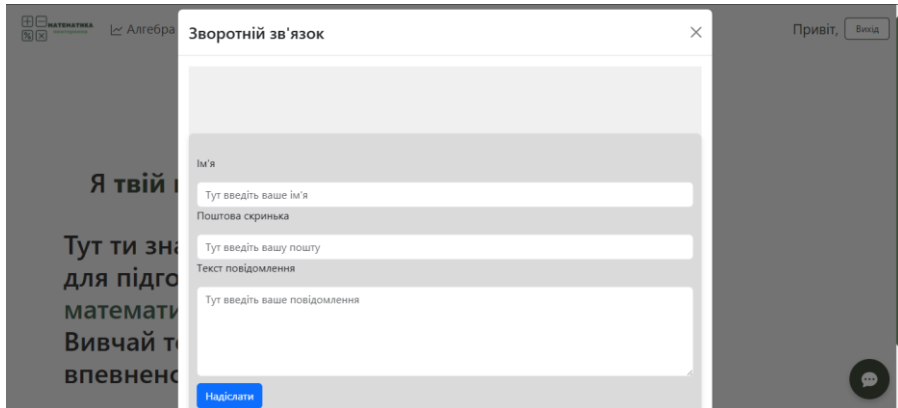

Рис. 3. Вікно звернення до служби підтримки

У ході тестування виявлено, що застосунок сприяє підвищенню ефективності самостійного навчання. Учні відзначають зручність структури та простоту у використанні. Основні переваги: автономність навчання, індивідуалізація, безпека, швидкий доступ до теорії та тестів.

У майбутньому планується розширення функціональних можливостей застосунку. Зокрема, передбачається розробка Telegram-бота для сповіщень і взаємодії з

користувачами, впровадження функції створення особистих нотаток у темах, реалізація обліку часу навчання, а також генерація індивідуальних тестів із динамічною складністю. Усі ці оновлення сприятимуть підвищенню зручності, індивідуалізації навчального процесу та залученню ширшої аудиторії користувачів.

Застосунок “Математика: повторення” є сучасним, функціональним рішенням для цифрового супроводу шкільного курсу. Його використання дозволяє учням самостійно та ефективно готуватися до іспитів. Він поєднує інтерактивність, адаптивність, безпеку та відповідність освітнім стандартам. У подальшому планується розширення функціоналу та вдосконалення користувацького досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola>
2. Що таке національний мультипредметний тест? [Електронний ресурс] // Освіта.ua. – Режим доступу: https://osvita.ua/test/advice/86414/#google_vignette
3. Тадеєв В.О. Шкільний тлумачник словник-довідник з математики/ В.О. Тадеєв. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 160 с
4. Підготовка до ЗНО – Освітній портал «Академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zno.academia.in.ua/#google_vignette
5. Тести ЗНО онлайн з предмета «Математика» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zno.osvita.ua/mathematics/#google_vignette

Максимів Марія Петрівна
студентка 4 курсу відділення "Початкова освіта"
спеціальність 013 Початкова освіта
КЗ ЛОР "Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича"
керівник: Пелих З.О.
викладач англійської мови у КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У 1-2 КЛАСАХ НУШ

Навчання граматики англійської мови у 1-2 класах початкової школи потребує особливого підходу, зумовленого психофізіологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку. Цей період характеризується переходом від дошкільного до молодшого шкільного віку, що супроводжується суттєвими змінами у психічному та фізичному розвитку дитини. Початок шкільного навчання є переломним моментом у житті дитини, коли відбувається перебудова всієї системи відносин дитини з дійсністю, формується новий тип провідної діяльності – навчальної, та закладаються основи для подальшого розвитку особистості [13].

Вікові особливості дітей 6-8 років (учнів 1-2 класів) визначають специфіку організації навчального процесу та вибір методів і прийомів навчання граматики іноземної мови. Розуміння цих особливостей є запорукою ефективної педагогічної діяльності та успішного формування граматичної компетентності учнів [12].

Одним із ключових аспектів, що впливає на засвоєння граматики у молодшому шкільному віці, є особливості мислення. У дітей 6-8 років переважає наочно-образне мислення, що передбачає оперування конкретними образами предметів та явищ. Абстрактне мислення, необхідне для усвідомленого засвоєння граматичних правил, тільки починає формуватися. Тому пояснення граматичних явищ має відбуватися з опорою на конкретні приклади, наочність, рухову активність та гру.

О. Савченко підкреслює, що діти цього віку здатні до елементарних узагальнень, проте їм складно сприймати граматичні поняття у відриві від конкретних ситуацій. Саме тому вивчення граматики англійської мови в 1-2 класах повинно відбуватися переважно через засвоєння готових мовленнєвих зразків у контексті комунікативних ситуацій, близьких до життєвого досвіду дітей [11].

Особливе значення для навчання граматики у молодшому шкільному віці має розвиток пам'яті. У дітей 6-8 років домінує мимовільна пам'ять, тобто вони краще запам'ятовують те, що викликає емоційний відгук, є яскравим, незвичайним, цікавим.

Водночас починає розвиватися довільна пам'ять, яка дозволяє запам'ятовувати матеріал цілеспрямовано. Для ефективного запам'ятовування граматичних структур необхідно забезпечити їх яскраве, емоційне представлення, багаторазове повторення в різних контекстах та ситуаціях [8].

М. Пентиліук зазначає, що молодші школярі найкраще запам'ятовують матеріал, який представлений у вигляді римівки, пісень, віршиків, казок. Ритм, рима та мелодія сприяють мимовільному запам'ятовуванню граматичних структур. Тому використання джазових наспівів (jazz chants), пісень, римованих історій є ефективним прийомом навчання граматики у 1-2 класах [9].

Важливу роль у засвоєнні граматики відіграє розвиток уваги. У дітей 6-8 років увага характеризується невеликим обсягом, нестійкістю та переважанням мимовільної уваги над довільною. Діти легко відволікаються, не можуть тривалий час зосереджуватися на одному виді діяльності. Це зумовлює необхідність часткої зміни видів діяльності на уроці, використання ігрових прийомів, що підтримують інтерес та увагу учнів [5].

Увага молодших школярів тісно пов'язана з їхніми інтересами та емоціями. Тому граматичний матеріал слід подавати у цікавій, захоплюючій формі, з використанням ігрових елементів, яскравої наочності, рухової активності. Це дозволить підтримувати увагу учнів та забезпечити ефективне засвоєння граматичних структур.

У процесі навчання граматики іноземної мови слід враховувати явище мовної інтерференції, тобто впливу рідної мови на засвоєння іноземної. У молодших школярів ще не сформовані стійкі мовні навички рідної мови, тому вони можуть переносити граматичні структури рідної мови на іноземну. Це потребує особливої уваги до тих граматичних явищ, які відрізняються в рідній та іноземній мовах [7].

Розвиток мовлення тісно пов'язаний з розвитком артикуляційного апарату. У дітей 6-8 років ще не завершений процес формування артикуляційних навичок, що може впливати на засвоєння фонетичного аспекту граматичних структур. Тому навчання граматики має відбуватися у тісному зв'язку з навчанням вимови, з використанням фонетичних вправ, що сприяють формуванню правильної артикуляції звуків іноземної мови.

Особливе значення для навчання граматики у молодшому шкільному віці має розвиток емоційно-вольової сфери. Як зазначає Г. Костюк, у дітей 6-8 років ще не сформована здатність до тривалої вольової регуляції діяльності, вони легко піддаються емоційним впливам, швидко втомлюються від одноманітної діяльності. Тому навчання граматики має відбуватися в атмосфері емоційного комфорту, з використанням ігрових прийомів, що підтримують позитивний настрій та мотивацію учнів [3].

Емоційний фактор є одним із ключових у навчанні іноземної мови в початковій школі. Позитивні емоції сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу, підвищують активність учнів, стимулюють їхню пізнавальну діяльність. Тому важливо створювати на уроках атмосферу радості, захоплення, зацікавленості, що є особливо важливим для засвоєння граматичного матеріалу, який традиційно вважається складним для учнів [12].

Врахування вікових особливостей дітей 6-8 років передбачає також розуміння специфіки їхньої провідної діяльності. У цьому віці відбувається перехід від гри як провідної діяльності дошкільника до навчальної діяльності як провідної діяльності молодшого школяра. Проте, як зазначає О. Карпенко, гра продовжує відігравати важливу

роль у житті дитини, особливо на початковому етапі навчання. Тому навчання граматики іноземної мови у 1-2 класах має відбуватися з широким використанням ігрових прийомів, що забезпечують природний перехід від гри до навчання [1].

Використання ігрових технологій у навчанні граматики іноземної мови є особливо ефективним у роботі з учнями 1-2 класів. Як зазначає С. Ніколаєва, гра відповідає психологічним особливостям дітей цього віку, їхній потребі в активній діяльності, спілкуванні, емоційному насиченні життя. Граматичні ігри дозволяють створити ситуації, в яких використання граматичних структур є природним та мотивованим, що сприяє їх кращому засвоєнню [6].

Важливою психологічною особливістю дітей 6-8 років є їхня потреба в руховій активності. Як зазначає Т. Шкваріна, молодші школярі не можуть тривалий час сидіти нерухомо, їм потрібна регулярна зміна положення тіла, можливість рухатися. Тому ефективними є ігри з елементами руху, пісні з рухами, драматизації, що дозволяють поєднати вивчення граматики з фізичною активністю [1].

О. Коломінова підкреслює, що фізична активність не лише задовольняє природну потребу дітей у русі, але й сприяє кращому запам'ятовуванню граматичних структур через поєднання вербального та кінестетичного каналів сприйняття. Тому використання методу повної фізичної реакції (Total Physical Response) є особливо ефективним у навчанні граматики молодших школярів [2].

Психологічно обґрунтованим є також використання наочності у навчанні граматики іноземної мови у 1-2 класах. Як зазначає С. Роман, наочність відповідає особливостям наочно-образного мислення дітей, сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу, підвищує інтерес та мотивацію учнів. Наочність може бути різноманітною: предметною, образною, схематичною, ситуативною, що дозволяє представити граматичні явища у доступній та цікавій для дітей формі [10].

Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми формування граматичної компетентності молодших школярів дав змогу визначити її як важливу складову іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечує вміння створювати граматично правильні усні та письмові висловлювання.

Психолого-педагогічні особливості учнів 1-2 класів — наочно-образне мислення, мимовільна увага, потреба в ігровій діяльності — зумовлюють потребу в емоційно насичених, візуально та фізично активних методах навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпенко О. В. Роль ігрових технологій у формуванні граматичної компетентності у молодших школярів. Теоретичні та практичні аспекти навчання іноземним мовам у умовах сучасної школи. Харків, 2020. С. 77–81.
2. Коломінова О. О., Роман С. В. Формування граматичної компетентності в початковій школі: принцип концентричності. Концепція побудови навчальних планів і програм для початкової школи України. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2018. С. 45–52.

3. Костюк Г. В. Розвиток емоційно-вольової сфери молодших школярів у процесі навчання іноземним мовам. Наукові дослідження з педагогіки. Львів, 2019. Т. 9. С. 50–55.
4. Назаренко А. В. Використання інтерактивних технологій у навчанні англійської мови молодших школярів. Педагогічний дискурс. 2018. № 24. С. 76–80.
5. Н. Д. Трофаїла. Особливості навчання іноземної мови дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2019. С. 6
6. Ніколаєва С. А. Ігрові методи в навчанні іноземним мовам у початковій школі. Педагогічні технології та методи в освіті. Київ, 2021. Т. 5. С. 34–38.
7. Олександренко К., Лук'яник Л., Шевченко Д. Психолінгвістичні аспекти інтерференції між українською та англійською мовами в учнів різних вікових категорій. Актуальні проблеми гуманітарних наук. 2023. Вип. 64, ч. 2. С. 171–177. URL: aphn-journal.in.ua (дата звернення: 12.04.2025).
8. Особливості пам'яті та уваги учнів початкової школи. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/9924/> (дата звернення: 12.04.2025).
9. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс/ за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2011. – 366 с.
10. Роман С. В. Використання наочних матеріалів при навчанні граматики іноземних мов в молодших класах. Наукові пошуки в галузі педагогіки. Одеса, 2020. Т. 10. С. 45–49.
11. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 26.04.2025).
12. Ябурова Г. Ю. Адаптація програми соціально-емоційного та етичного навчання до викладання англійської мови в початковій школі. Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія. 2023. № 3. С. 4. URL: <https://doi.org/10.32782/philsu/2023.3.29> (дата звернення: 12.04.2025).
13. Яцканич Н. М. Імпліцитний та експліцитний підходи в процесі формування граматичної компетенції.

Андріана НЕСТЕРУК,
*здобувачка освіти III курсу групи ПО-3,
спеціальності 013 «Початкова освіта»,*

Надія БРИЖАК,
*к.пед.н., доц.,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У сучасному освітньому середовищі одним із ключових завдань школи є формування особистості, здатної до творчого мислення, інноваційної діяльності та адаптації до змін. В умовах переходу до компетентнісно орієнтованої моделі навчання особливої актуальності набуває проблема розвитку творчих здібностей учнів як важливої складової їхнього інтелектуального й особистісного зростання.

Сучасні виклики вимагають від освітньої системи впровадження нових підходів, технологій та методів, що сприяють активізації творчого потенціалу школярів. Одним із пріоритетних напрямів модернізації освіти є інтеграція інноваційних технологій навчання, які створюють умови для самовираження, розвитку креативності, формування вміння мислити нестандартно, приймати рішення та працювати в команді.

Наукові дослідження (О. Савченко, І. Зимня, Г. Селевко, К. Роджерс, K. Robinson) підтверджують, що застосування інноваційних технологій — зокрема проєктного навчання, гейміфікації, технології розвитку критичного мислення, інтегрованого та STEAM-навчання — має позитивний вплив на формування творчих здібностей учнів різного віку. Особливо це актуально на сучасному етапі реформування загальної середньої освіти в Україні, зокрема в контексті реалізації Концепції Нової української школи.

Проблема розвитку творчих здібностей у педагогіці має давню історію, однак у ХХІ столітті вона набуває особливої актуальності в контексті формування особистості, здатної до інноваційної діяльності, критичного мислення та самореалізації. Творчі здібності — це сукупність психічних якостей особистості, що забезпечують створення нових, оригінальних продуктів діяльності, а також здатність до нестандартного бачення проблем і пошуку рішень (Гриценко, 2019).

На думку В. Козак, розвиток творчого потенціалу учнів є ключовим чинником формування креативного мислення як універсальної компетентності, необхідної для успішної соціалізації у змінному світі. У контексті шкільної освіти це означає створення умов, у яких учень не просто засвоює знання, а навчається генерувати ідеї, аналізувати, моделювати та прогнозувати (Козак, 2020).

Згідно з Концепцією Нової української школи (2016), одним із пріоритетів сучасної освіти є розвиток креативності та інноваційності школярів, що можливо лише за умови впровадження новітніх підходів до організації навчального процесу. Особливе місце у цьому процесі займають інноваційні технології, які забезпечують активну участь дитини у пізнавальній і творчій діяльності.

До таких технологій, зокрема, належать:

- Проектне навчання (Project-Based Learning) — спрямоване на розвиток умінь самостійно планувати, досліджувати, створювати кінцевий продукт; підтримує креативність через міжпредметні зв'язки (Thomas, 2000; Савченко, 2011);
- STEM/STEAM-освіта — сприяє розвитку науково-технічної та художньо-творчої компетентностей шляхом інтеграції знань з природничих наук, технологій, інженерії, мистецтва та математики (Bybee, 2013);
- Гейміфікація (game-based learning) — залучає учнів до навчального процесу через ігрові елементи, що стимулюють творче мислення, внутрішню мотивацію та рефлексію (Gee, 2003);
- Технологія розвитку критичного мислення — заохочує до аналізу, синтезу, аргументації, що формує здатність генерувати нові ідеї та підходи до розв'язання проблем (Paul & Elder, 2008; Сушенцева, 2020).

Крім того, сучасні цифрові інструменти (Padlet, Canva, LearningApps, Jamboard, Tinkercad тощо) виступають як потужні засоби підтримки творчих практик у школі. За умов правильної педагогічної інтеграції вони можуть стати платформою для креативної самореалізації школярів.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчує, що інноваційні технології навчання є ефективним засобом розвитку творчих здібностей школярів. Їх використання сприяє формуванню креативного мислення, самостійності, ініціативності та здатності до співпраці. Застосування таких підходів, як проектне навчання, STEM/STEAM, гейміфікація, активізує пізнавальну діяльність учнів і забезпечує умови для самореалізації. Подальше впровадження інновацій потребує педагогічної гнучкості та орієнтації на особистісний розвиток дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко Т. І. (2019). Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів. *Освітній простір України*, №1, с. 73–76.
2. Козак В. М. (2020). Розвиток креативного мислення школярів у сучасному освітньому просторі. *Педагогічний дискурс*, №28, с. 135–139.
3. Концепція «Нова українська школа» (2016). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 28.05.2025)
4. Савченко О. Я. (2011). *Сучасний урок у початковій школі*. Київ: Освіта.
5. Сушенцева Л. О. (2020). Інноваційні освітні технології у формуванні критичного мислення. *Інноваційна педагогіка*, №29, с. 55–59.

6. Bybee, R. W. (2013). The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. NSTA Press.
7. Gee, J. P. (2003). What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. Palgrave Macmillan.
8. Paul, R., & Elder, L. (2008). The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking.
9. Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. Buck Institute for Education.

Олеся ПОП,
*здобувачка освіти III курсу групи ПО-3,
спеціальності 013 «Початкова освіта»,*

Надія БРИЖАК,
*к.пед.н., доц.,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах оновлення сучасної освіти та переходу до компетентнісного підходу важливою педагогічною проблемою є формування в учнів початкових класів сталого пізнавального інтересу. Саме він виступає внутрішнім мотиватором освітньої діяльності, стимулює самостійне здобуття знань, активізує мислення, творчу уяву й сприяє глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

Психолого-педагогічні підходи до вивчення пізнавального інтересу представлені в роботах таких українських науковців, як О. Савченко, Л. Шульга, С. Максименко, Т. Ільїна, а також міжнародних дослідників — J. Dewey, C. Rogers, A. Maslow. Вони підкреслюють, що інтерес є складною динамічною структурою, яка включає когнітивний, емоційний та вольовий компоненти.

Формування пізнавального інтересу є багатоаспектним процесом, що залежить від змісту навчання, методів і прийомів викладання, індивідуальних особливостей учнів та стилю педагогічної взаємодії. У зв'язку з цим постає необхідність теоретичного аналізу поняття «пізнавальний інтерес» як психолого-педагогічної категорії та визначення чинників, що сприяють його розвитку в учнів початкових класів.

Концепція Нової української школи (2016) наголошує на необхідності створення освітнього середовища, що мотивує учнів до активного пізнання, сприяє розвитку допитливості та бажання вчитися протягом усього життя.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти (2018), метою початкової школи є «всебічний розвиток особистості учня, його природних здібностей, інтересів, нахилів», серед яких важливе місце займає формування пізнавального інтересу як основи самонавчання та самоосвіти.

Дослідження доводять, що пізнавальний інтерес формується поступово — від ситуативного інтересу, викликаного новизною матеріалу або навчальною ситуацією, до стійкого, що підтримується внутрішньою мотивацією та спрямованістю особистості на пізнавальну діяльність (Бордовська, 2015). Для досягнення цього необхідно застосовувати систему прийомів, що активізують увагу, уяву, мислення і забезпечують позитивний емоційний досвід учня.

О. Савченко наголошує, що у молодшому шкільному віці пізнавальний інтерес формується завдяки позитивним емоціям, які виникають у процесі пізнання, а також через залучення учнів до активної навчальної діяльності, що відповідає їхнім віковим і психологічним особливостям. (Савченко, 2011).

За С. Максименком, інтерес – це рушійна сила інтелектуального розвитку, і тому його необхідно розвивати з перших років навчання. (Максименко, 2015).

Формування пізнавального інтересу залежить від ряду чинників:

- змісту навчального матеріалу, його доступності, практичної значущості та відповідності віковим особливостям дітей;
- методів і форм організації навчальної діяльності, що забезпечують активність і самостійність учнів (проблемне навчання, ігрові методи, дослідницькі проекти, інтегровані уроки тощо);
- особистості вчителя, його вміння зацікавити, мотивувати та підтримати учня;
- освітнього середовища, яке сприяє співпраці, взаємоповазі та роз

У контексті сучасної педагогіки ефективним вважається поєднання традиційних та інноваційних методів навчання: використання інтерактивних технологій, STEM-елементів, навчальних ігор, інтегрованих уроків, міжпредметних проєктів. Зокрема, В. Крутій зазначає, що застосування ігрової діяльності в навчанні молодших школярів не лише відповідає віковим особливостям дітей, а й є потужним засобом підтримки пізнавального інтересу (Крутій, 2021).

Міжнародні дослідження (Hidi & Renninger, 2006; Deci & Ryan, 2000) свідчать, що інтерес підтримується у разі, якщо учень має вибір, відчуває успіх і бачить особисту значущість завдань. Звідси впливає важливість диференціації навчання, індивідуального підходу, захоплення до самостійних відкриттів і творчості.

Таким чином, пізнавальний інтерес є не лише важливим компонентом мотиваційної сфери молодших школярів, а й передумовою ефективного формування ключових компетентностей, визначених сучасною освітньою політикою. Його формування повинно здійснюватися системно, у контексті педагогіки партнерства, діяльнісного підходу та дитиноцентризму — як основоположних принципів Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бордовська Н. В. (2015). Формування пізнавального інтересу в учнів початкових класів. Початкова школа, №4, с. 10–13.
2. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.05.2025)
3. Концепція «Нова українська школа» (2016). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 28.05.2025)
4. Крутій В. Л. (2021). Інноваційні підходи до формування пізнавального інтересу у молодших школярів. Інноваційна педагогіка, №40, с. 57–61.
5. Максименко С. Д. (2013). Психологія особистості. К.: КМ Академія.
6. Савченко О. Я. (2011). Сучасний урок у початковій школі. К.: Освіта.
7. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. Contemporary Educational Psychology, 25(1), 54–67.
8. Hidi, S., & Renninger, K. A. (2006). The Four-Phase Model of Interest Development. Educational Psychologist, 41(2), 111–127.

Поринець Є.С.,
здобувачка фахової передвищої освіти
спеціальності «Початкова освіта»,
група III-Б, ВСП «ГПФК МДУ»
Грегірчак Д.Б.,
к. політ. н.,
завідувач навчально-виробничої практики
ВСП «ГПФК МДУ»

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЯДС»

В сучасному суспільстві актуальним є питання формування всебічно розвиненої особистості, яка здатна орієнтуватися в великій кількості інформації, швидко адаптуватися до стрімких змін реальності, постійно розвиватися, оволодівати новими знаннями та навичками. Тому, сучасний освітній процес починаючи з початкової ланки освіти повинен інтегрувати традиційні та інноваційні технології навчання, серед яких чільне місце займає технологія розвитку критичного мислення. Проблема розвитку критичного мислення у молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», свідчить про її актуальність, особливо в період упровадження концепції «Нова українська школа».

Згідно з українською дослідницею О. Пометун, критичне мислення – це тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю, передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини: визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв’язання проблеми чи власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти [4, с. 90]. Критичне мислення дає інструменти, за допомогою яких можливо зробити власне життя більш осмисленим і успішним. Особистості, які критично мислять, є інтелектуально незалежними, чесними самі з собою, ними неможливо маніпулювати; вони уміють перемагати сумніви, ставити правильні запитання, шукати і бачити зв’язки між явищами і вчинками людей, вибудовувати логічні судження на доказах. Технологія розвитку критичного мислення є інноваційною, інтерактивною, актуальною і доцільною в освітньому процесі та в житті кожної особистості [2, с. 56].

Для стимулювання в молодших школярів критичного мислення вчителю необхідно доримуватися низки організаційно-педагогічних умов. Зокрема, Н.Нечепельська виділяє такі педагогічні умови: учні повинні мати достатньо часу для збору інформації за заданою

проблемою, її обробки, вибору способу презентації свого рішення; учні повинні усвідомлювати, що від них очікують висловлення своїх думок та ідей у будь-якій формі, їх діапазон може бути необмеженим, ідеї можуть бути різноманітними, нетривіальними; учні повинні мати можливість для обміну думками; учні повинні вміти слухати і цінувати думки інших; учні повинні знати, що їм можна висловлювати будь-які думки, мислити поза шаблоном. Учитель повинен створити середовище, вільне від жартів, глузувань; учні повинні обирати активну позицію у навчанні, отримувати справжнє задоволення від здобування знань. Це стимулює їх до роботи на складнішому рівні, до прагнення мислити критично [3, с. 2-8].

Реалізація технології розвитку критичного мислення на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» передбачає триетапну структура: виклик, осмислення та рефлексія. Кожен етап має свою мету й завдання, а також набір методичних прийомів, які обираються відповідно до поставленої мети та цілей навчання та спрямовані перш за все на активізацію дослідної, творчої діяльності, а потім на осмислення й узагальнення здобутих знань. Отже, розвиток критичного мислення передбачає попереднє планування проблемної ситуації, відбір прийомів критичного мислення, що їх повинні опанувати молодші школярі та очікувані результати навчання.

Методичні прийоми розвитку критичного мислення досить різноманітні: «Асоціативний куц», «Робота в парах», «Сенкан», «Дискусія», «Мозковий штурм», «Ромашка Блума», «Кубик Блума», «Діаграма Венна», «Кластер», «Мозаїка», «Фішбоун» тощо.

Зокрема, методичний прийом «Мозковий штурм» стимулює молодших школярів до активного мислення, допомагає зібрати якомога більше ідей з проблеми. Може використовуватися під час етапу засвоєння та при закріпленні знань з певної теми. Методичний прийом «Асоціативний куц» – це прийом розвитку критичного мислення, з допомогою якого учні можуть відтворювати в пам'яті асоціації, які виникають у зв'язку з певним поняттям чи загальною темою. Методичний прийом «Ромашка Блума» має на меті навчити усвідомленого та цілеспрямованого формулювання запитань різного типу. асоціації, які виникають у зв'язку з певним поняттям чи загальною темою. Методичний прийом «Кубик Блума» має на меті навчити класифікувати навчальний матеріал за таксономією Б.Блума у шість рівнів: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання. Методичний прийом «Діаграма Венна» сприяє навчання учнів знаходити спільні та відмінні ознаки предметів, явищ, процесів навчання. Методичний прийом «Сенкан» забезпечує міжпредметні зв'язки, розвиває творчі здібності, викликає інтерес і навіть захоплення предметом, процесом навчання в цілому [1].

Практичне застосування методичних прийомів на кожному з етапів уроку з розвитку критичного мислення молодших школярів забезпечує такі позитивні зміни в учнів початкових класів: підвищується інтерес дітей до навчання, їх активність у вирішенні поставлених завдань; посилюється прагнення краще осмислити отриману інформацію, замість звичайного задоволення поверхневими поясненнями; відбуваються позитивні зміни у критичному ставленні до власної діяльності та прагнення критично оцінити інформацію, дії інших тощо; помітно знижується боязнь не погодитись з групою, некритичне слідування думкам інших; посилюються спроби уважно прислухатися до інших поглядів, спільно шукати інші шляхи вирішення навчальної проблеми тощо.

Таким чином, можна констатувати, що застосування технології розвитку критичного мислення під час уроків інтегрованого курсу «ЯДС» в початковій школі має сприяти формуванню в учнів здатності до аналізу, оцінювання, аргументації та прийняття усвідомлених рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Губарева С. Вправи для розвитку критичного мислення. Початкова школа. 2019. №11. С. 21-22.
2. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКІППО, 2017. 60 с.
3. Нечепельська Н.В. Формування критичного мислення. Педагогічна майстерня. 2011. №5 (5). С 2-8.
4. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Елла Бабич

Поліський Національний Університет

Асистент кафедри психології

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя підлітків, що зумовлює необхідність комплексного аналізу їхнього впливу на психоемоційний стан. Період підліткового віку є критичним для формування ідентичності, самооцінки та емоційної регуляції, тому активне використання соціальних мереж може як сприяти, так і шкодити психологічному здоров'ю. У тезі розглядаються ключові психологічні наслідки використання соціальних мереж, зокрема розвиток залежності, соціальне порівняння, кіберагресія (кібербулінг), а також позитивні аспекти – самовираження, соціальна підтримка, розширення світогляду. Особлива увага приділяється ролі соціального середовища, зокрема батьків і педагогів, у формуванні критичного ставлення підлітків до онлайн-контенту. Наголошено на важливості розвитку цифрової грамотності, емоційного інтелекту та підтримки ментального здоров'я як превентивного інструменту у взаємодії підлітка з віртуальним простором.

Вплив соціальних мереж на психологію та стан підлітків є важливою темою в сучасному суспільстві, оскільки це може суттєво змінювати емоційне і психічне здоров'я дітей.

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного життя, і їхній вплив на різні аспекти соціальної взаємодії, розвитку особистості та психологічного стану особи стали об'єктом багатьох досліджень. Особливу увагу привертає вплив соціальних мереж на підлітків, оскільки цей період життя є критичним для формування самосвідомості, соціальних навичок та емоційного розвитку.

Активне використання соціальних мереж, може мати як позитивний, так і негативний вплив на психологічний стан підлітків, залежно від контексту використання інтернет мереж.

Соціальні мережі можуть мати і негативний вплив на психологічний стан підлітків. Одним з основних ризиків є формування залежності від соціальних мереж. Багато підлітків витрачають значну частину свого часу в соціальних мережах, що призводить до формування залежності.

Що в свою чергу може призводити до зниження здатності до концентрації уваги.

Наступним, негативним аспектом є соціальне порівняння і самооцінка. Підлітки, які постійно знаходяться в соціальних мережах, можуть переживати відчуття стресу, тривожності та навіть депресії через постійне порівняння себе з іншими. Це особливо вражає в контексті популяризації ідеалізованих образів тіла, життя та соціальних досягнень, що поширюються через пости, фотографії та відео.

Порівняння себе з іншими в мережі може призвести до зниження самооцінки.

Підлітки часто переживають через те, що їхнє життя не відповідає зображеному у соціальних мережах, що може сприяти розвитку комплексу неповноцінності, депресивних станів та тривожності.

Часто в соціальних мережах, нав'язують ідеалізовані образи життя, які можуть спричинити стрес і тривогу у підлітків, особливо якщо вони порівнюють якість життя з тим, що бачать в онлайн просторі. Це в свою чергу негативно впливає на емоційне здоров'я підлітка.

Іншим значним фактором є ризик кибербулінгу. Соціальні мережі можуть бути зручним майданчиком для знущань, прояву агресії та цькування, оскільки підлітки можуть бути анонімними або мати мінімальні соціальні наслідки за свої слова і вчинки. Кибербулінг може мати серйозні психологічні наслідки для підлітків, такі як депресія, почуття ізольованості, втрату довіри до інших людей і навіть призвести до самопошкодження або суїцидальних думок.

Для багатьох підлітків соціальні мережі є місцем для пошуку своєї ідентичності. Цей аспект може мати як позитивний досвід, коли підліток знаходить підтримку, так і негативний аспект, якщо їхній досвід у соціальних мережах негативно впливає на їхнє самосприйняття.

Психологічний вплив на підлітка залежить від типу взаємодії в соціальних мережах. Важливо зазначити, що вплив соціальних мереж на підлітків залежить від того, як вони використовують ці інтернет мережі. Активне спілкування, обмін досвідом та підтримка через соціальні мережі можуть мати позитивний ефект на емоційне здоров'я. Натомість, пасивне спостереження за життям інших, особливо якщо це супроводжується порівняннями та заздрощами, може призвести до почуття незадоволення собою.

Також варто звернути увагу на роль батьків та освітніх установ у формуванні здорового ставлення до соціальних мереж. Підлітки, які отримують підтримку та керівництво з боку дорослих, більш здатні конструктивно ставитися до соціальних мереж і користуватися ними для розвитку, а не для самознищення.

Крім негативного впливу соціальних мереж, можна також, виділити і позитивні сторони інтернету.

Позитивними сторонами впливу соціальних мереж на підлітків можуть бути, з одного боку, соціальні мережі можуть стати інструментом підтримки підлітків, розширюючи їх соціальне коло та надаючи можливість для обміну досвідом. Деякі інтернет платформи, дають можливість підліткам висловлювати свої думки та почуття, що сприяє розвитку їхньої креативності та самовираження. Зокрема, творчі види діяльності, як-от створення відео або публікація мистецьких робіт, можуть допомогти підліткам знаходити однодумців і підтримку серед своїх однолітків.

Також соціальні мережі дозволяють підліткам легше взаємодіяти з людьми з різних культур і країн, що розширює їхній світогляд. Відкритість до різноманітних точок зору та культур може сприяти розвитку толерантності та розуміння серед молоді, що в свою чергу позитивно впливає на їхнє психологічне благополуччя. Крім того, деякі соціальні мережі можуть бути корисними в плані надання інформації та ресурсів щодо психологічного здоров'я. Наприклад, в інтернет просторі часто можна знайти групи підтримки для підлітків, які мають спільні проблеми, такі як депресія, тривожність чи

проблеми з самооцінкою. Що в свою чергу дає можливість отримувати підтримку та поради від людей, які переживають схожі ситуації.

Отже, соціальні мережі мають великий вплив на психологічний стан підлітків, який може бути як позитивним, так і негативним. Вони відкривають нові можливості для самовираження, спілкування та навчання, але водночас можуть викликати проблеми, такі як низька самооцінка, тривожність, депресія та залежність від віртуальної реальності.

Важливим є розвиток критичного мислення та здорового підходу до використання інтернет мереж, а також підтримка з боку батьків, педагогів та психологів для збереження емоційного балансу підлітків в умовах цифрового світу.

Враховуючи ці аспекти, важливо забезпечити баланс у використанні соціальних мереж і підтримувати підлітків у розвитку здорових методів для збереження емоційного благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варакута, О. І. (2020). Психологічні особливості впливу соціальних мереж на розвиток особистості підлітків. Психологічні перспективи, 36, 35–45.
2. Гуревич, К. М. (2021). Цифрова соціалізація підлітків: психологічний контекст. Освіта та розвиток обдарованої особистості, 5(86), 28–32.
3. Нікіфорова, С. В. (2019). Використання соціальних мереж у підлітковому віці як фактор ризику психоемоційного неблагополуччя. Психологічний журнал, № 1, 42–50.
4. Мірошніченко Н. В., Гура Т. В. Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я підлітків

Дзвоник Олексій Володимирович
магістрант факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського

Холоденко Вікторія Олександрівна
канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
мистецтва та фортепіанного виконавства
УДУ імені Михайла Драгоманова

<https://orcid.org/0000-0002-3122-116X>

КРИТЕРІАЛЬНІ ОЗНАКИ ТА РІВНЕВА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Молодший шкільний вік (6–11 років) є особливо важливим етапом психічного розвитку дитини, оскільки в цей період відбувається інтенсивна перебудова системи її соціальних відносин, розширення кола соціальної взаємодії та перехід до нової соціальної ролі – «Я-учень». Це супроводжується значними змінами в особистісному, когнітивному та емоційному розвитку дитини. Водночас формується система моральних цінностей, що тісно пов'язана з розвитком емпатії – здатності до співпереживання та розуміння емоційного стану іншої людини [5, 7].

У молодшому шкільному віці емпатія ще не є стабільною якістю особистості. Дитина часто орієнтується на дорослого, переймає його реакції та оцінки. Проте саме в цей період з'являється можливість для свідомого розвитку емпатійної поведінки, за умови сприятливого виховного впливу та підтримки з боку дорослих.

Серед основних чинників, що впливають на становлення емпатії у дітей молодшого шкільного віку, виокремлюють характер соціального середовища, до якого належать родина та шкільний колектив, особисту зацікавленість дитини у міжособистісних стосунках, індивідуальні особливості темпераменту та емоційної сфери, рівень моральної вихованості, а також вплив культурних норм і традицій. Саме в цьому віці відбувається активне формування здатності розуміти емоції інших, співпереживати, виявляти турботу та чуйність. З огляду на вразливість і водночас відкритість дітей молодшого шкільного віку до зовнішніх впливів, важливим є створення позитивного емоційного середовища, що сприятиме розвитку емпатійних якостей [4].

З метою ґрунтовного вивчення емпатії як особистісної характеристики необхідно враховувати її багатовимірну природу – когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти. Для здійснення аналізу рівня сформованості емпатії у молодших школярів доцільно визначити низку критеріальних ознак, що відображають вияви цієї якості на різних рівнях її розвитку. Такі ознаки дозволяють не лише оцінити наявність емпатійних реакцій, а й виявити глибину переживання, стійкість емпатійних виявів та їхню відповідність моральним нормам. Це, у свою чергу, створює умови для розроблення

ефективних педагогічних стратегій, спрямованих на підтримку та розвиток емпатії як важливої складової соціальної компетентності молодших школярів (табл.1).

Таблиця 1

Критеріальні ознаки розвитку емпатії у молодших школярів

Критерії	Ознаки
Емоційний	здатність емоційно реагувати на переживання інших, виявляти чутливість, співчувати
Когнітивний	усвідомлення, розуміння та інтерпретація емоційного стану іншої людини
Поведінковий	зовнішні дії, спрямовані на підтримку, допомогу, доброзичливу взаємодію

На основі зазначених критеріїв можна визначити рівневу характеристику емпатії, що дозволяє оцінити глибину та стабільність її вияву в поведінці дітей молодшого шкільного віку. Така характеристика є важливим інструментом для виявлення індивідуальних відмінностей у розвитку емпатійної сфери та забезпечує можливість диференційованого підходу у вихованні й навчанні.

Рівнева модель розвитку емпатії передбачає поступовий перехід від елементарних форм емоційного співпереживання, що здебільшого виявляються у зовнішній поведінці (наприклад, співчуття до казкового героя або товариша у конкретній ситуації), до більш усвідомлених і стійких форм емпатійного реагування, які включають розуміння причин чужих переживань, здатність до емоційної регуляції, а також готовність надавати моральну підтримку іншим [3, 4, 5].

Кожен рівень розвитку емпатії характеризується специфічними поведінковими та емоційними проявами, які можуть фіксуватися у процесі спостереження, психологічного тестування або педагогічної діагностики. Визначення таких рівнів дає змогу не лише простежити динаміку розвитку емпатії у дітей молодшого шкільного віку, а й вчасно виявити труднощі у становленні міжособистісної чутливості, що є надзвичайно важливим для формування гармонійної особистості та запобігання проявам соціальної дезадаптації [4].

У педагогічній практиці рівнева характеристика емпатії [5] може бути основою для створення спеціальних програм розвитку емоційного інтелекту, які сприятимуть формуванню у дітей здатності до конструктивного спілкування, толерантності та моральної відповідальності у стосунках з оточенням (табл.2):

Таблиця 2

Рівнева характеристика розвитку емпатії у молодших школярів

Рівень розвитку	Характеристика
Низький	Дитина не розпізнає емоцій інших, ігнорує чужі переживання, не схильна до допомоги.
Середній	Епізодичне співпереживання, залежність від ситуації та настанови дорослого.
Високий	Стійке розуміння почуттів та емоційне співпереживання, самостійна доброзичлива поведінка.

Вікові особливості молодших школярів суттєво впливають на специфіку виявів емпатії. У цей період діти лише починають усвідомлювати емоційні стани інших людей, тому емпатійні реакції часто мають ситуативний характер. Здебільшого вони зумовлені безпосереднім прикладом дорослих, а також особистим емоційним досвідом дитини. Молодшим школярам легше співпереживати тим, хто є для них емоційно близьким – членам родини, друзям, учителям. Натомість розуміння емоційного стану незнайомих або персонажів літературних творів формується поступово й потребує розвитку уяви, абстрактного мислення та здатності до емоційної рефлексії [2].

У поведінці дітей цього віку спостерігається тісний зв'язок між емпатійними виявами та зовнішніми оцінками. Діти охоче демонструють співчуття, підтримку чи допомогу, особливо коли такі дії заохочуються або схвалюються дорослим авторитетом – батьками чи вчителем. Це свідчить про значну роль соціального впливу в процесі становлення емпатії. Таким чином, дорослі виступають не лише прикладом для наслідування, а й своєрідними «регуляторами» емпатійної поведінки дитини [1].

Особливе значення у формуванні емпатії має соціально-педагогічне середовище, в якому перебуває дитина. Моральна атмосфера в родині та класному колективі створює основу для формування емоційної відкритості, чуйності та довіри. Стиль спілкування дорослих з дітьми – доброзичливий, приймаючий або, навпаки, авторитарний і холодний – безпосередньо впливає на здатність дитини виявляти співпереживання. Важливою є також система педагогічних впливів: переконання, власний приклад, навіювання, заохочення до моральних вчинків – усе це формує у дитини модель емпатійної поведінки. Гуманістичний підхід до виховання, що передбачає повагу до особистості дитини, визнання її емоцій та надання підтримки, є особливо сприятливим для розвитку здатності до співпереживання [6, 8].

Таким чином розвиток емпатії в молодшому шкільному віці є складним, багаторівневим процесом, який охоплює емоційний, когнітивний і поведінковий компоненти. Цей процес тісно пов'язаний з віковими особливостями дітей, їхнім соціальним досвідом та характером взаємодії з оточенням. Формування емпатії потребує не лише сприятливого емоційного клімату, а й цілеспрямованої педагогічної підтримки, що має бути системною та послідовною. Лише за умови педагогічної чутливості та морально-гуманістичного підходу можна забезпечити гармонійний розвиток емпатійних здібностей, що є важливою складовою становлення особистості та її готовності до життя в соціумі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус О.В. Вікова психологія: Навчальний посібник. – Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. – 108 с.
2. Виготський Л.С. Уява та творчість в дитячому віці: Психологічний нарис. Книжка для вчителя. Київ.: Просвітництво, 1991. – 212 с.
3. Вікова і педагогічна психологія: Навчальний посібник / [О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, С. О. Ставицька та ін.]. – К. : Каравела, 2006. – С. 102-130.
4. Дерев'янка С.П. Характеристики емпатії студентів-психологів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки, №126. – 2015. – С. 70-74.

5. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – 4-те вид., стер. – Суми : Університетська книга, 2019. – 352 с.
6. Савчин М.В. Вікова психологія : Навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – С. 165-190.
7. Холоденко В.О. Особливості субординації психічних функцій у дітей молодшого шкільного віку як передумова актуалізації їхнього творчого потенціалу // Зб. наук. праць. Вісник КНУКіМ. Серія „Педагогіка”, вип. №14 . – К.: КНУКіМ, 2006. – С. 211-216
8. Холоденко В.О. Творчий потенціал особистості: зміст, структура та передумови успішної реалізації у мистецькій освіті // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – Вип. 26. (30). – К.: НПУ, 2019. – С. 22-28

Марциновська Юлія Василіна
студентка кафедр права та психології
Українського національного університету
«Львівська політехніка»

ВПЛИВ ПІДВИЩЕНОГО РІВНЯ СТРЕСУ ТА НЕДОСИПАННЯ НА КОГНІТИВНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Концепція когнітивної продуктивності є ключовою в дослідженнях академічної успішності студентів, оскільки вона відображає здатність до обробки інформації, концентрації, запам'ятовування та виконання розумових завдань. Недосипання та стрес, як фактори, що впливають на когнітивні функції, широко досліджувалися в психології та нейронауках. Згідно з дослідженнями, хронічний стрес і недостатня кількість сну можуть порушувати когнітивні процеси, такі як увага, пам'ять і здатність до логічного мислення [1]. Ці фактори особливо актуальні для студентів, які часто стикаються з високим навчальним навантаженням, дедлайнами та соціальними викликами, що сприяють підвищенню рівня стресу та скороченню часу на сон [2].

Когнітивна продуктивність охоплює кілька вимірювальних компонентів, таких як здатність концентруватися, швидкість обробки інформації, пам'ять і ефективність виконання завдань. Ці аспекти є критично важливими для академічного успіху, оскільки вони безпосередньо впливають на здатність студентів засвоювати новий матеріал і виконувати складні завдання [3]. Недосипання, за даними досліджень, негативно впливає на робочу пам'ять і увагу, тоді як стрес може призводити до тривожності, зниження мотивації та труднощів у прийнятті рішень [4]. Поєднання цих двох факторів може створювати синергетичний ефект, значно погіршуючи когнітивну продуктивність.

Розуміння впливу стресу та недосипання на когнітивну продуктивність студентів має практичне значення. По-перше, це дозволяє виявити ключові фактори, які перешкоджають академічному прогресу, і розробити стратегії для їх подолання, такі як програми управління стресом або покращення режиму сну. По-друге, результати таких досліджень можуть допомогти викладачам і адміністраціям навчальних закладів створювати більш сприятливі умови для навчання, враховуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на студентів. Нарешті, ці дані сприяють підвищенню обізнаності студентів про важливість здорового сну та управління стресом для їхньої академічної успішності.

Методологія дослідження

Вибірка дослідження складається з **103** студентів, з яких **72,8% (75 осіб)** – жіночої статі, **26,2% (27 осіб)** – чоловічої статі, і **1 особа (1,0%)** не вказала статі. Середній вік учасників становить **19,5** років (**діапазон від 17 до 23** років, за винятком одного респондента з віком **2** роки, що, ймовірно, є помилкою даних). Для оцінки впливу стресу та недосипання на когнітивну продуктивність було використано анкету з 25 питань, які оцінювали якість сну, рівень стресу, емоційне виснаження та когнітивні функції.

Відповіді надавалися за шкалою від 1 (повністю не згоден) до 5 (повністю згоден). Питання охоплювали такі аспекти, як тривалість сну, відчуття втоми, використання стимуляторів, рівень тривоги, концентрація, пам'ять і продуктивність.

Для аналізу когнітивної продуктивності було виділено кілька ключових показників, зокрема:

- здатність концентруватися (питання **13, 15, 23**);
- якість пам'яті (питання **14, 20**);
- загальна продуктивність (питання **19, 21**);
- логічне мислення (питання **24**);
- загальний вплив стресу та недосипання на когнітивні функції (питання **25**).

Результати дослідження

Результати аналізу даних представлені в таблиці 1, яка містить середні оцінки відповідей на питання, пов'язані з якістю сну, стресом і когнітивною продуктивністю, а також відсоток респондентів, які поставили оцінки **4** або **5** (згодні або повністю згодні).

Таблиця 1. Вплив стресу та недосипання на когнітивну продуктивність студентів			
Питання	Опис	Середня оцінка	% оцінки 4 або 5
1	Я регулярно сплю не більше 5 годин на добу	3,14	41,70%
2	Вранці я почуваюся втомленим(-ою)	3,23	48,50%
5	Я відчую, що мій сон не є відновлювальним	3,16	41,70%
7	Я відчую себе емоційно виснаженим(-ою)	3,24	45,60%
8	Я часто нервую через обставини, які не можу контролювати	3,35	51,50%
10	Я часто відчую стрес через брак часу	3,33	46,60%
13	Я часто втрачаю здатність зосередитися через стрес	3,29	46,60%
14	Я часто відчую, що забуваю те, що щойно прочитав(-ла)	3,36	49,50%
15	Мені складно довго утримувати увагу на одному завданні	3,37	50,50%
16	Мене легко відволікають соціальні мережі під час навчання	3,6	59,20%
19	Моя продуктивність знижується, коли я не висипаюсь	3,61	58,30%
20	Після безсонної ночі я помічаю погіршення пам'яті	3,64	58,30%
21	Під час сесії або дедлайнів мої когнітивні здібності помітно знижуються	3,34	47,60%
24	Стрес впливає на мою здатність логічно мислити	3,25	44,70%
25	Я вважаю, що загалом мої когнітивні функції страждають через стрес та недосип	3,4	49,50%

Аналіз результатів

1. Недосипання:

• Питання 19 («Моя продуктивність знижується, коли я не висипаюсь») і 20 («Після безсонної ночі я помічаю погіршення пам'яті») отримали найвищі середні оцінки (3,61 і 3,64 відповідно), а 58,3% респондентів поставили оцінки 4 або 5. Це підтверджує значний негативний вплив недосипання на когнітивну продуктивність.

• 41,7% студентів регулярно сплять менше 5 годин на добу (питання 1), а 48,5% відчують втому вранці (питання 2).

2. Стрес і тривога:

• Питання 8 («Я часто нервую через обставини, які не можу контролювати») і 10 («Я часто відчую стрес через брак часу») мають високі середні оцінки (3,35 і 3,33), а 51,5%

і 46,6% респондентів відповідно згодні або повністю згодні з цими твердженнями. Це вказує на значний рівень стресу серед студентів, спричинений зовнішніми факторами та обмеженнями часу.

3. Когнітивна продуктивність:

- Найвища середня оцінка (3,60) і найвищий відсоток згоди (59,2%) отримало питання 16 про відволікання соціальними мережами, що свідчить про їхній значний вплив на концентрацію.

- Питання 14, 15 і 25, пов'язані з пам'яттю, увагою та загальними когнітивними функціями, отримали середні оцінки 3,36–3,40, а 49,5–50,5% респондентів згодні, що стрес і недосипання погіршують ці функції.

4. Кореляційний аналіз:

- Проведено кореляційний аналіз між показниками сну (питання 1, 2, 5), стресу (питання 8, 10) та когнітивної продуктивності (питання 13, 14, 15, 19, 20, 21, 24, 25). Результати показали помірну позитивну кореляцію між недосипанням (питання 1) і погіршенням пам'яті (питання 20, $r=0,42$, $p<0,01$) та продуктивності (питання 19, $r=0,39$, $p<0,01$). Стрес через брак часу (питання 10) також корелює зі зниженням концентрації (питання 13, $r=0,35$, $p<0,05$) і логічного мислення (питання 24, $r=0,33$, $p<0,05$).

Висновки

Результати дослідження підтверджують, що підвищений рівень стресу та недосипання мають значний негативний вплив на когнітивну продуктивність студентів. Найбільш виражені ефекти спостерігаються у зниженні продуктивності, погіршенні пам'яті та труднощах із концентрацією, спричинених недостатньою тривалістю сну та стресом через брак часу. Відволікання соціальними мережами є додатковим фактором, що погіршує здатність студентів утримувати увагу.

Ці висновки підкреслюють необхідність впровадження програм управління стресом і покращення якості сну для студентів. Навчальні заклади можуть сприяти цьому шляхом організації тренінгів із тайм-менеджменту, створення зон для відпочинку та підвищення обізнаності про важливість сну. Подальші дослідження можуть зосередитися на вивченні ефективності таких заходів і порівнянні впливу стресу та недосипання на різні групи студентів (наприклад, за статтю чи спеціальністю).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Walker, M. P. (2017). *Why We Sleep: Unlocking the Power of Sleep and Dreams*. Scribner.
2. Sapolsky, R. M. (2004). *Why Zebras Don't Get Ulcers: The Acclaimed Guide to Stress*.
3. Baddeley, A. (2000). The episodic buffer: A new component of working memory? *Trends in Cognitive Sciences*, 4(11), 417–423.
4. McEwen, B. S. (2006). Sleep deprivation as a neurobiological and physiological stressor: Allostasis and allostatic load. *Metabolism*, 55(10), S20–S23.

Ця робота базується на даних, отриманих із анкетування, і відображає реальний вплив стресу та недосипання на когнітивну продуктивність студентів, що робить її актуальною для подальшого розвитку освітніх практик.

Павлюк Андрій Зеновійович

студент

Інститут права, психології та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВETERANІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році кількість ветеранів зросла до понад 1 млн осіб (дані Мінветеранів України, 2024). Актуальність проблеми соціально-психологічної адаптації ветеранів обумовлена необхідністю їх успішного повернення до цивільного життя, уникнення соціальної ізоляції, розвитку посттравматичних розладів, а також збереження їх професійного, соціального та особистісного потенціалу [1]. Досвід зарубіжних країн, зокрема США, Ізраїлю та Великобританії, свідчить про важливість мультидисциплінарної підтримки ветеранів, де ключове місце займає саме психологічна допомога.

Особливої уваги потребують аспекти соціальної ідентичності, подолання ПТСР, збереження сімейних зв'язків, професійна реалізація та підтримка ветеранських спільнот. Тому дослідження механізмів, чинників та індивідуальних особливостей соціально-психологічної адаптації українських ветеранів є не лише науково значущим, а й критично важливим для формування державної політики у сфері ветеранської підтримки.

Мета дослідження. Виявити соціально-психологічні чинники, що сприяють або перешкоджають ефективній адаптації ветеранів війни до умов мирного життя в Україні.

Об'єкт дослідження. Психосоціальна адаптація ветеранів війни.

Предмет дослідження. Психологічні та соціальні механізми адаптації учасників бойових дій у мирному середовищі.

Гіпотези дослідження:

1. Існує статистично значущий зв'язок між рівнем соціальної підтримки та ефективністю психологічної адаптації ветеранів.

2. Рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) негативно корелює з рівнем суб'єктивного добробуту.

3. Участь у групах самопомогі та ветеранських ініціативах сприяє підвищенню адаптивності до цивільного життя.

Попередні дослідження на подібну тематику. Проблему адаптації ветеранів активно досліджують такі фахівці, як R. Adler, B. Shea, D. Foy (1993), які підкреслюють роль психосоціального середовища у процесі ресоціалізації. Український дослідник О. В. Кузьменко (2021) акцентує увагу на потребі у культурно адаптованих програмах реабілітації [2].

За даними досліджень I. Ben-Zur і Z. Zeidner (2009), адаптація ветеранів прямо залежить від рівня емоційної регуляції та соціальної підтримки. Вітчизняний психолог С.

М. Крамаренко (2023) наголошує на важливості врахування гендерних аспектів адаптації, зокрема серед жінок-військовослужбовиць [5].

Залежні змінні:

- рівень соціально-психологічної адаптації (за шкалою адаптаційного ресурсу особистості – методика АРО);
- рівень ПТСР (за шкалою PCL-5);
- рівень суб'єктивного благополуччя (методика Дінер SWLS).

Незалежні змінні:

- інтенсивність соціальної підтримки (шкала MSPSS);
- участь у ветеранських ініціативах;
- вік, стать, тривалість бойового досвіду, рівень освіти.

Використані опитувальники:

- Шкала посттравматичного стресового розладу PCL-5 (Weathers et al., 2013) [4, с. 162-170];
- Методика оцінки соціальної підтримки MSPSS (Zimet et al., 1988);
- Шкала адаптаційного ресурсу особистості (АРО, Т. Снегірьова, 2018);
- Шкала життєвої задоволеності SWLS (Diener et al., 1985) [3].

Збір даних та опис вибірки. Вибірка: 60 респондентів — ветеранів війни (44 чоловіки, 16 жінок), віком від 25 до 54 років ($M = 37,6$), з яких 38% брали участь у бойових діях з 2014 року, 62% — після 2022 року.

Метод збору: анонімне опитування через електронну анкету у співпраці з ГО «Повернись живим» та ветеранськими спільнотами у Києві, Львові та Дніпрі.

Типи аналізу:

- описова статистика;
- кореляційний аналіз (коефіцієнт r -Пірсона);
- множинна регресія для оцінки впливу чинників на адаптацію.

Результати аналізу:

- За шкалою PCL-5: високий рівень ПТСР — у 35% респондентів, середній — у 45%, низький — у 20%.
- За шкалою MSPSS: 53% ветеранів відчувають помірну соціальну підтримку, 32% — високу, 15% — низьку.
- За шкалою АРО: високий рівень адаптаційного ресурсу — у 28%, середній — у 54%, низький — у 18%.
- Статистично значущий зворотний зв'язок між рівнем ПТСР та суб'єктивним добробутом ($r = -0,51$; $p < 0,01$);
- Прямий зв'язок між участю у ветеранських ініціативах і рівнем адаптації ($r = 0,43$; $p < 0,01$).
- Участь у групах підтримки пояснює 19% варіації адаптаційного ресурсу ($\beta = 0,36$; $p < 0,05$).

Висновки. Соціально-психологічна адаптація ветеранів є багаторівневим процесом, що потребує системної підтримки з боку держави, громадських організацій та психологічної спільноти.

Дослідження показало, що найважливішими чинниками успішної адаптації є високий рівень соціальної підтримки, залучення до ветеранських ініціатив та розвинені навички емоційної регуляції.

Високий рівень ПТСР значно знижує якість життя ветеранів і потребує психологічної корекції.

Результати можуть бути використані для розробки психокорекційних програм, підготовки фахівців у сфері ветеранської реабілітації та формування державної політики у сфері соціальної інтеграції ветеранів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коширець В. особливості психологічної адаптації військово службовців до бойових дій, 2022. URL: <https://www.inforum.in.ua/docs/202212150212307.pdf#page=118> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Мусцяца Н. Ю. Психоданаліз З. Фрейда як науковий підхід. 2022. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15486/1/Mustsiatsa.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

3. Осьодло В. І. Розпізнавати бойову психічну травму: вступ до філософії військової психології. 2022. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/261629/259003> (дата звернення: 26.05.2025).

4. Синишина В. Вплив бойового досвіду на посттравматичний стресовий розлад у учасників антитерористичної операції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2021. Вип. 4. С. 162-170.

5. Харитонова Н. Посттравматичне зростання, як основа психологічного супроводу ветеранів російсько-української війни: огляд досліджень. 2023. URL: <https://pt.khmnu.edu.ua/index.php/pt/article/view/78/69> (дата звернення: 26.05.2025).

УДК 070:007(353)

Пашко Вікторія Сергіївна.

здобувачка вищої освіти

факультету психології, комунікації та перекладу

*науковий керівник: **Кравченко Є.Г.,***

канд. філол. наук, доц., професор

кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ ПРО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В «ТЕЛЕГРАМ»

У період повномасштабної війни в Україні тематика внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набула особливої актуальності. Онлайн-медіа стали одним із головних джерел інформації для мільйонів українців, які змушені були залишити свої домівки. Саме ці платформи – новинні сайти, Telegram-канали, Instagram-акаунти, YouTube тощо – забезпечують швидкий доступ до новин, порад, історій адаптації та емоційної підтримки. Особливості подачі контенту про ВПО в онлайн-медіа полягають у поєднанні інформативності, візуальної виразності та людяності. Вони спрямовані не лише на інформування, але й на підтримку, мобілізацію та інтеграцію аудиторії. Сьогодні месенджер «Телеграм», який був заснований як ресурс для обміну особистими повідомленнями, набував ознак соціальної мережі та медіа каналу, який активно опановують журналісти з метою професійної комунікації. Окрім традиційних для усіх месенджерів персональних чатів, «сьогодні саме «Телеграм» надає можливість проводити відеоконференції, засновувати колективні чати, відкриті групи та канали, адресовані масовій аудиторії» [1, с. 139].

Дослідники звертають увагу на те, що соціальні мережі останнім часом перетворюються для багатьох користувачів на основне джерело новин: «Люди отримують із соціальних мереж новини, шукають коментарі лідерів думок з приводу останніх подій.

Як свідчать проведені дослідження, зокрема, за даними комісії з цінних паперів США, та за оцінками самого «Телеграм», як мінімум 500 000 нових користувачів приєднуються до месенджера щодня», – зазначено в доповіді [2].

У медійному просторі України, цілком очевидно, що телеграм-канали вже стали досить помітним явищем, «популярним інформаційним інструментом» - зазначають дослідники Жугай В.Й. та Кузнєцова Т.В. [3, с. 124].

Онлайн-медіа все частіше використовують персоналізовані платформи, зокрема «Телеграм», «Інстаграм», «Фейсбук», де журналісти та громадські активісти створюють нішевий контент для конкретних груп аудиторії. Одним із прикладів такого контенту є

авторський телеграм-канал, присвячений проблемам життя та діяльності внутрішньо переміщених осіб в Україні [4].

Першою важливою ознакою контенту про ВПО у телеграм-каналі є його практична спрямованість: публікуються матеріали про оформлення документів, пошук житла, юридичну підтримку, про допомогу ЗСУ тощо. Наприклад, це гайди із покроковими інструкціями щодо реєстрації статусу ВПО чи отримання допомоги від міжнародних організацій. Ці тексти часто доповнюються інфографікою, скріншотами або QR-кодами для зручності у подальшому користуванні. Так, вони зрозуміліші, візуально прості та орієнтовані на швидке засвоєння.

Другою особливістю телеграм-каналу є його емоційна насиченість та сторітелінг. Як і інші онлайн-медіа активно використовуємо формат «живих історій», щоб показати досвід конкретних людей. Такі матеріали подані у формі тексту з цитатами, відеоінтерв'ю або як фотодокументування. Наприклад, рубрика #історії_ВПО в одному із авторських матеріалів розповідає про переселенців, які не лише змогли адаптуватися, але й допомагають іншим – відкривають кав'ярні, стають волонтерами, організовують навчальні ініціативи. Такий контент викликає співпереживання, допомагає подолати упередження та зміцнює солідарність.

Третя особливість онлайн-платформи – мультимедійність та інтерактивність – дозволяє об'єднувати текст, фото, відео, аудіо та активні посилання. Наприклад, у рубриках #психологічна_підтримка чи #корисно_ВПО подані не лише поради фахівців, але й прямі лінки на сервіси з допомоги, ботів або гарячі лінії. Також використовуються опитування, коментарі, зворотний зв'язок – усе це формує довіру та активну взаємодію з аудиторією. Завдяки цьому телеграм-канал перетворюється на платформу підтримки, а не лише на джерело інформації.

Контент телеграм-каналу про ВПО структурується за тематичними рубриками, які відповідають ключовим потребам та емоційному стану цільової аудиторії:

1) #Нові_місця – рубрика, яка знайомить ВПО з новим середовищем через рекомендації цікавих і доступних локацій. Наприклад, у публікації для переселенців у Тернополі було анонсовано проведення безкоштовних екскурсій як форми соціалізації.

2) Рубрика #корисно_ВПО містить публікації з практичною інформацією: як оформити довідку ВПО, як отримати фінансову й матеріальну допомогу, як звернутися до юриста. Один із постів мав формат міні-гайду з візуальними інструкціями та активними посиланнями.

3) Тематична рубрика #психологічна_підтримка надає поради фахівців і короткі відео з історіями людей, які подолали тривожні стани, панічні атаки та стрес. Такий контент виконує функцію емоційно-психологічної підтримки, що є критично важливим чинником в умовах вимушеної міграції.

4) #Волонтерство рубрика висвітлює приклади соціальної активності самих переселенців. У пості про переселенку з Краматорська, яка організувала курси української мови для інших ВПО у Вінниці, використано поряд з інтерв'ю, візуальні елементи – фото та карта з розташуванням ініціативи.

5) Найбільш емоційно насичені пости подані у рубриці #історії_ВПО. Зокрема, розповідається про складну життєву історію чоловіка, який подолав переживання від

втрата і відкрив кав'ярню у новому місті. Серією світлин проілюстровано допис, використано аудіоінтерв'ю та текст з елементами сторітелінгу.

Усі публікації у телеграм-каналі про ВПО мають мультимедійний характер: поєднують текст, фото, емодзі, іноді відео, лінки на ресурси допомоги, що повністю відповідає вимогам сучасної онлайн-журналістики. Рубрикація чітко сегментує контент, а також адаптує його під потреби як ВПО, так і широкої громадськості, яка прагне краще зрозуміти досвід цих людей та надати допомогу.

Контент телеграм-каналу про внутрішньо переміщених осіб в онлайн-медіа – це більше, ніж просто повідомлення про факти і події. Це інструмент емпатії, адаптації та соціального згуртування. Його ефективність залежить від здатності бути корисними, емоційно чутливими та мультимедійно адаптованими до сучасних умов. Приклади авторських ініціатив, зокрема в телеграм-каналі про ВПО із рубрикацією та практичними порадами, демонструє що сучасна журналістика в онлайн-просторі здатна не лише інформувати, а й підтримувати людей у кризовий період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тимченко І.Д. Види мультимедійного контенту у журналістських телеграм-каналах. III Всеукраїнська науково-практична конференція «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі». С. 139-143.
2. Plaintiff Securities and Exchange Commission. 11.10.2019. URL: <https://www.sec.gov/litigation/complaints/2019/comp-pr2019-212.pdf>
3. Жугай В.Й., Кузнєцова Т.В. Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 32 (71) № 6 Ч. 3 2021. С. 120-125.
4. Телеграм канал про ВПО «Єдність». URL: <https://t.me/c/1931095565/388>

Прус Юлія Василівна
в студентка 2 курсу заочної форми навчання
Національний університет «Львівська політехніка»
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Кафедра теоретичної та практичної психології
E-mail: yuliaprus@gmail.com

ЗВ'ЯЗОК ЕГО-СТАНІВ З РІВНЕМ КОМУНІКАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В СОЦІАЛЬНИХ ГРУПАХ

Актуальність дослідження. В умовах динамічних змін соціального середовища та зростання ролі комунікативної взаємодії в професійному й особистісному житті особливої ваги набуває здатність людини до усвідомленої регуляції власної поведінки у процесі спілкування. Комунікативний контроль як прояв саморегуляції тісно пов'язаний із внутрішньою структурою особистості, зокрема з функціонуванням різних его-станів. Аналіз цього зв'язку дозволяє краще зрозуміти психологічні передумови ефективної комунікації, виявити чинники, що впливають на соціальну адаптацію, та сформулювати підходи до розвитку комунікативної компетентності.

Одним із ключових аспектів ефективної міжособистісної взаємодії в соціальних групах є здатність особистості до регуляції своєї поведінки в процесі спілкування. У цьому контексті особливу актуальність має аналіз взаємозв'язку між его-структурою особистості та рівнем комунікативного контролю.

У дослідженні міжособистісної взаємодії важливе місце посідає аналіз его-станів особистості, який уможливорює розуміння структури та динаміки комунікації. Теорія структурного та транзактного аналізу, запропонована Е. Берном, розглядає особистість як таку, що складається з трьох взаємодіючих его-станів: «Батька», «Дорослого» та «Дитини». Его-стан «Батько» відображає засвоєні установки та норми, отримані в дитинстві від батьків або інших авторитетних фігур. Его-стан «Дорослий» забезпечує раціональну оцінку подій, ґрунтуючись на об'єктивному аналізі, а его-стан «Дитина» втілює емоційні, спонтанні реакції, що сформувалися у ранньому віці. Визначення та усвідомлення шаблонів поведінки, почуттів і думок, притаманних кожному з цих его-станів, є основою структурного аналізу особистості [2].

У процесі соціальної взаємодії особистість здійснює транзакції — обміни повідомленнями, які залежать від активного его-стану. Якщо транзакції відбуваються між відповідними его-станами (наприклад, «Дорослий» — «Дорослий»), спілкування зазвичай є ефективним і передбачуваним. Натомість, коли мають місце перехресні транзакції (наприклад, «Батько» звертається до «Дитини», а отримує відповідь від «Дорослого»),

може виникати напруження або непорозуміння. Таким чином, якість соціальної взаємодії безпосередньо залежить від того, який его-стан домінує у процесі комунікації [2].

У цьому контексті важливе значення має поняття комунікативного контролю, під яким розуміється здатність особистості регулювати свої комунікативні прояви, зважаючи на соціальні ролі, норми та очікування інших членів групи. Комунікативний контроль включає як усвідомлене управління вербальною та невербальною поведінкою, так і здатність коригувати власні емоційні реакції, що виникають у відповідь на дії співрозмовника [4]. Високий рівень комунікативного контролю передбачає гнучкість, адаптивність, вміння зчитувати соціальні сигнали, що значною мірою залежить від активного функціонування его-стану «Дорослого» [1].

На думку М. Снайдера, який розробив концепцію самоконтролю в спілкуванні, особистості з високим рівнем самоконтролю краще справляються з адаптацією до соціальних ситуацій, змінюючи свою поведінку відповідно до очікувань оточення. Вони більш чутливі до соціальних сигналів і здатні коригувати свої его-стани задля підтримання продуктивної комунікації. Навпаки, особистості з низьким рівнем самоконтролю частіше діють імпульсивно, не усвідомлюючи, який его-стан керує їхньою поведінкою, що може ускладнювати міжособистісні стосунки та спричиняти напруження в групі [3].

Таким чином, зв'язок між его-станами особистості та рівнем комунікативного контролю полягає в тому, що структура особистості, її здатність регулювати внутрішні імпульси та адаптувати поведінку в соціумі безпосередньо визначає ефективність взаємодії з іншими людьми. Гармонійне функціонування его-станів, особливо активне залучення «Дорослого», сприяє конструктивному спілкуванню, а отже — і підвищенню соціальної ефективності особистості в групі.

У рамках дослідження зв'язку Его-станів з комунікативним контролем в соціальних групах було використано дві методики: методика вивчення рівня комунікативного контролю М. Шнайдера та тест визначення Его-станів особистості за теорією Е. Берна. У дослідженні взяли участь 30 респондентів, серед яких переважали чоловіки — 17 осіб, що становить 56,7% вибірки, тоді як жінок було 13, або 43,3% (рис. 1.).

Рис. 1. Характеристика досліджуваних за статтю

На гістограмі (рис. 2.) представлено розподіл респондентів за віковими групами. Найменшу частку учасників становлять особи молодшого віку (17–21 рік) — лише 6 осіб, що складає 20% вибірки. Деяко більше було представників середньої вікової групи (24–

34 роки) — 11 респондентів (36,7%). Найбільше учасників належали до старшої вікової категорії (36–43 роки) — 13 осіб, що становить 43,3% вибірки.

Такий розподіл свідчить про переважне представлення осіб старшого віку серед учасників дослідження.

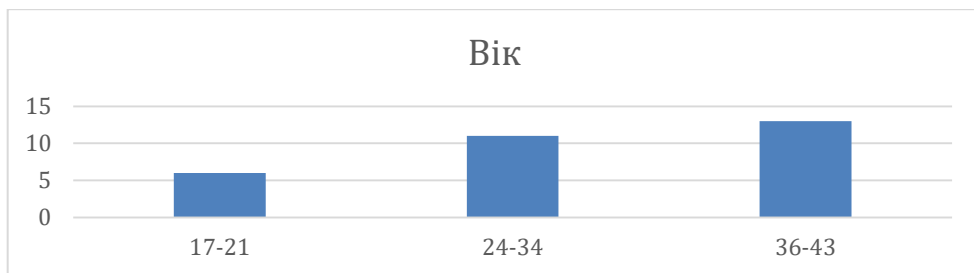

Рис. 2. Характеристика досліджуваних за віком

Для визначення комунікативного контролю була використана методика М. Шнайдера, яка дозволяє оцінити здатність особистості регулювати власну поведінку у процесі спілкування відповідно до ситуаційних вимог.

Отримані такі результати: високий рівень мають 17 осіб (56%), середній рівень – 8 осіб (27%), низький рівень – 5 осіб (17%) (рис. 3.).

Рис. 3. Групові результати за методикою «Методика вивчення рівня комунікативного контролю» М. Шнайдер

Результати дослідження показали, що більшість учасників мають високий рівень комунікативного контролю, що свідчить про їхню здатність ефективно адаптуватися до соціальних ситуацій, керувати емоціями та будувати взаємодію. 27% респондентів виявили середній рівень, що вказує на достатню гнучкість у спілкуванні з збереженням автентичності. Натомість 17% продемонстрували низький рівень контролю, що може ускладнювати ефективну комунікацію в складних ситуаціях. Загалом більшість опитаних володіють навичками саморегуляції, однак результати підкреслюють важливість розвитку комунікативної компетентності для тих, хто має з цим труднощі.

Для визначення еґо-станів була використана методика тесту для визначення трьох еґо-станів особистості за Е. Берном. Цей інструмент дозволяє встановити, який з трьох основних еґо-станів — Батьківський, Дорослий або Дитячий — є домінуючим у структурі особистості.

Отримані такі результати: домінування дитячого еґо-стану спостерігається у 10 осіб (33%), дорослого — у 14 осіб (47%), батьківського — у 6 осіб (20%) (рис. 4.).

Рис. 4. Групові результати за методикою «Тест для визначення трьох еґо-станів особистості» за Е. Берном

Майже половина учасників (47%) орієнтуються на дорослий еґо-стан, що свідчить про раціональність, об'єктивність і здатність до зважених рішень у соціальній взаємодії. У 33% домінує дитячий еґо-стан, що вказує на емоційність, відкритість і творчу спонтанність, але можливу імпульсивність. 20% респондентів демонструють батьківський еґо-стан, орієнтуючись на правила, моральні норми та авторитет. У цілому результати свідчать про переважну зрілість досліджуваних, хоча окремі еґо-дисбаланси можуть впливати на стиль спілкування.

Для виявлення взаємозв'язку між еґо-станами особистості та рівнем комунікативного контролю було проведено кореляційний аналіз. У дослідженні використовувалися шкали методики «Тест для визначення трьох еґо-станів особистості» за Е. Берном та шкали методики «Методика вивчення рівня комунікативного контролю» М. Шнайдера.

Результати аналізу показали, що показник за шкалою «Комунікативний контроль» має статистично значущі кореляційні зв'язки з двома еґо-станами: негативний зв'язок спостерігається з еґо-станом «Дитина» ($r = -0,529^{**}$), а позитивний — з еґо-станом «Дорослий» ($r = 0,511^{**}$) (табл. 1).

Таблиця 1.

Результати дослідження взаємозв'язку між шкалами методики «Тест для визначення трьох еґо-станів особистості» та методики «Методика вивчення рівня комунікативного контролю»

Шкала	Комунікативний контроль
Еґо-стан «Дитина»	-0,529**
Еґо-стан «Дорослий»	0,511**

*Примітка: ** - кореляція значима на рівні $p \leq 0,01$*

Негативний зв'язок між комунікативним контролем та его-станом Дитини свідчить про те, що чим більш вираженими є риси, пов'язані з дитячим его-станом (емоційність, імпульсивність, спонтанність), тим нижчим є рівень здатності особистості адаптувати свою поведінку до вимог соціального контексту. Це логічно, оскільки дитячий стан, хоч і може сприяти творчості та відкритості, часто не передбачає високого рівня саморегуляції.

Натомість позитивна кореляція з его-станом Дорослого вказує на те, що особи з більш розвиненим раціональним мисленням, схильністю до логічного аналізу та зваженого прийняття рішень демонструють вищий рівень комунікативного контролю. Це означає, що вони здатні ефективно керувати своєю поведінкою та емоціями, адаптуючи їх до вимог соціального оточення.

Загалом такі результати підтверджують важливість зрілого, врівноваженого его-стану Дорослого для ефективної комунікації та соціальної адаптації, а також демонструють, що переважання дитячих емоційних реакцій може обмежувати рівень комунікативної саморегуляції.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що структура его-станів особистості відіграє важливу роль у формуванні рівня комунікативного контролю в соціальних групах. Теоретичний аналіз показав, що активне функціонування его-стану «Дорослого» сприяє раціональній поведінці, саморегуляції та ефективній міжособистісній взаємодії. Натомість домінування его-стану «Дитини» часто супроводжується емоційністю, імпульсивністю й зниженою здатністю до адаптації в комунікації.

Емпіричні результати підтвердили наявність зв'язку між типом домінуючого его-стану та рівнем комунікативного контролю. Особи з переважанням его-стану «Дорослого» демонструють кращу здатність регулювати свою поведінку відповідно до соціальних вимог, тоді як домінування емоційних імпульсів ускладнює ефективну взаємодію.

Отримані дані підкреслюють важливість розвитку елементів саморефлексії та раціонального підходу до комунікації для підвищення соціальної ефективності особистості в груповому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асланян Т. С., Олендаренко С. В. Его-стани особистості інтернет-залежних підлітків // Психологічні перспективи. – 2012. – Вип. 19. – С. 3–11.
2. Берн Е. Що ти кажеш після привітання. Психологія людської долі. Харків : КДС, 2018. 432 с.
3. Іванова Т., Маслак В. Самоконтроль у спілкуванні як умова соціальної ефективності // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали XI Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів, викладачів та співроб. (Суми, 25–26 квіт. 2024 р.) / уклад. М. М. Набок. – Суми: Сумський держ. ун-т, 2024.
4. Юдіна Н. О. Психологічні особливості комунікативного контролю підлітків різної статі / Н. О. Юдіна // Молодий вчений. – 2020. – № 6 (82). – С. 48–51. – DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-10>.

Саїдова Заміра Мірзоївна

Аспірантка Інституту психології Г.С. Костюка

Національної академії педагогічних наук України

ORCID 0009-0001-0187-1225

zamira.sv@gmail.com

ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ ФОРМУВАННЯ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

У сучасній психології зростає інтерес до вивчення феномену етнічної ідентичності, особливо в умовах глобалізації, мультикультурного середовища та суспільно-політичних трансформацій. Поняття етнічної ідентичності охоплює як процес самовизначення особистості в межах певної етнічної спільноти, так і механізми відмежування від інших груп. Ця тема набуває особливої актуальності в українському контексті, де процеси формування національної ідентичності тісно переплетені з етнічною самосвідомістю. Метою цієї роботи є огляд основних наукових підходів до визначення та структурування поняття етнічної ідентичності в межах психологічної науки.

А. Налчаджан у своїх працях наголошує на необхідності розмежування понять *етнічна ідентичність* та *етнічна самоідентифікація*. Під останньою він розуміє процес ототожнення особистістю себе з певною етнічною спільнотою, тоді як етнічна ідентифікація стосується віднесення інших людей до певного етносу шляхом сприймання притаманних їм ознак і особливостей поведінки [1].

В. Хотинець, досліджуючи співвідношення етнічної самоідентифікації та етнічної самосвідомості, підкреслює, що перша виявляється в почутті належності до етнічної спільноти, яке ґрунтується на таких параметрах, як расово-біологічний (походження), клімато-географічний (історична територія), соціокультурний (традиції, релігія, культура). Натомість етнічна самосвідомість, за її визначенням, є ширшою категорією, що включає не лише етнічну, а й мовну, релігійну, психологічну, культурну та інші форми ідентичності, пов'язані із соціокультурним середовищем [2].

Ю. Мухликін трактує етнічну ідентичність як один із найстійкіших різновидів соціальної ідентичності, що виникає в результаті пізнавально-емоційного процесу самовизначення у соціокультурному просторі. Вона виділяє основні ознаки етнічної ідентичності: володіння рідною мовою, засвоєння культурної спадщини, зв'язок з етнокультурним середовищем, дотримання традицій. Серед критеріїв — ступінь культурної тотожності особистості з етносом і рівень усвідомлення власної належності до нього, що потребує рефлексії та внутрішнього прийняття [3].

Значний внесок у розвиток уявлень про етнічну ідентичність зробив український етносоціолог В. Свтух. Він визначає етнічну ідентифікацію як когнітивно-емоційний

процес самоототожнення особистості з певною етнічною групою, пов'язаний з її історією, мовою, культурою, релігією, символікою, територією. Важливими складниками цього процесу є ідентифікація та диференціація: ототожнення з власною етнічною групою («ми») та усвідомлення відмінностей від інших («не-ми»). Автор виділяє дві функції етнічної ідентифікації — зовнішню (усвідомлення свого місця у системі етнічних взаємодій) та внутрішню (відчуття особистісної цілісності) [4; 5].

Г. Лозко акцентує увагу на двох ключових аспектах етнічної ідентичності: усвідомлення особистістю своєї тотожності з певною етнічною спільнотою та емоційно-оцінне ставлення до неї. Вона описує три фази формування етнічної ідентичності:

1. фаза етнодиференціації (усвідомлення «ми» й «вони» за мовою, культурою, релігією);
2. фаза формування ауто- та гетеростереотипів (уявлення про психічні та поведінкові риси представників своєї та інших спільнот);
3. фаза національного ідеалу (оцінка етносу, його цінностей і призначення) [6].

О. Лозова, досліджуючи структуру етнічної ідентичності, виокремлює низку етнічних маркерів. До першої групи вона відносить універсальні поняття: «Я», «Ми», народ, мова, пісня, нація. Друга група охоплює екзистенційні цінності: свобода, любов, душа, держава, релігія. До третьої належать елементи психологічного простору етносу: батько, мати, сім'я, земля, дім [6; 7].

І. Данилюк пропонує двокомпонентну модель етнічної ідентичності, яка включає когнітивний (усвідомлення етнічної належності, етнічна поінформованість) та афективний (емоційне переживання, значущість приналежності, гордість, гідність) компоненти. Важливою є також його позиція щодо термінологічного розмежування понять «етнічна» та «національна» ідентичність. Він вважає, що в умовах держави-нації доцільно вживати термін «національна ідентичність» як ширше поняття, яке охоплює і етнічну складову [8; 9].

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчує, що етнічна ідентичність розглядається як складне соціально-психологічне явище, що поєднує когнітивні, афективні, ціннісні та поведінкові компоненти. Вона проявляється через почуття належності до етнічної групи, засвоєння її культурних кодів, символів, мови та традицій, а також через розуміння власного місця у системі етнічних взаємодій. Попри розбіжності у підходах, провідною рисою всіх визначень є усвідомлене ототожнення індивіда з етнічною спільнотою. Подальші дослідження мають поглиблювати розуміння динаміки формування етнічної ідентичності в умовах міжкультурної взаємодії, кризової мобільності та війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Налчаджян А. А. Етнопсихологія / А. А. Налчаджян. — 2-ге вид. — Санкт-Петербург: Пітер, 2004. — 381 с.
2. Хотинець В. Ю. Про зміст та співвідношення понять етнічна самоідентифікація й етнічна самосвідомість / В. Ю. Хотинець // Соціологічні дослідження. — 1999. — № 9. — С. 67–74.
3. Мухликіна Ю. В. Етнічна ідентичність: сутність, зміст і основні тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.11 «Соціальна філософія» / Ю. В. Мухликіна. — Москва, 2011. — 21 с.

4. Євтух В. Б. Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контексти / В. Б. Євтух. — Київ: Стилос, 2001. — 206 с.
5. Євтушенко І. В. Роль архетипної символіки у вираженні інтимних почуттів суб'єкта до близьких йому людей : дис. ... канд. психол. наук / І. В. Євтушенко. — Київ, 2004.
6. Лозко Г. Етнологія України: теоретичний та етнорелігійознавчий аспект : монографія / Г. Лозко. — Київ: АртЕК, 2001. — 304 с.
7. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігійознавчий аспект : навч. посіб. / Г. Лозко. — Київ: АртЕК, 2001. — 304 с.
8. Данилюк І. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір : монографія / І. Данилюк. — Київ: САММІТ-Книга, 2010. — 432 с.
9. Данилюк І. В. «Мовні конфлікти» та конструювання етнічної й національної ідентичності / І. В. Данилюк // Соціальна психологія. — 2005. — № 3 (11). — С. 43–51.

Самойлова Наталія

канд. пед. наук, доцентка

доцентка кафедри педагогіки

Харківський національний університет В.Н. Каразіна,

samoilova@karazin.ua

Степанова Валерія

здобувачка вищої освіти

освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»

спеціальність «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

lera.max1212@gmail.com

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ПОВЕДІНКОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

Сучасні соціокультурні трансформації, зумовлені насамперед військовими конфліктами та вимушеною міграцією, створюють численні виклики для психоемоційного та поведінкового розвитку дітей. Умови дезінтеграції звичного середовища, порушення соціальних зв'язків, втрата стабільності та тривалий стрес формують складний комплекс чинників, що детермінують високий ризик виникнення поведінкових девіацій серед дітей, які постраждали від наслідків вимушеного переміщення [3].

Актуальність вивчення психоемоційного стану дітей, які зазнали наслідків вимушеної міграції внаслідок війни в Україні, зумовлена високим рівнем психосоціального навантаження на дитячу психіку. Дослідження, проведені у 2022-24 роках, підтверджують зростання частоти тривожних розладів, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та поведінкових порушень серед дітей-мігрантів. Зокрема, поширеність тривожних розладів серед таких дітей варіюється від 15,8% до 37,86% залежно від регіону та методології дослідження. Депресивні симптоми фіксуються у 13,8% випадків, а ПТСР – у 22,7% дітей, які пережили війну [2]. Такі показники свідчать про високу вразливість психіки дитини до наслідків травматичних подій і загострюють потребу у впровадженні превентивних заходів та психосоціальної підтримки. Після травматичних подій такі фактори, як низька соціальна підтримка, соціальна ізоляція і дисфункціонування сім'ї, можуть погіршувати симптоми психічних розладів.

Окрему загрозу становлять агресивні та протестні форми поведінки, які часто набувають латентного характеру. Як зазначено у дослідженнях, агресивність у дітей може мати фізичні, вербальні та емоційні прояви й обумовлюється як внутрішніми факторами (тип нервової системи, темперамент, рівень саморегуляції), так і зовнішніми

(деструктивне сімейне середовище, соціальна нестабільність, досвід насильства) [6]. З огляду на це, вимушено переміщені діти є вразливою категорією, оскільки вони водночас перебувають під впливом множинних ризиків: дезадаптації, стигматизації, втрати звичного соціального оточення.

Психологи також фіксують, що у значної частини переміщених дітей поведінкові девіації поєднуються із низькою самооцінкою, страхом перед майбутнім, депресивними тенденціями та зловживанням психоактивними речовинами у підлітковому віці [4]. Це вимагає міждисциплінарного підходу до реабілітації, у якому важлива роль належить не лише психотерапевтичним методикам, а й родинній підтримці, стабільному соціальному середовищу та ефективній взаємодії з освітніми й медичними інституціями.

Діти, які зазнали досвіду війни та вимушеної втечі із зони бойових дій, демонструють широкий спектр емоційно-поведінкових порушень, серед яких домінують підвищена тривожність, специфічні страхи, деструктивна або залежна поведінка, порушення сну, зниження соціальної активності та виражені психосоматичні реакції. Актуалізація таких симптомів зумовлена як біологічною вразливістю дитячої психіки, так і глибиною пережитого травматичного досвіду. Особливо критичним є те, що ці порушення можуть мати пролонгований характер і, за відсутності належної підтримки, призводити до формування стійких девіантних моделей поведінки.

Результати досліджень свідчать про масштабну потребу у психологічному супроводі дітей, які зазнали примусового переміщення. Особливо важливою є рання діагностика емоційно-поведінкових розладів та інтеграція батьків у процес подолання психотравмуючих наслідків. Необхідна постійна підтримка психічного здоров'я дітей протягом і після початкового періоду переміщення. Метааналіз та дослідження підкреслюють важливість розуміння і підтримки психічного здоров'я дітей-біженців. Це включає як короткострокову, так і довгострокову допомогу для дітей і сімей.

У науковій літературі чітко окреслено, що рівень емоційно-поведінкових порушень безпосередньо залежить від вікових особливостей дитини та її психологічної зрілості [1-6]. Так, у дітей молодшого шкільного віку домінують страхи, соціальна замкнутість, регресивна поведінка та гіперзалежність від батьків чи інших значущих дорослих. Натомість підлітки, реагуючи на психоемоційне напруження, частіше демонструють протестні реакції, опозиційну поведінку, порушення норм і правил, агресивність, самоушкодження та схильність до антисоціальних груп [5]. У структурі ризиків важливе місце займають як соціально-психологічні фактори (адаптація до нової спільноти, стигматизація), так і травматичний досвід (свідчення насильства, втрати, порушення безперервності життєвого простору).

Емпіричні дослідження засвідчують, що психологічні симптоми в дітей-переміщених осіб частіше набувають латентних форм і можуть залишатися невидимими для соціального оточення. Це спричиняє ризик хронізації проблем, що проявляється в підлітковому віці у вигляді саморуйнівної поведінки, девіацій або порушень соціального функціонування [4]. Соціальний досвід проживання в новому середовищі часто супроводжується феноменом соціального відторгнення, дискримінації або ізоляції, що підсилює почуття тривоги, відчуження та негативно впливає на формування самооцінки.

У таких умовах діти схильні до поляризації у сприйнятті соціальних явищ, посилення почуття несправедливості та зростання уразливості до впливу девіантного середовища. З психологічної точки зору, такі діти характеризуються зниженням рівня самоконтролю, фрустраційною поведінкою, що виявляється у формі гіперактивності, імпульсивності, конфліктності або, навпаки, уникнення соціальних контактів.

У контексті аналізу чинників, що опосередковують або модифікують ризики девіантної поведінки, особлива увага приділяється ролі сім'ї як базового соціального інституту первинної соціалізації. Сім'я розглядається як головний агент стабілізації, що має потенціал бути як ресурсом підтримки, так і джерелом додаткового травмування. Проте в умовах вимушеної міграції функціонування сім'ї часто ускладнене: економічна нестабільність, втрата соціального статусу, емоційне виснаження дорослих ведуть до деформації батьківських ролей.

Спостерігається підвищення частоти дисфункціональних моделей взаємодії: гіперопіки, жорсткого контролю, емоційного нехтування або байдужості з боку батьків. Особливо небезпечною є поява внутрішньосімейних конфліктів, які створюють додаткове навантаження на дитячу психіку. У таких випадках дитина втрачає опору та відчуття безпеки.

Разом із тим, сучасні підходи до психосоціальної підтримки підтверджують, що сім'я може відігравати провідну роль у формуванні резиліентності – здатності дитини до психологічного відновлення після пережитих травм. До ефективних механізмів профілактики девіацій належить: забезпечення емоційної підтримки (стабільна присутність, увага до емоцій, спільне дозволя), створення безпечного інформаційного простору (контроль медіаконтенту, уникнення травмуючих тем), навчання конструктивних стратегій подолання стресу (розвиток навичок саморегуляції, емоційної грамотності, вирішення конфліктів), залучення дитини до соціально схвалюваних активностей (гуртки, спортивні секції, волонтерські ініціативи).

Додатково, розвиток сімейних ритуалів позитивної взаємодії, наприклад, спільне читання, обговорення вдячності або щоденні традиції, підвищують згуртованість родини та знижують рівень психоемоційної напруги. Такі дії мають не лише емоційне, а й терапевтичне значення для дитини.

Комплексна психосоціальна підтримка, що охоплює не лише дитину, а й усю родину, є ключем до успішної адаптації в новому соціальному середовищі. Ефективність демонструють програми, які поєднують психоосвіту для батьків, групову терапію для дітей, методи арт- і тілесно-орієнтованої терапії, а також залучення громади до інтеграційних заходів [1].

Таким чином, девіантна поведінка дітей у контексті вимушеної міграції постає як результат складної взаємодії біопсихосоціальних чинників, модифікованих через досвід травми та зміну середовища. Роль сім'ї у цьому процесі є критично важливою: саме батьки можуть стати фундаментом для відновлення, адаптації та побудови нової траєкторії психосоціального розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексєєнко А. В. Незвичні умови існування вимушених емігрантів як фактор екстремального впливу на психіку особистості // *Особистість, Суспільство, Війна*. – 2022. – №1. – С. 10–13.
2. Базиляк І., Царенко Н., Гордієнко А. Психічне здоров'я дітей в умовах війни: масштаби, виклики, шляхи допомоги // *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. – 2023. – № 2. – С. 40–49
3. Кириленко Л. М. Психоемоційні порушення у дітей в умовах воєнного конфлікту // *Наукові записки кафедри педагогіки*. – 2021. – №1(48). – С. 45–50
4. Котенко Н. М. Психологічні особливості адаптації підлітків мігрантів в умовах вимушеної міграції // *Науковий вісник Інституту соціальної та політичної психології НАПН України*. – 2020. – №2(26). – С. 44–51
5. Маноїленко О. М. Психологічні прояви девіантної поведінки дітей в умовах міграційної кризи // *Психологія і суспільство*. – 2021. – №2. – С. 38–45
6. Червоний П.Д, Надутий А.В. Характерологічні особливості проявів агресивності у дітей // *Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUA*. – 2024. № 2(105) – С. 209-223.

Шаніро Марія Михайлівна
Data Curation Specialist at “Lyft”
студентка 2 курсу заочної форми навчання
Національний університет «Львівська політехніка»
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Кафедра теоретичної та практичної психології
E-mail: shapiro.marara@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ПЛІТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНФОРМІЗМУ ЗА ДОПОМОГОЮ РАНДОМІЗОВАНОЇ ВИБІРКИ

Згідно з думкою психологів, **конформізм** – це схильність людини підлаштовувати свою поведінку або думки, щоб відповідати думкам або поведінці інших людей. Це може бути як позитивним, так і негативним явищем, залежно від контексту. Проте конформність явно має тенденцію пригнічувати індивідуальність індивіда. Також, це явище пов'язано з дією тиску групи людей або авторитету на поведінку конкретної людини.

Конформна поведінка — це те, як людина поводиться в конкретній ситуації, коли відчуває тиск або вплив з боку групи. Конформність можна розглядати як рису особистості, що проявляється в її схильності поступатися реальному чи уявному тиску групи. Така поступливість виражається в тому, що людина змінює свої погляди та поведінку, пристосовуючись до думки більшості.

Розрізняють два типи конформної поведінки: внутрішнє та зовнішнє підкорення груповим нормам.

Зовнішнє підкорення означає, що людина свідомо адаптує свою поведінку до думки групи. Це може супроводжуватися сильним внутрішнім конфліктом (коли людина насправді не згодна, але підкоряється) або відбуватися без явного внутрішнього дискомфорту (коли людина просто вважає за краще не виділятися).

Внутрішнє підкорення характеризується тим, що деякі люди сприймають думку групи як власну. Вони підтримують її не лише в поточній ситуації, але й в інших обставинах. Це може бути як некритичне прийняття групової думки, так і результат вироблення власного логічного пояснення для такого вибору.

Опитування робилося за есе Пола Грема - відомого програміста на мові Lisp, венчурного інвестор та есеїста. Автора таких книг, як «Ліспом» (англ. On Lisp, 1993), «ANSI Common Lisp» (1995) та «Хакери й Художники» (англ. Hackers & Painters, 2004). Його есе має назву “**Чотири квадранти конформізму**”.

За його словами, один з найбільш показових способів класифікувати людей - за ступенем та агресивністю їхнього конформізму. Це декартова система координат,

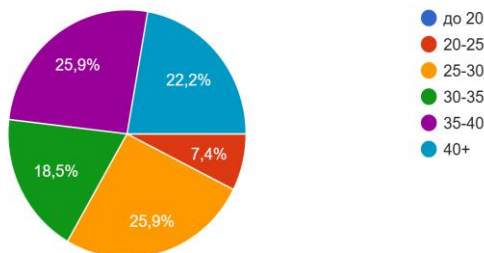
горизонтальна вісь якої проходить від конформного мислення зліва до незалежного мислення справа, а вертикальна вісь - від пасивного внизу до агресивного вгорі. Отримані чотири квадранти визначають чотири типи людей. Починаючи з лівого верхнього і проти годинникової стрілки: агресивно конвенціонально мислячі, пасивно конвенціонально мислячі, пасивно незалежні та агресивно незалежні.

В даній роботі я визначу, якій групі людей за Гремом відповідають мої респонденти, визначу середні значення, а також підведу підсумок щодо рівню конформізму на даний момент в суспільстві на основі вибірки з 27 респондентів.

В результаті опитування отримані наступні діаграми:

Скільки Вам років?

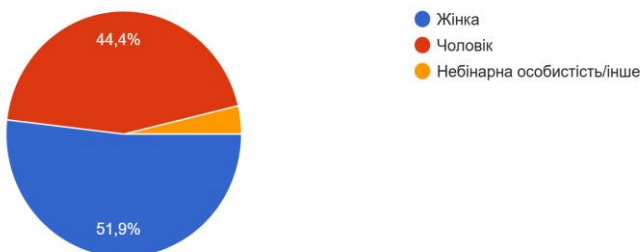
27 відповідей

Діаграма 1 - вік опитаних респондентів

Якого ви гендеру?

27 відповідей

Діаграма 2 - гендер опитаних респондентів

За якими можна судити, що більшість опитаних респондентів — люди 25-30 років, і вище. Тобто, наше опитування охоплює старшу молодь, людей середнього віку, і старше. Це свідчить про те, що поняття конформізму більш близьке людям зі сформованим світоглядом і психікою.

Згідно з діаграмою гендеру, дане питання однаково цікаве як чоловікам так і жінкам, тобто не залежить від статі.

Далі ми розглянемо твердження і середній бал, отриманий за ці ствердження серед респондентів, де 0 — зовсім не згоден, 5 — зовсім згоден:

Твердження	Середній Бал
Авторитет слід оскаржувати	3.07
Я думаю, люди повинні бути вільними робити те, що хочуть.	3.41
Я не люблю мати авторитет над іншими	2.52
Я наполягаю, щоб інші робили, як хочеться мені	2.07
Я б не сварив(-ла) людей за те, що вони діляться неправдивою інформацією.	1.11
Я звик(-ла) підпорядковуватися соціальним нормам, щоб уникнути конфлікту	2.89
Я не відчуваю себе комфортно, коли змушую інших мовчати.	3.26
Ми повинні цензурувати тих, хто поширює неправдиві думки.	3.63
Групи не можуть функціонувати, якщо правила постійно ставляться під сумнів.	3.19
Я намагаюсь уникати конфліктів коли маю можливість	3.67
Я дуже законотрухняний(-на)	3.26
Я піддавався(-лася) цензурі за висловлення певних думок.	2.74
Я часто порушую правила, про існування яких не знав(-ла)	2.67
Мені байдуже на думку інших	2.63
Я борюся за те, у що вірю	3.81
Я не залишу справу в спокої, якщо я не правий(-а)	2.07
Не всі правила мають сенс	4.52
Ті, хто не підкоряється правилам, повинні бути покарані.	2.44
У мене є бунтарська сторона, через яку я потрапляю в неприємності.	2.41
Я часто поважаю авторитет	2.74

Таблиця 1 - Середній бал за твердженнями

Як видно з таблиці, середні бали відповідей коливаються в широкому діапазоні – від 1.11 до 4.52. Це свідчить про значну варіативність у ступені згоди респондентів з різними аспектами конформності та неконформізму. Така різниця вказує на те, що ставлення до конформності не є монолітним, а залежить від конкретного контексту твердження.

Твердження 5: "Я б не сварив(-ла) людей за те, що вони діляться неправдивою інформацією." отримало найнижчий середній бал – 1.11. Така виражена незгода вказує на дуже сильну схильність засуджувати або виправляти поширення неправдивої інформації.

Твердження 17: "Не всі правила мають сенс" отримало найвищий середній бал з усіх тверджень – 4.52. Така виражена згода підкреслює сильний критичний підхід до правил як таких, припускаючи, що їхня легітимність оцінюється індивідуально, а не приймається апіорі.

Твердження 16: "Я не залишу справу в спокої, якщо я не правий(-а)" має середній бал 2.07. Помірне несхвалення цього твердження вказує на те, що респонденти загалом схильні полішити справу, якщо визнають свою неправоту. Це свідчить про готовність визнавати помилки, а не про вперте наполягання на своєму за будь-яких обставин, що є ознакою розсудливості.

Аналіз показує, що група не демонструє однорідної конформності. Респонденти виявляють вибірккову конформність. Вони критично ставляться до правил в абстрактному сенсі (Твердження 17: "Не всі правила мають сенс" – 4.52) та високо цінують індивідуальну свободу (Твердження 2: "Я думаю, люди повинні бути вільними робити те, що хочуть." – 3.41).

Найсильніші неконформістські риси (або риси, що сприяють незалежності думки):

- Критична оцінка правил ("Не всі правила мають сенс" – 4.52).
- Віра в необхідність боротися за свої принципи (принаймні на рівні самосприйняття) ("Я борюся за те, у що вірю" – 3.81).
- Підтримка ідеї оскарження авторитету ("Авторитет слід оскаржувати" – 3.07).

Найсильніші конформістські риси/чинники, що сприяють конформності:

- Сильне бажання уникати конфліктів ("Я намагаюсь уникати конфліктів коли маю можливість" – 3.67).

● Рішуча позиція щодо контролю "неправдивих думок" через цензуру та соціальний осуд ("Ми повинні цензурувати тих, хто поширює неправдиві думки" – 3.63; сильна незгода з "Я б не сварив(-ла) людей за те, що вони діляться неправдивою інформацією." – 1.11).

● Прагматичне прийняття правил для функціонування групи ("Групи не можуть функціонувати, якщо правила постійно ставляться під сумнів." – 3.19).

- Самооцінка себе як законотворчої особи ("Я дуже законотворчий(-на)" – 3.26).

Конформність у даній групі виглядає радше як прагматична адаптація та бажання підтримувати соціальний порядок та інформаційну точність, аніж як сліпе підпорядкування авторитету чи бездумне бунтарство. Виявлено нюансований характер конформності, де індивіди балансують між особистими переконаннями, прагненням до соціальної гармонії та оцінкою легітимності суспільних вимог.

Згідно з теорією Грема, такі люди підпадають під категорію "Мрійники" – вони не слідуєть сліпо авторитету, і в той же час визнають верховенство закону над ними.

Таким чином, з цієї вибірки ми можемо зробити висновки, що люди здебільше не люблять безкомпромісно підпорядковуватися тим, хто стоїть вище за них, і, в той же час, не сміють перетинати смугу закону без крайньої на то необхідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко, С. Д. Загальна психологія: Навчальний посібник / С. Д. Максименко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
2. Титаренко, Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – Київ: Либідь, 224. – 376 с.
3. Волков, В. В. Психологія соціальних груп та конформізм у сучасному українському суспільстві / В. В. Волков // Український психологічний журнал. – 2019. – Том 7 (2). – С. 112-125.
4. Шевченко, О. М. Феномен конформізму в умовах соціальної трансформації / О. М. Шевченко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Психологія. – 2015. – № 1157. – С. 98-105.
5. Андрійчук, В. І. Соціально-психологічні аспекти конформної поведінки молоді [Електронний ресурс] / В. І. Андрійчук // Електронний науковий архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Режим доступу: <http://www.psychology.univ.kiev.ua/article/social-psychological-aspects-of-conformity/> (дата звернення: 28.05.2025).

Яненко Надія Миколаївна,
*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
першого року навчання,
кафедри психології ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник: Підчасов Євген Вікторович,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології ХНПУ імені Г.С.Сковороди.*

СТАВЛЕННЯ ДО ВЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У ПЕРІОД ШКІЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ

Вступ до школи є одним з найважливіших етапів у житті дитини, що супроводжується кардинальною зміною соціальної ситуації розвитку. Період шкільної адаптації характеризується необхідністю засвоєння нових соціальних ролей, норм поведінки та способів взаємодії з оточуючими. Особливе місце в цьому процесі посідає фігура вчителя, який стає значущою дорослою особою для дитини поза межами родини.

Емоційний комфорт першокласника визначається сукупністю позитивних емоційних станів, почуттям безпеки, прийняття та підтримки з боку шкільного середовища. Як підкреслює С.Д. Максименко, емоційне благополуччя дитини в новій діяльності значною мірою залежить від характеру міжособистісних стосунків, які складаються з дорослими [2, с. 156]. Ставлення дитини до вчителя формується на основі попереднього досвіду взаємодії з дорослими та перших вражень від шкільного життя.

Проблеми емоційного комфорту в навчальній діяльності.

Проблема адаптації дітей до школи розглядається в контексті особистісно-діяльнісного підходу, згідно з яким успішність адаптаційного процесу залежить від готовності дитини до нової провідної діяльності та характеру соціальних взаємин в навчальному середовищі.

Л.С. Виготський підкреслював, що розвиток дитини відбувається через взаємодію з більш досвідченим партнером, роль якого в шкільному середовищі виконує вчитель [1, с. 112]. Зона найближчого розвитку реалізується саме через співпрацю дитини з педагогом, що робить якість цих стосунків критично важливою для успішної адаптації.

Чинники формування ставлення першокласників до вчителя.

Ставлення дитини до вчителя формується під впливом декількох груп чинників:

- Особистісні характеристики вчителя – емоційну стабільність, терпіння, доброзичливість, справедливість та професійну компетентність. Діти дуже чутливі до емоційного стану дорослих і легко вловлюють неавтентичність у поведінці педагога.

- Стиль педагогічного спілкування визначає атмосферу взаємодії в класі. Демократичний стиль, що поєднує вимогливість з підтримкою, сприяє формуванню довірливих відносин між учителем та учнями. Авторитарний стиль може викликати страх та тривожність, тоді як ліберальний часто призводить до невпевненості дітей через відсутність чітких орієнтирів.

- Професійні компетенції вчителя, що проявляються в умінні організувати навчальний процес, зробити його цікавим та доступним для розуміння дітей. Методична грамотність педагога впливає на навчальну мотивацію учнів та їхнє ставлення до школи в цілому.

- Емоційна підтримка та емпатія з боку вчителя, що створюють почуття безпеки у дитини. Здатність педагога розуміти емоційні потреби першокласників та адекватно на них реагувати є ключовою для формування позитивного ставлення.

Прояви емоційного комфорту в навчальній діяльності.

Емоційний комфорт першокласників проявляється через різні поведінкові та емоційні індикатори:

- Навчальна активність – діти охоче беруть участь у навчальному процесі, не бояться ставити запитання та висловлювати свої думки, проявляють ініціативу при виконанні завдань.

- Стійкість до фрустрації – емоційно комфортні першокласники легше переживають невдачі, сприймають їх як можливість для навчання, а не як особистісну катастрофу.

- Соціальна взаємодія – діти проявляють готовність до співпраці з однокласниками, демонструють просоціальну поведінку та емпатію до інших.

- Спонтанність поведінки – здатність проявляти природні емоції, сміятися, радіти успіхам, що свідчить про відсутність надмірного напруження та страху.

Прояви дезадаптації при проблемних стосунках з учителем.

Негативне ставлення до вчителя може призводити до різних проявів емоційного дискомфорту:

- Тривожність та страхи – діти можуть відчувати постійне напруження, страх перед відповідями, боязнь зробити помилку чи отримати негативну оцінку.

- Зниження навчальної мотивації – небажання йти до школи, виконувати домашні завдання, участь у шкільних заходах.

- Поведінкові проблеми – агресивність, замкнутість, непослух, регресивна поведінка як спосіб привернення уваги або захисту від стресу.

- Психосоматичні прояви – головні болі, болі в животі, порушення сну, зниження апетиту без видимих фізичних причин.

Стратегії формування позитивного ставлення до вчителя.

Для забезпечення емоційного комфорту першокласників важливо:

- Створити атмосферу безумовного прийняття кожної дитини, визнання її цінності незалежно від навчальних досягнень.

- Застосовувати індивідуальний підхід, враховуючи темперамент, особливості пізнавальної діяльності та емоційні потреби кожного учня.

- Використовувати позитивне підкріплення, зосереджуючи увагу на успіхах та досягненнях дітей, навіть найменших.

- Забезпечити прозорість та справедливість у взаємодії з учнями, уникати публічних порівнянь між дітьми та критики особистості.
- Демонструвати емпатію та розуміння емоційних станів дітей, надавати підтримку у складних ситуаціях.

Ставлення першокласників до вчителя є ключовим чинником їхнього емоційного комфорту в період шкільної адаптації. Позитивні стосунки з педагогом створюють основу для успішного включення дитини в навчальну діяльність, формування адекватної самооцінки та розвитку соціальних навичок. Формування такого ставлення вимагає від учителя високого рівня професійної та особистісної підготовки, здатності створювати підтримуючий емоційний клімат у класі та враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

СПИСОК БІБЛЮГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Виготський Л.С. Педагогічна психологія / Л.С. Виготський; за ред. В.В. Давидова. – Київ: Педагогіка, 2018. – 432 с.
2. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці / С.Д. Максименко, К.В. Седих. – Київ: Главник, 2017. – 278 с.
3. Савчин М.В. Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості / М.В. Савчин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. – 280 с.
4. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – Київ: Каравела, 2019. – 400 с.

Янчинська Тетяна Едуардівна,
здобувач 2 курсу
першого бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 “Психологія”
t.yanchynska@gmail.com
Національний університет “Львівська політехніка”,
м. Львів, Україна

ВПЛИВ САМООЦІНКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ САМОТНОСТІ У МОЛОДІ

Однією з найбільш делікатних проблем молодіжного середовища у XXI столітті є феномен самотності — глибоко особистісний досвід, що впливає на психоемоційне благополуччя, соціальну адаптацію та якість життя загалом. У той час як інформаційні технології створюють ілюзію зв'язку, кількість молодих людей, які почуваються ізольованими або непотрібними, невинно зростає. Особливу тривогу викликає те, що відчуття самотності часто виникає не через фізичну ізоляцію, а через відсутність глибокого, емоційно насиченого міжособистісного контакту. [1]

Юнацький вік — критичний період формування особистісної ідентичності, самосприйняття та соціальної включеності. Саме в цей час самооцінка відіграє центральну роль у вибудовуванні відносин із собою та іншими, у сприйнятті себе як повноцінного й цінного учасника соціуму. Висока самооцінка дозволяє молодій людині впевнено встановлювати соціальні контакти, шукати підтримку, відкриватися, натомість низька — може провокувати уникання соціальної взаємодії, гіперчутливість до відмови, схильність до самозамикання. [1]

Соціальні чинники, зокрема наявність близьких друзів, частота спілкування, суб'єктивне задоволення власним соціальним життям, виступають буфером проти відчуття самотності. Молодь, яка має регулярні та якісні міжособистісні контакти, рідше повідомляє про емоційну ізоляцію, тривожність, депресивні переживання. Натомість ті, хто відчуває брак підтримки, нестачу «своїх» людей поряд, часто схильні інтерпретувати соціальну реальність у негативному ключі, що лише поглиблює внутрішню ізоляцію. [2]

Тема є надзвичайно актуальною в контексті постпандемічного періоду, коли багато молодих людей зазнали змін у звичному способі соціальної взаємодії. Онлайн-формат навчання, зменшення фізичних контактів, перенасичення цифровим спілкуванням — усе це вплинуло на якість міжособистісних зв'язків, посиливши актуалізацію самотності навіть у фізично активному соціальному середовищі.

Теоретичну основу дослідження становлять праці сучасних психологів, які розглядають самотність як соціально-психологічне явище, що виникає на перетині міжособистісної взаємодії та інтраперсональних особливостей. Відомо, що суб'єктивне

переживання самотності є значною мірою детерміноване індивідуальними когнітивно-афективними схемами, у тому числі рівнем і стабільністю самооцінки.

Практична значущість теми полягає в можливості впровадження психологічних інтервенцій, спрямованих на розвиток здорової самооцінки та соціальних компетенцій. Результати дослідження можуть бути використані у сфері шкільної, студентської психології, соціальної роботи з молоддю, а також у створенні програм групової підтримки, тренінгів емоційного інтелекту та профілактики соціальної ізоляції.

Таким чином, вивчення впливу самооцінки та соціальних факторів на рівень самотності в молодіжному середовищі дозволяє не лише краще зрозуміти психологічну динаміку цього явища, але й сформувати ефективні стратегії його подолання.

Завдяки актуальності зазначеної проблеми було проведено емпіричне дослідження з метою з'ясування взаємозв'язку між самооцінкою, соціальними чинниками (спілкування, соціальні контакти) та відчуттям самотності серед молоді. В опитуванні взяли участь респонденти віком від 15 до 19 років, загальна кількість – 54 особи. У дослідженні брали участь як особи жіночої, так і чоловічої статі. Анкетування проводилось анонімно, добровільно, в онлайн-форматі.

Анкета містила блоки питань, що стосувалися:

- **рівня самооцінки** (впевненість у собі, задоволення досягненнями, комфорт у центрі уваги);
- **соціальної активності** (частота спілкування, наявність друзів, час у соцмережах);
- **переживань, пов'язаних із самотністю** (відчуття ізоляції, труднощі у встановленні зв'язків, почуття «зайвості»).

Для аналізу результатів застосовано кореляційний аналіз із метою виявлення статистично значущих зв'язків між обраними змінними. (Таблиця 1)

Таблиця 1

Змінна 1	Змінна 2	r
Рідкість спілкування з друзями/знайомими	Почуття «зайвості» в компаніях	0,46
Рідкість спілкування з друзями/знайомими	Відчуття соціальної ізоляції	0,45
Впевненість у собі	Відчуття соціальної ізоляції (зворотний зв'язок)	-0,42
Почуття «нерозуміння» з боку інших	Рідкість соціального спілкування	0,41
Частота почуття самотності	Рідкість спілкування з друзями/знайомими (зворотний зв'язок)	-0,42

Джерело: таблиця розроблена автором

Отримані дані свідчать про наявність помірно сильних взаємозв'язків між рівнем соціальної взаємодії, показниками самооцінки та відчуттям самотності. Так, ті, хто рідше спілкується з іншими, частіше відчувають себе ізольованими ($r = 0,45$), зайвими ($r = 0,46$)

або нерозумілими ($r = 0,41$), що підтверджує гіпотезу про важливу роль соціальної активності у зниженні суб'єктивного відчуття самотності.

Зворотний зв'язок між упевненістю в собі та ізольованістю ($r = -0,42$) вказує на захисну роль високої самооцінки: чим вищий рівень впевненості у собі, тим нижчою є ймовірність переживання емоційної ізоляції. Також виявлено, що чим частіше респонденти відчувають самотність, тим рідше вони повідомляють про активне спілкування ($r = -0,42$), що підтверджує класичну гіпотезу про зворотний зв'язок між якістю соціального життя та рівнем самотності.

Дослідження підтвердило, що самооцінка та соціальні фактори мають істотний вплив на рівень самотності у молоді. Зокрема, низька частота соціальної взаємодії та недостатня підтримка з боку друзів пов'язані з вищим рівнем емоційної ізоляції. Також встановлено, що висока самооцінка виконує захисну функцію — респонденти з вищою впевненістю в собі рідше відчувають самотність. Отримані результати свідчать про необхідність психологічної підтримки молоді, зокрема через програми розвитку комунікативних навичок і підвищення самооцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аршава, І. Ф., & Монахович, Д. Р. (2021). Психологічна специфіка самотніх молодих осіб. Часопис психології та педагогіки.
2. Бахута, О. В. (2023). Вплив самооцінки на самотність у підлітковому віці.
3. Дода, С. О. (2024). Вплив самооцінки на переживання самотності особистості.
4. Помазова, О. (2024). Розвиток самосвідомості підлітків з відчуттям самотності.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Баранович Максим,

студент 1 курсу (магістерського рівня)

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Герасимчук О.Б.

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕРНЕТ-СЕГМЕНТА НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації, інтенсивного розвитку інформаційних технологій і розширення цифрового простору значення Інтернету в процесах формування та зміцнення національної ідентичності зростає. Український сегмент мережі Інтернет, який активно розвивається, стає важливим фактором впливу на формування національної свідомості, культурної та мовної ідентичності українського суспільства. Однак, незважаючи на значний потенціал, роль українського Інтернету в цих процесах залишається недостатньо дослідженою та осмисленою в науковому середовищі. Метою дослідження є аналіз і визначення особливостей впливу українського сегмента мережі Інтернет на формування національної ідентичності, розкриття основних механізмів цього впливу та окреслення перспективних напрямів його розвитку.

Метою дослідження є комплексний аналіз впливу українського сегмента мережі Інтернет на процеси формування, збереження та трансформації національної ідентичності в умовах сучасного інформаційного суспільства. Зокрема, дослідження спрямоване на виявлення основних каналів, через які цифровий простір впливає на світоглядні орієнтири громадян, мовну поведінку, ціннісні установки, сприйняття історичної спадщини та соціокультурну активність різних вікових груп, зокрема молоді. Особливу увагу приділено ролі україномовного контенту, розвитку національних онлайн-спільнот, поширенню патріотичних ідей через соціальні мережі, а також загрозам та викликам, які постають перед інформаційною безпекою та процесами ідентифікації в умовах гібридної війни та зростання дезінформації. Дослідження також має на меті сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання українського Інтернету для консолідації суспільства, формування позитивного іміджу України у світі та розвитку культурно-інформаційної політики держави.

Результати дослідження. Проведене дослідження засвідчило, що український Інтернет-сегмент сьогодні відіграє ключову роль у процесах формування національної ідентичності, впливаючи на різні аспекти суспільного життя. По-перше, значна кількість україномовних інформаційних ресурсів, сторінок у соціальних мережах, незалежних медіа, блогів, освітніх та культурних платформ сприяє поширенню української мови та культури у цифровому просторі, що позитивно впливає на мовну та культурну ідентичність громадян. Віртуальні спільноти, об'єднані національними, патріотичними чи культурними інтересами, стають

осередками обговорення актуальних питань, підтримки волонтерських ініціатив, збереження історичної пам'яті та формування позитивного іміджу України у світі. Особливо яскраво роль Інтернету проявилася під час суспільних трансформацій — революцій, пандемії, в умовах воєнної агресії, коли цифровий простір став не лише джерелом оперативної інформації, а й потужним інструментом мобілізації населення, координації громадянських дій, поширення правдивих новин, боротьби з дезінформацією та пропагандою. Крім того, для молодого покоління Інтернет є важливим засобом самоідентифікації, залучення до національних дискусій, пошуку власної ролі у суспільстві. Проте, разом із позитивними тенденціями, існують й суттєві виклики — недостатній рівень цифрової грамотності серед частини населення, наявність інформаційних атак, спроби маніпулювання суспільною свідомістю через соціальні мережі, що може становити загрозу якості формування національної ідентичності. Таким чином, результати дослідження підтверджують, що український Інтернет-простір є не лише платформою для комунікації, а й потужним чинником впливу на суспільні процеси, який потребує цілеспрямованої підтримки, розвитку медіаграмотності та інформаційної безпеки.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що український сегмент мережі Інтернет за останнє десятиліття став не лише технічним майданчиком для обміну інформацією, а справжнім простором формування й утвердження національної ідентичності. Його роль особливо помітна у зміцненні мовної та культурної самобутності, популяризації національних цінностей, об'єднанні громадян навколо спільних історичних подій і патріотичних ідей. Україномовний контент, онлайн-ініціативи, креативні цифрові проекти, що активно розвиваються у соціальних мережах, сприяють формуванню стійкої громадянської позиції, підтримці волонтерського руху, обміну досвідом та згуртованості суспільства у складні для країни періоди. Разом із тим, для подальшого посилення позитивного впливу українського Інтернету на ідентифікаційні процеси необхідна реалізація комплексної державної політики, спрямованої на розвиток якісного україномовного цифрового контенту, підвищення рівня цифрової та медіаграмотності населення, посилення інформаційної безпеки та боротьбу з дезінформацією. Лише за умови конструктивної взаємодії держави, громадськості, освітянської та культурної спільноти, бізнесу можливо максимально розкрити потенціал Інтернету як інструменту національного єднання, духовного розвитку та інтеграції України у світовий інформаційний простір.

ДЖЕРЕЛА

1. Бакіров В.С. Національна ідентичність та інформаційне суспільство // Соціологічні дослідження. – 2018. – № 3. – С. 7–14.
2. Бойко І.В. Формування національної ідентичності засобами інформаційних технологій // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Журналістика». – 2020. – № 2. – С. 12–19.
3. Закон України «Про інформацію»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Портал «Інтернет Асоціація України»: URL: <https://inau.ua> (дата звернення: 20.05.2025).
5. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні до 2030 року: URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2025).

УДК 070:004:316

Линник Вероніка Валеріївна
здобувачка вищої освіти
факультету психології, комунікації та перекладу
науковий керівник: **Кравченко Є.Г.**
канд. філол. наук, доц., професор
кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ З РОК-МУЗИКИ

Рок-музика – це не просто жанр, це ціла культурна епоха, яка з'явилася ще в середині ХХ століття, але досі не втратила своєї сили, бунтарського духу і здатності надихати соціум. Рок перетворився на справжнє явище – зі своїми іконами, фан-клубами і філософією. Музика стала своєрідним символом інформаційного спротиву російським загарбникам. З роком як музичним жанром асоціюються такі імена українських виконавців, серед яких Воплі Відоплясова, Океан Ельзи, Бумбокс, Тартак, Без Обмежень, Антитіла, Скрябін, Друга Ріка та багато інших.

Сьогодні рок-музика продовжує своє життя не лише на сценах і в музичних альбомах, а й у цифровому просторі. Соціальні мережі, стрімінгові сервіси, блоги, подкасти і, звісно ж, телеграм-канали стали платформами для її обговорення, просування та переосмислення.

Дослідники зазначають: «Характерною рисою рок-музики є саме її протестний потенціал, що розкриває гостросоціальні питання, а специфічний суто західний, частіше за все, з агресивним звучанням роковий саунд відіграє роль підкріплювальної складової, яка визначає емоцію слухача від прослуховування композиції. Важливу роль відіграють відеоряд у відеокліпах і декорації концертів з їх прямим або опосередкованим посиленням на творчий задум, що викликає ще більше емоційне навантаження. Головною ж ланкою процесів розкриття змісту в музиці є текст пісні – надважливий комунікаційний елемент, атрибутивна ознака в музиці» [1, с. 209].

«Телеграм» як платформа для поширення контенту має багато переваг: він зручний, швидкий, дозволяє створювати як великі канали, так і нішеві спільноти, розраховані на фанів певного жанру чи виконавця. У цьому середовищі рок-музика отримала нове дихання – її слухають, обговорюють, діляться рідкісними записами виконавців, анонсують концерти та публікують новини. Сьогодні саме «Telegram став потужною альтернативою медіа в українському інформаційному просторі. Його популярність обумовлюється швидкістю інформування про події,

мультимедійним контентом високої якості, простотою інформаційного викладення, лаконічністю та доступністю» [2, с. 60].

Зараз у «Телеграм» можна знайти десятки каналів, присвячених рок-музиці. Частина з них глобального масштабу, з фокусом на світові імена, інші ж медіа мають на меті популяризувати український рок і підтримати наших музикантів. Для порівняльного аналізу було обрано три різні канали: «Український рок», «Рок-музика» та «Рок Без Меж – тільки найкраща музика». Кожен із них має свою специфіку, аудиторію і стиль ведення, тому їх цікаво розглянути в динаміці, порівнявши, як саме подається контент, яка глибина матеріалів, що публікується, наскільки активні підписники і як розвивається кожен канал.

Телеграм-канал «Український рок» [3] фокусується винятково на висвітленні вітчизняної рок-сцени. Це його головна перевага і водночас обмеження. Контент тут подається регулярно: пости містять інформацію про нові релізи, кліпи, рецензії на альбоми, афіші концертів, а також аналітичні матеріали про українських виконавців. Помітно, що адміністратори намагаються підтримувати баланс між популярними гуртами та маловідомими артистами. Особливістю матеріалів є акцент на новітній українській музиці, тобто каналу цікаві не лише класичні гурти, як-от «Океан Ельзи» чи «Скрябін», а й нові імена, які тільки починають завойовувати слухача. Інтонаційно канал досить теплий, патріотичний, підтримки фронту, згадок про участь музикантів у волонтерстві чи ЗСУ. Комунікація з підписниками є відкритою, містить заклики ділитися новинами, активною є рубрика з посиланнями на «Вацап» чи «Ютуб», що дозволяє зручно слухати музику. Дизайн постів стриманий, без надлишкової графіки, зроблено акцент на тексті і змісті. У коментарях подано позитивний фідбек, часто обговорення виконавців, іноді – критика окремих рішень.

Значно ширший за тематикою телеграм-канал «Рок-музика» [4]. Тут публікують як українську, так і зарубіжну рок-музику, охоплюють всі піджанри – від хард-року до пост-року. Контент телеграм-каналу має більш архівний та енциклопедичний характер. Багато постів – це біографії гуртів, історії створення альбомів, списки культових пісень, добірки з підписом «must listen» або «легенди року». Також рубрики пропонують матеріали про вплив рок-музики на культуру, політику, суспільство, що викликає асоціації з музичним журналом, де кожен пост – як окрема стаття. У дизайні публікацій використовуються якісні обкладинки альбомів, постери, іноді – меми або графіка в стилі ретро. Перевагою медіа є глибина аналізу, однак недоліком можна вважати відсутність живої комунікації з підписниками. Споживача радше інформують, ніж взаємодіють. Відсутній акцент про актуальні українські музичні новинки, що робить телеграм-канал менш релевантним для тих, хто хоче бути в курсі саме сучасного українського року.

Натомість телеграм-канал «Рок Без Меж – тільки найкраща музика» [5] має яскраво виражений «фанатський» характер. Це, швидше, добірка улюблених треків, відео, концертних записів. Увагу акцентують на «емоційній складовій» – не так інформувати, як більше ділитися враженнями і відчуттями. Кожен пост – це музика з душою: короткий опис, лінк на «Ютубі», іноді цитата з пісні, анонс автора, чому цей трек варто послухати. Контент не містить великої аналітики, натомість у матеріалах

багато тепла, емоцій, суб'єктивних оцінок і вражень. Канал охоплює широкий спектр музики: від класики 70-х до інді-року 2010-х років. Цікавим є використання власної системи рекомендацій – автори додають смайли або позначки «must have», що нагадує емоційний рейтинг. Візуальний контент телеграм-каналу оформлений просто, без зайвого дизайну і декору. Спільнота цього телегра-каналу є активною, обговорює й ділиться своїми варіантами пісень та пропонує тему для нових добірок. Такий підхід робить канал дуже живим – він виглядає, як бесіда в колі друзів, які люблять одну й ту ж музику.

Отже, кожен із розглянутих телеграм-каналів про рок-музику представляє різні моделі її подачі. Телеграм-канал «Український рок» позиціонує себе як фаховий локальний медіа ресурс, який просуває нову українську музику. Класичним тематичним архівом, де глибина й аналітика важливіші за новизну, – став телеграм-канал «Рок-музика». Шанувальники ж рок-музики у більшості є підписниками телеграм-каналу «Рок Без Меж» – емоційного фан-щоденника, у якому музика – це спосіб відчувати і ділитися враженнями.

Телеграм-канали відіграють важливу роль у сучасному поширенні рок-музики, створюючи альтернативний простір для її презентації, обговорення та підтримки. Телеграм-канали «Український рок», «Рок-музика» та «Рок Без Меж» демонструють, як по-різному може створюватися контент з одного жанру рок-музики: від аналітичного й патріотичного підходу до архівної глибини чи емоційного суб'єктивізму. Така різноманітність свідчить про актуальність рок-культури в цифрову епоху та її здатність об'єднувати спільноти, адаптуватися до нових форматів і залишатися живим явищем, навіть поза межами традиційних сцен.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Овсянніков В.Г. Трансформаційні процеси рок-музики в контексті війни в Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Вип. №3, 2022. С. 208-213.
2. Досенко А.К. Telegram-канали як платформи для поширення контенту в Україні за часів війни. *Обрії друкарства*. Вип. №2(14). 2023. С. 54-65.
3. Український Рок. URL: https://t.me/ukr_rock
4. Рок Музика. URL: https://t.me/rok_musik
5. Рок Без Меж – тільки найкраща музика. URL: https://t.me/rock_bez_mezh

УДК 070:007(353.)

Різничок Катерина Станіславівна
здобувачка вищої освіти
факультету психології, комунікації та перекладу
науковий керівник: Кравченко Є.Г.,
канд. філол. наук, доц., професор
кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛ «УКРАЇНСЬКІ ДРОНАРИ»: ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ КОНТЕНТУ

Проблема пояснення аудиторії сучасних особливостей війни, а також значення ролі авіації та дронів займає помітне місце в сучасному національному інформаційному просторі [1].

Актуальність дослідження зумовлена особливостями висвітлення особливостей діяльності створених Сил безпілотних систем (СБС) у складі ЗСУ із захисту держави та допомозі суспільства у їх розбудові. Авторський телеграм-канал «Українські дронари» є одним з майданчиків для обміну досвідом, допомоги у технічній підтримці, для зацікавленості професією дронаря та формування нової соціальної ідентичності в умовах війни.

У наш час безпілотні літальні апарати (БПЛА) займають важливе місце в різних сферах діяльності, від військових операцій до цивільних інновацій. На сьогодні існують різні типи безпілотних літальних апаратів, які поряд з офіційними назвами, зокрема FPV, «Білий вовк», «Дартс», «Лелека», «Магура», «Немезіс», «Перун», «Хижак» та інші у суспільстві вони отримали й додаткові оцінні характеристики: *бомбери, літачки, очі неба, русорізи, смертельні пташки* тощо. Однією з найпопулярніших і розвинених категорій серед БПЛА є FPV (First Person View) дрони, які дають операторам можливість управляти технікою за допомогою спеціальних окулярів або моніторів, що відображають картину з камери на борту дрону, наче пілот знаходиться всередині апарату. В Україні ця технологія має значний попит серед військових, волонтерів, інженерів, а також серед творчих людей для створення відео-контенту.

Телеграм-канал «Українські дронари» був створений з метою об'єднати всіх, хто використовує й цікавиться дронами та фахом дронаря, незалежно від рівня досвіду та професійного спрямування [2]. Канал охоплює широкий спектр тем, від бойових застосувань дронів до інформації про ефективність БПЛА, історії про досвід українських дронарів та центри підготовки майбутніх фахівців, що робить його корисним як для новачків, так і для професіоналів.

Щотижневий огляд подій дозволяє подавати аналітику із застосування дронів у бойових умовах та інших сферах і займає центральне місце в інформаційному контенті телеграм-каналу. У спеціальній рубриці «Дрон-дайджест» увага фокусується на ефективності

застосування різних видів БПЛА, на зміні тактик та технічних удосконалень, що мають місце в світі FPV-технологій. У межах цієї рубрики проаналізовано міжнародну реакцію на використання українських розробок безпілотників, розглядаються думки експертів щодо адаптації технологій до нових загроз і ситуацій.

Рубрика «Пташина начинка», яка присвячена технічним аспектам експлуатації дронів висвітлює багато різних технічних нюансів: питання програмування, налаштування відеопередачі, роботи з акумуляторами тощо. Ці матеріали є незамінним ресурсом з досвіду операторів дронів, які хочуть зробити роботу техніки більш ефективною та безпечною.

Важливим складником контенту є інформаційна рубрика «Школа дроняря», що допомагає зацікавленим, новачкам і досвідченим операторам БПЛА довідатися про навчальні центри з підготовки фахівців-дронярів та де покращити свої професійні навички. У кожному випуску публікуються поради щодо основ навчання із вдосконалення керування дронами, про оптимізацію польотів завдяки програмному забезпеченню, а також стратегії для безпечних і ефективних польотів у різних умовах.

Для тих, хто цікавиться технологічними новинками, є рубрика «Новинка тижня», що містить огляд і опис нових моделей дронів – «Бандерик», «Мамай», «Магура», «Фурія» тощо. Надаються від експертів характеристики, переваги і недоліки новинок.

Рубрика «Сигнал із мережі» знайомить із поглядами, коментарями та дискусіями з форумів і соціальних мереж щодо БПЛА. Оператори-дронярі повідомляють про особливості військових подій, надають поради та критично оцінюють нові технологічні рішення, що використовуються у сфері FPV-дронів.

Telegram-канал містить рубрику «FPV-аналітика», що висвітлює особливості використання FPV-дронів у бойових умовах та їх результативність у різних бойових ситуаціях, аналізуються успішні атаки та помилки дронярів за звітами зі штабу ЗСУ. Публікуються матеріали, що присвячені героям-дронярям та розробникам – людям, які займаються вдосконаленням FPV-дронів в Україні: інженери, волонтери або дронярі, що працюють на передовій. Їхні історії надихають і дають можливість дізнатися більше про тих, хто щодня боронить державу.

Telegram-канал містить рубрику, яка пропонує інтерв'ю з експертами, інженерами та волонтерами, які працюють у сфері авіації та дронів в Україні. Їхній досвід, поради, окреслені актуальні завдання і виклики сьогодення в цій інноваційній галузі прогнозують і майбутню діяльність та поведінку у суспільстві. Загалом домінуючу частку цільової аудиторії telegram-каналу становлять представники так званого креативного класу, молоді люди, роль яких у політичному та економічному житті держави стає дедалі вагомішою.

Telegram-канал «Українські дронярі» надає можливість дізнатися усі важливі події, інновації і тренди у сфері авіації та БПЛА з оцінкою їхньої ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельникова-Курганова О. С., Васильченко В. М., Лашкіна М. Г. Висвітлення теми безпілотників в онлайн-медіа під час війни. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації, 2023 р., № 3 (55). С.64-71.
2. Telegram канал «Українські дронярі»..

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Kravtsov Ihor, Ofatenko Artem,

Kabannik Yurii, Sergey Mariyn

Kharkiv National University of Radio Electronics,

Nauky Ave. 14, Kharkiv, Ukraine

EXPLORING THE CAPABILITIES OF THE TYPESCRIPT PROGRAMMING LANGUAGE FOR THE DEVELOPMENT OF SMART CONTRACTS. ANALYSIS OF WAYS TO IMPROVE DEVELOPMENT TOOLS IN THE CONTEXT OF COMPILING TYPESCRIPT PROGRAMS IN SOLIDITY

This paper investigates the potential of TypeScript as a high-level language for the development of Ethereum smart contracts through transpilation into Solidity. While Solidity remains the dominant language for EVM-based contracts, its limited expressiveness and steep learning curve pose challenges for developers. TypeScript, known for its strong typing and rich ecosystem, offers a promising alternative by enabling safer and more maintainable contract logic. The study analyzes various approaches to TypeScript-to-Solidity compilation, including direct transpilation, domain-specific abstractions, and intermediate representations. Key challenges such as semantic mismatches, gas optimization, and security implications are discussed. A comparative analysis of native Solidity and generated contracts highlights trade-offs in readability, performance, and development efficiency. The paper concludes by proposing improvements to tooling and outlining future research directions aimed at bridging high-level developer ergonomics with low-level blockchain execution constraints. call on long dialogues.

Keywords: *TypeScript, Solidity, smart contracts, transpilation, Ethereum, EVM, Web3 development, domain-specific language, compiler optimization, blockchain programming, gas efficiency, contract security, developer tooling.*

1. Introduction

With the rapid development of blockchain technologies and decentralized applications (dApps), there is an increasing demand for development tools that are safe, expressive, and type-safe. Solidity, the primary programming language for Ethereum smart contracts, provides direct access to low-level blockchain functionality but comes with notable limitations. These include a high risk of programming errors, difficulties in formal verification, and limited support for modern static analysis techniques.

On the other hand, TypeScript is steadily gaining popularity in web development due to its powerful static typing, rich tooling ecosystem, and integration with modern development environments. These features make it a promising candidate not only for supporting frontend and backend development in the Web3 stack but also as a high-level language for defining smart contract logic that can be compiled into Solidity code.

The aim of this work is to explore the potential of using TypeScript for smart contract development, focusing on the compilation of TypeScript code into Solidity. Particular attention is given to existing transpilation approaches, challenges encountered during this process, and methods for improving the development experience.

To achieve this goal, the following tasks are addressed:

- To review the current state of smart contract languages and identify their strengths and limitations;
- To investigate methods for translating TypeScript code into Solidity;
- To analyze typical challenges and limitations associated with the compilation process;
- To propose enhancements to development tooling and transpilation techniques;
- To conduct a comparative evaluation of the resulting contracts.

2. Overview of Current Smart Contract Languages

Smart contracts are most commonly developed using **Solidity**, a statically-typed, contract-oriented programming language specifically designed for the Ethereum Virtual Machine (EVM). Solidity offers low-level control over storage and execution, which is essential for gas optimization and interaction with blockchain state. However, its limited expressiveness, lack of modern language features, and steep learning curve often lead to vulnerabilities and inefficient development workflows.

Outside the EVM ecosystem, languages such as **Cairo** (used in StarkNet) or **Move** (used in Aptos and Sui) offer fundamentally different execution models and security assumptions. While promising, these alternatives are tied to non-Ethereum chains, making them unsuitable for developers targeting Ethereum-compatible networks.

Despite the diversity of languages, Solidity remains the dominant choice due to its maturity, tooling, and community support. However, its limitations have inspired research into integrating high-level languages like TypeScript into the smart contract development workflow, with the goal of improving developer productivity, code quality, and maintainability through better abstractions and modern programming practices.

3. TypeScript in Smart Contract Development

TypeScript, a statically typed superset of JavaScript, has become a widely adopted language in modern web development due to its expressive type system, strong tooling support, and developer-friendly syntax. These characteristics make it a compelling candidate for smart contract development — particularly as a high-level abstraction layer that can improve the reliability and maintainability of contract logic.

In the Web3 ecosystem, TypeScript is already widely used for interacting with smart contracts via libraries such as **ethers.js**, **web3.js**, and **TypeChain**. TypeChain, for example, generates TypeScript bindings from Solidity ABIs, enabling type-safe contract interactions on the client side. However, more recent developments aim to shift TypeScript from merely a consumer-side language to one that can describe and **generate** smart contract logic.

Projects such as **TypeSol**, **TypeScript-to-Solidity DSLs**, and **custom transpilers** explore various strategies for writing smart contract logic directly in TypeScript and converting it into deployable Solidity code. This approach leverages TypeScript's mature tooling ecosystem —

including type checkers, linters, and editor integrations — to catch bugs early and improve development ergonomics.

In such workflows, TypeScript is used to express contract logic declaratively or imperatively, often using domain-specific constructs that closely mirror Solidity's semantics. The benefits of this approach include:

- Enhanced **code reuse** through familiar JavaScript/TypeScript patterns;
- Strong **type safety** and early validation of contract logic;
- Better **integration with frontend and backend systems** in full-stack Web3 applications;
- Opportunities for **static analysis** and custom linting rules before code is compiled into Solidity.

Despite these advantages, using TypeScript as a smart contract source language introduces challenges — particularly around mapping high-level constructs to the constrained execution model of the EVM. These issues will be explored in more detail in the next sections.

4. Approaches to Compiling TypeScript to Solidity

Translating TypeScript code into Solidity is not a trivial task, given the fundamental differences between the two languages in terms of execution model, type system, and platform constraints. Nevertheless, several approaches have emerged to bridge this gap and enable the use of TypeScript as a high-level language for smart contract development.

4.1 Direct Transpilation

One approach is to build a **transpiler** that directly converts a restricted subset of TypeScript into Solidity. In this model, developers write contract logic using carefully designed TypeScript constructs that mirror Solidity's behavior. The transpiler then emits equivalent Solidity code.

This method requires strict constraints on the TypeScript code: for example, disallowing dynamic types, certain JavaScript idioms, and runtime operations that cannot be expressed in Solidity. While this limits developer freedom, it enables predictable and verifiable output.

4.2 DSL-Based Code Generation

Another common approach is to design a **domain-specific language (DSL)** within TypeScript that represents Solidity constructs. Instead of writing general-purpose TypeScript, developers use specific functions or decorators to describe contracts, functions, and storage structures. These high-level declarations are then compiled into Solidity code.

DSLs offer more control over syntax and behavior while leveraging TypeScript's type system and tooling. They also make it easier to add compile-time validation, documentation, and integration with testing tools.

4.3 ABI-Driven Code Expansion

Some tools adopt an **ABI-first approach**, where Solidity contracts are still written manually, but TypeScript is used to generate code that interacts with those contracts. This method improves type safety and developer experience but does not replace Solidity as the source of truth. However, the same mechanism can be extended in reverse — starting with TypeScript logic and generating Solidity as a backend.

5. Challenges in the Compilation Process

Compiling TypeScript into Solidity presents a number of technical and conceptual challenges due to fundamental differences in their design goals, execution models, and type

systems. While TypeScript is a high-level, dynamically compiled language intended for flexible application logic, Solidity is a low-level, gas-constrained language optimized for deterministic execution on the Ethereum Virtual Machine (EVM).

TypeScript supports dynamic typing, runtime object creation, and functional constructs that have no direct equivalents in Solidity. Features such as closures, recursion, or complex object hierarchies are difficult — if not impossible — to translate into Solidity without significant limitations or unsafe workarounds.

For instance, while a typical TypeScript function can use arrays with dynamic lengths or object literals, Solidity imposes strict rules on storage layout, memory usage, and data types. Many JavaScript idioms (e.g., duck typing, prototype inheritance) must be forbidden or replaced with static constructs.

Although TypeScript introduces static typing, its type system is fundamentally different from that of Solidity. For example, TypeScript's union types, optional types, and structural typing do not map directly to Solidity's fixed-width integer types, enums, or user-defined structs. Ensuring type soundness during the transpilation process requires either:

- narrowing the subset of allowed TypeScript types, or
- introducing custom type inference and checking mechanisms aligned with Solidity's constraints.

Solidity has execution limits enforced by gas consumption, which restrict the use of unbounded loops or deep recursion. TypeScript code must be carefully analyzed to prevent control flows that could lead to out-of-gas errors or non-deterministic behavior. This is particularly challenging when developers are used to the expressive freedom of general-purpose languages.

Solidity contracts are susceptible to a wide range of vulnerabilities, including reentrancy, overflow/underflow (prior to Solidity 0.8), and improper access control. If TypeScript is used as a higher-level abstraction, it must not hide or obscure the underlying security-critical semantics of the generated Solidity code.

A careless transpilation process can introduce implicit bugs, such as incorrect variable scoping or unsafe fallback behavior, which would be less likely in manually written contracts. Therefore, rigorous auditing and testing remain essential.

TypeScript code is not written with gas efficiency in mind. Generated Solidity code often contains redundant logic or memory operations that increase gas usage. Optimizing this code requires post-processing steps, static analysis, or integration with Solidity-specific compiler optimizations — which adds complexity to the transpilation pipeline.

6. Comparative Analysis of Results

To assess the practical viability of using TypeScript as a high-level language for smart contract development, we conducted a comparative analysis between two implementations of the same contract: one written directly in Solidity, and the other generated from TypeScript via a custom transpilation pipeline. The comparison focused on four key aspects: code size, gas efficiency, readability, and testability.

6.1 Code Size and Complexity

The TypeScript version, although initially more verbose due to the use of decorators and helper abstractions, resulted in a more modular and readable structure. The generated Solidity

code was larger in terms of lines of code, but this was mostly due to the inclusion of safety checks and typed helpers that would otherwise have to be written manually.

Metric	Native Solidity	TypeScript → Solidity
Lines of Code	85	126
Modularity	Low	High
Developer Effort (initial)	Medium	Low–Medium

Initial tests revealed that the generated contracts were, on average, **5–15%** less gas efficient compared to hand-optimized Solidity. This is expected due to the generic patterns introduced by the transpiler and the lack of low-level optimization.

However, this gap can be narrowed through:

- post-compilation optimizations,
- transpiler-level gas cost estimation,
- use of IR-level transformations that simplify logic during compilation.

The TypeScript-based approach excelled in readability and developer onboarding. Type declarations, function signatures, and data models were easier to reason about. Developers unfamiliar with Solidity could contribute more effectively by focusing on business logic while relying on the transpiler to generate low-level code.

7. Conclusions

This research explored the feasibility and advantages of using TypeScript as a high-level language for developing Ethereum smart contracts, with a focus on compiling TypeScript code into Solidity. The motivation stems from the desire to improve developer productivity, code quality, and tooling through the adoption of more expressive and safe programming paradigms.

Our analysis revealed several key findings:

- **TypeScript offers a strong developer experience**, thanks to its static typing, mature ecosystem, and integration with testing and debugging tools. It enables safer contract modeling and encourages cleaner architectural patterns through modular code and reusable abstractions.
- **Transpilation from TypeScript to Solidity is feasible** but presents challenges related to language mismatches, EVM constraints, and the need for gas-efficient output. Effective transpilation requires careful control of language features, semantic validation, and optional IR-based optimization strategies.
- **The current tools show promise** but require further development. Improvements in language servers, linting rules, and compiler infrastructure could help standardize and scale this approach. Integration with mainstream frameworks like Hardhat and Foundry would further bridge the gap between prototyping and production.
- **While native Solidity remains essential for performance-critical logic**, TypeScript can serve as a powerful abstraction layer, especially for teams familiar with modern web development. Hybrid workflows — where TypeScript is used to scaffold contracts or generate verified Solidity — may offer the best balance.

REFERENCES

1. AssemblyScript for Blockchain Development: <https://www.near-sdk.io/>
2. web3.js: <https://web3js.readthedocs.io/>
3. NEAR Protocol Documentation: <https://www.near-sdk.io/>
4. Ethers.js Documentation: <https://docs.ethers.io/v5/>
5. TypeChain: <https://github.com/ethereum-ts/typechain>
6. Solidity documentation (<https://docs.soliditylang.org/>), TypeScript documentation (<https://www.typescriptlang.org/docs/>), NEAR Protocol Documentation (<https://www.near-sdk.io/>), works on compilation theory (for example, ‘Compilers: Principles, Techniques, and Tools’ by Alfred V. Aho, Monica S. Lam, Ravi Sethi, and Jeffrey D. Ullman).
7. Nanz, S. (2019). Compiler construction. Springer.
8. Methods and tools for developing smart contracts based on the Cardano blockchain: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/36536>.
9. Research of blockchain and smart contracts applications using the Rust programming language to optimise diverse tasks: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/43276>
10. Development of a smart contract in the Ethereum network for the sale of NFT collections: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/c8f772ff-b467-4944-936b-8188a66ba449/download>
11. Afanasieva, I., Golian, N., Golian, V., Khovrat, A., & Onyshchenko, K. (2023). Application of Neural Networks to Identify of Fake News. COLINS (2), 346-358.

УДК 614

Василь Миндюк
Бакалавр (ТЗ-22-1), ІФНТУНГ
Науковий керівник: Галина Лялюк-Вітер
к.б.н., доцент кафедри ТЗБП
ІФНТУНГ

ЩОДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Російсько-українська війна вимагає більшої пильності та уваги, особливо до об'єктів підвищеної безпеки. Їхня діяльність регулюється Законом України «Про об'єкти підвищеної безпеки» від 2001р. Закон визначає правові, економічні, соціальні та організаційні основи діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної безпеки, і спрямований на захист життя і здоров'я людей та довкілля від шкідливого впливу аварій на об'єктах шляхом запобігання їх виникненню, обмеження (локалізації) розвитку і ліквідації наслідків [1].

Згідно з Законом, об'єкт підвищеної безпеки – це єдиний майновий комплекс підприємства, що включає будь-які будівлі, виробництва (цехи, відділення, виробничі дільниці), окреме обладнання та джерела безпеки, розташовані в межах території такого об'єкта, який за результатами ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки вважається об'єктом підвищеної безпеки відповідного класу [1]. До таких об'єктів відносяться об'єкти, на яких розміщені, установки, сховища (резервуари, посудини), трубопроводи, машини, агрегати, технологічне устаткування (обладнання), споруди або комплекс споруд, розташовані в межах об'єкта на поверхні землі або під землею, де тимчасово або постійно використовується, переробляється, виготовляється, транспортується, зберігається одна або кілька небезпечних речовин.

Діяльність об'єктів підвищеної безпеки регулюється, крім Закону України «Про об'єкти підвищеної безпеки» [1], Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної безпеки» від 15.07.2021 № 1686-IX [2].

Як відомо, при експлуатації об'єктів підвищеної безпеки можуть виникати різні надзвичайної ситуації. Вони можуть бути техногенного чи природного характеру, а зараз і воєнного. Тому для запобігання їх виникнення проводять ідентифікацію цих об'єктів.

Ідентифікація об'єктів підвищеної безпеки - це процедура, за результатами якої об'єкт підвищеної безпеки вважається ОПН відповідного класу [1].

Процедуру ідентифікації визначає «Порядок ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки та їх обліку», затверджений постановою КМУ від 13.09.2022 № 1030 [3]. Відповідно до Порядку ідентифікації підлягають об'єкти, де використовують або виготовляють, переробляють, зберігають чи транспортують небезпечні речовини. Ідентифікацію проводять самі суб'єкти господарювання щодо об'єктів, які перебувають

у їх власності або користуванні, та замовники будівництва стосовно об'єктів, які проєктуються [3].

Процес ідентифікації відбувається поетапно і завершеним вважається тільки після письмового/електронного повідомлення ДСНС, як компетентному органу у сфері діяльності об'єктів підвищеної безпеки.

Таким чином, діяльність та експлуатація об'єктів підвищеної безпеки регулюється нормативно-правовими документами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про об'єкти підвищеної безпеки: Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text> (дата звернення: 13.05.2025).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної безпеки: Закон України від 15 липня 2021 року № 1686-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-20#Text> (дата звернення: 13.05.2025).

3. Порядок ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки та ведення їх обліку: Постанова КМУ від 13 вересня 2022 р. № 1030. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.05.2025).

Нескреба Микита Сергійович,
*здобувач освітнього ступеня бакалавра
факультету інформаційних технологій та механічної інженерії
ННІ Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури
Науковий керівник: Чорна Валерія Вадимівна,
асистентка, кафедри Комп'ютерних наук, інформаційних
технологій та прикладної математики*

ПОБУДОВА ІНТУЇТИВНОГО ТА ДОСТУПНОГО ІНТЕРФЕЙСУ У ВЕБ-ДОДАТКАХ НА REACT З ВИКОРИСТАННЯМ TAILWIND CSS

За останні десятиліття Інтернет зазнав значної еволюції — від простих статичних сторінок до складних динамічних веб-додатків, які охоплюють широкий спектр функціональностей: від онлайн-банкінгу до електронної комерції та мультимедійних платформ. У відповідь на зростаючі вимоги до взаємодії, зручності використання та доступності для людей з обмеженими можливостями, веб-розробка стала набагато складнішою і технологічно насиченою.

Одним із ключових факторів цього розвитку стало широке впровадження сучасних JavaScript-фреймворків і бібліотек, зокрема React.js, Angular і Vue.js. Серед них React.js залишається найпопулярнішим завдяки своїй компонентній архітектурі, високій продуктивності та великій спільноті розробників. Саме тому ця бібліотека була обрана як основа для реалізації дослідження.

Одночасно зі зростанням складності інтерфейсів зросли й вимоги до їх дизайну, адаптивності та доступності. Сучасні користувачі очікують не лише візуально привабливого, але й інтуїтивно зрозумілого інтерфейсу, який буде доступний для всіх, незалежно від фізичних чи когнітивних обмежень. У багатьох країнах дотримання стандартів доступності (зокрема WCAG) є не лише хорошою практикою, а й юридичною вимогою.

У контексті стилізації інтерфейсів традиційно використовується мова CSS (Cascading Style Sheets). Водночас сучасна екосистема пропонує широкий спектр підходів до її застосування — від класичного CSS і CSS-препроцесорів до utility-first фреймворків, таких як Tailwind CSS, та інших інструментів. Tailwind CSS, зокрема, набуває популярності завдяки своїй гнучкості, високій швидкості розробки та відмінній інтеграції з React.

Розглянуто підходи до створення інтуїтивно зрозумілого та доступного користувацького інтерфейсу у веб-додатках на базі React. Особливу увагу приділено використанню Tailwind CSS як інструменту для швидкої верстки та втілення принципів UI/UX-дизайну. Запропоновано практичні рекомендації щодо поєднання семантики,

доступності (accessibility) та адаптивності, а також наведено приклади реальної реалізації з урахуванням стандартів WCAG.

Tailwind CSS, як utility-first фреймворк, принципово змінює підхід до стилізації компонентів. Замість створення окремих CSS-класів або написання кастомних стилів, розробник працює безпосередньо з HTML-розміткою, застосовуючи десятки утиліт-класів, які описують вигляд елемента. Такий підхід значно скорочує час верстки та спрощує підтримку коду.

У поєднанні з компонентною архітектурою React це дає змогу будувати UI високої якості, який легко масштабувати. Компоненти з Tailwind CSS є ізольованими, добре читаються та забезпечують послідовність у всьому інтерфейсі. Наприклад, замість створення складних класів у CSS, розробник може створити компонент Button з набором утиліт-класів, які легко змінити через пропси.

Покращуючи UX важливо відображати стани кнопок, полів вводу та інших інтерактивних елементів (hover, active, disabled, focus). Tailwind надає класи для цих станів, що полегшує управління виглядом елементів без додаткового CSS. React допомагає управляти логікою станів компонента, забезпечуючи плавність і прогнозованість інтерфейсу.

Інтуїтивність часто досягається за рахунок простоти. Використання Tailwind дає змогу створювати чисті, не перенасичені стилі, акцентуючи увагу користувача на головних функціях. Чітка типографіка, логічна ієрархія інформації, помірне використання кольорів і прості форми допомагають користувачам швидко орієнтуватись у додатку.

Для підтримки єдності у великому додатку рекомендується створити власну дизайн-систему або стилевий гід. Tailwind CSS легко інтегрується з цим підходом — можна налаштувати кольори, шрифти, розміри у файлі конфігурації, а компоненти React можуть посылатися на ці стандарти через класи Tailwind.

Розпочати використання Tailwind CSS досить просто, і цей процес не вимагає багато часу чи зусиль. Спочатку необхідно встановити фреймворк за допомогою менеджера пакетів — npm або yarn. Це дозволяє інтегрувати Tailwind у структуру проекту та керувати його оновленнями зручно й централізовано. Лише одна команда в терміналі — і фреймворк готовий до роботи.

Один із ключових плюсів Tailwind — доступність навіть для новачків. Інтуїтивний процес встановлення і впровадження не викликає труднощів, тож розробник може одразу приступити до верстки інтерфейсу. Після встановлення рекомендовано створити файл конфігурації (tailwind.config.js), де можна налаштувати кольорову палітру, типографіку, відступи та інші стилістичні параметри згідно з потребами проекту.

Цей конфігураційний файл виконує роль центрального сховища для дизайнерських налаштувань, що значно спрощує підтримку єдиного стилю у всьому застосунку. Завдяки зручному та логічному процесу налаштування Tailwind можна легко адаптувати його під своє креативне бачення, що в результаті забезпечить більш гармонійний і приємний для користувача інтерфейс.

Tailwind CSS сьогодні активно використовується в багатьох популярних веб-додатках і платформах, що підтверджує його ефективність, гнучкість та зручність для розробників.

Цей утилітарний CSS-фреймворк дозволяє створювати адаптивні, швидкі та стильні інтерфейси без необхідності писати громіздкі кастомні стилі, що робить його улюбленим інструментом як для невеликих стартапів, так і для великих компаній.

Одним із яскравих прикладів застосування Tailwind є платформа **GitHub**, де фреймворк допомагає розробникам швидко створювати компоненти інтерфейсу з високою адаптивністю та чистотою коду. Tailwind дозволяє легко підтримувати дизайн-консистентність у складних UI, які використовують багато динамічних елементів. Використання утилітарних класів допомагає командам швидко вносити зміни, не порушуючи загальний стиль додатку.

Ще один великий гравець, який інтегрував Tailwind CSS у свій фронтенд — це **Netflix**. Завдяки гнучкості Tailwind розробники можуть швидко створювати привабливі та функціональні інтерфейси для різних платформ — від вебверсії до мобільних додатків. Tailwind допомагає підтримувати єдиний дизайн у всіх продуктах Netflix, що забезпечує користувачам безперервний і приємний досвід взаємодії.

Tailwind став базовим інструментом для розробки інтерфейсів у таких відомих сервісах, як **Twitch** та **Discord**. Обидві платформи вимагають високої продуктивності та швидкості завантаження, а Tailwind допомагає уникнути зайвого CSS-коду і тим самим покращує швидкість роботи додатків. Завдяки можливості швидко створювати кастомні теми та компоненти, розробники можуть легко адаптувати дизайн під різні типи користувачів і різні режими (наприклад, темна тема).

Крім того, Tailwind CSS широко застосовується у сфері стартапів і SaaS-платформ, таких як **Basecamp**, **Laravel Nova** та багато інших, де час виходу на ринок і гнучкість у зміні інтерфейсу є ключовими факторами успіху. Tailwind допомагає командам швидко створювати прототипи, а потім плавно масштабувати дизайн при зростанні продукту.

Tailwind CSS став незамінним інструментом для розробників, які прагнуть створювати сучасні, продуктивні та привабливі веб-додатки. Його застосування у великих та популярних платформах свідчить про високий рівень довіри до цього фреймворка, а також про його потенціал підтримувати найсучасніші вимоги до UI/UX дизайну.

Підсумовуючи, поєднання React і Tailwind CSS забезпечує потужний, гнучкий та швидкий інструментарій для створення інтуїтивних і доступних користувацьких інтерфейсів. Використання компонентного підходу, принципів доступності, адаптивності та єдиних дизайн-стандартів дає змогу створювати сучасні веб-додатки, які подобаються користувачам і легко підтримуються командою розробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Antani Ved, Timms Simon, Mantyla Dan. 2016. JavaScript: Functional Programming for JavaScript Developers. Packt Publishing, (pp.25-30).
2. Attardi, Joe. 2020. Modern CSS: Master the Key Concepts of CSS for Modern Web Development. Apress, (pp.15-20).
3. Meyer, Eric A & Weyl, Estelle. 2017. CSS: The Definitive Guide. O'Reilly Media Inc, (pp.85-91).
4. Roldan, Carlos Santana. 2018. React Cookbook. Birmingham: Packt Publishing, (pp. 120-125).

Павленко Віктор Степанович

провідний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки

та судових експертиз Служби безпеки України

м. Київ, Україна

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРОБНИЦТВІ

Для забезпечення сталого розвитку економіки, у ритмі сучасного цифрового світу, зростає увага до вирішення екологічних питань. Якщо розглядати виробництво, як один із ключових секторів господарства, то воно відіграє значну роль у впровадженні екологічно чистих технологій, спрямованих на зменшення впливу на довкілля та оптимізацію використання ресурсів [1, 4].

Одним з прикладів екологічно чистих технологій у виробництві є використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні батареї та вітрові турбіни, для забезпечення електропостачання. Іншим прикладом є використання систем водоочищення та переробки води для зменшення водних витрат та уникнення забруднення водних джерел. Разом з цим виникає необхідність до постійного моніторингу результатів від практичної реалізації виконання екологічно ефективних заходів (проектів) організаційно-економічного і технологічного характеру [3].

Аналізуючи напрямки діяльності провідних світових компаній та установ, за останнє десятиріччя, можна спостерігати зростаючий інтерес до розробки та впровадження екологічних технологій у виробництві. Значна кількість наукових проєктів присвячується розробці інноваційних рішень, спрямованих на зменшення викидів шкідливих речовин, ефективне використання енергії та водних ресурсів, а також впровадження зелених технологій на всіх етапах виробництва [2]. Впровадження екологічно чистих технологій у виробництво має ряд переваг. По-перше, це сприяє зниженню викидів токсичних речовин та забруднюючих речовин у атмосферу, що дозволяє поліпшити якість навколишнього середовища. По-друге, використання енергоефективних технологій дозволяє зменшити споживання електроенергії та обмежити викиди парникових газів. Крім того, впровадження екологічних технологій може призвести до зниження витрат на виробництво та підвищення конкурентоспроможності підприємств на ринку. Очевидно, що вибір технічних та технологічних рішень пов'язаний із доступними технологіями для конкретно поставленої виробничої задачі [4].

Зосередимо увагу на детальному аналізі найпопулярніших напрямків екологічно чистих технологій, а саме:

- сонячні електростанції – впровадження сонячних електростанцій у виробничі процеси дозволяє використовувати відновлювальні джерела енергії для виробництва електроенергії. Це допомагає знизити споживання енергії з традиційних джерел та викиди парникових газів, що сприяє зменшенню вуглецевого сліду підприємства.

- енергоефективні технології – розробка та використання енергоефективних технологій у виробництві, таких як LED-освітлення, високоефективні системи опалення та охолодження, дозволяє зменшити споживання електроенергії та ресурсів.

- вторинна переробка та використання відходів – впровадження технологій переробки відходів у виробництві дозволяє зменшити кількість сміття та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, використання відходів як сировини для виробництва нових продуктів або використання їх як джерело енергії у виробництві.

- зелені матеріали та процеси – розробка та використання зелених матеріалів та процесів у виробництві, таких як біорозкладаючі матеріали, екологічно чисті фарби та розчинники, дозволяє зменшити використання шкідливих хімічних речовин та забруднення довкілля.

- електромобілі та інші транспортні засоби на альтернативних джерелах енергії – використання електромобілів та інших транспортних засобів на альтернативних джерелах енергії, таких як електрика або водень, дозволяє зменшити використання палива на основі нафти та викиди шкідливих газів у повітря.

В цілому, якщо говорити про практичну сторону реалізації вищезгаданих напрямів, то основний технологічний принцип чистого виробництва – зменшення відходів у технологічному процесі і можливість повторного використання відходів у місцях їх виникнення (у тому ж технологічному процесі або в іншому, але в рамках підприємства). Тобто, при успішній реалізації стратегії чистого виробництва мають бути відсутніми очисні споруди і місця складування відходів.

Світова практика показує, що створення екологічно чистих виробництв у рамках конкретних підприємств дозволить реалізувати принцип прибутковості – «запобігання забрудненню – вигідно» [2]. Це означає, що впровадження екологічно безпечних технологій та виробництв, спрямованих на запобігання забруднення, повинно бути економічно вигідним, ніж витрачання коштів на очищення, ліквідацію екодеструкції або виплату компенсацій.

Таким чином, розробка та впровадження екологічно чистих технологій у виробництві є важливим кроком у забезпеченні сталого розвитку та збереженні навколишнього середовища для майбутніх поколінь. При цьому важливо сприяти співпраці між урядовими органами, промисловими підприємствами та науковими установами для створення та впровадження ефективних екологічних технологій, які дадуть змогу оптимально використовувати наявні ресурси. Також рекомендовано залучати інструменти і системи екологічного менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буркинський Б. Екологічно чисте виробництво. Наукові засади впровадження та розвитку // Вісник Національної академії наук України. – 2019. – № 5. – С. 11–17. 2. Національна концепція впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2016. – 24 с.

2. Ресурсоефективне та чисте виробництво: навчальний посібник. Проект в рамках програми «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства Європейського Союзу» за підтримки ООН з промислового розвитку ЮНІДО та Центру ресурсоефективного та чистого виробництва в Україні, 2017. 84 с. URL: <https://cutt.ly/HRdtW3I>

3. Сорока М. П. Економічна стратегія екологічного розвитку підприємницьких структур / М. П. Сорока. – Рівне, 2018. – 321 с.

4. Хмарова Н. І. Екологічно чисте виробництво – інноваційна складова стратегії сталого розвитку / Н. І. Хмарова // Науковий вісник. – 2019. – № 17.7. – С. 110–115

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Геннадій Лобачов

*викладач, спеціаліст вищої категорії
циклової комісії фізичного виховання*

Фахового коледжу «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ВПРАВ ТА НАВАНТАЖЕНЬ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ОБМІНУ РЕЧОВИН

У статті розглянуто спеціальні потреби осіб із метаболічними порушеннями, вплив різних видів фізичної активності на їхній стан та особливості дозування навантажень. Розглянуто критерії вибору вправ, спрямованих на покращення метаболічних процесів, підтримку оптимальної ваги та запобігання ускладненням.

Ключові слова: захворювання обміну речовин, фізичні вправи, фізичне навантаження, реабілітація, протипокази.

У контексті фізичної реабілітації людей із захворюваннями обміну речовин особливості вибору вправ та навантажень становлять основу ефективної методики лікування. Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням поширеності метаболічних захворювань у світовій популяції, що призводить до значного медико-соціального тягаря. Ефективне управління цими станами вимагає комплексного підходу, де поряд із медикаментозним лікуванням важливу роль відіграє адекватно підібрана фізична активність. Цей процес передбачає ретельний підбір фізичних активностей з урахуванням індивідуальних особливостей людей, їх фізичного стану, метаболічних порушень та емоційного настрою. Важливою метою є забезпечення безпечного, але водночас ефективного впливу на організм, що сприятиме поліпшенню загального стану здоров'я, підвищенню фізичної витривалості, зміцненню м'язової системи та покращенню обміну речовин [3, с. 52].

Науково обгрунтоване визначення оптимальних видів вправ, їх інтенсивності, тривалості та частоти для різних категорій людей із захворюваннями обміну речовин є вкрай важливим. Вивченням впливу фізичних вправ на метаболічний синдром та його окремі компоненти (ожиріння, інсулінорезистентність, дисліпідемія) займалися закордонні дослідники Н. Джейс, Н. Стівен, В. Франк та ін. Ефективність фізичної реабілітації при метаболічному синдромі представив у своїх дослідженнях В. Корчинський. У сфері спортивної медицини та фізичної реабілітації працював В. Мухін.

Метою цієї статті є визначення та обгрунтування особливостей вибору найбільш ефективних і безпечних видів фізичних вправ та режимів навантажень для людей з різними захворюваннями обміну речовин.

При виборі вправ слід враховувати кілька ключових аспектів. По-перше, важливо провести первинну оцінку фізичної підготовленості людини, що включає визначення рівня витривалості, сили м'язів, гнучкості та координації. Це може бути досягнуто за допомогою спеціальних тестів та спостережень, які дозволяють виявити сильні та слабкі сторони особи. Наприклад, люди з цукровим діабетом можуть мати обмеження в рухливості через ускладнення, пов'язані з периферичною нейропатією. Отже, програма реабілітації повинна бути адаптована до їхніх потреб, забезпечуючи одночасно безпеку та ефективність.

По-друге, важливо визначити типи фізичних вправ, які будуть включені до програми. Аеробні вправи, такі як ходьба, плавання або їзда на велосипеді, вважаються основними для покращення серцево-судинної системи та контролю рівня глюкози в крові. Вони мають бути виконані на помірному рівні інтенсивності, що дозволяє людині зберігати нормальне дихання та спілкуватися під час вправ. Цей принцип важливий для того, щоб хворі не відчували перевантаження, що може призвести до стресу або відмови від подальших занять.

Вибір навантажень також має ґрунтуватися на принципі прогресивності. Спочатку вправи можуть бути легкими, з поступовим збільшенням інтенсивності та складності в міру покращення фізичного стану хворого. Збільшення навантажень повинно бути поступовим, щоб дати організму час адаптуватися до нових умов. Дослідження свідчать, що такий підхід не лише поліпшує фізичні показники, але й підвищує мотивацію пацієнта, оскільки він бачить свої успіхи [4].

Крім аеробних вправ, важливо також включати силові тренування, які сприяють зміцненню м'язів і поліпшенню метаболізму. Ці вправи можуть включати роботу з власною вагою тіла, використання резинок або легких ваг. Важливо наголосити на правильній техніці виконання вправ, оскільки неправильне виконання може призвести до травм. У разі необхідності слід залучати фахівців, таких як фізіотерапевти або реабілітологи, які мають досвід роботи з людьми із подібними захворюваннями.

Не менш важливою є увага до психологічного стану людини під час вибору вправ. Позитивний емоційний фон може суттєво вплинути на ефективність реабілітаційних заходів. Особи, які мають позитивний настрій, більше схильні до регулярних занять і дотримуються програм лікування. Тому важливо створити атмосферу підтримки, заохочення та спілкування, що може включати групові заняття, у яких люди обмінюються досвідом і підтримують один одного.

Крім того, потрібно враховувати наявність протипоказань до фізичних навантажень, які можуть бути специфічними для кожної особи. Наприклад, у людей з хронічними захворюваннями можуть бути виявлені серйозні ускладнення, які вимагають зниження рівня фізичної активності або навіть повного виключення певних вправ. Це може включати осіб з серцево-судинними захворюваннями, які повинні уникати важких навантажень, або з артритом, для яких виконання деяких вправ може бути болісним.

Особливості вибору вправ також залежать від стадії захворювання. На ранніх етапах реабілітації може бути доцільно акцентувати увагу на легких аеробних вправах та динамічних розтяжках, які допомагають відновити рухливість і гнучкість. У міру покращення фізичного стану людини можна переходити до більш складних та

інтенсивних тренувань. Наприклад, включення елементів інтервального тренування, яке чергує періоди інтенсивної фізичної активності з періодами відпочинку, може суттєво поліпшити кардіоваскулярну витривалість [2, с. 36].

З метою контролю за ефективністю програми реабілітації важливо регулярно проводити оцінку фізичних показників людей. Це може включати моніторинг серцевого ритму, артеріального тиску, рівня цукру в крові та інших важливих показників. Ці дані дозволяють своєчасно коригувати програму реабілітації відповідно до потреб особи та запобігти можливим ускладненням.

Слід також зазначити, що важливою складовою програми є навчання людей правильному виконанню вправ. Це може бути здійснено за допомогою демонстрацій, інструкцій та зворотного зв'язку. Люди, які звернулися за допомогою, повинні чітко розуміти, як виконувати вправи, щоб уникнути травм та максимізувати ефективність тренувань. Це є особливо важливим для людей, які не мають досвіду у фізичній активності або мають обмежені фізичні можливості.

Узагальнюючи вищезазначене, можна констатувати, що вибір вправ та навантажень у фізичній реабілітації людей із захворюваннями обміну речовин є комплексним процесом, що вимагає індивідуального підходу, гнучкості та адаптації. Важливими аспектами цього процесу є оцінка фізичної підготовленості людини, застосування принципу прогресивності, різноманіття видів фізичної активності, психологічна підтримка, контроль за ефективністю та навчання. Саме завдяки цим заходам можна досягти значного покращення якості життя людей, сприяючи їхньому фізичному, емоційному та соціальному відновленню. Отже, фізична реабілітація стає не лише лікувальним, але й освітнім процесом, що формує у людей навички ведення активного та здорового способу життя.

Вибір вправ та навантажень є критично важливим етапом фізичної реабілітації людей із захворюваннями обміну речовин. Правильно підбрані програми фізичної активності можуть суттєво покращити метаболічні показники, знизити ризик ускладнень та покращити загальне самопочуття людей.

Отже, правильний вибір вправ і навантажень є основою успішної фізичної реабілітації людей із захворюваннями обміну речовин. Індивідуалізація програм, різноманітність видів активності та поступове збільшення навантаження дозволяють досягти оптимальних результатів у покращенні здоров'я та якості життя людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамов В.В., Клапчук О.Б. Фізична реабілітація, спортивна медицина: підруч. для студ. вищих мед. навч. закл. Дніпропетровськ, 2014. 456 с.
2. Магльований А.В., Мухін В.М., Магльована Г.М. Основи фізичної реабілітації: навч. посіб. Львів: Ліга-Прес, 2006. 147 с.
3. Марченко О.К. Основи фізичної реабілітації. Київ: Олімп. літ., 2012. 511 с.
4. Тетяна І.І. Вплив фізичних вправ на метаболізм при цукровому діабеті. Актуальні питання реабілітації. 2017. 5(3). С. 55–60.

Патретний Денис Романович

*курсант другого курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України*

*Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Кириченко Андрій Володимирович**
старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Підготовка висококваліфікованих кадрів у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, є одним із ключових завдань державного рівня. Її реалізація передбачає формування у здобувачів вищої освіти ґрунтовних теоретичних знань, необхідних практичних навичок та професійної компетентності. Це стає можливим за умови належного функціонування системи вищої освіти, що, з одного боку, гарантує право кожного на якісну освіту, а з іншого — відповідає потребам Національної поліції України в підготовці фахівців, які володіють високим рівнем професіоналізму, патріотичним світоглядом і здатні ефективно виконувати завдання щодо охорони прав і свобод громадян, захисту державних та суспільних інтересів, протидії злочинності й забезпечення громадського порядку та безпеки.

Фізична підготовка є одним із ключових елементів професійної готовності працівників поліції, що зумовлено специфікою їхньої службової діяльності. Аналіз наукових джерел показує, що успішність професійної діяльності працівників поліції значною мірою залежить від їхньої загальної та спеціальної фізичної підготовки, а також морально-психологічної стійкості. Дослідники підкреслюють, що знання законодавства та вміння застосовувати його на практиці є необхідною умовою ефективної роботи в системі МВС, проте не менш важливою вимогою до працівника є високий рівень фізичної підготовки. Отже, критерії фізичної готовності для осіб, які служать у Національній поліції України, є ключовими як під час прийому до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що готують поліцейських, так і під час виконання ними службових обов'язків [1, с. 5].

Фізична підготовка майбутніх працівників Національної поліції спрямована на розвиток професійно важливих фізичних якостей та службово-прикладних навичок, необхідних для виконання службових завдань в особливих умовах. Це вимагає від них володіння бойовими прийомками боротьби та уміння долати різноманітні природні й штучні перешкоди. Особливий характер фізичної підготовки курсантів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, визначається кількома факторами, серед яких основними є: умови організації процесу фізичної підготовки; рівень фізичних навантажень і психоемоційних напруг, що

відчувають здобувачі освіти; якість освітнього процесу; а також мотивація курсантів до здобуття знань, умінь і навичок [2].

Аналіз практичної частини професійної підготовки майбутніх працівників Національної поліції вказує на наявність протиріччя між потребою підтримувати високий рівень загальної та спеціальної професійно-прикладної фізичної підготовленості співробітників органів внутрішніх справ і недостатньою науковою обґрунтованістю нормативних вимог та методик професійно-прикладної фізичної підготовки. Ця ситуація підкреслює необхідність і доцільність пошуку нових засобів і методів для професійно-прикладної фізичної підготовки у вищих навчальних закладах з метою формування готовності курсантів до виконання службових завдань в особливих умовах.

Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх працівників Національної поліції до роботи в особливих умовах є педагогічним процесом, що складається з логічно послідовних етапів набуття знань, умінь, навичок та розвитку їх особистих і професійних компетентностей. У навчальному процесі основна увага має приділятися поетапному засвоєнню знань і навичок на основі діяльнісного та компетентнісного підходів із застосуванням найбільш ефективних методів, засобів і форм навчання, враховуючи специфіку роботи в органах внутрішніх справ. Це передбачає мінімум три спеціалізовані етапи професійно-прикладної фізичної підготовки: опанування базових напрямків фізичного виховання; навчання виконанню комплексних дій у різних умовах; освоєння прийомів і способів дій, максимально наближених до реальних службових ситуацій. Така структура освітнього процесу сприяє формуванню готовності майбутніх працівників органів внутрішніх справ до ефективного виконання службових обов'язків в особливих умовах [3].

Отже, можемо дійти висновку, що фізична підготовка майбутніх співробітників Національної поліції України є невід'ємною складовою їх професійної підготовки та ключовим фактором успішного виконання службових обов'язків в особливих і складних умовах. Вона спрямована на розвиток необхідних фізичних якостей, формування службово-прикладних навичок і підвищення витривалості, що забезпечує ефективність діяльності поліцейських у забезпеченні безпеки та правопорядку. Системний підхід до організації фізичної підготовки, з урахуванням сучасних вимог і стандартів, зокрема НАТО, є важливою передумовою формування висококваліфікованих і професійно готових кадрів для Національної поліції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. D., Petrushin D., Boguslavsky V. Improvement of physical training of first-year cadets of Dnipropetrovsk state university of internal affairs. Scientific space in the condition of global transformations of the modern world: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-255-5-1>
2. Бортник С.М. Фізична підготовка працівника поліції як важлива складова його професіоналізму. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e86566ac-b37f-44b9-bfba-02c8e879f09c/content> (дата звернення: 22.05.2025).
3. Плішко Н. Фізична підготовка як умова реалізації трудової функції жінками-поліцейськими. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/12.pdf> (дата звернення: 22.05.2025).

Шарамок Катерина Анатоліївна
курсант 3 курсу н.г. ДР-245
Факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Чоботько Маргарита Анатоліївна
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ

Фізична підготовка поліцейських спецпідрозділів є ключовим елементом забезпечення ефективності та безпеки під час виконання службових обов'язків. Вона спрямована на розвиток фізичних якостей, необхідних для виконання специфічних завдань, таких як затримання озброєних злочинців, участь у спеціальних операціях та забезпечення громадського порядку.

Фізична підготовка поліцейських в Україні регламентується низкою нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про Національну поліцію» встановлює вимоги до фізичної підготовки поліцейських, зокрема в статтях 49 та 61, які визначають порядок проходження служби та вимоги до кандидатів на службу в поліції [1].

Крім того, Наказ МВС України від 13.02.2024 № 86 вносить зміни до Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України. Цей документ деталізує порядок проведення перевірки фізичної підготовки, включаючи нормативи для різних категорій кандидатів [2].

Міжнародні документи також визначають стандарти фізичної підготовки поліцейських. Зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод встановлює загальні принципи, які повинні дотримуватися під час виконання службових обов'язків, включаючи фізичну підготовку [3].

Крім того, документи ОБСЄ підкреслюють важливість регулярної фізичної підготовки для поліцейських, особливо тих, хто працює в польових умовах. Зокрема, зазначається, що поліцейські повинні щороку проходити перевірку рівня фізичної підготовки, а також брати участь у курсах самозахисту та стрілецької підготовки [4].

Фізична підготовка поліцейських спецпідрозділів має свої особливості, зумовлені специфікою виконуваних завдань. Вона включає розвиток таких фізичних якостей, як сила, витривалість, швидкість, координація рухів та реакція. Особлива увага приділяється

тренуванням, які імітують реальні ситуації, з якими можуть зіткнутися поліцейські під час служби.

Наприклад, Анісімов Д.О у статті «Специфіка фізичної підготовки поліцейських з урахуванням носіння службового спорядження» досліджує вплив спорядження на фізичну підготовку та пропонує рекомендації щодо адаптації тренувального процесу, також він зазначає про важливість впровадження диференційованого підходу для досягнення найкращих результатів у фізичному розвитку курсантів у навчальній системі МВС [5].

Для підвищення ефективності фізичної підготовки поліцейських спецпідрозділів рекомендується:

- Впровадження індивідуальних програм тренувань, що враховують фізичні особливості кожного поліцейського.
- Регулярне оновлення навчальних програм з урахуванням новітніх методик та досвіду інших країн.
- Забезпечення сучасним обладнанням та тренажерами для проведення тренувань.
- Проведення спільних тренувань з іншими підрозділами для обміну досвідом та покращення взаємодії.

Фізична підготовка поліцейських спецпідрозділів є невід'ємною складовою професійної підготовки та ефективного виконання службових обов'язків. Вона повинна відповідати як національним, так і міжнародним стандартам, а також постійно вдосконалюватися з урахуванням сучасних викликів та потреб служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Про внесення змін до Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України : Наказ М-ва внутр. справ України від 30.01.2017 № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-17#Text> (дата звернення: 14.05.2025).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.05.2025).
4. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ / Автори: Хатія Деканоїдзе, Мадлен Хелашвілі: Київ, 2018. – 164 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

*Маді М.В.,
Тилищак М.О.*

ПОБУДОВА ВИБІРКИ З МНОЖИНИ МІРИ НУЛЬ: МНОЖИНА КАНТОРА ТА МЕТОД ХАОСУ

У математиці існує чимало множин, для яких довжина, площа або об'єм (тобто міра) дорівнює нулю. Незважаючи на це, вони мають складну внутрішню структуру та важливе значення в аналізі, теорії ймовірностей і фрактальній геометрії. Однією з найвідоміших таких множин є множина Кантора. Побудова вибірок з таких множин дозволяє глибше зрозуміти їхню природу, а також дослідити статистичні характеристики випадкових величин, підтримка яких лежить у таких множинах.

Побудувати вибірки з множини Кантора двома різними методами, дослідити їхню структуру та числові характеристики (середнє значення і середньоквадратичне відхилення), і порівняти отримані результати. Множина Кантора формується шляхом послідовного вилучення центральної третини з кожного відрізка. На кожному кроці залишкова міра зменшується у $2/3$ разів, і при нескінченному продовженні процесу вона прямує до нуля. Таким чином, канонічна множина Кантора має нульову міру на інтервалі $[0;1]$.

Метод хаосу:

- Побудова вибірки з множини Кантора здійснюється ітераційно, починаючи з рівномірно розподіленої випадкової величини на $[0;1]$.

- На кожному кроці використовується стохастичне перетворення:

$$y = f(x) = \begin{cases} x/3, & \text{якщо } \delta = 0 \\ (x + 2)/3, & \text{якщо } \delta = 1 \end{cases}$$

- Вибірка на кожному кроці належить до множини A_i , яка ітеративно наближається до множини Кантора.

- Кожне застосування функції $f(x)$ зменшує масштаб та симетрично відображає значення у відповідні підмножини.

Результати моделювання:

- Проведено генерацію 1000 випадкових точок на кожному ітераційному кроці.

- Візуалізація показала, що елементи вибірок концентруються в межах множини Кантора.

- Середнє значення вибірки на кожному кроці стабільно прямує до 0,5; відхилення не перевищують 0,03.

- Середньоквадратичне відхилення стабілізується після другого кроку на рівні близько 0,35 з максимальним відхиленням менше ніж 0,011.

Висновки:

Метод хаосу дозволяє ефективно моделювати вибірки з множини Кантора. Отримані числові характеристики є стабільними та свідчать про те, що навіть у множинах з нульовою мірою можна побудувати статистично осмислені вибірки. Вибіркові середні та середньоквадратичні відхилення зберігають сталість і симетричність, що підтверджує якість методу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. G. Cantor. (1884). On the Power of Perfect Sets of Points (De la puissance des ensembles parfait de points). Acta Mathematica. Vol. 4. P. 381392.
2. Бевз В. Г. Історія математики. Харків: Основа, 2006ю 144 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ірина Житар,

доцент кафедри українського ділового мовлення

Національної академії Служби безпеки України

кандидат філологічних наук

ДИСЦИПЛІНА «ОСНОВИ КРАСНОМОВСТВА» ЯК СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З КІБЕРЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

У наш час кібербезпека є одним з найважливіших складників національної безпеки, а також стабільності бізнесу та цифрового добробуту суспільства. Однак ефективний кіберзахист передбачає не лише знання технічних засобів і протоколів безпеки, а й здатність до чіткої, переконливої та етичної комунікації. Фахівець з кіберзахисту – це не лише технічний експерт, а й комунікатор, який мусить володіти риторичними навичками для презентації рішень, обґрунтування дій, пояснення складної інформації нефахівцям. Тому красномовство (ораторське мистецтво, риторика) є важливим елементом комунікативної компетентності, яка дедалі набуває більшого значення в підготовці майбутніх фахівців цієї галузі.

Фахівець з кіберзахисту може бути висококваліфікованим технічним спеціалістом, однак у ситуаціях, які вимагають спілкування з керівництвом, клієнтами, представниками медіа або судовими органами, він потребує навичок публічного мовлення, аргументації, побудови переконливих виступів. Крім того, він повинен уміти доносити складну технічну інформацію в доступній формі до широкої аудиторії, зокрема й до нефахівців. У таких ситуаціях важливо не лише мати глибокі знання, а й уміти чітко формулювати думки, представляти аналітичні дані, виголошувати доповіді, проводити інструктажі, пояснювати складну інформацію простими словами. Через це ораторська майстерність стає інструментом фахової ефективності, формує авторитет спеціаліста, сприяє побудові довіри до нього, зменшує ризик інформаційних непорозумінь та підвищує рівень інформаційної гігієни в колективі. Українські дослідники, зокрема Білавич Г., Грицаєнко Л., Колінько М., Сіроштан В., Єрмоленко С., Митяй З., Пухальська Г., Афтенюк Ю., Шульга Н., Ісаєнко Т., Лисенко А. підкреслюють важливість формування риторичної культури майбутніх фахівців будь-якого профілю – не лише гуманітарного, а й технічного, зазначаючи, що мова – це знаряддя мислення та комунікації в кожній галузі. Отже, основи красномовства (риторика) не є абстрактною гуманітарною дисципліною, а є практичним інструментом, який формує самовираження, комунікацію, критичне мислення, оскільки під час вивчення її вивчення студенти набувають здатності ефективно й переконливо спілкуватися в професійному середовищі, зокрема під час

публічного виступу, презентації результатів, ведення переговорів чи обговорення кіберінцидентів. Тому внесення дисципліни «Основи красномовства» до навчального плану є важливим чинником формування фахової мовної культури та розвитку «м'яких навичок» (soft skills), які роботодавець дедалі більше цінує на ринку праці.

Під час вивчення дисципліни «Основи красномовства», на нашу думку, доцільно розглянути зі студентами такі теми:

1. Поняття красномовства, риторичні закони, риторична стратегія.
2. Структура публічного виступу: вступ, основна частина, висновки.
3. Логіка мовлення. Аргументація та переконання (логічні структури доказів, види аргументів, помилки в аргументації, прийоми контраргументації).
4. Техніка мовлення: голос, дихання, дикція, темп мовлення, паузи, інтонаційна виразність.
5. Мовленнєва етика й культура професійного спілкування (принципи поваги до опонента, недопущення маніпуляцій, риторика довіри).
6. Риторика в професійних комунікаціях (моделювання виступів для різних категорій слухачів (керівництво, технічна команда, громадськість, клієнт).
7. Специфіка термінології кібербезпеки в публічному мовленні (принципи доступності, адаптації термінів, подання цифрових даних, візуалізації складної інформації).
8. Мовна безпека: маніпуляції, дезінформація, техніки протидії.

Методика викладання дисципліни спрямована на практичні потреби студентів технічних спеціальностей, поєднуючи класичні підходи з інноваційними методами навчання. Ефективними є інтерактивні лекції, риторичні тренінги з виступами перед аудиторією, проєктні завдання (наприклад, підготовка презентації з визначеної теми), аналіз відеозаписів публічних виступів фахівців із кібербезпеки або лідерів ІТ-сфери, кейс-метод. Наведемо кілька варіантів завдань, які можна пропонувати студентам.

Під час вивчення дисципліни студенти готують кілька публічних виступів (коротке повідомлення до двох хвилин, виступ-повідомлення на нараді для фахівців, розгорнутий виступ на п'ять-сім хвилин з мультимедійною презентацією на фахову тему для неспеціалістів). Пропонуємо їм такі теми для публічних виступів: «Пароль “12345678” більше не працює: базові помилки користувачів у захисті своїх даних», «Соціальна інженерія: як хакери зламують не комп'ютери, а людей», «Біометрія: новий рівень безпеки чи нова вразливість?», «Кібертероризм: загроза національній безпеці в ХХІ столітті», «Як захистити критичну інфраструктуру від кібератак», «Міжнародне кіберправо: як регулюють війни в цифровому світі», «Кібербезпека в умовах гібридної війни: досвід України», «Штучний інтелект проти хакерів: союзник чи нова загроза?», «Чи можливо створити абсолютно безпечну систему?», «Кібергігієна для всіх: прості правила, які рятують дані», «Кіберволонтерство: як працівники ІТ-сфери допомагають на війні», «Кібербезпека: як захистити себе в цифровому світі», «Інформаційна безпека в умовах війни: як протидіяти пропаганді та фейкам», «Фішинг, віруси, шахрайство: як не стати жертвою в цифровому світі», «Цифрова ідентичність: хто ти у віртуальному просторі? Як себе захистити?», «Штучний інтелект: союзник чи загроза для людства?»

Готуючи виступи, студенти повинні виконати певне завдання. Наприклад, готуючи короткий виступ (до 3 хвилин) на тему: «Чому кібергігієна – це нова культура безпеки?», у ньому студент повинен обов'язково використати риторичне запитання, метафору або порівняння, приклад з практики (реальна подія або змодельована ситуація), заклик до дії.

Можна також запропонувати завдання такого типу: ознайомтеся з уривком фахового тексту, перепишіть його іншими словами для нетехнічної аудиторії, зберігаючи зміст, додайте риторичні прийоми для кращого сприйняття (аналогії, емоційні приклади, просту лексику); оберіть фрагмент інтерв'ю або презентації експерта з кібербезпеки (наприклад, з YouTube) і зробіть короткий конспект виступу, виділіть й охарактеризуйте не менше трьох риторичних засобів (епітети, гіперболи, анафори, логічні аргументи тощо), оцініть ефективність використання цих засобів (чи сприяли вони кращому сприйняттю інформації?); поясніть фаховий термін простими словами нефахівцю; риторичний батл: аргументуйте «за» або «проти» запровадження певної технології кіберзахисту; створіть презентацію з поясненням принципів роботи антивірусного програмного забезпечення для нефахівців.

Отже, вивчення дисципліни «Основи красномовства» є важливим інструментом фахової підготовки спеціалістів з кіберзахисту. Риторична компетентність допомагає формувати довіру до фахівця, доносити складну інформацію доступною мовою, ефективно працювати в команді, уникати конфліктів і грамотно представляти результати своєї роботи. Тому систематичне й методично обґрунтоване вивчення цієї дисципліни повинно стати складником якісної підготовки майбутніх професіоналів із кібербезпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білавич Г. Основи риторики і красномовства : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2020. 211 с.
2. Грицасенко Л. М. Основи красномовства : навч. посіб. К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 260 с.
3. Колінько М. В. Риторика для політологів: навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти. Київ : ФОП Халіков Р.Х., 2022. 127 с.
4. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. Культура мовлення та риторика : навч. посіб. Глухів: Глухівський ПНУ ім. О. Довженка, 2020. 324 с.
5. Кушнір Р. О. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич : Коло, 2013. 258 с.
6. Основи ораторського мистецтва : навч. посіб. / уклад. Т. В. Сіроштан, С. І. Єрмоленко, З. О. Митяй. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2020. 89 с.
7. Професійна етика управлінської діяльності в кібербезпеці /С.В. Легомінова, Ю.В. Щавінський, Т.М. Мужанова, Ю.М. Якименко, Т.В. Капелюшна, Д.І. Рабчун. Київ: ДУТ, 2023. 198 с.
8. Пухальська Г. А., Афтенюк Ю. В., Шульга Н. В. Риторика як складова підготовки спеціалістів у галузі юриспруденції. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». 2020. Випуск № 3. С. 240–245.
9. Риторика: навч. посібн. / Упор. Т. К. Ісаєнко, А. В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247с.

Луцик Марія Олександрівна
студентка 4 курсу відділення "Початкова освіта"
спеціальність 013 Початкова освіта
керівник: Пелих З.О., викладач англійської мови
КЗ ЛОР "Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича"

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 1-2 КЛАСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ

Особливості навчання читання молодших школярів на уроках англійської мови в Новій українській школі (НУШ) базуються на інтеграції сучасних педагогічних підходів та врахуванні індивідуальних потреб учнів. У початковій школі діти перебувають на етапі формування базових мовленнєвих навичок, що вимагає застосування інноваційних методів і прийомів, які стимулюють інтерес до читання та полегшують засвоєння матеріалу. Основний акцент у НУШ робиться на формуванні у школярів уміння самостійно працювати з простими текстами, а також інтегрувати отримані знання у мовленнєву діяльність. Читання розглядається не лише як інструмент вивчення іноземної мови, але й як засіб розвитку критичного мислення та креативності учнів.

У процесі навчання читання іноземною мовою у початкових класах особливо важливим є використання онлайн-ресурсів, які сприяють розвитку техніки читання та розумінню тексту. Технологічні інструменти дають змогу дітям взаємодіяти з інтерактивними завданнями, аудіо- та відеоматеріалами, а також різноманітними текстами, що робить навчання більш захоплюючим та продуктивним. Онлайн-ресурси дають змогу враховувати індивідуальні потреби дітей, їхні пізнавальні інтереси та рівень знань, що сприяє не лише вдосконаленню навичок читання, а й розвитку важливих комунікативних, аналітичних і критичних умінь, необхідних для оволодіння англійською мовою в межах концепції Нової української школи.

Одним із ключових завдань у формуванні навичок читання є розвиток здатності дітей розпізнавати звуки та букви англійської мови, а також розуміти їх зв'язки у словах та реченнях, що включає в себе вміння визначати фонему, розпізнавати буквосполучення та розуміти граматичну структуру, що є основою для ефективного читання. Онлайн-ресурси відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки вони пропонують різноманітні інтерактивні завдання та інструменти, які дозволяють учням вчити та закріплювати техніку читання у цікавій та доступній формі. Такі ресурси включають освітні додатки для вивчення мов, інтерактивні платформи, відеоуроки та інтегровані аудіо-візуальні матеріали[1, с.156].

Інтерактивність цих ресурсів дозволяє учням не лише механічно читати тексти, але й глибоко їх аналізувати та інтерпретувати. Наприклад, аудіоматеріали допомагають дітям краще зрозуміти вимову та інтонацію, а відеоуроки демонструють, як правильно

будувати речення та використовувати граматичні структури. Завдяки інтеграції гри в освітній процес, учні отримують можливість закріплювати навички через захоплюючі завдання, де кожен рівень представляє певний виклик та мотивацію до навчання [2, с.12].

Такі інтерактивні завдання не лише розвивають мовленнєві навички, але й стимулюють творчість, аналітичне мислення та комунікативну компетенцію. Учні вчаться працювати в групах, обмінюватися думками та вирішувати завдання разом, що розвиває соціальні навички та співпрацю. У підсумку, завдяки онлайн-ресурсам, процес навчання читання стає більш захоплюючим та ефективним, створюючи позитивне та мотивуюче освітнє середовище, де кожен учень почувається впевнено та зацікавлено в процесі вивчення англійської мови [3, с.87].

Важливо також зазначити, що під час роботи з онлайн-ресурсами учні отримують миттєвий зворотний зв'язок від платформ або викладачів, що дозволяє їм аналізувати помилки та вдосконалювати свої навички у реальному часі, що не тільки сприяє швидкому прогресу у навчанні, але й допомагає формувати навички самоконтролю та рефлексії над власною роботою. Такі навички необхідні для самостійного навчання у майбутньому та дозволяють дітям краще адаптуватися до нового матеріалу, розвивати здатність до самоосвіти та ефективно інтегрувати отримані знання у комунікативну та навчальну діяльність [4, с.137].

Крім того, використання онлайн-ресурсів стимулює цікавість до вивчення мови через інтерактивні завдання, ігри, відеоматеріали та текстові вправи. Такий формат дозволяє школярам працювати у власному темпі, обираючи ті види діяльності, які найбільше відповідають їхньому рівню підготовки та особистим вподобанням. Це робить процес навчання більш персоналізованим та ефективним, дозволяючи кожному учню краще розуміти прочитані тексти, розвивати необхідні навички та впевненіше застосовувати отримані знання у повсякденному спілкуванні та освітньому середовищі [5, с.18].

Важливу роль у використанні онлайн-ресурсів у формуванні навичок читання відіграє підхід до персоналізованого навчання, який дає змогу створити індивідуальний навчальний досвід для кожного учня. Завдяки можливості налаштовувати рівень складності завдань, вибирати відповідні тексти та використовувати різні формати навчальних матеріалів, онлайн-ресурси надають унікальну можливість адаптувати освітній процес відповідно до індивідуальних потреб, інтересів та рівнів підготовки кожного учня. Це особливо важливо в початкових класах, де учні можуть мати значні відмінності у вміннях та сприйнятті іноземної мови [6].

У таблиці 1.1. подано основні характеристики популярних ресурсів для навчання читання.

Порівняльна таблиця демонструє різноманітність онлайн-ресурсів, які підходять для формування та розвитку навичок читання учнів 1-2 класів. Кожен ресурс має свої сильні сторони та унікальні особливості. Наприклад, **Starfall** та **Wordwall** забезпечують комплексний підхід до навчання, включаючи не лише читання, а й інші дисципліни, такі як математика. Ці ресурси використовують поступове ускладнення завдань, що допомагає дітям легко адаптуватися до освітнього процесу. Starfall більше зосереджений на базових навичках, таких як фонетика, та читання слів, тоді як Oxford Owl надає широкий доступ до електронних книг, що стимулює самостійне читання. Таким чином, кожен із цих ресурсів можна адаптувати до конкретних потреб учня.

Таблиця 1.1.

Характеристика онлайн-ресурсів для формування навичок читання

Онлайн-ресурс	Особливості	Тип вправ	Доступність
Duolingo ABC	Вивчення алфавіту. Гейміфіковане навчання, поступове ускладнення завдань	Повторення за диктором, читання букв, слів, речень, вправи на розуміння, вимову слів, розрізнення фонем	Безкоштовний
Starfall	Фонетичний метод, інтерактивні вправи, орієнтація на дітей. Платформа на якій також можна вивчати математику	Озвучення текстів, завдання на слухання та повторення за диктором	Частково безкоштовний (розширений доступ – платний)
Wordwall	Можливість створення власних завдань, різноманітні інтерактивні вправи для будь-яких предметів	Інтерактивні вправи: вікторини, ігри, пазли, завдання на співставлення, які можна застосувати для навчання читання	Частково безкоштовний (платний доступ до додаткових функцій)
British Council LearnEnglish Kids	Адаптовані матеріали для дітей, навчальні відео та ігри	Великий вибір матеріалів для розвитку вимови та слухових навичок: пісні, аудіоказки, озвучені тексти	Безкоштовний
Oxford Owl	Доступ до великої бібліотеки електронних книг, інтерактивні вправи та аудіосупровід	Аудіокниги розвивають слухові навички, є опція слухати та слідувати за текстом. Вправи для перевірки змісту прочитаного	Безкоштовний (є платні книги), обов'язкова реєстрація

Інтерфейс та доступність є важливими критеріями для молодших школярів, і більшість ресурсів забезпечують простоту використання та яскравий дизайн. Наприклад, **Wordwall**, **Duolingo ABC**, **British Council LearnEnglish Kids** та **Starfall** мають інтуїтивно зрозумілі інтерфейси, які зручні для дітей. **Oxford Owl** також пропонує легкий доступ до свого контенту, але для зручності користування потрібна допомога з сторони батьків або вчителя. Важливо зазначити, що **Oxford Owl** доступний через підписку, тоді як більшість функцій **Starfall** та **Wordwall** безкоштовні. Це дозволяє обирати ресурс залежно від бюджету батьків або школи. Таким чином, інтерфейс та доступність відповідають віковим особливостям користувачів.

Отже, використання онлайн-ресурсів у навчанні читання іноземної мови у початкових класах сприяє формуванню техніки читання, розширенню словникового запасу та підвищенню загальної грамотності дітей, забезпечуючи індивідуалізований підхід до навчання. Також є ефективним та необхідним інструментом у сучасному освітньому процесі, який сприяє всебічному розвитку учнів. Завдяки інтерактивності, доступності та різноманітності цифрових інструментів учні можуть не лише краще засвоювати техніку читання, але й розвивати аналітичне мислення, критичне сприймання текстів та комунікативні навички, необхідні для успішного вивчення мови у майбутньому. Онлайн-ресурси дозволяють працювати з аудіо-, відео- та текстовими матеріалами, що забезпечує більш комплексне сприйняття інформації та сприяє розвитку слухання, говоріння та письма поряд із читанням.

Інтерактивні завдання та вправи в онлайн-середовищі дають учням можливість отримувати миттєвий зворотний зв'язок, що дозволяє швидко виявляти помилки, аналізувати їх та покращувати навички у реальному часі. Такі ресурси також дозволяють вчителям гнучко налаштовувати освітній процес відповідно до потреб кожного учня, забезпечуючи індивідуалізований підхід, який враховує різні рівні підготовки та інтереси дітей. Це сприяє тому, що учні починають краще розуміти прочитані тексти, вчать робити висновки, аналізувати контекст та знаходити ключову інформацію, що є основою критичного мислення та успішного навчання. Інтерактивність та захоплюючі завдання роблять процес навчання цікавим та надихаючим, стимулюючи бажання навчатися та відкривати для себе нові аспекти мови. У такому середовищі учні стають більш впевненими у власних силах, розвивають навички самостійної роботи та відповідальність за свій навчальний прогрес, а також краще розуміють значення знань англійської мови у глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, пед. і лінгв. ун-тів / за заг. ред. С. Ю. Ніколасової. Київ : Ленвіт, 2017. 590 с.
2. Дячук Н. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності школярів. Наук. зап. Сер. : Педагогіка. 2017. № 4. С. 37.
3. Зубрик А. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови учнів початкових класів. Актуал. пит. гуманіт. наук : міжвуз. зб. наук. пр. мол. вчених ДДПУ ім. І. Франка. Дрогобич, 2020. № 28. Т. 2. С. 87–92.
4. Коломінова О. О. Реалізація принципів навчання англійської аудіювання в навчально-методичному комплексі для початкової школи. Наук. зап. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. : Педагогіка. 2018. № 2. С. 137–145.
5. Складенко Н. К. Систематизація і повторення іншомовного граматичного матеріалу в основній і старшій школі. Іноземні мови. 2019. № 4. С. 17–20.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2009_4_4 (дата звернення: 23.05.2025).
6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1–2 та 3–4 класи. Київ : Просвіта, 2019. 336 с. URL:<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv> (дата звернення: 23.05.2025).

Матвійчук Т.П.,

канд. філол. наук,

доцент кафедри соціальних комунікацій
Національний транспортний університет

МОРСЬКА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ МОДЕЛЮВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглядається функціональна роль морської термінології у художній літературі та фольклорі. Здійснено аналіз мовного матеріалу з метою виявлення стилістичних, символічних та культурних функцій морських термінів у текстах різних жанрово-стильових парадигм. Обґрунтовано, що морська лексика виконує не лише номінативну, але й експресивно-зображальну функцію, формуючи наративний простір та сприяючи формуванню національної ідентичності.

Морська термінологія, будучи невід'ємною складовою фахової лексики, широко застосовується у художньому дискурсі для моделювання образу моря як простору пригод, небезпеки, трансформації особистості. Наявність таких термінів у фольклорі свідчить про глибоку інкорпорацію морської тематики в колективну ментальність народів. Проблема полягає у виявленні механізмів, за допомогою яких спеціалізована морська лексика трансформується в естетичний ресурс літературного твору.

1. Морська термінологія у світовій художній літературі

У класичних творах світової літератури морська термінологія виконує низку функцій: атмосферну, символічну, стилізаційну. Так, у поемі Гомера «Одіссея» море виступає як архетипічний символ випробування, очищення та повернення. Навігаційні терміни (наприклад, «стерно», «вітрило», «лот») підсилюють автентичність подорожі. У романі Д. Дефо «Робінзон Крузо» морська лексика («рівень припливу», «корабельний трюм», «штурман») виконує функцію реконструкції реалій виживання. Аналогічні приклади спостерігаються у творах Ж. Верна («Двадцять тисяч льє під водою»), Дж. Лондона («Морський вовк») і Дж. Конрада («Лорд Джим»).

2. Символіка моря у фольклорі

У фольклорних традиціях різних народів море постає не лише як географічна реалія, а насамперед як багатозначний символ, що структурує уявлення про простір життя, смерті, долі й трансцендентного переходу. У цьому контексті морська лексика набуває значної метафоричної функції, стаючи інструментом вираження архетипних смислів. У **слов'янській народній поезії** море часто уособлює межу між земним і потойбічним світами. Зокрема, в українській жалобній баладі «Ой плине кача по Тисині» образ водної стихії набуває символічного значення життєвого шляху воїна, що загинув на чужині. Плин ріки або моря тут виступає маркером незворотності долі, переходу до іншого виміру існування. У **англійських народних баладах**, зокрема в сюжетах про піратів або моряків (наприклад, «Sir Patrick Spens»), море зображується як стихія, що уособлює

фатум. Його непередбачуваність та байдужість до людських емоцій підкреслює тему неминучості трагедії. У **скандинавських сагах та епосі**, таких як «Сага про Егіля» чи «Стара Едда», море — це арена героїчних діянь, але водночас і середовище, де реалізується концепція невідворотної долі (*wyrd*). Часто море є сценою смерті героїв або їхнього переходу у Вальгаллу, що посилює його зв'язок із уявленнями про кінець шляху.

У фольклорі **морських народів**, зокрема кельтів, зустрічається уявлення про море як портал до «іншого світу» — Тір-на-Ног або Авалону, де життя триває вічно. Тут терміни, пов'язані з мореплаванням («корабель», «берег», «течія»), використовуються в метафізичному ключі, позначаючи шлях душі.

Таким чином, фольклорна символіка моря базується на універсальному досвіді людини, що стикається з безмежною, неконтрольованою стихією. Морська лексика в народних текстах є не лише елементом художнього оформлення, а й складником міфопоетичної картини світу, що формує колективну ідентичність.

3. Морська термінологія як засіб художньої виразності

Морська лексика у художньому тексті відіграє важливу роль у створенні реалістичного й образного простору, який сприяє «зануренню» читача у морську атмосферу. Вона виконує функцію семантичного маркера, що моделює не лише зовнішнє середовище, а й внутрішній стан персонажів, часто формуючи метафоричну площину оповіді. Однією з ключових функцій морської термінології є **нарративна візуалізація** — можливість передати динаміку подій через точні фахові позначення. Наприклад, опис шторму із застосуванням термінів **«бейдевінд»** (курс судна проти вітру), **«шквал»** (раптовий порив вітру), **«капітанський камбуз»** (кухня на судні) не лише забезпечує деталізацію подій, а й створює емоційно напружений простір. Така лексика формує **кінематографічний ефект**, який активізує уяву читача.

У творах **Джозефа Конрада** (зокрема, у романах «Лорд Джим», «Тайфун», «Серце пітьми») морський сленг і термінологія виконують **стилізаційно-автентичну функцію** — вони не просто зображують побут моряків, а й передають світогляд героїв, їхній етичний вибір і внутрішні конфлікти. Наприклад, використання лексем типу «вартовий місток», «тримати курс», «віддати швартови» у внутрішньому мовленні персонажів стає маркером їхньої професійної ідентичності й моральної відповідальності.

Крім того, морська термінологія нерідко має **метафоричне навантаження**. Такі вислови, як «втратити курс» або «судно на міліні», вживаються у переносному значенні для характеристики екзистенційного стану героїв. У цьому сенсі морська мова перетворюється на **засіб концептуалізації досвіду**, що виходить за межі фізичного простору моря.

У літературі авантюрного, романтичного та пригодницького жанрів (твори Р. Стівенсона, Ж. Верна, Дж. Лондона) морська лексика стає **засобом формування жанрової атмосфери**. Через використання спеціалізованих термінів, таких як «борт», «бак», «кіль», «рюмо» тощо, автори досягають стилістичної достовірності й відтворюють дух подорожей та ризику.

Таким чином, морська термінологія у художніх текстах слугує не лише інструментом точного зображення морського побуту, а й художньо-виразовим ресурсом, що розширює семантичні можливості мови, надаючи текстам жанрової, стилістичної та ідейної глибини.

4. Фразеологічні одиниці з морським компонентом

Фразеологізми з морською лексикою відображають глибинні культурні та когнітивні уявлення про море як простір небезпеки, випробувань або невизначеності. Вони увійшли до активного мовного вжитку і функціонують не лише у фаховому, а й у повсякденному дискурсі, зберігаючи метафоричну насиченість. «Ждати з моря погоди» — фразеологізм, що означає пасивне, часто безрезультатне очікування сприятливих змін. Приклад: «У переговорах із партнерами компанія займала позицію спостерігача, фактично чекаючи з моря погоди». «Морський вовк» — стійке словосполучення, яке позначає досвідченого моряка, що добре орієнтується в морських умовах і не боїться труднощів. Приклад: «Капітан судна — справжній морський вовк, за плечима якого десятки трансатлантичних рейсів». «Як собака в човні» — ідіома, що вживається для характеристики людини, яка почувається незручно, не на своєму місці, або не знає, як поводитися в певній ситуації. Приклад: «На міжнародній конференції без знання англійської він був як собака в човні». Ці вирази засвідчують інтеграцію морських реалій у мовну картину світу та демонструють, як професійна лексика перетворюється на універсальний семантичний інструмент для опису соціальних і психологічних явищ.

Отже, морська термінологія у художній літературі та фольклорі виконує багатофункціональну роль: формує стилістичну виразність, створює семантичну глибину, сприяє зображенню національної картини світу. Подальше вивчення дозволить розкрити нові аспекти взаємодії мови, культури та ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дакі О. А. Тематичні групи в українській морській терміносистемі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія. 2015. Вип. 54. С. 97–100.
2. Дакі О. А. Українська морська терміносистема: предметно-семантична організація. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2016. Вип. 38. С. 126–130.
3. Корнодудова Н. Походження, склад і функціонування морської термінології в українській літературній мові. Мовознавчий вісник. 2010. Вип. 10. С. 280–284.
4. Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: від витоків до сучасності. Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 292. С. 208–217.

Мешкурова Анастасія Олександрівна,
*аспірант кафедри лексикології і стилістики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

ІНШОМОВНІ ВКРАПЛЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ: ФУНКЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ

Іншомовні вкраплення є важливою стилістичною та функціональною ознакою художнього тексту, що відображає багатоголосу природу літератури, культурне розмаїття і міжмовну взаємодію. Ці елементи можуть мати вигляд окремих слів, словосполучень, речень або навіть цілих фрагментів іншою мовою – найчастіше мовою персонажа або як авторська вставка. Їх наявність не є випадковою, а виконує низку функцій, значущих як для змісту твору, так і для впливу на читача.

Однією з провідних функцій є характеристика персонажа через його мовлення, зокрема демонстрація освіченості, соціального статусу, етнічної або культурної належності. Іншомовні вкраплення слугують засобом створення індивідуального мовного портрета, підкреслюють особливості ідентичності героя, його соціальні зв'язки або прагнення до самовираження. Іноді такі елементи підкреслюють дистанцію між персонажем і середовищем, у якому він перебуває, або ж навпаки – демонструють його прагнення до інтеграції.

Іншомовність може також маркувати культурний простір, у якому розгортаються події. У творах, дія яких відбувається в іншомовному або мультикультурному середовищі, вкраплення іншої мови допомагають створити ефект занурення в локальний контекст, посилюють автентичність опису і додають текстові реалістичності, що поширено в історичних романах, подорожніх нотатках, художній прозі з елементами біографізму або міжкультурної взаємодії.

Окрім цього, іншомовні елементи часто мають символічне або концептуальне навантаження, позначаючи складні ідеї, підтексти або культурні коди, які не мають точного відповідника у мові основного тексту. Наявність таких фрагментів стимулює інтерпретацію, активізує читачке осмислення і відкриває простір для багатозначності.

Актуальним є погляд на іншомовні вкраплення як прагматичні маркери комунікативної ситуації, що сигналізують про інтенції персонажа або наратора, і сприяють конструюванню соціального контексту, в якому відбувається спілкування. Дослідження вітчизняних науковців засвідчують, що такі елементи не лише збагачують текст стилістично, але й забезпечують семіотичну та ідеологічну багатозначність. Зокрема, увагу привертає аналіз функцій іншомовності в сучасній українській прозі, де ці вкраплення вживаються як засіб актуалізації мовної реальності пострадянського суспільства, поліфонічності наративу та відображення зміненої картини світу [3].

У контексті дослідження індивідуального стилю авторів іншомовні компоненти можуть розглядатись як елемент ідіолекту, що простежується, зокрема, на прикладі

творчості українських письменників, які свідомо вплітають до мовного полотна іншомовні одиниці для увиразнення регіонального колориту, внутрішнього конфлікту героя або національно-культурного коду оповіді [2]. Такі елементи можуть підкреслювати історичну достовірність або служити засобом передачі діалогу культур.

Загалом, сучасні дослідження акцентують на взаємозв'язку традиційних та інноваційних підходів до вивчення іншомовної комунікації в межах художнього тексту. Мова розглядається не лише як засіб передачі інформації, а й як інструмент культурного обміну, трансляції ідентичності, а також впливу на рецепцію тексту в полікультурному середовищі [1].

Вивчення іншомовних вкраплень потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує мовознавство, літературознавство, теорію перекладу, культурологію та семіотику. З мовознавчого боку їх розглядають як прояви перемикання кодів, мовного контакту або міжмовного впливу. У літературознавчому аспекті досліджується їхня роль у сюжетній структурі, образності, жанровій специфіці, а також у створенні інтертекстуальних зв'язків.

Перспективи вивчення іншомовних вкраплень пов'язані з аналізом корпусів художніх текстів, порівняльними студіями, дослідженням читачівського сприйняття та перекладацькими стратегіями. У межах перекладознавства актуальним є питання збереження функцій іншомовних елементів у перекладі, зокрема, чи слід їх передавати дослівно, адаптувати або зберігати в оригіналі з примітками. Успішне вирішення цього питання впливає на автентичність перекладу, рівень інформативності та емоційний ефект.

Таким чином, іншомовні вкраплення у художньому творі виконують низку ключових функцій – від естетичної та стилістичної до символічної та культурної. Їх вивчення є важливою складовою аналізу художнього тексту, що дозволяє глибше осмислити динаміку міжмовної комунікації, мовну ідентичність та вплив глобалізаційних процесів на літературний дискурс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іншомовна комунікація: інноваційні та традиційні підходи: колективна монографія (Вип. 2). Далас : Primedia eLaunch LLC, 2022. 296 с. DOI 10.36074/ikitp.monograph-2022
2. Стовбур, Л. М. Іншомовні лексичні компоненти у романі В. Лиса "Століття Якова" як маркер ідіостилю письменника. Закарпатські філологічні студії. 2019. Т. 1. Вип. 10. С. 33-38.
3. Мельник С. Прагматичні функції іншомовних вкраплень в українській прозі кінця XX – початку XXI століть. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія «Філологічна». 2015. Вип.52. С. 177-179.

Павленко Микита Андрійович

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

курсант 2 курсу, факультет підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Науковий керівник : Серафимова Олена Миколаївна

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

викладач кафедри мовної підготовки

THE ROLE OF THE ENGLISH LANGUAGE IN INTERNATIONAL COOPERATION OF PRE-TRIAL INVESTIGATION BODIES

In the modern world, characterized by intense globalization and the growth of transnational crime, effective international cooperation in the field of criminal justice is of particular relevance. Crimes increasingly cross state borders, requiring law enforcement agencies of different countries to establish close interaction for their investigation and the prosecution of perpetrators. Pre-trial investigation bodies, as the first link in the criminal process, play a key role in this process, collecting evidence, establishing the circumstances of the case, and identifying involved individuals, which often requires interaction with foreign colleagues.

An important aspect that underscores the relevance of the study is the officially recognizing the status of the English language as one of the languages of international communication in Ukraine. This legislative step reflects the global trend toward strengthening the role of English in various areas of international interaction, including law enforcement. This decision creates further prerequisites and encourages the need to improve the level of English language proficiency among employees of state bodies, including pre-trial investigation bodies, to enable effective communication and cooperation with foreign partners. [1]

A lawyer must be fluent and competent in oral and written communication, be able to accurately select words and use professional terminology to clearly state facts, provide conclusive arguments and explain the content of legal documents for both clients and in court sessions. A particular advantage is English language proficiency, which involves not only general knowledge but also a deep understanding of special terms and rules of their use, which are important and require targeted study even for native speakers in the context of their professional activities. A legal professional must be skilled in using various syntactic structures, skillfully construct sentences, and be able to identify exceptions and conflicts in legislative acts. To become a true professional, a lawyer needs to consciously develop key traits, qualities, and skills.

Proficiency in English allows Ukrainian pre-trial investigation officers to effectively use international databases and information resources, learn from the best practices of foreign colleagues, and actively participate in the international professional community. Thus, the English

language is not just a means of communication but also an important tool for the integration of the Ukrainian law enforcement system into the international fight against crime. [2]

Despite the importance of the English language in the international cooperation of pre-trial investigation bodies of Ukraine, there are significant problems, such as an insufficient level of language proficiency among employees, the lack of standardized legal terminology, the complexity of legal translation, the lack of specialized training programs, limited access to resources, a psychological barrier, and insufficient motivation to learn the language. At the same time, there are significant prospects for improving the situation, including stricter language training requirements, development specialized training courses, involvement experts and modern technologies, creation glossaries and databases, encouragement of language practice, increased motivation, and cooperation with international organizations, which together can considerably increase the effectiveness of international cooperation in the fight against crime.

The official recognition of the status of the English language as one of the languages of international communication in Ukraine at the legislative level underscores the importance of its proficiency for law enforcement officers. The professional activity of a lawyer, especially in the field of international cooperation, is inextricably linked with the need for fluent and grammatically correct use of the English language, including knowledge of special legal terminology and the ability to operate with complex syntactic structures.

At the same time, the study revealed a number of problems that complicate the effective use of the English language in international cooperation by pre-trial investigation bodies of Ukraine. These include an insufficient level of language proficiency among a significant number of employees, the lack of unified legal terminology, difficulties in translating legal texts, the lack of specialized training programs, and limited access to relevant resources.

Despite these challenges, there are significant prospects for improving the situation. The implementation of targeted measures, such as strengthening the requirements for language training, developing specialized training programs, using modern learning technologies, creating terminological glossaries, and encouraging language practice, can significantly improve the level of English proficiency among employees of pre-trial investigation bodies.

To summarize, English language proficiency is an integral part of the professional competence of a pre-trial investigation officer, which contributes to effective international cooperation, exchange of experience, and the integration of the Ukrainian law enforcement system into the global fight against crime. Further efforts should be aimed at solving existing problems and realizing promising directions to ensure an adequate level of language training for employees and optimize the use of English in their international professional activities.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» 2024, № 38, ст.243
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>
2. Міжнародний розшук у кримінальному провадженні: визначити чи виключити?
URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/miznarodnii-rozsuk-u-kriminalnomu-provazhenni-viznaciti-ci-vikluciti>

Анастасія ПОЛЯНСЬКА

*викладач кафедри іноземних мов та
військового перекладу,*

*Національна академія сухопутних військ
імені Гетьмана Петра Сагайдачного*

<https://orcid.org/0009-0007-8890-802X>

м. Львів, Україна

МОВА ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

Війна як соціальне явище завжди впливає на мову. Лексика є найбільш динамічним компонентом мовної системи, і в умовах військових дій вона особливо чутлива до змін. Українське суспільство у 2022–2025 роках переживає період глибоких трансформацій, що відображаються у мовленні, публічному дискурсі та повсякденній комунікації. Дослідження цих змін є актуальним і необхідним для розуміння новітньої мовної картини світу українців. [3]

Трансформації лексики в кризових ситуаціях вивчали такі дослідники, як Н. Пуряєва (мовна картина світу), С. Яценко (соціальний дискурс), Л. Шевченко (мовна ідентичність у воєнний час). Їхні праці демонструють, що мова виконує не лише функцію опису реальності, але й формує її через терміни, символи, емоційні конотації.

Мовна інновація під час війни часто пов'язана з необхідністю позначити нові явища, передати емоції, здійснити мовне відмежування від ворога. [1]

До активного словника українців увійшли десятки нових лексем:

- *бавовна* — евфемізм вибуху на ворожій території;
- *русня* — пейоративне означення агресора;
- *паланиця* — пароль для виявлення чужинців;
- *могілізація* — гра слів: поєднання “мобілізація” і “могила”, як синонім до примусового й смертельно небезпечного призову в армію РФ;
- *мінуснути* — дієслово, що означає знищити ворога або техніку;
- *ППО працює* — фраза-утвердження, яка вживається під час повітряної тривоги або вибухів, що заспокоює населення;
- *жест доброї волі* — саркастичне означення відступу ворога.

Ці лексеми не лише відображають реальність, а й формують наратив спротиву, підтримують бойовий дух, підсилюють почуття єдності. [2,3]

Значна частина лексики, що існувала до війни, зазнала переосмислення:

- окупант, зрадник, волонтер, герой, евакуація — набули нового емоційного та концептуального наповнення;

- географічні назви (Буча, Маріуполь, Азов) трансформувались у символи.

Ці слова стали частиною символічного коду української ідентичності. [4]

Поширення офіційної військової термінології супроводжується проникненням англомовних запозичень:

- *drone, FPV, evac, shelling, air raid, ZSU, KIA (Killed in Action), MIA (Missing in Action).*

Деякі з них перекладаються й адаптуються, інші — використовуються без змін. Відбувається поєднання професійного жаргону з масовим медіа-дискурсом, що формує новий комунікативний стиль. З одного боку, це результат міжнародної підтримки, з іншого — свідчення динамізму української мови, її відкритості до адаптації. [1]

Мовна система українського суспільства зазнає значних трансформацій під впливом війни. Нові лексеми, переосмислення старих значень, активізація термінів та вплив англіцизмів свідчать про гнучкість і адаптивність мови.

Мова війни не є лише відображенням подій — вона активно формує національну ідеологію, підтримує дух спротиву та виконує функцію колективної пам'яті. Подальші дослідження у цьому напрямі є важливими для розвитку лексикографії, соціолінгвістики та національної самоідентифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гушул Р.В. Особливості перекладу військової термінології з англійської мови на українську. // Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. — 2017. — №1. — С. 12–16.
2. Яценко С.В. Мова війни як форма соціального дискурсу. // *Studia Philologica*. — 2023. — №4.
3. Шевченко Л. Language of War: Neologisms and Discursive Practices in Ukraine. // *Journal of Ukrainian Linguistics*. — 2022.
4. Український інститут. Мовні зміни під час війни. — 2023.

Савранчук Ірина Петрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лексикології та стилістики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ: АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Невербальна комунікація становить важливу складову загального процесу людської взаємодії і включає всі ті засоби передавання інформації, які не залучають вербальне мовлення. До таких засобів належать жести, міміка, постава, зоровий контакт, просторове розміщення співрозмовників, тактильна взаємодія, паралінгвістичні елементи (темپ мовлення, інтонація, гучність, паузи), візуальні коди, включно з одягом, аксесуарами, зачіскою, кольорами тощо [1]. Її вивчення відбувається на перетині лінгвістики, психології, соціології, семіотики, культурології, комунікативістики, антропології, педагогіки, а в сучасних умовах – також і в межах цифрової гуманітаристики [2].

Одним з ключових напрямів є дослідження функціональних характеристик невербального спілкування. Йдеться про його здатність передавати емоції, регулювати перебіг діалогу, утримувати або розривати комунікативний контакт, уточнювати або заперечувати зміст мовленнєвих повідомлень, виконувати ритуально-етикетні функції. Особливої уваги набуває здатність невербальних сигналів діяти на несвідомому рівні, формуючи у співрозмовника певні враження або впливаючи на його поведінку [3]. Це відкриває перспективи для досліджень у межах когнітивної науки й психолінгвістики.

Окрему лінію становлять культурно-специфічні особливості невербальної поведінки. Вивчається, як ті чи інші жести, типи погляду, дистанції між людьми або прояви емоцій варіюються залежно від культурного середовища, які знаки є універсальними, а які – контекстуально обумовленими [1]. У цьому аспекті особливо актуальними стають міжкультурні дослідження, що аналізують ризики комунікативних непорозумінь, стереотипізацію невербальних проявів, а також культурний шок, викликаний невідповідністю очікувань невербального спілкування.

На перетині лінгвістики та семіотики розглядається система невербальних знаків як організована й структурована форма комунікації, що має власну граматику, коди та правила декодування. Вивчаються принципи репрезентації змісту через рухи тіла, положення рук, спрямування погляду, зміни голосу. Дослідження невербальної семіотики дозволяє описати механізми створення значення поза вербальним контекстом, що особливо важливо у візуальних культурах, мистецтві, дизайні, моді, публічному просторі, рекламі [2].

Інтегральною частиною аналізу стає вивчення взаємодії вербальних і невербальних компонентів у реальних комунікативних ситуаціях. Застосування методів дискурс-аналізу, мультимодального аналізу та комунікативної прагматики дає змогу охопити складні сценарії поведінки, в яких невербальні сигнали корелюють із мовленнєвими

актами, підсилюючи, пом'якшуючи, або навпаки – спростовуючи сказане. У межах політичної риторики, юридичного спілкування, медичної або освітньої комунікації невербальні маркери відіграють надзвичайно важливу роль у створенні довіри, авторитету або емоційного зв'язку між учасниками спілкування [2].

Новим напрямом виступає дослідження цифрової невербальної комунікації, яка формується в онлайн-середовищі. До неї належать емодзі, реакції, гіфки, візуальні меми, графічне оформлення повідомлень, стиль цифрового оформлення [3]. Ці елементи виконують функцію заміщення традиційних невербальних сигналів у віртуальному просторі, відображаючи потребу користувача у вираженні емоцій, інтенцій або оцінок у середовищі, де немає фізичної присутності співрозмовника.

Отже, дослідження невербальної комунікації є міждисциплінарним, багаторівневим і перспективним напрямом, що відкриває нові горизонти у вивченні людської поведінки, мови, культури та суспільства. Урахування її особливостей необхідне не лише для точнішого розуміння комунікативних процесів, а й для ефективної взаємодії в глобалізованому та віртуалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. The New Penguin Encyclopedia / ed. by D. Crystal. London : Penguin Group, 2003. 1512 p.

Тхор Неоніла Максимівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лексикології та стилістики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
Островська Юлія Павлівна,
здобувач освіти,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ POWER В АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до вивчення мови як засобу відображення колективної свідомості, цінностей та соціокультурних уявлень. Особливе місце в цьому контексті займає дослідження мовних концептів – ментальних утворень, що відображають найважливіші для певної культури явища [1; 2]. Одним із таких базових і водночас універсальних концептів є концепт *POWER* (влада), що охоплює уявлення про силу, авторитет, контроль, домінування та підпорядкування. Саме цей концепт має особливу значущість для розуміння структури суспільства, ролей індивідів та механізмів соціальної взаємодії.

Фразеологізми, як стійкі мовні одиниці, слугують одним із найяскравіших засобів вербалізації концептів. Вони не лише фіксують лінгвістичну інформацію, а й акумулюють культурний досвід народу, втілюючи в собі його уявлення про певні феномени [2]. Дослідження фразеологізмів, що вербалізують концепт *POWER* в англійській мові, дозволяє не лише виявити специфіку мовної картини світу англійської мови, а й порівняти її із світоглядом інших мовних спільнот.

Розглянемо декілька фразеологізмів, в яких репрезентується досліджуваний концепт [3]. Фразеологізм *Hold the reins* (*тримати кермо влади*) походить із кінної лексики, де «*reins*» (вудечка) слугують засобом керування конем. У переносному значенні він вказує на особу, яка контролює процес або керує ситуацією. У контексті концепту *POWER* цей вираз відображає офіційну або легітимну форму влади, що здійснюється відкрито, шляхом прийняття рішень та спрямування діяльності інших. *Pull the strings* (*тягти за ниточки*) походить від образу маріонетки, якою маніпулюють за допомогою ниток. Вираз означає приховане керівництво, неочевидну владу, яка здійснюється неформально або з тіні. У цьому випадку концепт *POWER* реалізується через опосередкований, латентний вплив, що не завжди є легітимним.

Have someone under one's thumb (*тримати когось під великим пальцем*) відображає повну підконтрольність однієї особи іншій. У межах концепту *POWER* тут домінує ідея особистісного контролю, іноді з елементами примусу, психологічного тиску або обмеження свободи волі підлеглого.

Call the shots (*віддавати накази, диктувати умови*) вказує на особу, що приймає ключові рішення та відображає владні повноваження, що передбачають можливість безпосередньо впливати на хід подій. Такий тип влади зазвичай пов'язується з лідерством, авторитетом і відповідальністю.

Походження фразеологізму Rule the roost (*бути головним, керувати домом або групою*) пов'язане із пташиним двором (roost – сідало для курей), де один самець «керує» іншими. Це фразеологічне поєднання вербалізує концепт POWER у формі домашнього або локального домінування, часто в неформальному або побутовому середовищі. Фразеологізм Be in the driver's seat (*бути за кермом, керувати ситуацією*) містить образ особи, яка контролює рух автомобіля, і в метафоричному значенні означає перебування у позиції впливу, прийняття стратегічних рішень, формування напрямку розвитку подій. Концепт POWER тут поєднується з відповідальністю за рух (дії інших) та передбачає активну позицію. Lay down the law (*диктувати правила*) репрезентує легітимну або авторитарну владу, яка встановлює норми поведінки, правила та вимоги. Така влада не обов'язково має формальний характер, однак передбачає здатність впливати на поведінку інших через мовні або поведінкові директиви. Twist someone's arm (*тиснути, змушувати щось зробити*) втілює концепт POWER у формі переконання або примусу, що межує з психологічним або емоційним тиском. Він передає ідею впливу, що здійснюється непрямо, через створення ситуації, коли в опонента залишається мало вибору.

Аналіз англійських фразеологізмів засвідчив, що концепт POWER вербалізується через різні форми впливу: відкритий контроль, маніпуляцію, авторитет і примус. Ідіоми класифікуються за семантичними ознаками: офіційна влада, приховане керівництво, жорстке домінування та локальна перевага. Це свідчить про багатовимірність концепту POWER у свідомості англосмовної культури та його глибoku закріпленість у мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. Longman Dictionary of English Language and Culture. Edinburgh : Longman, 1998. 1536 p.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Liudmyla Volodimirivna Firsova

Candidate of philosophical

Professor state biotechnology universine

Kharkov, Ukraine

INFORMATION NARRATIV IN SCIENTIFIC DISCOURSES

The influence of science and critical thinking on man is twofold. Before offering him real knowledge, it destroys a mass of fictitious ideas that for a long time seemed to be real knowledge. Before bringing to life new means of practical domination over the world, it ruthlessly discredits the instruments of fictitious influence on reality, the reliability of which until a certain time no one doubted. Science destroys false and naive confidence, often not being able to immediately offer in its place a new one, equally strong, broad, and subjectively satisfying. Science does not bring knowledge in general, but logically and empirically proven knowledge, which at any given moment covers a rather narrow range of phenomena. The volume of explanations it provides is simply incommensurate with the volume of pseudo-explanations it rejects. And this is the situation not only of the emergence of science, but of every new significant discovery. Thus, science brings to man not only new knowledge and opportunities, but also a conscious ignorance that was born for the first time - an understanding that there are objectively impossible events, practically unsolvable tasks, and uncertain life situations. This does not mean at all, however, that conscious ignorance immediately becomes a mass asset.

The information approach is used today in many natural and social sciences. It underlies cognitive neurology, cognitive psychology, cognitive sociology, etc. But in this connection a number of philosophical and methodological issues arise. The relationship between "information" and "knowledge", informational and cognitive approaches is understood differently. Philosophy as critical thinking introduces us to an open field of discussion and allows us to identify and compare different approaches to problems. Discussions contribute to the expansion of the semantic space of interpretations. Philosophy helps to develop thinking, analytical and creative skills, which are necessary in many areas of life. Critical thinking in philosophy stimulates our cognitive desire, which in turn contributes to our personal and professional development. Science assumes and appeals to critical thinking in man. Critical thinking is a necessary skill and a vital resource of modern man. However, neither in information nor in knowledge as such there is no place for spiritual and moral principles. Namely, these value components are key in the necessary process of humanization and humanitarianization of society. The process of humanization in modern society is associated with a change in the vector of development towards the person, as the highest value is the freedom of the person, his choice, acceptance of his values, interests and ideals. Modern trends in the penetration of technological and applied thinking tools into the humanitarian sphere indicate the emergence of new

humanitarian technologies. The development of the Internet, modern information and communication technologies, biotechnology, nanotechnology, and the increase in information flow have a direct impact on all social processes, on the nature of interpersonal communications, and on the process of epistemological mastery of reality. Today, educational services are developing rapidly, including various online courses, Internet courses on self-education, etc. The focus is on personally-oriented learning technologies, individualization of educational practices. Technologies are designed to provide maximum comfort, relieve a person of labor-intensive work, and facilitate quick and easy ways of communication. At the same time, there is a dependence on technology that has entered daily use and constitutes a new, high-tech environment for a person, which increasingly distances him from the natural environment. It is also worth noting the importance of the consolidating role of social transformations, the need to build new communicative ties within society on the basis of certain socially significant target settings. The experience of recent years demonstrates an increase in the demand for various public intellectual platforms, educational mass events, and intellectual leisure. Events on philosophical topics are gaining popularity. And this is another proof of social cohesion and intellectual development of society. Interest in narrative as an essential component of scientific discourse makes it especially relevant to address the consideration of specific features of historical narrative. An information narrative in scientific discourses is a way of structuring and conveying information, where key events, facts, and ideas are sequentially linked together, creating a coherent story that shapes scientific knowledge. The increasing pace and volume of information flow in modern culture require new approaches to extracting and processing information, which cannot but affect changes in both classical ideas about mental processes and the thinking process itself. In the era of mass media diversity, people (and primarily the younger generation) inevitably develop new abilities: the ability to perceive rapidly changing images and operate with fixed-length meanings. At the same time, the ability to understand long linear sequences, establish cause-and-effect relationships, and to reason gradually fades into the background. From a cognitive point of view, culture sets the perspective of the world and the modes of its evaluation or a filter that filters out fragments of reality that do not fit into the "categorical grid" of culture. From a logical point of view, the main mechanism is a procedure that allows, on a conscious or unconscious level, to put forward hypotheses and make plausible conclusions about the content and connections of various phenomena and processes. In particular, modern education today is developing in conditions where the complexity and dynamism of processes in all spheres of society are continuously increasing. It is oriented towards preparing people for an uncertain and, to a large extent, unprogrammed and unpredictable future. In connection with the development of cognitive sciences, classical philosophical problems appear in a new way: human freedom of will, possibility and reality, chance and necessity. In the information society, in the network society, the problem of social self-organization arises differently. The problem of identity, selfhood, I, evasion from one's I and from the real world into the virtual one is becoming more acute. The ideas of controlling evolution, designing a person, in fact, become a challenge to the very existence of a person.

Арбузова Анастасія Вячеславівна

здобувач вищої освіти

факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет,

Україна

Красільнікова Олена Василівна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри філософії, соціології та політології

Державний торговельно-економічний університет, Україна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В епоху постійних соціокультурних трансформацій, які визначають постіндустріальне суспільство, критичне мислення стає дедалі важливішою "м'якою" навичкою сучасної особистості. Зростаюча інформаційна насиченість, поширення дезінформації, криза довіри до традиційних джерел знань і загострення глобальних викликів формують потребу в таких когнітивних якостях, які дозволяють індивіду свідомо аналізувати реальність, ухвалювати зважені рішення та розрізняти правдиву інформацію від маніпулятивної [1].

У вітчизняному науковому дискурсі критичне мислення розглядається як складний і цілеспрямований процес інтелектуальної діяльності, що передбачає глибокий аналіз інформації, її оцінку з позицій логічності, доказовості та достовірності [2]. Воно інтегрує в собі не лише логічне осмислення даних, а й здатність формувати самостійні судження, ставити змістовні запитання, сумніватися в авторитетних твердженнях і відстоювати власну позицію на основі аргументації. У цьому контексті критичне мислення є не лише когнітивним інструментом, а проявом внутрішньої інтелектуальної зрілості.

Багато дослідників наголошують на ролі критичного мислення як своєрідного "внутрішнього регулятора" моральної поведінки [3]. Воно сприяє узгодженню власних дій з етичними принципами, соціальними нормами й загальнолюдськими цінностями. Важливою його функцією є вміння виявляти помилки — від логічних суперечностей до прихованих упереджень і стереотипів — і на цій основі формулювати альтернативні підходи до вирішення проблем.

Ключовою рисою критичного мислення є відкритість до альтернативних поглядів, яка унеможливує догматизм та сприяє розвитку особистісної автономії [4]. Людина, здатна мислити критично, не задовольняється готовими відповідями, а прагне до глибшого розуміння явищ, порівнює точки зору, оцінює їх обґрунтованість і самостійно приходить до висновків.

У структурі критичного мислення виокремлюють низку складових, серед яких особливу роль відіграють:

- когнітивна рефлексія;
- логічне структурування думок;
- усвідомлення власних когнітивних упереджень;
- інформаційна грамотність та медіа-обізнаність [3].

Визначальним компонентом цього процесу виступає метапізнання — здатність особистості осмислювати, оцінювати і коригувати власні мисленнєві операції [5]. Це забезпечує не лише точніше сприйняття інформації, а й можливість подолання хибних переконань і стереотипів, що глибоко вкорінені в свідомості.

Отже, критично мисляча особистість — це людина, яка усвідомлює свої базові переконання, здатна приймати обґрунтовані рішення, незалежно мислити й адекватно реагувати на виклики реальності. Така особа вирізняється толерантністю до інших поглядів, здатністю вести аргументовану дискусію, інтелектуальною ініціативністю, допитливістю, самокритичністю та схильністю до інсайту.

Особливу роль у формуванні критичного мислення відіграє освіта. У Національній стратегії розвитку освіти України на 2021–2031 роки критичне мислення розглядається як наскрізний елемент освітнього процесу, що має сприяти становленню вільної, самостійної, відповідальної особистості [6]. Сучасна школа покликана не просто передавати знання, а формувати мислення, яке дозволяє молоді вільно оцінювати ідеї, ставити під сумнів стереотипи, опиратися на факти, а не емоції, і виявляти здатність до осмислення складних суспільних процесів.

Ефективним засобом розвитку критичного мислення є використання інтерактивних методів навчання — таких як дебати, дискусії, рольові ігри, аналіз кейсів. Вони сприяють формуванню в студентів аналітичного мислення, здатності до оцінки різних точок зору, прийняття відповідальних рішень у неоднозначних ситуаціях, розвитку навичок аргументованого захисту позиції [1].

В свою чергу, критичне мислення — це не лише інтелектуальна навичка, а й важливий механізм формування громадянської свідомості. У демократичному суспільстві воно виступає гарантією свободи думки, засобом протидії масовій маніпуляції та основою суспільного поступу. Людина, яка мислить критично, здатна протистояти тиску масової думки, не піддаватися інформаційному шуму та формувати власне бачення реальності на основі аналізу, логіки та етичних засад [4].

У цьому сенсі критичне мислення стає як плодом демократичного ладу, так і умовою його збереження. Там, де воно відсутнє, розростаються догматизм, конформізм, пасивність — явища, що паралізують волю до змін [3]. Демократія без критичного мислення втрачає свою суть і перетворюється на формальну декорацію. Саме тому розвиток цієї якості є не лише педагогічним, а стратегічним завданням національного масштабу.

Особливої актуальності набуває критичне мислення в умовах інформаційної війни, гібридних загроз і поширення фейкових повідомлень. За даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, понад 80% фейків у соціальних мережах спрямовані на емоційне маніпулювання й дестабілізацію [7]. У таких умовах

здатність до критичного аналізу — зокрема вміння перевіряти джерела, розпізнавати маніпулятивні техніки, розрізняти факти і судження — стає не просто корисною, а життєво необхідною компетентністю [4].

Відтак навички критичного аналізу - зокрема перевірка джерел, оцінка фактів, виявлення маніпулятивних технік - мають стати невід'ємною частиною інформаційної культури громадян, зокрема молоді [5].

Таким чином, критичне мислення - це багатовимірна, інтегральна здатність сучасної особистості, яка охоплює інтелектуальну автономію, інформаційну безпеку, рефлексію та соціальну відповідальність. Його формування та розвиток є стратегічним завданням національної системи освіти, ключовою умовою ефективної соціалізації та передумовою сталого розвитку демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Савченко С.В., Курило В.С. Формування критичного мислення як одна з умов успішної соціалізації сучасної особистості. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки, 2019, №6 (329), Ч.1, С.64-71. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8013>
2. Горбенко Ю.Л. Критичне мислення як навичка сучасної особистості. Бібліотека I покоління: виклики, проєкції, очікування. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/9399>
3. Колток Л. Критичне мислення як основа сучасних підходів у формуванні особистості учня. Рідне слово в етнокультурному вимірі, 2023. Випуск 8. С. 68-72. URL: <https://journals.dspu.in.ua/index.php/ridneslovo/article/view/493/452>
4. Головіна О.В. Критичне мислення та медіа-грамотність як необхідна складова в епоху інформаційного суспільства. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Дніпро: ДДУВС, 2018, С. 56-58. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/1856>
5. Трубіщина О, Валюкевич Т., Шакуров С. Розвиток критичного мислення як ключової компетенції студентів у вищій освіті. Вісник науки та освіти. Серія: «Педагогіка». 2024, № 2(20). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/9647>
6. Міністерство освіти і науки України. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
7. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Аналітика щодо інформаційних загроз в умовах гібридної війни, 2023. URL: <https://cip.gov.ua/ua>

Кмін Анастасія Олександрівна

доктор філософії

викладач кафедри воєнної історії

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра

Сагайдачного

м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

ЖИВА ПАМ'ЯТЬ ВІЙНИ: ЯК ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЗМІНЮЄ НАШЕ СПРИЙНЯТТЯ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ

Сучасний темп життя, обмежений доступ до архівів та зростаючий інтерес до інтерактивних форм навчання змушують істориків і педагогів звертатись до новітніх технологій. Вивчення воєнної історії, зокрема, потребує ефективних способів опрацювання великих обсягів джерел, занурення у контекст подій та емоційного залучення аудиторії. У цьому контексті інформаційні технології відкривають нові горизонти для дослідників, освітян та широкого загалу.

Оцифрування архівів стало ключовим напрямом у збереженні та популяризації історичної спадщини. У країнах Європейського Союзу вже протягом багатьох років активно реалізуються програми цифрової трансформації архівних фондів. Україна також демонструє значний прогрес у цьому напрямі, зокрема через діяльність Центрального державного електронного архіву України, Е-архіву визвольного руху, а також проєкту *Digital Library of Ukraine*. Важливими міжнародними ресурсами є *Europeana Collections*, *United States Holocaust Memorial Museum*, *The National Archives* (Велика Британія), *Deutsche Digitale Bibliothek*.

Окремої уваги заслуговують ініціативи зі створення 3D-реконструкцій зруйнованих українських міст, таких як Бахмут і Маріуполь. Застосування фотограмметрії, лазерного сканування та аерозйомки дозволяє не лише фіксувати масштаби руйнувань, а й візуалізувати об'єкти культурної спадщини в їх довоєнному вигляді. Такі проєкти виконують не лише наукову, але й меморіальну функцію, сприяючи формуванню історичної пам'яті у цифровому форматі.

Віртуальна реальність (VR) дедалі активніше використовується не лише в індустрії розваг, а й у галузі освіти. Історичні VR-проєкти – *WW1 Experience*, *1943 Berlin Blitz* (BBC), *Chornobyl VR Project* – засвідчують високий потенціал технології у створенні ефекту присутності, що дозволяє користувачеві "пережити" подію зсередини.

Якщо ж проаналізувати та узагальнити вплив VR на викладання воєнної історії, то основними перевагами можна визначити:

Ефект присутності, коли користувач не просто читає про події, а відчуває їх через занурення у віртуальний простір;

Емоційна залученість, що сприяє формуванню емпатії, особливо в молодіжному середовищі;

Просторова візуалізація, яка дозволяє краще зрозуміти географію фронту, тактику бойових дій, масштаби руйнувань.

Однак не варто сприймати новітні технології, як досконалі інструменти освітнього процесу. Як і кожна новостворена та нововведена технологія, вона має власні недоліки. Однією з головних загроз є перетворення війни на елемент розваги. У багатьох VR-досвідах користувачі взаємодіють із простором як учасники пригодницького квесту, що може призвести до викривлення історичного контексту. Справжня війна – це не екшн-квест. Коли віртуальний досвід починає витісняти історичну правду, формується ризик втрати поваги до жертв і знецінення трагедії.

Сучасні технології дозволяють легко додати ефектів, музики, кольору та навіть вигаданих сцен, які не мають підґрунтя у реальних подіях. У таких умовах глядач запам'ятовує не факти, а візуальні образи – не події, а художню інтерпретацію.

Інформаційні технології відкривають перед істориками та освітянами нові можливості у вивченні та популяризації воєнної історії. Проте разом із цими можливостями зростає і відповідальність. Технології повинні служити пам'яті, а не витісняти її. Віртуальна реальність може бути ефективним інструментом пізнання, але лише за умови відповідального та етичного підходу до її використання.

УДК: 321.7:004.9(047)

Козаченко Р.А.,

*викладач кафедри соціально-гуманітарних наук
Донецького державного університету внутрішніх справ*

м. Кропивницький, Україна

ORCID: 0009-0001-0643-3945

kozak9409@gmail.com

МОЛОДЬ І ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У контексті глобальних трансформацій політична культура сучасного суспільства зазнає суттєвих змін, зумовлених передусім розвитком цифрових технологій та поширенням мережевої комунікації. Молодь, яка є основною групою користувачів цифрових платформ, дедалі активніше включається у політичні процеси, трансформуючи їхні традиційні форми, механізми та канали взаємодії. Зокрема, класичні моделі політичної участі, такі як членство у політичних партіях чи участь у виборах, поступово втрачають свою домінуючу позицію, поступаючись новим, більш гнучким, децентралізованим та неформалізованим способам громадянської активності.

Цифрове середовище виступає ключовим чинником трансформації політичної культури. Соціальні мережі, онлайн-платформи, відеоблоги, форуми, а також мобільні застосунки стали важливими інструментами громадянського самовираження, мобілізації соціального капіталу та впливу на політичні процеси. Молодіжна аудиторія активно використовує ці цифрові ресурси, навіть за відсутності формального залучення до інституційних політичних структур [1]. Водночас формування політичної культури молодого покоління відбувається в умовах гіперінформаційного середовища, де дедалі важче розмежувати достовірну інформацію від маніпулятивної. Алгоритмічна логіка функціонування цифрових платформ сприяє формуванню так званих «інформаційних бульбашок», що істотно впливають на сприйняття дійсності та політичну соціалізацію.

У цьому контексті актуалізуються нові форми політичної участі молоді, зокрема: онлайн-активізм, електронні петиції, віртуальні протести, меметичний активізм (використання інтернет-мемів як засобу політичного висловлювання), а також краудфандинг соціально орієнтованих ініціатив. Досвід різних країн засвідчує, що за допомогою цифрових інструментів молодіжні спільноти здатні впливати на політичні процеси, навіть не вдаючись до участі у виборах [2]. Такі приклади, як глобальний кліматичний рух Fridays for Future, кампанія Black Lives Matter у США, протести проти авторитарних режимів у Гонконзі та Ірані, або масові студентські рухи в Чилі, демонструють високий мобілізаційний потенціал цифрових комунікацій та їхню ефективність у формуванні громадської думки.

Український контекст також надає переконливі приклади подібної трансформації. Починаючи з Революції Гідності 2013-2014 років, цифрові технології відіграли ключову роль у мобілізації молоді [3]. Саме через соціальні мережі координувалися мирні акції, поширювалася інформація про події на Майдані, здійснювався тиск на державні структури. У подальші роки активна цифрова участь молоді проявилася через підписання електронних петицій до президента та Верховної Ради, участь у кампаніях на захист прав студентів, а також у волонтерських і благодійних ініціативах для підтримки Збройних Сил України. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році молоді українці активно долучилися до цифрового спротиву: організовували інформаційні кампанії, викривали фейки, координували збори коштів на дрони, екіпірування, медичне забезпечення через краудфандингові платформи на кшталт «Банка Монобанку», «Повернись живим», «KOLO» тощо.

Водночас використання цифрових інструментів у політичній сфері супроводжується низкою викликів і ризиків. Серед них слід виокремити недостатній рівень цифрової грамотності, що підвищує вразливість молоді до дезінформації; алгоритмічну поляризацію, за якої користувачі отримують лише інформацію, що підтверджує їхні попередні уявлення та упередження; а також інформаційну перевантаженість, яка сприяє виникненню апатії, недовіри до політичних інституцій та загальному відчуженню від політики.

У випадку України ці ризики посилюються через інформаційну війну та цілеспрямовану деструктивну діяльність ворожих інформаційних структур, що активно впливають на молодь через цифрові канали. Виклики, які постали перед молоддю в Україні в умовах війни, значно змінили їхнє ставлення до політичної участі. В умовах обмежень фізичної участі в публічних заходах, цифрові платформи стали основним каналом для вираження протесту та мобілізації молодіжних ініціатив [4].

Перспективи подальшого залучення молоді до політичного процесу значною мірою залежать від здатності політичних інституцій адаптуватися до нових умов функціонування суспільства. У цьому контексті особливої актуальності набувають такі завдання, як розвиток цифрової громадянської освіти, створення офіційних платформ для електронної участі, а також підтримка молодіжних ініціатив у цифровому середовищі. У світі вже реалізуються подібні ініціативи: у Фінляндії та Естонії активно впроваджується цифрова громадянська освіта в школах; у Німеччині функціонують державні платформи для молодіжного консультування органів влади; в Україні – «Дія» поступово розширює функціонал електронної взаємодії з державою, що також відкриває потенціал для політичної участі.

Саме молодь у цифрову епоху формує новий тип політичної культури – динамічної, відкритої, горизонтальної, що ґрунтується на принципах мережевої взаємодії та швидкої реакції на суспільно-політичні виклики. Отже, трансформація політичної участі не повинна розглядатися як загроза усталеним політичним механізмам, а радше як виклик, на який слід відповідати через модернізацію інституцій, зміцнення громадянського суспільства та системні інвестиції в освіту. Лише за таких умов молодь залишатиметься не пасивним об'єктом політичного процесу, а його повноправним суб'єктом і рушієм демократичних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Програма розвитку ООН (UNDP). *Civic Participation of Youth in the Digital World*. 2020. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/eurasia/Civic-Participation-of-Youth-in-the-Digital-Word.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).
2. Програма розвитку ООН (UNDP). *Civic Participation of Youth in the Digital World*. 2020. URL: <https://www.undp.org/eurasia/publications/civic-participation-youth-digital-world> (дата звернення: 26.05.2025).
3. Програма розвитку ООН (UNDP). *Civic Participation of Youth in the Digital World (Ukraine)*. 2020. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/-----_.pdf (дата звернення: 26.05.2025).
4. Програма розвитку ООН (UNDP). *Вплив війни на молодь в Україні 2024*. 2024. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vplyv-viyny-na-molod-v-ukrayini-2024> (дата звернення: 26.05.2025).

Король Д.І.

Науковий керівник: Ю.П. Крисюк

к.ю.н., доц.

ГЕНЕЗИС ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ГЕГЕЛЯ: РАННІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПРАВО І ДЕРЖАВУ У «ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОПЕДЕВТИЦІ»

У цій статті аналізуються початкові етапи формування філософсько-правових поглядів Гегеля, зосереджуючись на його роботі «Філософська пропедевтика». Дослідження висвітлює, як право та держава розглядаються філософом у контексті поняття практичного духу, що передує його пізнішому поняттю об'єктивного духу. Розкрито гегелівське розуміння права як відношення абстрактних осіб та його негативний аспект (непорушення прав), а також зв'язок права власності зі свободою волі. Особливу увагу приділено взаємодії індивідуальної та загальної волі, а також ролі обов'язку у праві та моралі. Досліджено також ранні уявлення Гегеля про державу як розумне утворення та її співвідношення з народним духом. Стаття демонструє генезис ключових категорій гегелівської філософії права, що дозволяє глибше зрозуміти еволюцію його думки до її довшеного вигляду у «Філософії права».

Ключові слова: Гегель, філософія права, практичний дух, об'єктивний дух, право, держава, свобода волі, мораль, обов'язок, народний дух.

Актуальність теми дослідження. Актуальність цього дослідження зумовлена постійним інтересом до філософської спадщини Гегеля, зокрема до його вчення про право і державу. Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених «Філософії права», ранні етапи формування його концепції, представлені в «Філософській пропедевтиці», залишаються менш дослідженими. Аналіз цих початкових уявлень дозволяє глибше зрозуміти логіку розвитку думки філософа, виявити передумови та витоки його зрілих поглядів.

Сучасний світ, що характеризується складними трансформаціями у правовій та політичній сферах, потребує нового осмислення фундаментальних принципів права та держави. Звернення до класичних філософських систем, таких як система Гегеля, дає змогу виявити універсальні закономірності та сутнісні аспекти взаємодії індивідуальної свободи та загальної волі, що є особливо важливим в умовах пошуку оптимальних моделей державного устрою та правового регулювання. Дослідження генезису гегелівських ідей сприяє розширенню наукового дискурсу щодо природи права, його співвідношення з мораллю та ролі держави у забезпеченні свободи та справедливості. Це дозволяє не лише збагатити історію філософсько-правової думки, але й знайти відповіді на актуальні виклики сучасності.

Виклад основного матеріалу.

Гегель розглядав право як центральний об'єкт філософського дослідження. Він стверджував, що філософські методи слід застосовувати до цієї унікальної сфери. Питання про природу права, свободи та держави належать до компетенції філософії. Водночас, юриспруденція зосереджується на практичному застосуванні об'єктивованого

права, тобто законів, до конкретних ситуацій. Отже, Гегель чітко розмежовує ці дві сфери: філософське знання про право, яке має на меті розв'язання його ґносеологічних аспектів, і прикладне знання юриспруденції, чия завдання – правильно застосовувати універсальні правові принципи до емпіричних випадків.

Розвиток уявлень Гегеля про право відбувався поступово. Цей процес включав наукове обґрунтування його правових поглядів, які органічно вписувалися в загальну філософську систему мислителя, що також постійно розвивалася. Вивчення цього генезису є цінним, оскільки дозволяє повніше дослідити різні грані його правової доктрини. Найбільш довершеного вигляду вона набула у праці «Філософія права», яка вважається однією з найважливіших робіт в історії філософсько-правової думки. У ній право представлене як шлях об'єктивного духу: від абстрактного права через мораль до моральності. Кінцевим етапом розвитку об'єктивного духу є держава, де право, як прояв свободи волі, досягає своєї справжньої реальності.

Саме тут Гегель підкреслює істинне значення та призначення філософії щодо науки про право. Він зазначає, що «Філософія права», будучи наукою про державу, є спробою осмислити та зобразити державу як щось розумне саме по собі. Як філософський твір, вона повинна бути якомога далі від конструювання ідеальної держави; знання, що міститься в ній, не може бути спрямоване на те, щоб вказувати державі, якою їй слід бути. Її мета – лише показати, як держава, цей універсальний прояв моральності, повинна бути пізнана.

Робота «Філософська пропедевтика» являє собою етап розвитку філософського вчення Гегеля про право. Погляди на державу і право, що розкриваються тут філософом, дозволяють розглянути важливі аспекти шляху пізнання права, дослідити правові проблеми з урахуванням всіх етапів розвитку знання про право у Гегеля.

Предметом цієї роботи Гегель ставить людську свободу, перш за все, у співвідношенні індивідуальної свободи до загальної. У даній роботі він визначає, що правові, моральні і релігійні поняття належать до умоглядного світу [1, с. 7].

Свобода, за Гегелем, є і змістом, і об'єктом сама для себе. Її розвиток має відбуватися в напрямку усвідомлення універсального. Таким чином, правова сфера вимагає раціонального підходу.

Питання, порушені у філософії Гегеля, зокрема її правова проблематика, завжди викликали значний інтерес серед науковців, і в останні роки цей інтерес лише посилюється. Нещодавні дослідження та докторські дисертації В. І. Коротких та Ю. Р. Селіванова, були присвячені системі та методам гегелівської філософії, а також інтеграції «Феноменології духу» в її загальний контекст. Внесок у вивчення місця та ролі права у філософській системі Гегеля зробили такі вчені, як Т. І. Ойзерман, В. С. Нерсесянц, М. В. Бикова, В. Г. Пушкін, О. О. Александров, О. С. Пашков та інші. Проте, хоча їхні роботи приділяють увагу державі як кульмінації гегелівської філософської думки, вони часто не заглиблюються в аналіз етапів формування цього знання.

У «Філософській пропедевтиці» Гегеля, концепції права та держави інтегровані в систему вчення про дух, який на цьому ранньому етапі філософського розвитку називається практичним духом, на відміну від об'єктивного духу, що з'явиться у його пізніших працях. Практичний дух розглядається як такий, що має онтологічне буття; він не просто вміщує ідеї, а сам є живою ідеєю. Він виявляє себе у зовнішньому світі, переносячи свої внутрішні

визначення і таким чином матеріалізуючись як ідея. По суті, практичний дух є проявом свободи волі, що розгортається у діяльності, тобто є активним втіленням наміру.

Дух має своє визначення, таким визначенням є свобода. Визначення духу – це і є його закони. Але вони не є його зовнішніми, природними детермінаціями; його єдине визначення, в якому і міститься все інше, – це його свобода. Вона слугує і формою і змістом його закону. Останній може бути правовим, моральним або політичним [1, с. 198].

Практичний дух у Гегеля включає три елементи: право, мораль і політику. Хоча ця класифікація відрізняється від тієї, що представлена у його пізнішій праці «Філософія права» для об'єктивного духу, вже тут свобода визнається ключовою характеристикою духу.

Гегель визначає право як взаємодію між людьми, що розглядаються як абстрактні особистості. Протиправний вчинок, на його думку, це дія, яка не визнає іншу людину як особистість, тобто порушує її сферу свободи. У цьому контексті, право трактується радше в негативному ключі – як «не шкодь», а не в позитивному – як «допомагай». Отже, базовою правовою вимогою є заборона посягати на права інших і поважати їхню особистість. Важливо, що в праві термін «особистість» відрізняється від просто «людини». Особистість тут – це суб'єкт права, тобто індивід, який має права, може їх захищати та поважає права інших. Таким чином, у «Філософській пропедевтиці» право виступає як вимога його визнання та непорушення, а не як заклик до активних позитивних дій на користь абстрактних осіб, наприклад, надання їм послуг.

У цьому концепті права присутній вольовий аспект, що виявляється у двох формах: свобода та власність. Свобода полягає в тому, що воля, яка не втручається протиправно у свободу інших, є недоторканою і, отже, необхідною. Це свідомо, добровільна відмова індивіда від правопорушень. Власність, у свою чергу, є об'єктивованим «продовженням свободи особи». Це означає, що зовнішня річ, якою володіє людина, стає об'єктом її свободи, і тому право приватної власності є такою ж недоторканою, як і сама свобода волі. Оскільки свобода волі є своєрідним абсолютом, то й право власності, будучи її матеріалізованим розширенням, також має абсолютний характер.

Гегель зазначає, що «сфера моєї свободи охоплює мою особистість та її відношення до речі». Якщо інші порушують цю сферу, це може означати або лише те, що мені не належить певна річ, при цьому мою особистість визнають, або ж те, що не визнають саму мою особистість, як це відбувається при насильницькому заподіянні шкоди тілу чи життя. Невизнання права на приватну власність може вказувати на його спірність, наприклад, коли незрозуміло, яким чином особа набула це право.

Гегель окреслює межі приватної власності, зазначаючи, що вона може поширюватися лише на ті речі, які можна відокремити від особи. Мислитель підкреслює, що індивід може відчувати свою власність, тобто те, що дійсно є його власністю – те, що, з одного боку, належить особі, а з іншого – має зовнішнє, відчутне буття. Однак невідчужуваними є розум, свобода, особистість та все, що становить сутнісний зміст свободи індивіда. Будь-які правові дії з власністю можливі лише за умови вільного волевиявлення її власника, наприклад, на підставі договору. Дійсно, розум людини, наприклад, не може бути предметом приватної власності. Проте, якщо особа завдяки своїм інтелектуальним здібностям створює продукт, який може бути відчужений і об'єктивований, вона може розпоряджатися ним як річчю, як це відбувається у випадку права інтелектуальної власності.

Особистість та її свобода волі мають співвідноситися із загальною свободою. Отже, коли індивід порушує права іншого, він діє не лише проти цієї конкретної особи, але й виявляє неповагу до загального – до громадянського суспільства та держави в цілому. Правопорушення одночасно спрямоване проти трьох суб'єктів: особи, щодо якої воно вчинене; держави як загального цілого; та самого суб'єкта злочину, оскільки він є частиною цього цілого.

Гегель розрізняє дві сфери права: цивільне право, що стосується власності, та кримінальне право, що стосується особистості. Обов'язок у Гегеля є предметом розгляду як права, так і моралі [2, с. 148].

Висновки.

Аналіз «Філософської пропедевтики» Гегеля розкриває фундамент його складного вчення про право та державу, демонструючи, як ці поняття інтегруються в ранню стадію його філософії духу. На цьому етапі Гегель концептуалізує дух як практичний, що, на відміну від пізнішого об'єктивного духу, вже має онтологічне буття та виявляє себе як жива ідея через свободу волі.

Право розуміється Гегелем як взаємовідносини між абстрактними особистостями, де головним є негативний аспект – заборона порушувати чужу свободу. Цей підхід підкреслює важливість поваги до іншої особи як суб'єкта права, здатної захищати свої права. Свобода волі та власність, як її об'єктивоване продовження, постають як абсолютні та невідчужувані елементи. Водночас, мислитель чітко розмежовує межі власності, вказуючи на неможливість відчуження розуму чи особистості, але визнаючи можливість розпоряджатися зовнішніми продуктами інтелектуальної діяльності.

Важливим аспектом є співвідношення індивідуальної волі із загальною волею. Гегель показує, що правопорушення є не лише актом проти конкретної особи, а й виявом неповаги до громадянського суспільства та держави як цілого. Це підкреслює глибокий взаємозв'язок між індивідуальним та універсальним. Розрізнення цивільного (власність) і кримінального (особистість) права є також ключовим у його ранньому вченні.

Нарешті, обов'язок виступає як центральна категорія, що пов'язує право і мораль, підкреслюючи роль добра та розумності у людських відносинах. Розвиток свідомості та волі індивіда веде до усвідомлення раціональності права та держави, що є суттєвим для реалізації свободи. Таким чином, «Філософська пропедевтика» закладає основи для подальшого розвитку гегелівської філософії права, де держава постає як розумне ціле, а поєднання особистої та загальної волі призведе до єдиної раціональної свободи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гегель Г. Философская пропедевтика. // Работы разных лет. в 2 т. М.: Мысль, 1973. Т. 2. 630 с.
2. Нерсесянц В. С. Философия права Гегеля. / В. С. Нерсесянц. М.: Юристъ, 1998. 352 с.
3. Человек и общество в философии Гегеля. / А. А. Александров. Екатеринбург: Издво Урал. унта, 2003. 154 с.
4. Оніщенко Н. М. Філософія права: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2020.

Красільнікова Олена Василівна,
канд. іст. наук, доцент кафедри
філософії, соціології та політології,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Кизименко Ірина Олексіївна,
канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри
філософії, соціології та політології,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ПРАВДА ЯК ЦІННІСТЬ У ДОБУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

В епоху глобалізації та розвитку цифрових технологій інформація стає важливим ресурсом, а інформаційна війна – вагомим інструментом впливу. Сучасні інформаційні війни характеризуються не лише поширенням дезінформації, але й глибокою кризою правди, що ставить під сумнів самі основи нашого розуміння сьогодення. Філософія правди, що традиційно досліджує природу істини, її критерії та значення, стає надзвичайно актуальною в контексті інформаційної війни. В умовах інформаційного протистояння, коли маніпуляції та пропаганда часто переважають над об'єктивністю, виникає потреба глибше зрозуміти, що таке правда, як вона формується і яким чином може бути захищена. Як відрізнити достовірну інформацію від недостовірної? Які етичні дилеми постають перед нами у цій боротьбі? Ці питання спонукають нас до роздумів про роль філософії в епоху інформаційних конфліктів та її здатність допомогти нам орієнтуватися у світі, де правда стає все більш розмитою.

Інформаційну війну можна трактувати як комплекс скоординованих дій, що передбачають захоплення інформаційного простору, витіснення ворога з інформаційної сфери, знищення його комунікацій, позбавлення засобів передачі повідомлень, а також інші подібні цілі (Проноза, 2018). Ці дії можуть здійснюватися як у мирний, так і у воєнний час, з метою досягнення військових політичних або економічних цілей. Важливим аспектом інформаційної війни є захист власних інформаційних ресурсів та населення від ворожого впливу.

Цікаве визначення інформаційній війні запропонував американський дослідник Дж. Стейн: «інформаційна війна – це досягнення національних цілей за допомогою інформації» (Радчич, 2014). Згідно з його концепцією, головним завданням інформаційної війни є контроль над людським розумом, особливо над розумом тих людей, які приймають важливі рішення.

Певні елементи інформаційних війн можна віднайти ще за часів стародавніх цивілізацій, зокрема Стародавнього Єгипту, Греції та Риму. Однак, суттєва

трансформація інформаційної війни відбулася у ХХ ст., що було пов'язано з розвитком засобів масової комунікації та поширенням всесвітньої мережі Інтернет. Ці технологічні інновації дозволили здійснювати масштабні маніпуляції суспільною свідомістю в глобальних масштабах.

До основних складових інформаційної війни дослідники відносять: збір та аналіз інформації про інформаційні ресурси та вразливості противника; поширення недостовірної інформації з метою введення в оману та маніпуляції; психологічні операції (ПСО), зокрема вплив на емоційний та когнітивний стан противника з метою формування бажаної поведінки; руйнування інформаційних ресурс, кібератаки на інформаційні системи та мережі, впровадження шкідливого програмного забезпечення (вірусів, троянів тощо), несанкціоноване проникнення в інформаційні мережі, а також відповідні заходи протидії для захисту власних інформаційних ресурсів (Жаровська & Ортинська, 2020).

Головне завдання інформаційної війни полягає в контролі над суспільною свідомістю, досягненні інформаційної переваги, дестабілізації противника та підриві його здатності до прийняття рішень. Мета таких дій здебільшого полягає у: внесенні у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів; дезорієнтації та дезінформації мас; послабленні певних переконань, звичаїв; залякуванні свого народу образом ворога; залякуванні супротивника своєю могутністю; забезпечення ринку збуту для своєї економіки (Жаровська & Ортинська, 2020).

Інформаційна війна характеризується використанням інформації як інструменту впливу на емоційно-психологічний стан противника з метою формування бажаного сприйняття реальності та його поведінки. Це досягається шляхом поширення дезінформації, пропаганди та маніпулятивних наративів. Таким чином, інформаційна війна – це не просто конфлікт між джерелами інформації, а боротьба за інтерпретацію реальності. З огляду на це виникає питання, чи можливо віднайти правду в умовах сучасних інформаційних протистоянь? Традиційні концепції правди, такі як кореспондентська теорія (відповідність фактам) чи когерентна теорія (узгодженість з іншими твердженнями), виявляються недостатніми в умовах інформаційної боротьби. Нині ми спостерігаємо епоху постправди, коли об'єктивні факти мають менший вплив на формування громадської думки, ніж емоції та особисті переконання. Це явище пов'язане з розвитком інформаційних технологій, зокрема соціальних мереж, які дозволяють швидко поширювати інформацію без належної перевірки.

Постправду також можна розглядати як філософську концепцію, що унеможливорює існування об'єктивних стандартів істини. Згідно з думкою В. Волковського, постправда – це такий стан суспільно-політичного дискурсу та практики, коли правдивість чи хибність фактів та суджень ігнорується (Волковський, 2019).

Феномен постправди проявляється через низку ознак. По-перше, це ігнорування об'єктивних фактів. Повідомлення, що відповідають критеріям постправди, часто нехтують фактичною достовірністю, зосереджуючись на емоційному впливі. Це проявляється у поширенні дезінформації та маніпулятивних наративів, які підривають довіру до об'єктивних джерел.

По-друге, апеляція до світогляду особистості, її принципів, ідеалів, переконань. Постправда сприяє формуванню інформаційних бульбашок, у яких люди переважно сприймають лише ті дані, що підтверджують їхні попередні переконання. Це призводить до поляризації суспільства, де розбіжності поглиблюються через вибіркову інформацію.

По-третє, використання психологічного тиску, який стає основним інструментом аргументації, замінюючи раціональний аналіз фактів. Переважання емоцій над фактами у прийнятті рішень стає нормою, що ускладнює розрізнення достовірної інформації від недостовірної.

По-четверте, поширення дезінформації та розмивання меж між правдивою та неправдивою інформацією. Соціальні мережі та онлайн-платформи сприяють швидкому поширенню неправдивої інформації.

І на останок, зниження довіри до традиційних джерел інформації та пошук альтернативних джерел, які часто підтверджують попередні упередження.

Виходячи з вище зазначеного, слід погодитися з думкою Я. Коркоса, що епоха постправди характеризується конструюванням альтернативної реальності, що пов'язано з низкою феноменів, таких як фейк ньюз, акцентний фреймінг, клікбейт, інформаційний хайп, журналістика думок (Коркос, 2023).

Наступне важливе питання для роздумів, що впливає з попереднього, – як відрізнити правду від дезінформації? Тут нам можуть допомогти наступні філософські концепції: критичний раціоналізм, конструктивізм та етика дискурсу.

Критичний раціоналізм, сформований Карлом Поппером, підкреслює важливість критичного мислення та скептицизму щодо будь-яких тверджень. Він заперечує можливість абсолютної істини, натомість пропонує фальсифікацію як головний метод перевірки знань. Згідно з цим підходом, теорії не можуть бути остаточно доведеними, але їх можна спростувати через емпіричні тести та логічний аналіз. Критичний раціоналізм стимулює відкрите обговорення, перевірку фактів і готовність до перегляду власних переконань у світлі нових доказів.

Не менш важливим є конструктивізм, який стверджує, що істина є соціально конструйованою, а знання формується через взаємодію з середовищем та іншими людьми. Основні ідеї конструктивізму полягають у тому, що сприйняття реальності завжди залежить від контексту, культури та особистого досвіду. Це означає, що інформація не є об'єктивною сама по собі, а набуває значення через соціальні процеси. У межах інформаційної війни конструктивізм підкреслює необхідність критичного аналізу джерел інформації та розуміння того, хто й у якому контексті її поширює.

Етика дискурсу – це концепція, запропонована Юргеном Габермасом і Карлом-Отто Аппелем, яка наголошує на важливості відкритого, чесного та аргументованого діалогу для досягнення згоди щодо правди. Вона базується на принципі комунікативної раціональності, згідно з яким істинність тверджень визначається через обґрунтовану дискусію між рівноправними учасниками. У контексті інформаційної війни цей підхід підкреслює необхідність етичної відповідальності в медіа, прозорості джерел і взаємної поваги у публічних обговореннях.

У світі інформаційних війн, цифрових технологій і соціальних мереж медіаграмотність є незамінною навичкою для аналізу й фільтрації величезного потоку інформації. Вона є

дієвим інструментом для захисту від маніпуляцій і формування власної незалежної думки. Медіаграмотність сприяє зниженню впливу фейкових новин, допомагає розпізнавати упередженість у медіа та сприяє конструктивному суспільному діалогу.

Таким чином, інформаційна війна є не просто боротьбою за контроль над інформацією, а глибоким філософським викликом, що змінює саме розуміння правди та реальності. У сучасному світі, де емоції та маніпуляції часто замінюють факти, постає необхідність критичного осмислення інформаційного середовища та його впливу на суспільство. Феномен постправди свідчить про кризу традиційних концепцій істини, що потребує звернення до таких філософських підходів, як критичний раціоналізм, конструктивізм та етика дискурсу. Вони допомагають зрозуміти, як формується правда, як її відрізнити від дезінформації та як зберегти здатність до раціонального мислення в умовах інформаційного протистояння. Одним із ключових інструментів боротьби з інформаційними маніпуляціями є медіаграмотність. Вона дозволяє аналізувати та критично оцінювати інформацію, уникати пасток пропаганди та формувати обґрунтовану власну думку.

Отже, в умовах сучасних інформаційних війн захист правди вимагає комплексного підходу, що включає філософське осмислення, розвиток критичного мислення та відповідальне ставлення до споживання й поширення інформації. Лише так можна зберегти здатність до об'єктивного аналізу реальності та протистояти маніпуляціям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Проноза, І. І. (2018). Інформаційна війна: сутність та особливості прояву. Актуальні проблеми політики. 61. 76-84.

Жаровська, І., & Ортинська Н. (2020). Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”, 7 (26). 56-61. <https://doi.org/10.23939/law2020.26.056>

Радич, С. О. (2014). Філософське осмислення феномену сучасної інформаційної війни. Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць, 3 (42). 41-48.

Волковський, В. (2019). Доля філософії в епоху постправди: слуга короля чи клоун на агорі. Україна модерна, 26. 88-98.

Коркос, Я. О. (2023). Епоха постправди у сучасному світі: витоки та причини. Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія, 1. 23-31. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2023.1.4>